

So'zboshi O'rinda

Navoiyning "SabKjai sayyor" deb atalgan Bahromnoma boshqa Bahromnomalardan o'zining ikki jihati bilan farq qiladi. Bularning biri, Bahrom obrazining podsho sifatida ideallashtirilmagani va ikkinchisi, xurofiy elementlarning kamaytirilganligidir. Bunga qanoat hosil qilish uchun dastavval Bahrom shaxsiyatini, so'ngra sayyoralar haqidagi fikrlarning pegizini aniqlash, undan keyin etti raqami bilan bog'liq va mashhur bo'lgan tasavvurlar bilan tanishish kerak. Bu hakdagi maKjlumotlarni Navoiyning "Xamsa"si va "Mahbub-ul-kulub" dagi munajjimlarga So'lgan munosabati nuqtai nazaridan ko'rib chiqish lozim. Shunda Navoiyning xurofotga, adolatsizlikka qarshi va haqiqat uchun olib borgan kurashi yanada ravshanroq bo'ladi. Sharq xalqlari o'rtasidagi ijtimoiy-siyosiy, madaniy va maishiy aloqalar zaminida paydo bo'lgan turli rivoyat va afsonaviy ertaklarning kurtaklari uzoq qadimiyatga borib taqaladi. Ularda hokim sinflarning ijtimoiy mavqei, mehnatkash xalqning og'ir hayoti, urf-odati va xalq qahramonlarining haqiqat, adolat o'rnatish yo'lida zolim hukmdorlarga qarshi olib borgan matonatli kurashlari o'z aksini topgan. Shuning uchun xalq og'zaki ijodi va badiiy adabiyotida bu mavzuga doir juda ko'p asarlar yaratilgan. Ularda jamiyat va davlatni qar tomondan shakllangan ideal shaxs boshqarishi lozimligi uqdiriladi. Mana shunday temalardan biri Bahrom Go'r obrazi bilan chambarchas bog'liqdir.

Bahrom Go'rning harbiy yurishlari, ishqiy sarguzashtlari va gayritabiiy tarzda g'oyib bo'lishi og'izdan-og'izga ko'chib doston bo'lib kelgan. Shu boisdan ham turli xalqlar folkjklori va adabiyotida Bahrom Go'r obrazi bilan bog'liq afsona, hikoya va dostonlar juda keng tarqalgan.

Bahromning hayoti haqidagi maKjlumotlar Eron shohlari tarixiga bag'ishlangan "Siyaru muluk il-furs", "Tarixi Tabariy", "Tarixi muluki ajam" asarlarida batafsil keltirilgan. Ularning qisqacha mazmuni shunday:

Eron shohi Yazdigird I mamlakatni zulm bilan boshqaradi. Dushmanlaridan qo'rqqan podsho o'g'li Bahromning tarbiyasini Yaman podshosi NuKjmonga topshiradi. U Bahrom uchun Havarnaq kasrini qurdiradi. NuKjmon Bahromni dov-yurak va shijoatli qilib tarbiyalaydi. Bahrom ov qilish, chavandozlik, harb va boshqa qator fanlarni puxta o'zlashtiradi.

Bahromning ovdagi sarguzashtlarini rassomlar Havarnaq

devorlarida aks ettiradilar. Yazdigird vafotidan so'ng undan bezor bo'lgan xalq taxtga Xusravni o'tqazadi. Taxt vorisi bo'lgan Bahrom bu xabardan voqif bo'lgach, NuKjmon yordamida Eronga ko'shin tortadi. Eron xalqi oldida Vatanni adolat bilan boshqarishga vaKjda berib, uni taxtga o'tqazishlarini

iltimos qiladi. Xalq shart qo'yadi. Bahrom ikki dahshatli sherni o'ldirib, ular o'rgasiga qo'yilgan davlat

tojini oladi, shu bilan shartni bajaradi va toju taxtga erishadi. Bahrom dastlab mamlakatni tartibga soladi,

adolat va tadbirkorlik bilan ish olib boradi. Lekin keyinchalik aysh-ishrat va ovga berilish natijasida u davlat ishlarini unutib qo'yadi. Bundan foydalangan dushmanlar

mamlakatga hujum qiladilar. Bahrom turk qabilalari bilan

jang qilib, ularni engadi. Vizantiya bilan bo'lgan jangda esa mag'lubiyatga uchraydi. Ozarbayjon, Xorazm,

Balx, Yamanga yurish qiladi. Sudanni bosib olish orzusida bo'ladi.

Baqromning vafoti to'g'risida tarixiy manbalarda ikki xil fikr mavjud. Birida Bahrom qulonlarni ov qilib yurgap vaqtda quduqqa tushib ketadi. Ikkinchi talqin bo'yicha Bahrom jangda yaralanib, halok bo'ladi.

Navoiy o'zining "SabKjai sayyor"ida dostonning badiiy va tarbiyaviy jihatlarini yana ham kuchaytirgan va uni g'ayritabiiy elementlardan xoli qilgan. Buni Navoiyning o'zi asar muqaddimasida aytadi. U o'z salafariga juda yuksak baho bergani holda kamtarinlik bilan ular ulug' ustozlarga xos beparvolik natijasida yo'l qo'ygan kamchiliklarni ham aytib o'tadi. Bu kamchiliklarning biri tarixiylikning ortiq bo'lib, ruhiy kechinmalarning kamligidir:

Biri bukim, yo'q anda moyayi dard,

Qildilar ishq so'zidin ani fard...

Bo'lsa tarix alarg'a gar matlub,

Anda so'z bog'lamoq emastur xo'b.

Yana biri, podsho qizlarining afsona aytishidir. Nizomiy va Dehlaviyning dostonlarida etti afsonani unga xotin bo'lib tushgan qizlar aytadi. Bahrom kun bo'yi mayxo'rlik qilib, kechasi uxlash uchun ularga afsona aytishni buyuradi. Navoiy buni gayritabiiy deb biladi:

Bu ajabkim, alar dag'i dedilar,

Qissaxon qizlari magar edilar.

Navoiy maKjkul topmagan yana bir ish maishatparast, shafqatsiz va nodon Bahromning ortiqcha madh etilishidir:

Buyla nodon uchui yozib avsof,

Aiga qilgaylar o'zlarin vassof.

Madhini behisob yozgaylar,

Balki mavzun kitob ezg'aylar.

Endi etti raqami, etti sayyora va ular bilan bog'liq kosmogonik tushunchalarga kelsak, ularning kurtagi qadimgi Bobilga borib taqaladi. Qadimgi Bobilda sayyoralarga ilohiy

kuch sifatida qaralgan. Astrologiya bilan chambarchas aloqada bo'lgan Bobil astronomiyasining shuhrat qozonishi ham shu bilan bog'likdir. Bu sohada bobilliklarga hech kim teng kelolmagan. Zikkurat deb nomlangan ibodatxonalar observatoriya vazifasini o'tagan. Bobilliklar oddiy ko'z bilan samodagi yorug' jismlarni kuzatib, sayyoralarni yulduzlardai ajrata bilganlar.

Shunday qilib, etti raqami muqaddas raqam sifatida shakllanib etgan. Bu etti samoviy jismning taKjsir kuchini biz Bobil

ibodatxonalarining arxitekturasida qam yaqqol ko'rishimiz mumkin. Bobilliklar o'z zikkuratlarini kvadrat formadagi etti zinapoya shaklida ustma-ust kurib, uning devorlarini ham etti rangga bo'yaganlar. Yevropa kalendarlaridagi

hozirgacha saqlanib kelgan hafta kunlarining etti sayyora va ularning ranglari bilan bog'liqligi haqidagi tushunchalar

1 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

ham Bobil astrologlarining taKjlimotiga borib taqaladi.

Bobilning ilohiy xilxonasndagi stti tangrining har biri,
yuqorida bayon etilganidek, bir sayyorada mujassamlashgan va
haftaning bir kuni, bir shahar va bir ibodatxonaga xos bo'lgan.

Shunday qilib Bobilda astronomiya va boshqa fanlarning taraqqiy etishi bilan birga astrologik kabi xurofiy tushunchalar ham rivojlangan.

Nizomiyning "Haft paykar"ida etti sayyora, etti rang, haftaning etti kuni saqlangan, lekin ularning ko'p jihatlari badiiy vositaga aylantirilgan. Dehlaviyda bu rivojlantirilgan. Navoiyda esa yana ham kuchaytirilgan. "Haft paykar"da Bahrom yoshligidayoq o'zi uylanadigan podsho qizlarining suratini unga atab qurilgan Havarnaq qasrida ko'radi, xaKjto nomlarini ham biladi. Bu suratlar Bahromning

surati bilan birgalikda mazkur qasrdagi bir bino devoriga munajjimlarning bashorati bilan solingan bo'ladi.

Ammo Bahromga aytilgan afsonalarning birida munajjimlarning

bashoratp noaniq holda qoladi "Hasht be hisht"da mazkur bashoratlar yo'q. Navoiy munajjimlarga

bo'lgan salbiy munosabatini o'zining "Mahbub-ul-qulub" asarida ochiq aytadi. U "Munajjimki savobitu sayyor nazoratidan hukm surar, rammoldekdurkim, nuqtalari hisobi bila lof urar, deydi. Shuning uchun uning "SabKjai sayyor"ida astrologik hukmlarga o'rin berilmagan. Ularning o'rnini ilmiy fantastika egallagan. Yakshanba kuni, sariq qasrda (ikkinchi iqlimdan kelgan musofirning hikoyasida), mohir, lekin qallob zargar Zayd o'z shohiga avtomatik ravishda harakatga ksladigan g'ildirakli taxt yasab beradi. Uning zinalari eskalator singari o'zi tushib-o'zi ko'tariladi va avtomobilga o'xshab taxtda o'tirgan kishi ishora qilgan tomonga yuradi.

...Shunday qilib, ulug' so'z sanKjatkorlari xalqni xurofot girdobidan haqiqat soqiliga chiqarish yo'lida katta xizmat ko'rsatganlar.

Bu olijanob va xayrli ishga bobokalon shoiri-miz Alisher Navoiy ham salmoqli hissa ko'shgan.

Saidbek Hasanov filologiya fanlari doktori

I

Ey siposing demakda el tili lol,

Elga til sendin o'ldi tilga maqol.

Sendin insong'a toru pudu jasad,

Jasad ichra ko'ngul-ko'ngulda xirad.

Sen qilib farq uyida pinhoni,

Korgohi dimog'i insoniy.

Ko'k topib sayru er sukun sendin,

Biri sarkash, biri nigun sendin.

Tund sendin sipehr Bahromi,

Changzan Zuhraning Diloromi.

Chektang etganda dahr bunyodin,

Yetti gunbad sipehri minodin.

SunKjung etti bu etti koxi rafiKj,

Najm gavharyaari bila tarsiKj,

Yetti kox ichra etti farzona,

Degali hikmatingdin afsona.

Yetti afsona barchasi dilband,

Ikkisi bir-biriga yo'q monand.

Yetti gunbad agarchi minorang,

Yetti afsona lek rango-rang.

Sen chekib murtafiKj eti aflok,

Munhat aylab bu tiyra markazi xok.

Yetti gardun demayki etti lagan,

Har biri pari shamKj nur afgan.

Har lagan durji kavkab afruzi,

Kavkabi gavhari shab afruzi.

Har birisinda o'zga xosiyat,

O'zgacha rangu o'zga mohiyat.

Arz jirmin qilib eti taqsim,

Aylading har birini bir iqlim.

Ul eti kavkabi jahon paymo,

Ne jahon, balki osmon paymo.

Kim eti ko'kta keldilar soyir,

Suvda andoqki, siymgun toyir.

Har biri solibon qilurda zuhur

Yetti iqlimdin biri uza nur.

Rahmatingdin ziyo tutub har shamKj,

Bir shabistonni yorutub har shamKj.

ShamKj yo'q, etti luKjbatlari raqqos,

Haftaniig har kuni birisiga xos.

Borcha kunduz guli iuhufta kibi,

Kecha lekin mahn du hafta kibi.

Haftavu oyu yilni tez etting,

Umr ila ishlarin sitez etting.
Bog' ochilmoq alar mururidin,
Gul sochilmoq alar yururidin,
Tunu kun adhamiyu ashhabini,
Charxi tavsanning ikki markabini,
Kscha kunduz shitob aro solding,
Tunu kun iztirob aro solding,
Kim qilib bo'yla po'nu novard,
Yetkurub ko'kka dahr elidin gard.
Ko'kka tufrog'ini eturgaylar,
Tufrog' ichra tanin iturgaylar.
Yo'q edi odamiki bor etting,
Kishilik birla eKjtibor etting.
Yo'q ham etsang ani-o'q etgungdur,
Bor qilg'ungduru yo'q etgungdur.
Adam erkanda aylamak mavjud,
Bo'lsa mavjud qilmog'ing nobud.
Ne uchun erkanin kishi bilmas,
Kishi har neki haq ishi bilmas.
Aqlg'a garchi besabab ko'runub,
Yasabon buzmog'i ajab ko'runub.
Lek chun aql rostkish zmas,
Ish anga bir dalil, besh ermas.
Bu ish o'lmoq qabul yo rad anga,
Aqli bo'lg'on bilurki, yo'q had anga.
Aqlning bor ishi tabohi o'lub,
Andakim, hikmati ilohiy o'lub.
Chun ko'rub aql royi muxtalifi,
Ko'zini ko'r etib qazo alifi.
Ko'r bilmas yorug' ekanni quyosh,
Kunduz uchmog' g'arib erur xuffosh.
Makmanidinki, kunduz uchqay bum,
Uchushidin amo erur maKjlum.
Bum zulmoniy o'ldi pinhoni,
Ko'r etar oni mehri nuroniy.
Sen-sen ul mehri beadilu badal
Kim, sanga matlaKj o'ldi subhi azal.
Chunki ul subh nurung etti zuhur,
O'ylakim, tiyra shom jabhai hur.
Harnekim katmi adamda erdi nihon,
Xoh ahli jahonu xoh jahon.
Borisi kiydilar libosi vujud,
Bud xaylig'a kirdi har nobud.
Zohir etti adam shabistoni,
Yuz ming ozod sarvi bo'stoni.
Topti rangi vujud lolavu gul,
Ham o'shul rang turrai sunbul.
Nargis ul nur birla ochti basar,
Adam uyqusidin ko'zinda asar.
Bog'i ruxsori topti sabzai xat,
Donai birla ul xat ichra nuqat.
Sabza atrofida nasimi bahor,
Sumanu sunbul ochti laylu nahor.
Harakat birla ul xujasta nasim,
Sochti gul boshig'a sumandin siym.
Turrasig'a to'kub binafsha abir,
Atri etti dimog'ig'a taKjsir.
Jola jismin urub nigun qildi,
Kim tanin zarbi nilgun qildi.
Suv yoqosig'akim yog'ib muldur,
Bu yoqo tugmasi bo'lub ul dur.
Qilgali jilva gulruxi bo'ston,
SunKj mashshotasi yasab daston.
Yasadi beqiyosu andoza,
Sabzadin vusma, loladin g'oza.
Ravshan aylab zuloldin ko'zgu,
Tutti gul chehrasin anga o'tru.
Gulga chun berdi tob husnu jamol,

Anga bulbulni qildi sheftai hol.
Anga har necha obu tob ortib,
Munga ishqida iztirob ortib.
Bu fig'ondin solib chu rustoxez,
Aylabon ul jamoli o'tin tez.
Ul qilib jilva, bu bo'lub shaydo,
Ishq bo'ldi jahon aro paydo.
Bo'ldi oshiq biri, biri maKjshuq,
Yo'qki, ul otashinu bu mahruq.
Ham anga o'rtamak buyurg'an ishq,
Ham munung jonig'a o't o'rg'an ishq.
Bulbul gul bahonadur barisi,
Balki sendin fasonadur barisi.
Keldi bu ikki sarbasar nobud,
Senki mavjud, balki ayni vujud.
Ishq sen-sen dog'iyu oshiq sen,
Yana maKjshuqluqqa loyiqsen.
Ayni maKjshuqluqda jilvai zot,
O'zini ko'rgali tilab mirKjot.
Husnunga har dam o'zga surat o'lub,
Ko'zgu takrori ham zarurat o'lub.
Necha husn ichra jilva zohir anga,
Ko'zguluk aylabon mazohir anga.
Husnung aylab o'qush sifot ichra,
Har zamon jilva koinot ichra.
Balki mazhar libosida yoshunub,
O'z jamoli zuhurig'a ovunub.
O'zunga o'zni dardnok aylab,
O'zni o'z husnunga-o'q halok aylab.
Barqi husnung chu har nafas choqilib,
G'ayr o'shul barq o'tig'a yoqilib.
Kulin aylab fano eli maKjdum,
Kim asar andin o'lmayin maKjlum.
Sen-senu sendin o'zga xud nima yo'q,
Gar ko'rinsa sen o'lgung ul nima yo'q.
Hech nima yo'q sen eding mavjud,
Ham sen o'lg'ung bori bo'lub nobud.
Vasfi zotingda sabt harfi qidam,
Yo'q vujudung yuziga gardi adam.

II

Munojoti boriy ul bobdakim o'zi ayni vujud durur va andin o'zga borcha nobud, balki nomavjud va hojot izhori ul maKjnidakim nobudlar gunohig'a aning bahri rahmati qoshida ne vujud bo'lg'ay va bevujudlar xatosi aning daryoyi vujudi ollida ne mavjudyu.

Ey xudovandlar xudovandi,
Yo'q, xudoliqda kimsa monandi,
Azamat bobida gumondin uluq,
Nekim, andin uluq yo'q andin uluq,
Jabarutung havosida xurshid,
Zarradek bo'lmayin nazarda padid.
Ofarinshqa tortqanda alam,
Mahchasi lavh o'lub sutuni qalam.
Qalamingga kecha sipehr aro,
Lojuvardiy davot ichinda qaro.
Lavhunga bo'lmayin raqam maKjlum,
Harne maKjlum emas anga marqum.
Qudrating ollida falakka hisob,
Sarsar esganda olti-etti hubob.
Neki maxluq ichiga qag'ilg'an,
Sen yaratgan - alar yarotilg'an.
Dahr xalqig'a sen kelib xalloq,
Xalq aro xoliqi alal-itloq.
Kimmikim, but qoshida past aylab,
Sajda qilmoqqa butparast aylab.
Berib o'z husnunga but ichra zuhur,
Aylab ul husn ila ani mag'rur.
Har kishikim, quyoshqa obid o'lub,

Anga har subhu shom sojid o'lub.
Ham sening talqating ziyosinda,
Zarradek charx urub havosiida.
ShuKjlarg'a solib yuzung chu ukus,
Kuydurub o'zni o't qoshinda majus.
Mazhari husn chun qilib gulni,
O'rtabon shuKjlasig'a bulbulni.
ShamKj o'tig'a kuyarda parvona,
Ham sening ishqing ichra devona.
Ham ibodat eliga sen maKjbud,
Ham taashshuq eliga sen maqsud.
Kim parastish qilur xudosen anga,
Kim taalluq sotar balosen anga.
Har suvar ichra jilvagar ham sen,
Jilvagar demayin suvar ham sen.
To ne etgay angaki, o'zga iloh,
El degay! Loiloha illalloh,
Jalla olohu ne hayyi qadim,
Amma naKjmouhu ne fardi azim.
Qodiro, ul zaifi osiyman,
Ki boshimdin-ayoq maosiyman.
Ulki, sendek boshimda xoliqdur,
Men demaklik ne behayolikdur.
Oyog' ostida past tufrog'i,
Lek garduncha ushtulum chog'i.
Toat aylarda mo'ri xasta bzrin,
Lek isyon mahalli sheri arin.
Nimjon pashsha ko'nglum ayla gumon,
Zo'ri nafsim nechukki pili damon.
Men bo'lub bo'yla pil ayog'ig'a past,
Poymol aylab ul meni payvast.
Mo'ri majruh'ga ne ish etgay,
Kim ani pil poymol etgay.
Meni gar ojiz etti feKjli tabah,
Xosting bu edi manga ne gunah.
Nafsi ammoraga gar o'ldum asir,
Men netay gar budur sanga takdir.
Mening egriligim esa sanga xost,
Men ne yanglig' o'zumni aylay rost.
Ne guzar yaxshiliqqa bor manga,
Ne yomonliqda ixtiyor manga.
Sen smon aylasang meni ne had,
Aylamak sendin o'lg'an amrni rad.
Yaxshilik qilki, notavoning men,
Yomon o'lsam, sening yomonning men.
Bu yomoningga ko'rguzub ehson,
Yaxshi qilmoq erur sanga oson.
Manga ne had demak sangaki, ne qil,
Neki, bo'lg'ay sanga rizo ani qil.
Lekin ehsoning chu g'oyat yo'q,
Lutfu inKjominga nihoyat yo'q.
Karaming ganji yuz jahon chog'liq.
Bahri fazling ming osmon chog'liq.
Yetishib men gadoyi mazlumi,
Har ne matlubi bo'lsa maxrumi.
Lek muKjtiy atosi bepoyon,
Yo'q berurdin xazoyinig'a ziyon.
Tilamak xud gado shioridur,
Lek bu erda iztiroriydur.
Ne talab qilsam ixtiyorim yo'q,
Chun demas oni kirdigorim yo'q.
Yo rab, oshuftamen fig'onima et,
Karam aylab xatolarim afv et.
Garchi bordur jahon-jahon gunahim,
Ham sen - o'qsen nihon-nihon panahim.
Yuz jahon jurmum o'lsa ham ne bok,
Bahri afnung qoshindadur xoshok.
To bu olamg'adur asir tanim,

Ruh to'tisig'a qafas badanim.
Ul sori moyil et xayolimni,
Kim sanga teguray maolimni.
Nega moyilki, bu gadong o'lg'ay,
Anga tutkim, sening rizong o'lg'ay.
Xasta ko'nglum ishiga somon et,
Talabing dardin anga darmon et.
Nafasim moyai hayot ayla,
Raqamimni xati najot ayla.
Ushbu jannatki, ayladim maKjmur,
Ham qusur anda, ham qusur aro hur.
Yetti qasr anda barchasi dilkash,
Yetti hur ul qusur aro mahvash.
Qasrlarni 'nazarda marg'ub et,
Hurlarni ko'ngulga mahbub et.
Shuhratin olam ichra paydo qil,
Olam ahlin alarga shaydo qil.
O'qur el ko'ngliga safo etkur,
O'qug'andin manga duo etkur.
Jon qushi jismdin havo qilsa,
Sidra soyi uza navo qilsa.
Unsur ajzosi bo'lsa xok nishin,
Tufrog'u o'tu suvu elga qarın.
Arolarida hajr o'lub voqiKj,
Har bir bo'lsa aslig'a rojiKj.
Ul zamon lutf birla qo'lda qo'lum,
Dog'i o'z jonibingg'a yo'lda yo'lum.
Harne jurmumki, bo'lsa ham mavjud,
Qil habibing tufaylidin nobud.

III

Ul shohi risolatpanoh paKjtikim, "lavloka" livoyi bila "apa afsahu" alifi aning sipohi davlatiga livo keldi; "va mo tag'o" to va g'ayni bila "asro" rosi aning misoli subutig'a tug'ro va ul misolda ikki olam saltanati mubayyan va ul misol yuzi mexri nubuvvat bila muzayyan.

Yo rasulalloh, alfa-alfa salom,
Bika min zil-jaloli val-ikrom.
Kurashiy asl, Abtahiyl mahmil,
Hoshimiy kish, Yasribiy manzil.
Ul quyoshkim, arabqa berding zayn,
Ul eifatkim arab boshi uza ayn.
Lek chunkim, quyoshing etti zuhur,
Qilding ikki jahonni g'arqai nur.
Bu jahondin ketardi chun zulumat,
Ul jahon ahlig'a eturdi hayot.
Olloh-olloh, ne nuri volo bu,
Yo'q edi ofarinash, illo bu.
Asru katmi adam qaronqu edi,
Ravshan etgan charog' ani bu edi.
Ne ajab mehri osmon poya
Kim, jahondin yo'q aylasa soya.
Chun seni tengri bebadal qildi,
Har latofat aro masal qildi.
Soyani andin etti qadding rad,
Kim gahi bo'lmag'ay sanga hamqad.
Soyadin chun qadingg'a or o'ldi,
Soya er uzra xoksor o'ldi.
Ko'lakang topsa erdi jirmi turob,
Anga gardundin o'tgay erdi janob.
Ham janobing rafiKj kayvondin,
Ham matofing bu to'quz ayvondin.
Ul kechakim, sanga valodat o'lub,
Matlai axtari saodat o'lub.
Tun yopib chun jahonga tiyra niqob,
Tug'ubon oftobi olamtob.
Makka yorub bu nuri aKjlodin,
Tur ul navKjkim, tajallodin.

Ko'runub etti ko'k ravoqi ham,
Bal Madoyin manoru toqi ham.
O'ylzkim, tug'sa mehri raxshanda,
Toq lavhi bo'lur daraxshanda.
Lotu uzzog'a pur shikast bo'lub
Kim, bori tiyra erga past bo'lub.
Sarnigunluq alarg'a zotingdin,
Bosh quyiliq etib uyotingdin.
Chun ulug'roq bo'lub shubonlig' etib,
Qo'y guruhig'a mehribonlig etib.
Ko'zig'a mehr ko'rguzub jondin
Kim, nabiyy'a guzir zmas ondin.
Ko'rguzub anda chun yadi bayzo,
Qo'yubon pushti dast yuz Muso.
Bu tanazzul sharaf qilib sanga fosh,
Hamal ayvonida nechukki, kuyosh.
Chun shubonlig' aro bo'lub soiy,
Bo'lubon olam ahlig'a roiy.
Olam ahli raiyating bo'lubon.
Borig'a din vasiyating bo'lubon.
Bu raiyatqa rahmat aylab iloh
Kim, berib boshlarig'a sen kibi shoh.
Huyi jabhang alarg'a moi main,
Tori zulfung alarg'a habli matin.
Huy demay, qatra zuloli hayot,
Tor yo'q, rishtai kamandi najot.
Dema gisuki, topting ikki kamand,
Qilg'ali ikki dahr saydini band.
Ochib ul chehr dilkushoy ichra,
Laylatul-qadr iki bir oy ichra.
Yo iki afKjiyi muanbar de,
Ganji zotingg'a iki ajdar de.
Yo Muhammad xurufi chun ochilib,
Iki mimi etaklari osilib.
Kufr elining savodi motami ul,
Din elining savodi aKjzami ul.
Gar savoding yo'q ersa ne g'amdur,
Bu savoding chu andin aKjzamdur.
Gar qalam tutmading qo'lungg'a ne g'am,
Azbar etting chu sirri lavhu qalam.
Bu azodin qalam bo'lub g'amnok,
Yuzin aylab qaro yoqosini chok.
Xoma tutmay vale surarda maqol,
Nukta elin qilib qalam kibi lol.
"Ana afsah" chu aylabon daKjvi,
Fusaho o'zda topmayin maKjni.
Bu xabardin bulub nishotsh deh,
Sirri faKjtu busuratin mislih,
Chunki laKjling bu navKj bo'lub dur fosh,
Toshdin bas nedur durungg'a xarosh.
Durru laKjlingg'a chun shikast qilib,
LaKjli mahlul oqib durar sochilib.
YaKjni og'zingg'a-o'q musallamdur,
Buki ham laKjl sochqayu ham dur.
Durri zotingg'a etti bahr sadaf,
Bir o'g'uldin eti atog'a sharaf.
Qaysi etti atoki, etmish ato,
Seni bori o'ziga etmish ato.
Balki odam o'g'ullug'ungdin shod,
Valadingg'a jahon edi avlod.
Anga zohir taqaddumi oti,
Sanga lekin taqaddumi zoti.
Sen muqaddam demayki, odamdin,
Qaysi odamki, borcha olamdin.
Anbiyo xaylikim kelib mursal,
Ham sen oxir alarg'a, ham avval.
Barchaning farqi uzra bo'lmoq toj,
Sanga fosh etti laylatul-meKjroj.

IV

Ul musofiri bavodiy naymo, balki ul rokibi samovot paymo meKjroji kechasining taKjrifikim, buroqi barq gomliq va payki buroq xiroqliq qildi va ul raxsh bila payk xayol etmas ergacha chopti va ul chopmoq bila hakimi xirad fahmi bovar etmas iimalar topti.

Ul kechakim edn abir sirisht,
Qadr aro g'ayrati savodi bihisht.
Hur gisularin jahonga ochib,
Anbaru mushkin osmsnga sochib.
Gisuyi mushkbo' jahonna tutub,
Mushkining atri osmonni tutub.
Halqai zulfdin ruxi anvar,
Haryon ul tunda ko'rguzub axtar.
Yo'qki, havro yoyib jahon uza dom,
Yuz sori halqa mo'yi mushkinfom.
Suvdek ul dom ichinda chehra ochib,
Qatra xuylardan anda dona sochib.
Kim chu davlat qushi buyon etgay,
Bu suvu dona birla sayd ztggy.
Yo tuman ming charog'i bayzogun,
Hayatu tabKj ichinda gunogun.
Shom zebolari qilib zohir,
Tup shabistonida bo'lub soyir.
Ochibon har charogi kofuriy,
Dud ila bir iiqobi zanburiy.
Dud yo'q, udu mushk bila buxur,
Tun dimogi isn bila masrur.
Charx mijmar yoyib bu dud uzra,
Atri mushku buxur ud uzra.
Charxi atlaski, bu rnyoh topib,
Atlasip bo'yla mijmar uzra yopib.
Yer yuziga malak bo'lub iozil,
Charx abvobi fath o'lub hosil.
Yuz tuman sabzpo'shi ruhoniy,
Zohir aylab falak shabistoni.
Bo'yla tun ul mahi muniri jahon,
Ummahoniy uyida erdi nihon.
Dahr sho'ru paridin osuda,
Ko'ngli uyg'ogu ko'zi uyquda.
Kim, etib qosidi jahon paymo,
Ilgida raxshi osmon paymo.
Chun alar etti, xoja ochti ko'z,
Yer o'pub qosid ayta boshladi so'z.
Haq salomin chu topti mahbubi,
Bo'ldi oshiq visoli matlubi.
Qosid otlandurub ani qo'ldab,
Yondi kelgan yo'li sori yo'ldab.
Surdi chun rokibi humoyun fol,
Ostida markabi humoyun bol.
Tufrog'u suv yuzidin aylab xez,
O'tti o't, eldin o'tu eldek tez.
Markabi urdi oy yuziga tuvog',
O'ylakim, qoldi jabhasi uza dog'.
Chun Utoridqa barqdek surdi,
Xorai sum xomasini sindurdi.
Qildi chun Zuhra sori ohangin,
Zuhra yoshurdi vahmidin changin.
Mehr xud kavkabi jalolatidin,
Yerga kirmish edi xijolatidin.
Savlatig'a chu soldi ko'z Bahrom,
Tig'iga berdi qin aro orom.
Mushtariy tushti minbaridin tez,
Yuzni gardidin etti nur omiz.
Zuhal asbobni ayladi bir-bir,
Hinduyidekki, bo'lsa maKjrakagir.
Qaysi bir kishvar ichrakim etti,

Savlati bila ehtisob etti.
Sekizinchi falakka surdi chu raxsh,
Nuridin sobitot oldi daraxsh.
Gavhariga falak chu bo'lmadi durj,
Qoldi har go'shasi aro bir burj.
Hamalu Savr qoldi nola qilib,
To'shaliqqa o'zin havola qilib.
Bo'ldi Javzog'a to'rt ko'z hayron.
Besh ayog' birla raxsh etib saraton.
Asad o'zni sagi shikori etib,
Sunbula donasin nisori etib.
Addin rostliq topib mizon,
Nush Aqrab samumidin rezon.
Qavs bo'ldi yo'lida chilla nishin,
Jady nazzorasida qulla guzin.
Dalv yo'lida suv urub gohi,
Hut onsiz suvdin yiroq mohi.
Charxi aKjzam xamig'a surgach ot,
Yodin o'q yanglig' andin o'tti bot.
Qoldi Kursiyu Arshu Lavhu Qalam,
Borining avji uzra urdi alam.
Raxshin andoq chu tez pay qildi,
Vodiyi Lomakonni tay qildi.
O'tti Rafrat maqomidin chun tuz,
Tez hamrohi bo'ldi uzr angez.
Hamrahi dog'i o'zidin bordi,
Rahravi dog'i po'yadin hordi.
Qoldilar chun yo'l uzra payk ila ot,
Yolg'uz ul yo'lg'a qo'ydi yuz hayhot.
O'zidin o'zlugi dog'i itti,
O'zidin o'zluk xayolin oritti.
Topmayin o'zda xojai safariy,
O'tu tufrog'u elu suv asari.
O'zlugidin dog'i asar topmay,
Balki o'zidin dog'i xabar topmay.
Ne havosida bir ne xomis ham,
Ne jihatida bir ne sodis ham.
Qolmayin to'rt javhar, olti araz,
Oltiyu to'rtin bir anga g'araz.
Qo'pti hadsiz hijobi pinhoni,
Ko'pi zulmoniy, ozi nuroniy.
Chun bori bo'ldi murtafiKj filhol,
Jilva qildi ayon harimi visol.
Ul harim ichra dog'i urdi qadam,
Haramu parda borcha bo'ldi adam.
Toptilar vasl oshiqu maKjshuq,
Borcha xoliq aroda yo'q maxluq.
Yor mavjudu anda yo'q ag'yor,
Yordin o'zga balki yo'q dayyor.
Chun karam bahri mavjzan etti,
Mehmon arzi iltimos etti.
Hech hojatda nukta topmay tul,
Istamasdin burun bo'lub maqbul.
Hojat avval anga ijobat o'lub,
So'ngra izhori arzi hojat o'lub.
Istabon ummati gunohlarin,
Oq tilab nomai siyohlarin.

<center></center>

Bo'lmay ul hojatida sharmanda,
Karam aylab borini baxshanda.
Charx javfin tutub sarosar saf,
Yuz tuman ming malak kelib har saf.
Chun ne istab borin topib bir-bir,
Yonmogin oshkor etib taqdir.
Xojai komyobi arsh janob,
Bo'lubon bahri vasldin serob.
Qaytabon ming bu lahza borg'oncha,
Demayin mingki, yuz tuman oncha.

Markabi birla hamrahig'a etib,
Yuzidin ikisin musharraf etib
Iki horg'on malak yo'lida qo'pub,
Biri ilgin, biri ayog'in o'pub.
Toni olmay hamul kishi ekanin,
Bo'yla surKjat aning ishn ekanin.
Ul yana markabig'a sekrib tez,
Chiqqanidek qilib inarga sitez.
Markabi orqasini aylab xam,
Kim, anga yuklanib iki olam.
Bahr sora bulut borib xoli,
To'lub ammo guhar bila holi.
Barurida nechukki, sarvi ravon,
Lek yong'anda tubiyi rizvon.
Xar falak tushmagiga bir poya,
Yuzidin ul falakka piroya.
Malakut ahli ichra jo'sh tushub,
Tahniyat aylayu xurush tushub.
Yuz tuman ming malak nechukkim, hur,
Qo'llarida tabaq, vale to'la nur.
Barcha xurramliq, oshkor aylab,
Dam-badam boshig'a nisor aylab.
Girdida har taraf sipoh kibi,
Ul munungdek sipahda shoh kibi.
Har saf ul ergacha bo'lub hamroh,
Ki quyi amr qilmay andin iloh.
Barcha ul yuzdin o'zin shod aylab,
Xam qilib qadni, xayrbod aylab.
Chunki har saf tutub yo'lida taraf,
Anga qoyim maqom o'lub yana saf.
Qilibon bo'yla sayri shohona,
Tushti er qiblagohig'a yona.
Qaydakim, bo'ldi sayri afloki,
Hamrah erdi anga tani xoki.
Kim, anga jism agarchi xok erdi,
Lekin ul xok nuri pok erdi.
Angakim, jismi xoki o'lg'ay nur,
Ruhini yo'q demak manga maqdur.
Jismi birla borib yonib keldi,
Do'st vaslini qazg'anib keldi.
Bormog'u kelmagi bo'lub iki dam,
Qaysi dam burni erkani mubham.
Ey qarog'ingg'a surmai "mozog",
"Motag'o" markabingg'a qo'ymay dog'.
Anbiyog'a itoatingg'a jovid,
Borcha bog'lab shafloatingg'a umid,
Anbiyo demayinki, jinsi bashar,
Ishlari xoh xayru xohi sharr.
Iltifottingg'a sarbasar muhtoj,
Sendin olmay nazarmi har muhtoj.
Har kishikim, jahoi aro mavjud,
Borchaning baxshishi sanga mavKjud.
Sen bularg'a o'kush tafaqqud etib,
Harne isyonlarin taahhud etib.
Bo'lsa jinsi basharg'a bo'yla karam,
Shak emas andadur Navoiy ham.

V

So'z taKjrifida bir necha so'z surmak va so'z ahlig'a andin necha so'z tegurmak va koinotqa taqaddumining sifoti, mumkinotqa taaxxurining isboti va oning pardasidin boshqa maoniy bikri jilvadin oriy va ko'pgul kunjida mutavoriy erkanining izhori.

Andakim, ne jahong'a erdi vujud,
Ne jahon ahli erdilar mavjud.
Istadi ustodi naqsh tiroz,
Muncha naqshi g'arib qilmoq soz.
Tortmoq etti ko'kni bo'yla baland,
Birin ul birga aylamak payvand.

Aylamak past jirmi g'abroni,
Undur etmak sipehri xazroni.
Chunki mavjud bo'ldi nuktayi "kun",
Bo'ldi mavjud toza, yo'qsa kuhun.
SunKj kilki varaq nigor o'ldi,
Yuz ajab naqsh oshkor o'ldi.
Bu sifat nuktaniki, bo'ldi ayon,
So'z demak xud bo'lur kim etsa bayon.
So'zga bas vasf budurur mujmal,
Kim, nekim avval ul anga avval.
So'z kelib avvalu jahon so'ngra,
Ne jahoi, kavn ila makop so'ngra.
Elga topib taqaddumi zoti,
Emdi aylay taaxxur isboti.
Har kishi dahr aro hayot topib,
So'ngqi dam so'z bila najot topib.
Angla ul so'zni nuktayi tavid,
Vaxdat ahlida yo'q munga tardid.
Bas seni avval ul qilib zohir,
Sang'a ham avval o'ldi ham oxir.
Avvalu oxiringg'a solg'il ko'z,
Bil ham avval so'zu ham oxir so'z.
Topmadi koxi oliy andoza,
Bir aningdek harifi ro' toza.
Shohidi boshidin-ayoq dilkash,
Husn bozori ichra Yusufvash.
Ochilib chun niqobi debosi,
Bo'lubon xalq hushi yag'mosi.
Demagil o'zu yot aro g'avg'o
Kim, solib koinot aro g'avg'o.
Ham nubuvvat uyida sho'r andin,
Ham nabiyg'a dalir mo'r andin.
Haqki, insonni qildi mahrami roz,
Hayvondin ul ayladi mumtoz.
Shahd erur ul, valek bas shirin,
LaKjl erur ul, valek bas rangin.
Ne latofat duruki, gohi bayon,
Ko'zga pynhon durur, quloqqa ayon.
Muncha husnu jamolu zeb bila,
Muncha dilkashligu firib bila.
"Naqshi zarkash libos", de oni,
Bu libos ichra shohidi maKjni.
MaKjni ul sho'xi siymbar bo'ldi,
Kim bu kisvatda jilvagar bo'ldi.
Shohidi maKjni onsizin uryon,
Jilvagar bo'la olmayin har yon,
Hujrayi kalb ichinda bosh sig'urub,
O'zni ul hujra kunjida yashurub.
Chunki andin bilinmayin asare,
Elga maKjnidin o'lmayin xabare.
Bilik ahlig'a sirri nomaKjlum,
Fayzidin ahli dark o'lub mahrum.
Komile chunki muddao qilsa,
Kim duri maKjnini ado qilsa,
So'z libosidin etmayin oro,
Xo'blar o'ylakim, xazu xoro.
Chiqa olmay og'iz darichasidin,
NafKj topmay birov natijasidin.
Chun kiyib so'z hariru debosin,
Dilkash aylab jamoli zebosin.
Bodadin yuzni laKjlfom aylab,
Ko'ngul ayvonida xirom aylab.
Chiqsa tashqari tan saroyidin,
Balki hulqum tangnayidin.
Solur andog' jahonda g'avg'oe,
Koinot ichra bir aloloe,
Kim, xaloyiqni darki lol aylar,
Lol yo'q, balki xushmaqol aylar.

Bu biri so'zda ko'rguzur muKjjiz
Kim, qilur elni nuktasi ojiz.
Berur ul bir o'lukka jon so'zidin,
Tan aro kirguzur ravon so'zidin.
Muni derlar Muhammadi arabiy
Ul birining Masih erur laqabi.
Olloh-olloh, ne so'zdurur bu so'z,
Mundin ortuq yana bo'lurmu so'z.
Jism bo'stonig'a shajar so'zdur,
Ruh ashjorig'a samar so'zdur.
Gulshane keldi jismi insoniy,
Nutq oning bulbuli xush alhoni,
Bo'yla bulbul navosi so'zduru bas,
Nag'mayi jonfizosi so'zduru bas.
Bo'lmasa so'z ajab balo bo'lg'ay,
Bulbuli nutq benavo bo'lg'ay.
Yo rab! Ushbu hadiqayi purgul,
Kim anga nutq aylading bulbul.
Buyla bulbulni benavo tutma,
Benavolig' anga ravo tutma!
Xossa so'z bulbuli Navoiy zor,
Kim, anga nukta bog'idur gulzor.
Bog'ig'a barg, anga navo bergil,
Barg ila bog'ini tuta bergil!
Ayla gulzori gullarin toza,
Bulbulin qil baland ovoza.
Gulining shamKjini munavvar qil,
Atridin dahrni muattar qil.
Bulbulig'a baland ayla xurush,
Sol xurushi bila ulus ara jush.
Bog'i atrini sudmand ayla,
Qushi lahnini dilpisand ayla.
Lahnin el ko'ngli ichra maqbul et,
Harne maqbul ish oni mashg'ul et!

VI

So'z nasridin nazmi xushroq va parokandasidin jamKji dilkashroq erkanin daKjvo qilmoq va bu jamiyatni besh ganj jomin
Nizomiy va hind shakarrezi, balki shirin kalomiga musallam tutmaq va ul bahraynga qatra nishon va ul nayyiraynga zarrason o'zin
etkurmak

So'zki, jon gulshanida keldi nasim,
Bal ko'ngul bahri ichra durri yatim.
Ulki so'z nakdig'a mubassirdur,
Vasfi ichra tili muqassirdur.
Bo'yla so'z fannida chiqarg'an ism,
Qildi uslubini aning iki qism.
Har kishi qilmoq istasa maKjlum,
Biri mansur erur, biri manzum.
Nasru nazmi angaki, mudrakdur,
Nazmining poyasi biyikrakdur.
Negakim yaxshi so'zki, zohir erur,
Lafz taKjdodidin javohir erur.
Xud javohir nechaki, dilkashroq,
Nazm silkiga cheksalar xushroq.
Iki sori duri samin yaxshi,
Orada laKjli otashin yaxshi.
Ko'runur yaxshi durri ummoniy,
Bo'lsa feruza yonida koni.
Javhari bu sifat berib tartib,
Aylasa rishtani anga tarkib.
Javhari his angaki, qoyimdur,
Muni anglarki, bas muloyimdur.
Kim, javohirni olig'a to'ksa,
Talli g'aflat kibi ani o'ksa.
Ham yomon xud ko'runmagay lekin,
Lutfi avvalg'icha emas mumkin.

Bas munung oncha ziynati yo'kdur,
Bir-birisiga nisbati yo'qdur.
Nazmu nasr ichra ham bu nisbat bil,
Ikisin bu ikiga nisbat qil.
Nasr aro elga xud maqolat bor,
Lek nazm ichra o'zga holat bor.
Nazmkim topti bu sifat tarjih,
Kim, emas anda hojati tavzih.
Bo'yla nazm ichra ham erur necha shaq,
Fahm etar ul kishiki, bo'lsa mudaq.
Lekin ul barchadin dag'i xubi,
Bor durur masnaviyning uslubi.
O'zgalarni gar etmadim mazkur,
Bok emas, chun bori erur mashhur.
Masnaviykim burun dedim oni,
So'zda keldi vasiKj maydoni.
VusKjatida yuz o'lsa maKjraka gir,
Ko'rguzur sanKjatin bori bir-bir.
Bo'yla maydonda chustu choloki,
Raxsh javlon berurda be boki.
Shahsuvoriki, raxshi aylasa xez,
Aylagay ko'k samandi birla sitez.
Qilibon tez ekanda javloni,
Oy uzorini dog' chavgoni.
Qoyili xush kalomi zebogo'y,
Ki, bu maydon elidin elitti go'y.
Ganja ahlig'a bazla sanj erdi,
Dahr vayronasida ganj erdi.
Kilki nugini - naqsh etarda varaq,
Nukta aylab chuchukligidan shak.
Shaqidin nukta yo'q, shakar to'kulub,
Qora o'rnig'a mushki tar to'kulub.
Safhani mushk ila shakar to'kari,
Goh mushkin qilib, gahy shakari.
Shakaridin ko'nulg'a shirin kom,
Jong'a osuda mushki birla mashom.
Bo'yla mushku shakarga hamdaston,
Ne topib mulki Chin, ne Hinduston.
Kilki nugidagi ravon duda,
Shakar oludu mushk anduda.
Nuktasi diqqat ichra rishtayi jon,
Rishtag'a choshni sirishtayi jon.
Nazmi avroqi pardayi jondin.
Ham siyohisi obi hayvondin.
Obi hayvong'a hamnishonlig'ini,
Fahm etib ko'rgan el ravonlig'ini.
Qilibon xomasi nechukki, jahon,
Obi hayvon siyohi ichra nihon.
Elga jon bergali davoti aning,
Kelibon chashmayi hayoti aning.
Kilki xizrin atash qilib betob,
Hardam ul chashmadin bo'lub serob.
Ahli nazm afsahulkalomi ul,
"Xamsa"ning nozimi Nizomiy ul.
Xamsa yo'q, panj ganji Qoruniy,
Yeyibon elga Ganja madfuni.
Lek harkim bo'lub javohir sanj,
Topib ul ganjlarda yuz ming ganj.
Har samin durri mamlakatga xiroj,
Anga loyiqki, bo'lg'ay ustida toj.
So'z yo'lin o'yla qatKj etib cholok,
Kim ipakda yugursa gavhari pok.
Bu yugurmakda bo'lmayin payrav,
Anga har rahravi magar Xusrav
Dema Xusravki, Hinduyi jodu,
Aylabon elni nazmiga hindu.
Dema Hindu, qaro balo de oni,
Ne balo, ofati xudo de oni

Har qachon xoma ilkiga olibon,
Nazmidin olam ichra o't solibon.
O'tki, olamni o'rtabon asari,
Kelibon ko'ngli o'tining sharari.
Ishq otashgahishshg axgari ul,
Balkn ul shuKjlaning samandari ul.
Nazmi rifKjat aro sipehri barin,
Nuktalar anjumi sipehr nnshin.
Har varaq nazmi dilkushosinda,
Bir jahone sipehr arosinda.
Ne jahonkim, jahoni. maKjni ul,
Lafz jismida joni maKjni ul.
Ham binosi falak nihodi kib",
Ham savodi jahon savodi kibn.
Ne savod ul, visolning shomi,
Balki dildor zulfining domi.
Chun s.avodi bu navKj qayd o'lg'ay,
Anda maKjni tuyuri sayd o'lg'ay.
Ne bino solsa burnag'i meKjmor,
Ul qilib zebu ziynatin zarkor.
Ul ochib yuz guli riyoz Eram,
Gullar uzra bu yog'durub shabnam.
Kelturub ul nigori ru toza,
Anga surtub bu vusmavu g'oz.
Yo'qki, har sarv nozkim ul ekib,
Yana bir zod sarv ham bu chekib.
Ul ne gulruxki, jilvagar aylab,
Yana birni bu pardadar aylab.
Muni ko'rgan kishi hamon saginib,
Ikisin balki tavKjamon saginib.
O'zga har roqimi hunar pisha,
Nozuk andeshu, chobuk andisha.
Ko'p urub so'z demakda tob ila pech,
Sig'a olmay bular arosig'a hech.
Garchi bir nuktago'y Ashraf o'lub,
O'zi makdurig'a musharraf o'lub.
Yaxshi yoxud yomon dedi g'am emas,
Yaxshi gar bo'lmasa, yomon ham emas.
Meni davona sor bechora,
O'zum o'z jonima sitamkora.
Qatra ichguncha dastras manga yo'q,
G'ayri daryo chekar havas manga yo'q.
Yo'q iligimda bir ovuch tufroq,
Yasamaq kom gunbazi nuh toq.
Noma nolicha tobu ranj manga,
Ajdahodek xayoli ganj manga.
Kim ul ikki arosig'a tushubon,
Yuz ming el mojarosiga tushubon.
So'zni aylab alar so'ziga adil,
Balki tag'yir etib, berib tabdil.
TabKji beboki noharosondin,
Tortib andoq sipah Xurosondin.
Ki, qilib zohir ul sipah bila zo'r,
Rumu Hindustong'a solib sho'r.
Tutubon Rumu Hind kishvarini,
Hind royyu Rum qaysarini.
Yo'q-yo'q, ushbu g'aribu lof durur,
Lof yo'q, sar-basar gazof durur.
Cheksa shatranj iki saf oqu qaro,
Xas ne qilgay chu tushsa arsa aro.
O'zni topqay bisot aro payvast,
Ot ila pil ayog'i ostida past.
Rum elining samandi oshubi,
Hind eli pilining lagad kubi.
Ham magar mo'ri ranj parvardi,
Topib andoq sipohdin gardi.
Ko'rubon o'z haqiru pastlig'in,
Qora tufroqqa hamnishastlig'im.

Pastliqdin balandliq topqay,
Zo'rdin bahramandliq topqay.
Solg'ay oshub sheri g'urrong'a,
Noyib etgay o'zin Sulaymong'a.
Ne ajab gar Navoiyi bedil,
Qilsa bu navKj komi dil hosil.
Kim tutubtur aning sari himmat,
Qutb tamkinu osmon rifKjat.

VII

Janobi sipehr makon xizmatkorligi va sahobi gavhar afshon havodorlig'i, yaKjni hazrat shayxul-islomi mavlono Iuriddin Abdurrahmon Jomiy madda zilluhul-oliy madhida xoma nayining shakar borlig'i va ko'ngul sadafiniig gavhar visorlig'i

Fazl koniyu ilm daryosi,
Bahru kon sirrining shinososi.
Ilmi daryosig'a xubob sipehr,
Yo'qki, ul bahr ichinda gavhar mehr.
Kashfi hikmat ishi kamohi anga
Ham tabiiyu ham ilohi anga.
Xud riyozida fikri gardunrav,
Ayirib charx mazrani jav-jav.
Arabiyatda dars aning virdi,
Ibni Hojib kamina shogirdi.
Ibni Hojib demayki, Jorulloh,
Oncha tafsir ishinda yo'q ogoh.
Tili zikri kalomi rabboniy,
Harf bar harf zabt etib oki.
Nuktai bo "bism" uchun tafsir
Yuz mujallad qila olib tahrir.
Ham hadis ichra sarbaland shajar
Kim, etishmay anga yuz Ibn Hajar.
"Arbain" iki aylabon tartib,
Arabiy birla forsiy tarkib.
Arbain ahli darkidin ojiz,
Ko'rmayin bo'yla "Arbain" hargiz.
Faqr ichinda imomi olam ul,
Qaysi olam, imoni AKjzam ul.
So'zidin fiqh eliga zebu baho,
MasKjala desa hayratul-fuqaho.
FarKj edikim, deyildi bu necha fasl,
Ilmi faqru fano bo'lub anga asl.
Oncha aylab fanoda nafyi vujud,
Ki bo'lub mujibi baqovu shuhud.
O'z vujudin shuhud aro yopibon
Haq vujudi aro baqo topibon.
O'yla haq zoti ichra mustag'raq
Ki, asar qolmayin anga juz haq.
Chun tasavvuf kelib sifot anga,
Bu fan ichra musannafot anga.
Kim qayu birga kimki, topsa vuquf,
Barcha maqsud anga bo'lub makshuf.
Soldi sharhi Ruboiyot andin,
RubKji maskun aro hayot andin.
Kilkidin chun LavomiKj etti zuhur,
Soldi ofoq ichinda lamKjayi nur.
TabKjiddin chun Lavoyih o'ldi padid,
Jilva qildi lavoyihi tavid.
Zohir etgach AshiKjatul-lamaot,
LamKja qildi ayon ashiKjayi zot.
Tovu Mimiyyag'aki chekti raqam,
Ibni Foriz ravoni dediki tam.
Chun Shavohidg'a bo'ldi nukta tiroz,
Qildi yuz shohid anda jilvayi noz.
Nafahot ichrakim futuh andin,
Nafhayi uns topti ruh andin.
Chun raqam qildi "Tuhfatul-ahror",

Sochti olamg'a "Maxzanul-asror".
Subha iqdig'a berdi chun tavzih,
Soldi xayli malak aro tasbih.
Chunki tahrirk topti Silsilasi,
Telbalik bo'ldi aql maskjalasi.
Chun raqam qildi Oshiqu maKjshuq,
Bo'ldi ishq ahli o'tidin mahruq.
Chun Qasoyidg'a qasd etib royi,
Dur sochib tabKji gavhar oroyi.
G'azaliyoti o't jahong'a solib,
ShuKjlasi yuz sharora jong'a solib.
O'zga har fandakim, rasoyil anga,
Borcha haq vaslig'a vasoyil anga.
Gar borii bir-bir aylasam tafsil,
Zohir aylar kalom aro tatvil.
Ham taaddudda nafKj chandon yo'q,
Kim, demakdin tuganmak imkoi yo'q.
Gar tugansun dag'i kutub oti,
Andin ortuq aning kamoloti.
Ki, agar muncha yuz kalom o'lg'ay,
Vasfi zoti aning tamom o'lg'ay.
Poyasii har kishi desa aflok,
Bo'lg'ay aflokni demak xoshok.
Roi pokin demakki, mehri munir,
Demak o'lg'ay quyoshni qursi qir.
Ilmin oning tengizga qilsa xitob,
Mutlaq o'lg'ay demak tengizni sarob.
Ne kamolot aro nihoyat anga,
Ne marotibda haddu g'oyat anga.
To kamol ahlidin maqol o'lg'ay,
Odami ziynati kamol o'lg'ay.
Ham malak dona chini domi aning,
Ham xirad jurKja xo'ri jomi aning.
Bahravar andin odam avlodi,
Olam ahlig'a villi irshodi,
Mayi hush ahli jonfizoyi ham,
Jomidin bahravar Navoiy ham.

VIII

Bu etti gulshani jannat oso va etti qasri sipehr farso tarrohlig'ining jihati va meKjmorligining kayfiyati va bisotin tarhini tag'yirlar bila xushroq va qusur binosin tabdillar bila dilkashroq qilmaq va gustoxliklar uzrin demak va bebokliqlar maKjziratin aytmaq

Bu kechakim, sipehri shuKjbadaboz,
Olam ahlig'a bo'ldi shuKjbadasoz.
Nilgun arsaq'a fazo berdi,
BulKjajab muhra anda ko'p terdi.
Muhralar xosiyatda guno-gun,
Ham talavvun ichinda buqalamun.
Har biri tabKji ichra yuz nayrang,
BulKjajabliqqa aylabon ohang.
Muni paydo, ani nihon aylab,
Har birin fitnayi jahon aylab.
Biriga nahsliqni odat etib,
Birisin mashKjali saodat etib.
Qaysi birning ne bo'lsa taqdiri,
Yoyilib olam ichra taKjsiri.
Demayin muhrabozi shuKjbada fan,
Balki luKjbat namoyi luKjb afkan.
Yuz tuman luKjbati siymin paykar,
Yo'qki, siymin niqobu siyminbar.
Barcha yuz noz birla jilvanamoy,
Jilvayi husn birla hush raboy.
Pardada qay biri bo'lub mastur,
Parda yuzinda yona birga zuxur.
Bu taajjub xiradin lol aylab,
Har nafas o'zga bir xayol aylab.

Manga gah vahmu goh fikrat o'lub,
Dam-badam hayrat uzra hayrat o'lub.
Ko'nglum uyinda yo'q xiradg'a subut,
Ham xirad, ham ko'ngul bo'lub mabhut.
Fahm qilmay bular haqiqatini,
Topmayin fikr ila vasiqatini.
G'olib o'lg'ach ko'ngul aro qayg'u,
Ko'z uyin tiyra ayladi uyqu.
Zohir etti xayoli suratgar,
Fikrat uyida guna-guna suvar.
Ko'rdum o'zni ajab maqom ichra,
Bir fazo tavfida xirom ichra.
Ul fazo har taraf nazarg'a vasiKj,
Yetti gunbad bori matinu rafikj.
Topibon har biri ichida maqom,
Lek birdam biriga yo'q orom.
Borcha ko'k gunbadi kibi doyr,
Bir-biri davrig'a bo'lub soyir.
Lavn aro o'zga navKj har gunbad,
O'zga navKj elga har biri maKjbad.
Yetti gunbaddakim, xirom aylab,
Yetti nodir sifat maqom aylab.
Har biriga bir ish sari ohang,
To'ni o'z gunbadi bila hamrang.
Rangi avvalg'ining qaro erdi,
Yuzi ham bo'yla rang aro erdi.
Yana bir xilKjate kiyib zarkash,
Zardvash uy ichra rohi asfarkash.
Yana birning makomi xazro rang,
To'ni axzar, uzori sabzo rang.
Yana birga libos o'lub gulfom,
Ham bu rang uy aro anga orom.
Biri azraq libosu ahli xirad,
Bo'lub oromgohi kuk gunbad.
Birining to'ni sandali oyin,
Sandali uy aro topib tamkin.
Yana birning libosi kofuri
Ham bu rang ichra bayti maKjmuri.
Haftaning har kuni birisiga xos,
Bo'lub ul kun qadahkashu raqqos.
Har biri hukmi ichra bir iqlim,
Xoh ummid anda, xohi biym.
Men chu bu xayl aro guzar qildim,
Borig'a etti kun safar qildim.
Har bir uyning muqimi farzona,
Manga qildi bayon bir afsona.
Kim o'z iqlimi ichra voqiKj edi,
O'zi ko'rgan ajab mavoqiKj edi.
Har bir afsonada g'aroyib ko'p,
Har g'arib ish aro ajoyib ko'p.
Men bu afsonalarni tutgum yod,
Ayladim jon sahifasida savod.
Chunki qildim, bu navKj tahriri,
Keldi olimg'a xizrvash piri.
Dedi: "Ey, soyiri falak paymoy!
Charx gunbadlarida jilva namoy!
Yetti uyda sangaki, mayl erdi,
Angladingmu bular ne xayl erdi?
Yetti gunbadda nomukarrar lavn,
Lutf aro o'zga navKj o'lub har lavn.
Anda etti yagonaga maskan,
Har birikim, qilib bir uyda vatan.
Lahzai bo'lmayin biriga darang,
To'nlari birla uylari hamrang.
Yetti afsonakim, sanga dedilar,
Yod tutgung borini to dedilar.
Senki mundoq ajab safar qilding,
Bu g'aroyib sari nazar qilding.

Kayfiyat neni aylading mafhum,
Bo'ldimu bu ish haqiqati maKjlum".
So'rg'uchig'a dedim niyoz bila,
Savlatidin yuz ehtiroz bila:
"K-ey humoyun ruhu hujasta jamol,
Aqli kul shaxsiddin yuzung timsol.
Men bu g'urbat aroki, soyirmen,
Emdi etgan hazin musofirmen.
Bilmadim har ne bo'ldi jilva namo
Ki, demishlar, "g'aribun kal-aKjmo".
Sanga maKjlum esa ayon ayla,
Sirrini shammayi bayon ayla".
Dedi farrux surush ruhoni:
"K-ey nasibing bu sirri pinhoni!
Mujdakim charxi lojuvard andud,
Axtari baxting ayladi maKjud.
Ganji ganjurikim, chekib ko'p ranj,
Qo'ymish erdi jahon aro besh ganj,
Kim qilib Hind sohiri kina,
Ul dag'i qo'ydi oncha ganjina.
Ki, erur oncha garchi oncha emas,
Yaxshidur, lek ul degancha emas.
Kim chekib sen dag'i iki yil ranj,
Hosil aylab eding iki-uch ganj.
Vaqt bo'ldiki, tortibon xoma,
Emdi to'rtunchi yozg'asen noma.
To'rt gavharga bergasen tartib,
To'rt unurni qilg'asen tarkib.
Bo'lubon baxtu davlat iqboli,
RubKji maskung'a bo'lg'asen voli.
"Haft paykar" ki, keldi mushk sirisht.
Yana oning yonida "Hasht bihisht".
Sen dag'i topibon fazoyi vasiKj,
O'truda solg'asen binoyi rafiKj.
Neki ko'rguzdilar sanga bir-bir,
Aylay oni birin-birin taKjbir:
"Har biridin sanga bashoratdur,
Ushbu so'z shug'lig'a ishoratdur.
Yetti gunbadki, anglading oliy,
Yetti ayvon aro eti voli.
Bu eti gunbadi sipehr erdi,
Ichida etti mehr chehr erdi.
Sanga budur bu qissa isnodi,
Ki solib etti qasr bunyodi,
Chun tugatgaysen ul rafiKj qusur,
Solg'asen etti qasr aro eti hur,
Ul sifatkim, alar kelib hamrang,
Topqay ul navKj ila bular ham rang.
Yetti afsona ko'rganin yona,
Degasen etti turfa afsona,
Kim, latofatdin elga jon bergay,
Tan aro ruxdin nishon bergay,
Aql og'zig'a kelturub kulgu,
Ko'ziga ruhning solib uyqu.
Har biri zoti yuz g'aroyib ila,
Jilva qilg'ay o'kush ajoyib ila.
Sen bu daKjvida xurram o'lg'aysen,
Nukta derda musallam o'lg'aysen!"
So'z tugatgach, qoshida er o'ptum,
Bo'lubon shod, seskanib qo'ptum.
Borchani xotirimda tutmish edkm,
Piru taKjbirini unutmish edim,
Tushuma chunki yo'q edi taKjbir,
Yuzlanib xotiring'a ko'p tag'yir.
Talab etgim muabbiri komil,
Bori taKjbir ishi anga shomil.
Toptim ul navKj komili ofoq,
Sharh qildim tushumni boshtin-oyoq.

Neki, xotirda erdi topti bayon,
G'ayri ulkim topib edi nisyon.
Nukta pardozi eshitti chun rozim,
Bo'ldi filhol nukta pardozim.
Borini o'yla ayladi taKjbir,
Kim, tun oqshom tushumga kirgan pir.
Rozi bois bo'lub kushodimg'a,
Tushdagi pir kirdi yodimg'a.
So'zi ham kim, bo'lub edi masmuKj,
Jilva qildi xayolima majmuKj.
Ikkisi nuktasi muvofiq edi,
Bu ham andoq so'zida sodiq edi...
Nuktakim surush qildi xurush,
Bu ham etti xurush misli surush,
Menki, toptim bu navKj iki dalil.
So'z demak sori ayladim taKjjil.
Jazm qildimki, xoliqi azaliy,
Kim, aning hukmi keldi lamyazaliy.
Manga bu mulkin nasib etmish,
Fath qilmoqni ham qarib etmish.
Ulki haqdin birovga ro'zidur,
Dahrning sozi, yo'q so'zidur.
Necha uzr o'lsa oshkora anga,
Juz shuruKj aylamak ne chora anga,
TabKj ham garchi asru rog'ib edi,
Lek ko'p ehtiyot vojib edi.
Kim, alarkim, burun chekib xoma,
SayKj ila naqsh qildilar noma.
Nuktalar borcha sar-basar rangin
Har biri bir nigorxonayi Chin.
Dahr elig'a qabul erur, rad yo'q,
Vasf qilmoqlari manga had yo'q.
Durji maKjnini chun ochibdurlar.
Olam ahlig'a dur sochibdurlar.
Durjdin kim desunki, bahr ila kon,
Nakdini sochib onchakim, imkon.
Lek gavhar socharda ahli karam,
Bir sori ko'p tushar, yana sori kam.
Har taraf dur sachilmag'i yakson,
Ehtiyot aylamay emas oson.
Ko'p kishi erga ob posh o'ldi,
Ko'pdan ozi gulob posh o'ldi.
Durni suft aylamak aro hakkok,
Ko'p qilur saxv - bor esa bebok.
Ko'prak ustodi chobuk andesha,
Qildi beboklik fanin pesho.
Kim mahorat ani qilib mag'rur,
Voqif o'lmay tushar ishiga qusur.
Lek shogird erur ishida vahim,
Ko'nglida sahv aylamakdin biym.
Tunu kun ehtiyot qilmoq ishi,
Sahv ozroq topar ishida kishi.
Ul ikov ustodi mohir edi,
Kim, mahorat alarda zohir edi.
Chun tuzub bu bisot o'tmishlar,
Qilmayin ehtiyot o'tmishlar.
Men de olmanki, sahvlar tushmish,
Bexabar tushmish, ul agar tushmish,
Kim, bu daftarki, berdilar ming zeb,
Boshtin to oyog' fusunu fireb.
Yasag'anda bu turfa afsona,
Hazmdin aylab o'zni begona.
Necha navKj ishni qildilar taqsir,
Gar tutarsen quloq, qilay taqrir:
Biri bukim, yo'q, anda moyayi dard,
Qildilar ishq so'zidin ani fard.
Kim birov mehrdin bari bo'lg'ay,
Boqma, gar mehri xovariy bo'lg'ai!

Bo'lsa tarix alarg'a gar matlub
Anda so'z bag'lamaq emastur xo'b.
So'z yasardin chu topti piroya,
Ishqdin xushtur anda sarmoya,
Kim, ko'ngulga o'ti asar qilg'ay.
Jonga ko'ydurmagi xabar qilg'ai.
Yo'qsa yolg'on demakdakim, bazadur,
Chun uzoq chekti asru bemazadur.
Ishkdin so'zi bo'lsa bok ermas,
O'rtar oniki, so'znok ermas.
Yana bir buki anda baKjzi ish,
Zohiran nomunosabat tushmish.
Bo'yla tuhmatki, aysh uchun Bahrom
Yasadi etti qasr surgali kom.
Yetti iqlim shohidin eti qiz,
Har biri lutfu husni g'oyatsiz.
Yetti qasri ichiga kelturdi,
Kom har kun biri bila surdi.
Turfa bukim, chu bo'ldi boda parast,
Qildi oqshomg'a tegru o'zni mast.
Uyqu komni olurg'a mastona
Sho'xlarg'a buyurdi afsona.
Bu ajabkim, alar dag'i dedilar.
Qissaxon qizlari magar edilar?
Tongdin oqshomg'a tegru pay-darpay,
Ulki, ichgay qadah to'la-to'la may,
Anga xud g'aflat o'ldi daKjbu sifat,
Uyqusig'a fasona ne hojat?
Bo'lsa ham aql manKj qilmasmu?
Qissa aytur kishi topilmasmu?
Kim, necha nozanin haramlarini,
Jon harimida muhtaramlarini
Ki, alar g'amzasi qilib jodu,
Yuz tuman ko'zdan eltigay uyqu.
Lablari qatl uchun sharob olud,
Ko'zlari ishva birla xob olud.
Hukm qilg'ayki, siz fasona dengiz!
Demangiz, uzru, bebahona dengiz!
Bo'lung uyg'oqlik ichra farsuda,
Men bo'lay uyqu birla osuda.
Bo'yla taklif kimsa qilg'aymu?
Odamidin bu so'z ochilg'aymu?
Bo'ldi, farzan, bu navKj bulKjjab ish,
BulKjjabroq yana bu ish bo'lmish.
Kim munungdek iki vahidi zamon,
Har bir o'z vaqtida faridi zamon.
Bo'yla nodon uchun yozib avsof,
Anga qilg'aylar o'zlarin vassof.
Madhini behisob yozg'aylar,
Balki mavzun kitob yozg'aylar.
Har bir ul nazmida ko'rub ko'p ranj,
Qilg'ay o'z "Panj ganj" din bir ganj.
Olloh, olloh! ne ganj bo'lg'ay bu!
Sarbasar elga ranj bo'lg'ay bu!
Bo'la olmas bu ish magar bu tavr,
Ki, desang ul iki yagonayi davr.
Baski, ustod edilaru komil,
Bo'ldilar g'arralig' bila g'ofil.
Kimki, bir ishta bo'lsa mustag'ni.
Yoshunur ko'nglidin base maKjni.
Meniki, shogirdi bebizoat men,
Ul ikovga mutii toat men.
Vahmdin kim, tushub xato nogah.
Yetmagay kulfate manga nogah.
Ishim o'lmishdur ehtiyot etmak,
Nuktaning toru pudig'a etmak.
Munda dag'i ishimg'a etsa kushod,
Ham alar ruhidindur ul imdod.

TabKj bu shug'l aroki ozim edi,
Chunki ko'p ehtiyot lozim edi.
Bu sababdin bu xush fasona aro,
Balki bu xush navo tarona aro
Yo'q edi hech choravu tadbir,
Kim, birir erda bo'lmag'ay tag'yir.
Aytmaq munda hojat o'lmag'usi,
Kimki, ul erga etsa, anglag'usi.
Yo rab, ish mushkulu bu xasta zaif!
Pashshag'a pil ishi erur taklif!
Charx tomig'a nardbon yasamaq,
Mehr shamKjig'a shamKjdon yasamaq.
Qilibon ankabut ipini kamand,
Aylamak ajdaho aning bila band,
Keldi dushvordin dag'i dushvor,
Lek men telba mastu behushvor,
Kim, bu ishga ilik netib urdum,
Lutfunga eKjtimod etib urdum.
Necha ish ranji beadam bo'lsa,
Sendin ar lutf ila madad bo'lsa,
Zarrada mehrni nihon aylay,
Bahrg'a qatrani makon aylay!
Xoma nugi safirni aylab tez,
Salayin olam ichra rustoxez!
Kilkni chun varaq nigor etayin
Oncha aKjjuba oshkor etayin!
Kim solay olam ichra ofatlar!
Balki zohir qilay qiyomatlar!
Ham ul avloki bu sifat eKjjoz,
Shoh madhidin etgamen og'oz.
Chun deyilgusi shohlar qavli,
Shoh madhin burun demak avli.

IX

Saltanat bahrining durri nobi va xilofat maKjdanining laKjli serobi, ofarinish tojig'a javhari zoti zeb ila zayn, muizzus-saltanati vad-dunyo vad-din Sulton Husayn Bahodirxon xallada mulkahu va sultonahu midhati ko'sin o'rmaq va bu bahona bila zarrani quyoshqa sagindurmaq

So'z demakka qilur havo ko'nglum,
Kilk unidin tilar navo ko'nglum.
Kelu hujram supurgil, ey iqbol,
Gird bolisht ravzan olig'a sol.
Chovushi baxt eshikda hozir bo'l,
Kim kirar mayli bo'lsa, uzrni qo'l.
Ey falak, xizmat oshkoro qil,
Mehrning safhasin muhayyo qil.
Qil davotimin, ey Zuhal, mamlu,
Hayi ruxsoradin solib qora suv.
Mushtariy, yirtqil amoma uchin,
Men aritmaqqa anda xoma uchin.
Qing'a salg'il qiyaichni, ey Bahrom,
Fitna xaylig'a ber dame orom.
Mehri safhang yuzin daraxshon et,
Zarvaraqqdin ani zarafshon et.
Zuhra, bir lahza chalma soz oxir,
Chekmagil lahni dilnavoz oxir.
Ey O'torid, o'p ostonimni,
Qo'ygil olimg'a juzvdonimni.
Ey Qamar, sen qalam taroshim yig',
Qil hilalingning uchidan anga tig,
Bir gah xomam uchini aylab tez,
Qilayin safha uzra gavhar rez.
Dur kibi pok nuktaronlig' etay,
Shoh madhida durfishonlig' etay.
Qay shah ulkim, azaldin etti iloh,
Ani ofoq shahlari uza shoh.

Din livosi, alam tirozi ul,
Ahli din ichra Shohi G'oziy ul.
Shoh Sulton, Husayn bin Mansur,
Kim berib nusrati jahong'a surur.
Xonlar uzra etib atasi aning,
Xon bin xon ata atasi aning.
Ham ata xonu ham anga ana xon,
Yo'q jahonda aning kibi yana xon.
Anga Chingiz ulug' ata kelgan,
Anasi xud Alanquva kelgan.
Faxr yo'q aiga saltanat oti,
Ul bo'lub saltanat mubohoti.
Shohlar qullug'in ko'rub marg'ub,
Anga darvishlik bo'lub matlub.
Garchi shahlarni zirdast aylab,
O'zni darvishlarga past aylab.
Ajdaho zo'r vaqti ilgida mo'r,
Qila olmay valek mo'rg'a zo'r.
Pili gardun qoshinda pajmurda,
Pashsha lek o'lmay andin ozurda.
Tufrog' aylab falakni kin chog'i,
Lekin ahli niyoz tufrog'i.
Razm aro barqi tig'i olams'o'z,
Bazm aro shamKji royi mehr afro'z.
TabKji sohib kamol har fanda,
Ahli fannu kamol anga banda.
Adlidin oncha elga baxshoyish,
Kim raiyatqa yo'q juz osoyish.
Anda kim, dahr aro tushub oshub,
Sarsari kin bo'lub salomatrub.
Olam ahli aro tushub parxosh,
Olam ichra qiyomat o'lg'ay fosh.
Jong'a tan ichra iztirob o'lg'ay,
Tan fano selidin xarob o'lg'ay.
Iki saf bo'lg'ay iki ko'hi balo,
Qullalar anda raxshlar masalo.
Rahsh uza har xadivi tig' afgan,
Rustamu Ko'ha birla Ruyintan.
Fitna dahr ichra karu far solibon,
Charx javfida shuru shar solibon.
Bodpo sarsari jahon paymo,
Ustida rokibi sahobnamo.
Yo'q sahob ayt qatra afshon mig',
Qatra paykonu barq lamKjayi tyg'.
Barq ajal chobuki a markabi tez,
Solibon ruh xayli ichra gurez.
Jon botib jism zaxmidin qonda,
Tan bo'lub joni birla darmonda.
Tig'lar kavkabi xirom aylab,
Gardi olamni tiyra shom aylab.
Sei bu zulmat ichinda mehr kibi,
Barqrav ashhabing sipehr kibi.
Tortibon tig' o'ylakim, Bahrom,
Qahr ila aylasang ne erga xirom.
Tig' ila qonni qilg'asen Jayhun,
Gurz ila tog'ni etgasen homun.
Titragay charx aylabon shivan,
Bir bulutdekki, bo'lsa nola fikan.
Ul bulutdin bu larz ila nola,
Kavkabin sochqay o'ylakim, jola.
YaKjni ul navKj fath qilsang fosh,
Charx bo'lg'ay boshing'ga gavharposh.
Tig' selobidin berib bas kin,
Kin o'ti iltihobig'a taskin.
Qo'ymayin olam ahlida biyme,
Fath etib bir dam ichra iqlime.
Razm maydonidin yonib shodon,
Qasri davlatni qilsang obodon,

Silkibon tiyra gard maydonni,
Boda birla yorutsang ayvonni,
Maskaning bo'lsa masnadi Jamshid,
Qadahing bo'lsa sog'ari xurshid,
Davrayi bavming ichra turg'an el,
Shohlar qullug'ungga bag'lab bel,
Ishlari erga ko'z tikib turmaq,
Kimga had demaguncha o'tturmaq.
Chun bo'lub hukm o'tturub bori,
Yerlik o'z eriga iki sori.
Tutubon soqiyi parivash may,
Gulda shabnam kibi uzorida hay,
Ilgidin may chu bodano'sh olibon,
May bila ul gulobi xush olibon.
Lek majlis shukuhidin ne had
Ko'zni erdin olurg'a ahli xirad.
Tushgach ahli navo chalib derga
Zuhrani ko'ktin indurub erga.
Iki yondin mug'anniy iki xayl,
Jong'a tandin chiqarga salib mayl.
O'ngda turkinavoz urub doston,
Qo'zg'olib har navoda Turkiston.
Tartqan turk nag'masida surud,
Aqizib xalq ko'zlaridin rud.
So'l sori forsi surudu nag'am,
Fitnaya Fors, bal Iroqu Ajam.
Kavkabi jom aksi lamKjafigan,
Tob aro uylakim, Suhayli Yaman.
Tob ila ul Suhayl rangi rahiq,
Chehra rangin yasab nechukii, aqiq,
No'sh etarda bu rohi rayhoni,
Yuz gul ochib yuzung gulistoni.
Bazmni bu bihishtvash bo'ston
Aylabon har zamon bahoriston.
Ham kulub sen bahori xandondek,
Ham to'kub ashk abri naysondek.
Har surudki istimo aylab,
Bevafo dahrg'a vido aylab.
Bo'lubon jisming o'yla ruhoni,
Kim ko'rub dahr bazmini foniy.
Saltanatdin havasin bas aylab,
Faqr sultonlig'in havas aylab.
Ne havas, mahzi so'zu dard bo'lub,
Benavolig' yo'lida gard bo'lub.
Oncha haryon to'kub niyoz ashkin,
ShamKjdek so'z ila gudoz ashkin,
Kim qayonkim, urub yuz ul selob,
Aylabon mastlig' uyini xarob.
Chun jahon bevafo'lig'iga boqib,
Kulub ammo ko'zungdin ashki oqib,
Kulubon lek yosh to'kub durdek,
Guli xandon yuzida muldurdek.
Andakim, tig'i xunfishon olibon,
Tig' zarbi bila jahon olibon.
Bu nafas kimki, bir tarona chekib,
Dard ila ohi bexudona chekib.
Munga borin ani nisor aylab,
Balki qilmay pisandu or aylab.
May ichib behisobu mast o'lmay,
Nafs hukmig'a zeri dast o'lmay.
May sanga mujibi fano bo'lubon,
Sarbasar nur ila safo bo'lubon.
Ne ajab bo'lsa boda nuru safo,
Kim, erur har qadahda istig'no.
Boda mohiyatin tabah bilmak,
Ichmagin dam-badam gunah bilmak.
Barcha mazhabda fosiqi ranjur
Yaxshirokdurkim, zohidi mag'rur.

Bo'yla may nush etibki, surdum so'z,
Mastlig' uyqusida yumsang ko'z.
Tunqo'tar onda baxti bedoring,
Subhg'a tegrukim xudo yoring.
Tartqach subh muazzini yo hay,
O'chubon ko'zdin uyqu, boshtin may.
Oqizib uzr ko'zlaridin suv,
Aylasang ul suv birla pok vuzu.
Qiblagah sori roy keltursang,
Tengri amrin bajoy keltursang,
Chun nekim tengri amri bo'ldi tamom,
Aylasang adl taxti sori xirom.
Qo'yubon boshingg'a Kayoniy toj,
Hukm qilsangki, so'z desun muhtoj.
Eshitib hukm har taraf mazlum,
Bori omingg'a aylaganda hujum,
Anda shirin kalomu xandon yuz
Birlakim, xalkdin so'rarsen so'z.
DafKj etib xalq boshidin bedod,
Beribon dodkim, qilursen shod.
Biring aylab qilurg'a chorasini,
Boshidin dafKj sarshumorasini.
Birisidin "alafbaho" ko'tarib,
Sabzayi umri ayshdin ko'karib.
Xar birining nekim bo'lub komi,
Birdam ichra bo'lub saranjomi.
Kim, ynarlar o'kush murod bila,
Uqdalig' ishlari kushod bila.
Anda Nushirvon kerak baqqay,
Boshini irg'atib avuch qaqqay.
Chun qilib yod o'z adolatidin,
Mutag'ayyir bo'lub xijolatidin.
Addin toki, bo'lg'ay ovoza,
Har kun o'lsun adolating toza.
Shohliq xilKjati qading bila jub,
Shohlar qaddi xam ayog'ingga ko'p.
Dodu adling bila jahon obod,
Kim, bu bo'lg'ay jahonda adl ila dod.
Mulkunga arshdin kelib bu nido:
"Xalladallohu mulkahu abado".

X

Ismat bahoristonning shukufta bog'i va iffat shabistonining gavhari shabcharog'i, ro'po'shlig' Qofining asmon parisi, mahjublig' sipehrining mehri xovariysi, axloqi hamida va avsofi pisandidasidin shammayi izhor qilmaq

Chunki naqqoshi sunKj etarga raqam,
Ofarinashg'a chekti iugi qalam.
Ne uchun keldi gunbadi minu,
G'unchadek necha parda tu bar tu.
Chun tamom o'ldi bu rafiKj ayvon,
Nega tortildi necha shodurvon.
3ah batah pardalar aro parda,
Bir-bir ichra to'quz saroparda.
Pardalar bir-biriga aylang'an,
Duri anjumdin inju turlang'an.
Malak ushbu rafiKj parda aro,
Evrulub ul sifatki, xojasaro.
Pardalar davrida muhofiz o'lub,
Tashqi xodim kibi mulohiz o'lub.
Esmay ul tegraga nasimi shamol,
Qilmay ul yon xirom payki xayol.
Aql bu fikr aro edi madhush,
Kim nido ayladi xujasta surush:
Kim, erur bu to'quz niqobi baland,
Kim, chekilmish parand uzra parand.
Bir harimiki, anda yo'q mahram,

Demayinki, pari, maloyik ham.
Anda masnad nishin falak johe,
Falaki ismat avjida mohe.
Ham Sulaymoni ahdg'a hamdam,
Hamdamu hamnishinu munis ham.
Chun Sulaymong'a yor erur ne ajab,
Anga Bilqisi soniy o'lsa laqab.
Qaysi Bilqis, Sorayi Uzmo,
Qaysi Sora, Xadichayi Kubro.
Pok zotiki, ko'rmayin aflok,
Dahr bahrida o'yla gavhari pok.
Suyi gavharining abri naysondin,
Gavhari oning obi hayvondin.
Bu jihatdin hadisidur jonbaxsh,
Kafining bahri durri Ummon baxsh.
Girdbolishtida quyosh ko'zgu,
Kela olmay jamolig'a o'tru.
Qo'zgu yo'q, ev qizi durur jovid,
Mehr deb goh otin, gahi xurshid.
Ul chu tutmay yuzini pinhoni,
Xizmati silkidin qovub oniy.
Chun bu navKj ani o'zidin ayirib,
Titrab ul sarg'aribu erga kirib.
Barcha xodimlari pari yanglig',
Yoshurun kunduz axtari yanglig'.
Pari uy qizlig'ida xizmatko'sh,
Ne uchunkim, erur pari ro'po'sh.
Ismati bog'idin qochib bulbul,
Yoshunub g'uncha gunbadi aro gul.
Tutmasa o'zni pardada pinhon,
Qo'rqutub oni sunbulu rayhon.
Vahmdin qilsa ham nazora havas,
Ko'zni erdin ko'tarmayin nargas.
Iffati zabtidin jahon ichra,
El ayoli kirib amon ichra.
Oy tun aqsham chu chiqti olam aro,
Dedikim, qildilar yuzini qaro.
Iffati zabti andoq aylar jid,
Kim de olmas ko'hni el shohid.
Itlarining tanobidin har tor,
Uzulub charx sori qilsa guzor,
Charx ani rishtayi mador etgay,
Malak o'z subhasig'a tor etgay.
Ey hariming sipehri izzu jalol,
Anda yo'q o'tgali malakka majol.
Oyu kun yo'q agarchi monanding,
Ikki saKjd axtar ikki farzanding.
Fazl aro nodiri jahon birisi,
Lutf birla jahong'a jon birisi.
Birisi taxti maKj dalat shohi,
Birisi avji saltanat mohi.
Tong emas bo'lsalar Masiho dam,
Kim alarning anasidur MarKjyam.
To jahon bo'lg'ay ul ikov bo'lsun,
Qo'llarida jahon garav bo'lsun.
Sen durisenki, shahg'a ruzisen,
Shohning durri shab furuzisen.
Ikn yoningda otashin gavhar,
Dur iki yonida samin gavhar.
Baxtg'a toji torak o'lg'aysiz,
Shahg'a har kun muborak o'lg'aysiz.
Chatri iqbolingiz qilib oliy,
Shohi ofoq zilli iqboliy,
Chun azaldin shahi jahon siz-siz.
Bo'lmasun bir nafas jahon siz-siz.

Shoh Bahrom dostonig'a shuruKj qilurdin burun bir necha so'zga murtakib bo'lmak, va ul dostonda tagyir va tabdil voqiKj bo'lg'anning uzrin qo'lmaq va har ganjg'a bir uy makon bo'lg'andek har dostonni bir baytda nihon qilmaq

So'z tilismidin ulki, ochti ganj,
Bo'ldi mezon tabKji gavhar sanj.
Bu javohirg'a tuzdi chun mezon,
Buyla qildy javohirin rezon,
Kim, tug'atti chu sunKj meKjmori,
Tarh etib koinot bozori.
Yer tutub el boshida savdolar,
Tushti bozor ichinda g'avg'olar.
Aql sarrofi bu g'ulu ichra,
Ochti do'konni chorsu ichra:
Terdi haryon qafasda gavhari pok,
Bir taraf to'kti laKjli otashnok,
Chun javohir haqoyiqin bildi,
Sirridin bu sifat xabar qildi:
Kim jahon bajri ichra har luKjlu,
Ki, erib obutobidin mamlu.
Kishi fahm etsa asl ila budin,
Anglar ul durni qatrayi suvdin.
Yana yoqutu laKjli tobanda,
Borcha xorodin o'ldi zoyanda.
Qaysi javharki, yo'q bahosi aning
Kon ana, tog' erur atasi aning.
Necha xorog'a shiddat o'lsa ayon,
Andin o'lmas javohirig'a ziyon.
Odami hamki, keldi javqari pok,
To bilur kimki, aylasa idrok.
Ota dunu o'g'ul sharif o'lmoq,
Bu latif o'lmoq, ul kasif o'lmoq.
Kim Xalilullo Ozar o'g'lidur,
Butshikan ko'rki, butgar o'g'lidur.
Bu sifat keldi nisbat ichra tamom,
Tavr aro Yazdajurd ila Bahrom.
Ul kelib tiyra ru sadaf monand,
Tong yo'q, o'lmaq sadafg'a dur farzand.
Har ne ul buzdi, bu borin tuzdi,
Bu borin tuzdi, har ns ul buzdi.
Kimni o'lturdi ul qilib majruh,
Bu qo'yub marham, o'ldi jismig'a rux.
Shomi dayjur zulmati ketti,
Tiyra tundin quyosh tuluKj etti.
Bu quyosh o'yla bo'ldi nur afgan,
Ki, jahon mulkin ayladi ravshan.
O'ylakim, mehr tig'u, jom bila,
Tutti olam yuzini kom bila.
Saltanat taxti uzra topti nishast,
Kimda ko'rdi biyiklik etti past.
Garchi sarkashni zarbi past etti,
Pastlarii falak nishast etti.
Kim quyundek edi g'ubor angiz.
Ani tufroqqa past ayladi tiz.
Ayog' ostida chun guhar ko'rdi,
To avjig'a oni tegurdi.
Mulk bog'in bahori adl bila,
Suvarib juybori adl bila.
O'yla sarsabz qildiyyu toza,
Kim jahon bo'ldi jannat ovoza.
Har ne vayron qilib edi bedod,
Dod ila qildi barchasin obod.
Ulcha ul qildi komronlig'idin,
Shohlar ichra pahlavonlig'idin.
Hech tarix aro topilmas naql,
Bo'lsa ham naql, bovar etmas aql.
Roqimikim, burun qalam chekti,
Nomasiq'a aning raqam chekti,

Qildi tarixini chu elga ayon,
Ishlarin etti sharh birla bayon.
Qildi tatvil ila chu ul takmil,
Men ne takmilg'a beray tatvil.
Bir deganni iki demak xush emas,
So'z chu takror topti dilkash emas.
Aytmaqqa agarchi qalg'um yo'q,
Ki, ul aytg'ancha ayta alg'um yo'q.
Lek ham o'tsam aylamay mazkur,
Meni tabKj ahli tutmag'ay maKjzur.
Bas bu avlo dururki, avvali hol
So'z jamolig'a bergamen ijmol:
Har ne bir dostong'a soldo sado,
Munda bir bayt birla tapqay ado.
Mujmal oning so'zin qilib takmil,
O'z hadisimg'a bergamen tafsil:
Shoh Bahrom aning kibi shah edi,
Kim sipehr anga xokim dargah edi.
Avval o'lg'ach Suhayldek toliKj,
Bo'ldi mulki Yaman uza lomiKj.
Chun Yaman bo'ldi nuri ichra g'ariq,
Tufrog'i mushku toshi bo'ldi aqiq.
Shoh NuKjmon atabek o'ldi anga,
Shafqat ichra atadek o'ldi anga.
Bo'ldi Munzir rafiqu damsozi,
Hamnishinu nadimu hamrozi.
Arab ichra tutub maqom avval,
KaKjbada misli Ahmadi mursal.
Ham Ajamdip qplib Arabda maqom,
Ham Arabdpn etib Ajamg'a xirom.
Ishratidnn Yamang'a ravnaq o'lub,
Qasri ayshi aning Xavarnaq o'lub.
Bo'yla qasrii yasar zamoi meKjmor,
Charx meKjmoridsk kelpb Sinmor.
Ishi ov ovlomoqta chekmak jom,
Tortibon jom, qilmaq ovg'a xirom.
Ov aro komi borcha bodavd rud,
Bodavd rud aro nishotu surud.
Garchi juz jom dam-badam chekmay,
Adl qonunidin qadam chekmay.
Ovdakim. sher qildi go'rg'a zo'r,
Zo'r ila sher uyini ayladi go'r.
Iki sher olidin chu toj oldi,
Otasi mulkidin xiroj oldi.
Sherlar olidin chu oldi kuloh,
Shervashlarni ayladi ruboh.
Ajdar o'lturdi chunki tortib ranj,
Topti ul ranj dast muzdi ganj.
Kishvaridin ketardi chun toroj,
Yeti yillik maof tutti xiroj.
Kim eti yil ketarsa eldin ranj,
Ne ajab etsa tengridin anga ganj,
Xayli gardun sifatlig' ayladilar,
Xasmig'a yakjnhatlig' ayladilar.
Kishvarin oldi, o'lg'ach ul pinhon,
Necha yuz ming cherik bila xoqon.
Necha yuz kimsa birla gohi sitez,
Bir shabi xun chu ayladi angez.
O'yla xoqoshsh torumor etti,
Kim sipehr olidin firor etti.
Asare qolmadi bu to'fondin,
Ne sipohidinu ne xoqondin,
Bo'lmadi bo'yla fath damsozi
G'ayri Bahromu xusravi g'ozu.
Topti chun xasmidin bu navKj kushod,
Oncha olam eliga ayladi dod.
Kim navo topti baski, nozu naim,
Sekiz uchmoq kibi eti iqlim.

Dostonlarki, aytgim mujmal,
Manga yo'q hech anda bahsu jadal.
De olurmenki, borcha rost durur,
O'yladurkim, ko'ngulga xost durur.
Nimak-im, rostdur demish ul ikov.
BulKjajab rostgo'y emish ul ikov.
Nimakim, anda ishtiboh o'lg'ay,
Solib o'tsam, manga gunoh o'lg'ay.
Lojaram anda aylagum pechish,
Ayblig' bo'lmasun debon hech ish.
So'zda tarix ixtilofi bor,
Ahli tarixning xilofi bor.
Buki men aylagum durur mastur,
Bo'lmadi erkin ul zamon manzur.
Bu tavorix kim manga tushmish,
Ilgima ulcha muddao tushmish.
Kosh alarg'a ham o'lg'ay erdi nasib,
Kim, fasona degaylar erdi g'arib,
Chun bu daftar emish manga ro'zi,
Yetti bo'stoni majlis afro'zi.
Avli ulkim, navo keturgaymen,
Tengri shukrin bajo keturgaymen.
Istabon tengridin so'zumg'a kushod,
Doston tarhin etgamen bunyod.
Chun bu maKjni ko'ngulga kom o'ldi,
So'zga bu erda ixtitom o'ldi.
E Navoiy, ne bo'lsa guftoring,
Ayla bunyodkim, xudo yoring.

XII

Doston ogozi va shoh Bahromning saydga parvozi va Moniyi suratgardek g'arib qushni sayd qilg'ini, balki anga sayd bo'lg'ini, va Moniy falaki naqshbozdin ajab surat yuz ko'rguzgandek Diloromning dilrabo suratini ko'rguzgani va Bahromning rishtayi toqatin ul suratdin uzgani

MuKjbadikim varaqqa chekti raqam,
Kim, ne navKj o'ttilar muluki Ajam.
Shoh Bahrom ishin qilib og'oz,
Qildi tarix safhasig'a tiroz.
Bo'yla yozdiki: chun sipehri baland,
Qildi johin aning falak payvand.
Saltanat surdi moh to mohi,
Moh to mohi el shahanshoi.
Rumu Chin bo'ldilar anga mahkum,
Balki xoqoni Chinu, qaysari Rum.
ShamKji davlat falak yorutti anga
RubKji maskun qaror tutti anga.
Sarkash el qildi sarfigandalig'in.
Yetti iqlim shohi bandalig'in.
Tojvarlarga' boj etib taKjyin,
Shohlarga' xiroj etib taKjyin.
Mulk aro qo'ydi bu sifat dastur,
Ki, "agar royi hind, agar fag'fur.
Har nekim, qildilar qabuli xiroj,
Kimsa bormoqqa bo'lmayin muhtoj,
Har yil oni xizona qilg'aylar,
Taxt sori ravona qilg'aylar".
Jong'a minnat ko'yub bu ishda muluk.
Tutubok bu tariqni masluk.
Neki dastur edi bilurlar edi.
Har yil oni ado qilurlar edi.
Yana har tuhfayi garon moya,
Kim, bo'lur shohlarga' piroya.
Qaysi mulk ichra ne bo'lur hosil,
Bo'lur erdi xizonag'a vosil.
Ozu ko'p harne bo'lsa qiymat aro
Tutulur erdi moldin mojaro.
Shahg'akim, ishrati mudom ordk,

Soz birla surud kom erdi.
Ko'p edi xizmatida rud ahli,
Bazmida jonfizo surud ahli.
Har taraf hamki, bo'lsa erdi bu xayl,
Hozir etmakka aylar erdi mayl.
Shavqida ixtiyori yo'q erdi,
Ko'rmay oni qarori yo'q erdi.
Saydsiz bo'lmas erdi oromi,
Anda rudu surud edi komi.
O'qi har sayd sori topsa kushod,
Zaxmidin sayd emas edi ozod.
To'kubon sayd qoni pay-darpay,
Anga hamrang tortar erdi may.
Sayd aylab o'tar zamon nogoh,
Bo'lsa sarmanzile anga dilxox.
Tushubon topib anda komu srarah,
Aysh etib tortar erdi necha qadah.
Lahni chaigu rubob edi haryon,
Sayd etidyn kabob edi biryon.
Bir kun ushbu sifat shikor aylab,
Bir biyik pushtag'a guzor aylab.
Topibon jonfizo havosin aning,
Ko'rubon dilkusho fazosin aning.
Bazm asbobin aylab omoda,
Tushub anda ichar edi boda.
Ham mug'anniy chekib falakka xurush,
Ham etib ko'kka bongi nusho-nush.
Shahni may ul bisoti xurram aro,
Solibon hardam o'zga olam aro.
Ko'rubon olam ichra shoh o'zin,
Olam ahlig'a qiblagoh o'zin.
Ham dimog'ini boda aylab xush,
Ham qulog'ida nag'mayi dilkush.
Chun taammul qilib bu johu jalol,
Ko'ngliga har dam o'tkarib bu xayol:
"Kim, bu shukronag'akim, qildi iloh,
Meni bu navKj olam ahlig'a shoh,
Elni shod aylamak kerakdurmen,
Adlu dod aylamak kerakdurmen.
Komsiz komin aylamak hosil,
Benavolarni aylamak xushdil".
Ishni mundog' shumora aylar edi,
Lek har yon nazora aylar edi.
Bo'yla ishlar tutar edi o'ziga,
Dasht aro uchradi birov ko'ziga,
Kim, borur erdi yo'lg'a solib xez,
Lahza-lahza xiromin aylab tez.
Shah xayol ettikim erur iokom.
Yayaq etmak bu navKj .yo'lga xirom.
Ko'ngli mayl ayladi bagoyat aiga,
Aylamak istadi rioyat anga.
Bir mulozimg'a hukm, qildiki: "Bot
Minib otingg'a elt yana bir ot.
Ul musofirni otg'a mindurgil,
Chopturub xizmatimg'a etkurgil".
Qosid ulyon chu markabin surdi,
Shah buyurgandek oni kedturdi.
Shoh chun so'rdi lutf etib oni,
O'pti er soyiri biyoboniy.
Qo'ptiyu surdi so'z fasohat ila,
So'zida choshni malohat ila.
Bo'lubon so'z demakka afsun soz,
Qildi andoq sanovu madh og'oz.
Kim, eshitganlar ofarin dedilar,
Pok lafzin duri samin dedilar.
Ko'rmadi shah munosib ul turmoq,
Yaqinida buyurdi o'tturmoq.
Qo'yub olig'a guna-guna taom,

Yegach-o'q tuttilar to'la-to'la jom.
Chun musofir boshig'a chiqti may,
Shah so'rar erdi nukta lay-darpay.
Neki shaxdin bo'lub xitobi aning,
Shah pisandi tushub javobi aning.
Bildi shahkim, harifi dasht navard
Bor emish kordonu olam gard.
So'zda chun ko'p g'arobatin ko'rди,
Yana ondin g'arib so'z so'rди:
"K-ey jahon mulkiga qadam urg'an,
Pushti po bal jahong'a ham urg'an,
Uyla maKjlum o'lur kalomingdin,
Yana sarsar kibi xiromingdin.
Kim sanga ko'p ulum erur maKjlum,
Ham urubsen base makong'a qudum.
Ham o'z ahvoling et ayon bizga,
Ham ani aylagil bayon bizga.
Kim chu urdung musofiratg'a qadam
Shahr qatKj ettingu, biyobon ham.
Shak emaskim, base g'arib umur,
Sanga bo'lmish safar aro manzur.
Neki andin g'arib ko'rmysen,
Turfa andoq ajib ko'rmysen,
O'zunga bizni sohib asror et,
Ul nihon nuktadin xabardor et.
Senki, borsen zamon elida g'arib,
Sanga bo'lg'on jahon ichinda ajib.
Iki bas turfa hol bo'lg'usidur,
Ish alardek mahol bo'lg'usidur.
Ikisin deki barxabar bo'lali,
Iki nodirg'a bahravar bo'lali".
Yer o'pub rahravi jahon paymo,
Dedi: "K-ey komroni lutfnamo,
Garchi bu so'z demakda ojizmen,
Demas erdim bu so'zni hargiz men.
Kim nihoni rivoyatim bordur,
Bas ajoyib hikoyatim bordur;
Menki, bu dasht rahnavardimen,
O'z ishimda zamona fardimen.
Bo'lmadi kimsa yoru damsozpm,
Demadim ham knshiga o'z rozim.
Asradim ham o'zumni pinhoni,
Ham bu rozeki, aytqum oni.
G'arazim bu ediki, po'ya urub,
Dashtlar qatKj ayladim yugurub,
Shoh Bahromkim, jahon shahidur,
Charx aning g'ubori dargahidur,
Dargahiga o'zumni etkursam,
Tufrog'ig'a ko'zumni etkursam.
Ham anga aytibon nishonimni,
Ham desam nuktayi nihonimni.
Anga etmay bu so'zni so'rduig een,
Bulkjajab ish manga buyurdung sen.
Demasam, sendin asru mamnunmen,
Desam, o'z maqsadimga mag'bunmen.
Garchi sen ham azim shon kishisen,
Olam ahlida shah nishon kishisen.
Anga o'xsharki, bo'lmasang Bahrom,
Sanga ham bas baland keldi maqom.
Shibhisen, gar yo'q ehtimoli aning,
Misli sen, garchi yo'q misoli aning.
Baski, mardumlug'ung manga etti,
Men kibi turfa qushni sayd etti.
Lek maqsudum o'zga hol erdi,
Aning olinda qiylu qol erdi.
Ko'ngluma qo'ydung iki g'am dog'i,
Demasam ham yomon, desam dog'i".
Shah bu so'zdin ochildi bog' kibi,

Til chekib shuKjlayi charog' kibi.
Dedi: "K-ey, dasht aro shitobanda,
Bilki juyanda, keldi yobanda.
Baxt komingni aylamish hosil,
Kim topibsen murod, sen g'ofil.
Tashna lab bo'lma, bahr yoninda,
Qilma shevan, tarab makoninda.
Nukta surg'ilki, hosil o'lmish kom,
Kim topibsen, gar istading Bahrom".
Bildi rahravki, garchi chekmish rakj,
Ro'zi o'lmish anga ne yanglig' ganj.
Sajdayi shukr aylabon toza,
Deb duo beqiyosu andoza.
Yer o'pub, o'lturub adab birla,
Qildi og'oz so'z tarab birla:
"Kim, shah iki hadis qildi savol,
Bir bu erdiki: "Ayt o'zungdin hol".
MustamiKj bo'lsa arz etay oni,
Meni derlar jahon eli Moniy.
Ko'p bilik birla xotirim maKjmur,
Lek tasvir ila bo'lub mashhur".
Shah xud erkan durur anga tolib,
Shavqi vasliga asru ko'p rog'ib.
Ko'nglini o'yla shodmon topti,
Degasen o'lmish erdi jon topti.
Quchub etti ko'p iltifot anga,
Yangi boshtin berib hayot anga.
Lutfu ehson ila ko'p etti karam,
So'rди lekin ikinchi so'zni ham.
Berdi rovi fasonag'a taqsim,
Dedi: "Sayr ayladim eti iqlim.
Har ne ofoq aro g'arib erdi,
Oni ko'rmak manga nasib erdi.
Oncha ermas edi bular bori,
Kim chu qildim guzar Xito sori.
Tojire etti moli haddin ko'p,
Moli ko'p tojire adaddin ko'p.
Dur ila laKjli bahru kon chog'liq.
Qadri yuz xojayi jahon chog'liq.
Naqdi yuz ming tumandin ortug'raq,
Jins anga xud degandin ortug'raq.
Har sifat tuhfasi nihoyatsiz,
Bebaho laKjlu durri g'oyatsiz.
Lek bir dur bo'lub anga ro'zi,
Qaysi dur, mohi majlis afro'zi.
Mahvashi luKjbatı xitoyi zod,
Ko'rub andin Xitovu Chin bedod,
Husnicha odami nishon bermay,
Kishi ko'rmay aniki, jon bermay.
Ko'rgan o'lmakka qilmasa ohang,
Voy ul damki, olsa ilgiga chang.
Changi chun jonfizo sado cheksa,
O'zi ul savt ila navo cheksa.
Ko'rsa yoxud eshita kim oni:
Qolmag'ay bir, gar o'lsa ming joni.
Men kibi kimsa cheksa yuz ming til,
Bo'lmag'ay vasfi sharhi yuz ming yil.

<center></center>

Xoja zebin aning izofa yasab,
Sandalu uddin mahofa yasab.
Po'shi debofi chin, vale nscha rang,
Kim anga atlasi falak hamrang.
LaKjlu durdin mukallal ul debo,
Ichida moh paykari zebo.
Udu sandal bila yasab anga chang,
Zuhravash chalmag' aylabon ohang.
Xoja bayKjin tilab parivashning,
Zuxra bir, mushtari vale yuz ming.

Bo'lub ahli g'ino javohir sanj,
Haddin ortug' to'kub javohiru gajj.
Ganju gavhar anga baho bo'lmay,
Mushtari hojati ravo bo'lmay.
Vasliga elning ehtiyoji bo'lub,
Anga qiymat Xito xiroji bo'lub.
Mayl qildi burun Xito xoni,
BayKj qilmoq berib baho oni.
Bo'lmay arkoni davlati xushnud,
Dedilarkim: "Bu ishda yo'qtur sud.
Kim chu sen bu xiroj anga berding,
Bo'lg'oningni anga baho berding.
O'zung o'ldung sipoh mahjuri,
Shah xud istar xiroj dasturi.
Yag'i o'lsang anga sipohing yo'q.
Bo'lsa ham razmu dastgohing yo'q.
Nafs komig'a iztirob etma,
O'zniyu mulkin xarob etma".
Shah bu so'zni eshitgach, o'ldi xamush,
Xalq bemoya xoja sayr furush.
Menki, bor erdi xizimating komim,
Yor o'lub baxti niku farjomim.
Qullug'ung sori chun murur o'ldi, .
Tuhfai tapmag'im zarur o'ldi.
Rang hayvon suvig'a zam qildim.
Ul pari suratin raqam qildim.
Gar biaynih ul o'lmasa bori,
Shak emaskim erur namudori",-
Deb chiqardi harir chini soz,
Kim yueinda raqam edi bu tiroz,
Ko'zi birla aritti gardiv agashg,
Qo'pti filhol ochib navardin aning'.
Qo'ydi shah xizmatida farzona.
Shah pari ko'rgach, o'ldi devona.
Mavh o'lub kimsa birla demadi so'z,
Andin aqshamg'acha ko'tarmadi ko'z.
Tinmayin aylar erdi nazzora,
Shohin qildi ishq bechora.
Jonig'a surati balo tushti,
BulKjajab surate anga tushti.
Ko'rdi Moniy chu holida tag'yir,
Dedi: "Shoho ishing'g'a qil tadbir,
Kim falak hodisotidin nogoh,
Bo'lmag'ay amre o'lg'ucha ogoh.
Gar ilikdin o'shul pari ketgay,,
Anga uldam iloj kim etgay?"
Dedi shzh: "K-ey bu g'amda darmonim,
Rohati jonu ofati jonim!
Meni bu surat ayladi shaydo,
Aql shaydog'a, bo'lmag'ay paydo.
Ham sen-o'q mehnatimga parvo qil,
Dardmand aylading, mudovo qil!
Aytkim, naylamak kerakdur bot,
Kim visolig'a etgamen hayhot!"
Dedi Moni: "Yibarayin kishilar,
Chobuk andeshu xurdabin kishilar.
Anga har kimning ixtiyojidur,
BayKji oning Xito xirojidur.
Gar sanga ul pari visoli kerak,
Nazaring olida jamoli kerak.
Qiymati chun topibdurur taKjyim,
Bera olursen o'tunga taskin.
Yoki bir yil Xitoy molidin o't,
Yo Xito luKjbatl xayolidin o't".
Dedi shah: "Gar budur ko'ngul holi,
Ne Xito molikim, jahon moli.
Bergamen qiymat o'lsa jonong'a,
Minnatin dag'i qo'yg'amen jong'a",-

Debon amr ayladiki, yuzcha kishi,
Donishu poklik alarning ishi,
Necha xojasaroy birla kaniz,
Tutqali sarv siymbarni aziz.
Bot Xito kishvarig'a barsunlar,
Oyni ul uqdadin chiqarsunlar.
Noma xoqong'a dagi topti vuquKj
Anga bo'ldi baho husuli rujuKj.
Bilib ul xayl azm ishin lozim,
Bo'ldilar aytqan taraf ozim.
Qoldi Bahromu notavon joni,
Ilgida surat, olida Moniy.

XIII

Diloromning diloro husni kamolinda so'z surmak va ani Bahromi bedilg'a etkurmak va vasl shamKjin ishrat shabistonida ravshan qilmaqlari va hajr xazonidip sutulub, visol bahorida g'unchadek ko'ngullarining gul-gul achilmag'lari

Chun ul el urdilar Xito sori gom,
O'ylakim hukm etib edi Bahrom.
Manzil o'lg'och alarg'a ul kishpar,
Azm etib ul guruhi donishvar.
Ko'rubon xonni berdilar noma,
Tuzdilar ul so'z uzra hangoma.
Xon ilik ko'zga qo'ydi minnat ila,
Yuz mubohot etib bu xizmat ila.
Yiborib xojani talab qildi,
So'zda izhori yuz tarab qildi,
Ayladi bayKj zavqu holatidin,
Sarv gulruxni shah vakolatidin.
Jonni yormoqqa sotti xojayi xas,
Kim bu savdoni tojir etgayu, bas.
Chun bahosi xiroji mulk erdi,
Ham qabul etti, ham borin berdi.
Aylab ul elga dag'i ko'p inKjom,
Sarvg'a ravza sari berdi xirom.
Yondi ul xayl ham qilib taKjjil,
QatKj o'lur erdi dasht mil-bamil.
Shahki hijrondin oh tortar edi,
Nolayi umrkoh tortar edi.
ZaKjf etib erdi jismini qilcha,
Har kun erdi ko'ziga bir yilcha.
Tunu kun afg'oni zor chekmak ila,
Mexnati intizor chekmak ila.
Ko'ngildin sabr chun kanora qilib,
Yana surat sori nazora qilib,
Ko'rubon chun habib suratini,
RafKj etib hajrining kuduratini,
Quchmog'ig'a ochar zdi og'ush,
Goh behushu goh ko'nglida hush.
Uyda bir soat o'ltura olmay,
Qasr yo bog' aro tura olmay.
Qasr uza bazm oshkora etib,
O'lturub yo'l sari nazora etib.
Ko'runub gard yo qaro ko'ziga,
Bir nafas kelmay el aro o'ziga,
ZaKjfdan titramak tanin yiqibon,
Zilzila eski maskanin yiqibon.
O'ziga chun kelib tani zori,
Kimsalar ozim aylab ul sori,
Chunki topmay nishona jonondin,
Yana o'tlug' fig'on chekib jondin
Tura olmay nishotxonasig'a,
Bo'lubon rokib ov bahonasig'a.
Lekin aylab Xito yo'li sari azm,
Xabare yordin topay deb jazm.
Ko'ziga har sifat ko'runsa kishi,

Xabarin so'rmoq o'lub oning ishi,
Dilbari mulkidin fasona so'rub,
Necha topsa javob yana so'rub.
Moniy oshufta shoh holatidin
Mutahiyir bo'lub malolatidin.
Har zamon o'zga nukta soz aylab,
Yana bir naqshni tiroz aylab.
Berib afsonalar adosida tul,
Shoh ko'nglin qilay debon mashg'ul.
Yordin o'zga har ne deb Moniy,
Eshitib, lek anglamay oni.
Kimki, ishq ichra muftalo bo'lg'ay,
Har ne juz vasl, anga balo bo'lg'ay.
Hajr o'ti necha qo'ysa jonig'a dog',
Sabr qilmoq erur ul o't uza yog'.
Hajr qilmas nechaki, zor aylar,
Ulcha oshiqqa intizor aylar.
Hosilan necha vaqt chun Bahram,
Ishq dardidin o'ldi beorom.
Yetti nogah ravanda qosid anga,
Hosil aylab bori maqosid anga.
Shahg'a etkurdi mujdayi maqsud,
Ki madad qildi toliKji maskjud.
Ul quyoshdin kim, erdi shah mahjur,
Solg'usi tiyra shomi hajrig'a nur.
Shoh jismig'a iztirob o'ldi,
Ko'nglining hola xud xarob o'ldi.
Oshiqi xastag'a malol chog'i,
Hajr muhlik durur, visol chog'i.
Qildi alqissa sarv siymin tan,
Shohning shomi hajrini ravshan.
Yettilar ul guruhkim, bori,
Azm etib erdilar Xito sori,
Kelibon baxtdin kushod bila,
Ko'rdilar shohni murod bila.
Qildilar arz xon maqolotin,
Har nechuk tuhfa birla savg'otin.
Oni hamkim, xiroj qildi qabul,
To sumanbar bahosi topti vusul.
Oni hamkim, parivashi gulchehr,
BayKjig'a mushtari aning yuz mehr.
Keldi bo'lmay safardin ozurda,
Guli issiq havoda pajmurda.
Shoh alarg'a ko'p aylab ehsonlar,
Oncha yuz kim, gumon etib onlar.
Hukm qildiki: "Sarv raKjnoni,
Olam ahlig'a sho'ru yag'moni
Harami xos aro tushursunlar.
Hujrayi xos aro kiyursunlar".
Uylakim, shoh hukmi qildi zuhur,
Ravza ichra maqom tutti hur.
Hur chun ravzani maqom etti,
Xusrav oning sari xirom etti.
Qasri zarring'a zohir etti shitob,
Jismi betob, lek ko'nglida tob.
Ishqdin mastu, bodadin sarxush,
Kirdi ul uygakim, buti mahvash.
Topti jannatda qasri pur ziynat,
Qasr ichinda vale yana jannat.
Qaysi jainatki, huri ruhoni,
Demagil hur, mehri nuroni.
Farqidin to qadam fusunu firib,
Boshidin to ayog'i ziynatu zeb.
Yuzi yonida gisuyi mushkin,
Kelturub korvon nofayi chin.
Yo'qki, ul korvoni mushk sirisht,
Manzil aylab fazoyi bog'i bihisht.
Zulf yo'q, laylkim, ochib iki dom,

Lek har domi layldin bir lom.
Domi ostida lolavu nasrin,
Tushub anda iki g'azolayi chin.
Ko'zi jayran, qarosi mushki xo'tan,
Tomizib xoli mushkin ul jayran.
Nuktayi xoli rangi shomi visol,
Yuzining subhi nuqtasi ul xol.
Yuzi gulzoru iki lab anda,
Iki gulbargi bulKjajab anda.
Har biri to'la shirayi jondii,
Ezilib shira obi hayvondin.
Kimki, oni shakarfishon topibon,
Nechakim, o'lgan ersa, jon topibon.
Lablari ichra og'zi o'yla nuhuft,
Kim degaysen, bu laKjl topmadi suft.
Turfaroq buki, so'zga chun ochilib,
Nukta o'rnig'a borcha dur sochilib.
LaKjl kim ko'rди durfishon mundoq,
Gulda jon shirasi nihon mundoq.
LaKjlni qo'yki, jon bo'lub lab anga,
Jong'a nun davri tavqi g'abg'ab anga.
Jon yozar chog'da kotibi takdir,
Nuni sig'may, quyi qilib tahrir.
Zaqani davri nun bo'lub ne ajab,
Nukta ko'rguzsa ul chahi g'abg'ab.
Tishlari laKjl ichinda rishtayi dur,
Yoki hayvon suyi aro mo'ldur.
Qoshlari dayr toqidek payvast,
Toqlar ichra ikki kofiri mast.
Toqni qo'yki, anbarin mehrob,
Ustida xoli anbarina zubob.
Har qulog'ida durri raxshanda,
Ikki kavkab kibi duraxshanda.
Mexr atrofida makon aylab,
Fitna qilmoq uchun qiron aylab.
Dema qad, nozanin niholi bihisht,
Ruh sarmoyasidin anga sirisht.
Jilva qilmoqtakim, ravon ko'runub,
Ruhdin go'yiyo nishon ko'runub.
Belikim, rishtayi xayol kelib,
Topmoq ul rishtani mahol kelib,
Torkim, yo'q kelib nazir ichra,
Yashurub hullavu harir ichra.
Kelib ulkim, harir gulnori,
Hulla oning yuzida zangori.
Bu gulu sabzakim, kelib zebo,
To'ni lekin bunafshagun debo.
Ani tarsiKj etib javodir ila.
Javhari ruhg'a mazohir ila.
To'ni rangi xiraddin olib hush,
Ruh javharlarig'a halqa bago'sh.
Hur yo'q, yo'q, ne hur, balki pari,
Ne pari, balki ofati bashari.
Labi so'z derda eldin olib jon,
Lablarin chun ko'rub uyalib jon.
Ham labidin hayot no'shi oqib,
Ham ko'zidin ajab xadangi yog'ib.
Munchavu muncha yuz jamol bila,
Yana yuz g'anju yuz dalol bila
Shahni chun ko'rди, qo'пти sarv sihi,
Shahig'a banda, banda anga shahi.
Upti er yuz tuman liyoz bila,
Har niyozi sirishta noz bila.
Shah chu ko'rди nigori zeboni,
Ondin o'z ko'ngli noshikiboni.
Surati qildi ko'nglini behol,
Oncha yuzkim, varaqdag'i timsol.
Ulki, qog'azda surati bejon

Ne qo'yub erdi jism anga, ne jon.
Asl suratga boqa olg'aymu,
Boqsa dog'i o'zida qolg'aymu.
Hosilan shoh topti chun komin,
Demagil komkim, Diloromin.
Xilvat erdi nechukki, matlubi,
Yana mahkumi amri mahbubi.
Ne de o'zga, ne qildi pinhoni
Ki, topar ulki, fikr etar oni.
Naylayinkim, ne bo'ldi uldam hol,
Yetmadi anda chun nasimu shamol.
Yor mahvash harif oshiqu shah
Qilganin bilmagan erur ablah.
Elga so'z der mahal bu er o'qdur
Manga lek ul salohiyat yo'qdur.

XIV

Mohi Zuhra jabinning nag'masi shahni zor silg'ani va ko'ngli qushi aning changi rishtalarig'a giriftor bo'lg'ani va changdek ko'nglin aning g'ayridin xoli silib jon rishtalaridin fig'on tortqani va aning zaxmasi ilgidin, balki ilgi zaxmasidin joni rishtalarining fig'oni dam-badam artqani

Chun shahi komyobu kom ravo,
Topti ul navKj vasl birla navo.
Anga ish o'zga jomu rud erdi,
Bodayi nob ila surud erdi.
Goh jannat misol gulshan aro,
Qasri jannat namuna maskan aro.
Soz etar erdi bazmi shohona,
Ravza ul hurdin parixona.
Sarvi gulrux jamolig'a shaydo,
Dam-badam hushu aqli nopaydo.
Sarv qad olsa erdi maydin kom,
Nastaranni chu aylabon gulfom.
Chang olib torini tuzar erdi,
Lek jon rishtasin uzar erdi.
Demagil chang, soliki xam qad,
Chang qadlar bila bo'lub hamqad.
Bo'lubon ul sulukdin muxbir,
Bosh quyiliqda bo'lmog'i zokir.
Yerdin olmay qadam, yurugali yo'l,
Lek o'lub soyiri maqomot ul.
Chun ibodatga qomatin xam etib,
Iki-uch erda belni mahkam etib.
Dema solik, degil xarobotiy,
Savtidin dayr eli mubohoti.
Ko'rguzub dayr sori yo'l elga,
Necha zunnor bog'labon belga. .
Har qachon un chekib, tarona tuzub,
Bazm aro nag'mayi mug'oma tuzub.
Har qayon ul mug'ona nag'ma borib,
Elni yo'q dinki, aqlidin chiqorib,
Yo'qni, qaqnus durur namudori,
Kosasidin ajuba minqori.
Suqba minqori ichra sar-tosar,
Ki bo'lub anda torlarg'a guzar.
Tor ila nag'ma beaded bo'lubon,
Tor yo'q, nag'malarg'a mad bo'lubon.
Chunki har suqbadin chiqib bir lahn,
Bo'lubon pur sado etinchi sahn.
Chunki qaqnusliq aylabon izhor,
O't solib olam ichra qaqnusvor.
Suqbadin lahni zorlar bilinib,
Sekribon o'tki, torlar bilinib.
Buyla qaqnusqa bu sifat tovus,
Hamnavolig' aro bo'lub maKjnus.
Garchi tovusdek jamoli aning,

Bulbul alhon ila maqoli aning.
Bulbul oso chekib chu ming daston,
Bo'lubon qaqnus anga hamdaston.
Ul navolardin o'rtanib olam,
Xossakim bulbul o'lsa, gulrux ham.
Shoh Bahrom o'yla zori aning,
Ki yo'q onsiz dami qarori aning.
Ko'zni olmay liqosidin bir dam,
Qulog'in ham navosidin bir dam.
Ko'z yuzida, kuloq navosinda,
Jon g'amida, ko'ngul havosinda,
Bo'lubon jonsiz, o'lmayin onsiz,
Onsiz o'lg'on zamon, bo'lub jonsiz.
Tunu kun lahni birla boda yutub,
Yuzidin bazmi ayshini yorutub.
Ko'rmasa oni qolmayin joni,
Kiribon joni ko'rgach-o'q oni.
May ichardip g'araz navosi aning,
Jilvayi husni jonfizosi aning.
Goh bo'stoni dilkusho ichra,
Qasru ayvoni jonfizo ichra.
Shah tuzub bazm ul pari birla,
Charx xurshidi xovari biryaa.
Ul navo cheksa, bu fig'on tortib,
Ul chu ruxsor ochib, bu jon tortib.
Goh sahro navardu, dasht xirom,
Ichibon saydning nishotig'a jom.
Onda ham hajrin ittifoq etmay,
Oni o'zdin dame yiroq etmay.
Aslida ul g'azolayi mushkin
Chin fazosida erdi hajla nishin.
Ham Xo'tan dashtida maqom etgan,
Ham gulu sabzada xirom etgai.
Dasht uzra g'azoli mushkin bo',
Lolavu sabza uzra qilg'on xo'.
Chun anga bu sifat shamoyil edi,
Dasht sayrig'a asru moyil edi.
Shahg'a xud dasht sori ish chopmoq,
Sayd qilmoq bila farah topmoq.
Ikisi tabKjig'a muloyim sayr,
Bu jihatdin alarg'a doim sayr.
Sayr aro shahga sayd edi oyin,
Hamrohi mohro'yi mahdnishin.
Nechakim, shoh sayd etar erdi,
Shahni ul moh sayd etar erdi.
Qaysi bir saydkim, shah etsa halok,
Nag'mae tortib ul buti cholok
Sho'ru g'avg'o jahong'a solur edi,
Bal shahi komrong'a solur edi.
Shavq o'ti ichra shohi ozoda
Mahvashidin tilar edi boda,
Ki o'tin bu suv birla past etgay,
ShuKjla ul suv bila nishast etgay.
May bo'lur erdi xud sharar angiz,
Shavqining shuKjlasin qilur edi tiz.
Nag'madin o'ti dam topar erdi,
Bod.adin yog' ham topar erdi.
Chunki bu o't zabona tortar edi,
Nolayi bexudona tortar edi.
Manzile topibon tutub orom,
Dillari vaslidin topar edi kom.
Ne uchun hosil o'lmag'ay komi,
Kimki, hamrohidur Diloromi.
Nechakim komyob o'lub afzun,
Kungliga iztirob o'lub afzun.
Vasl aro ko'ngli iztirob aylab,
Furqati xud ani xarob aylab.
Bo'yla mashKjuf anga shahi oliy,

Vaslu hajrida bu edi holi.
Ut solib jonig'a visoli oning,
Hajri yodin ne ehtimoli aning.
Yori ul erdiyu anisi ham ul,
Hamrahi ul erdiyu jalisi ham ul.
Uyla xo'y etti oy jamoli bila,
Bo'ldi mashKjuf aning visoli bila,
Ki dame onsizin halok erdi,
Yoqa o'rnig'a ko'ksi chok erdi.
Ish anga ettikim, bu yanglig' shoh,
Mulk ishidin emas edi ogoh,
Baqmayin mulk ila sipoh sori,
Qilmayin mayl dodxoh sori.
O'tti uch-to'rt yil bu holat ila,
Holatidin ulus malolat ila,
El bu ishdin shikoyat aylar edi,
Har kishi bir hikoyat aylar edi.
Ishq ila kimki, oshno bo'ldi,
Ofiyat mulkidin jalo bo'ldi.
Ishq xayli chu turktoz etgay,
Farq shohu gadoda oz etgay.
Sarsari ishq chun etar bebok,
Tengdur uchmog'da tog' ila xoshok.
Ishq seli yiqarda koshona,
Tengdur obod birla vayrona.
Mo'r etar topsa ajdaho yanglig'
Shohin zor etar gado yanglig'.
Hosil ul navKj shohi olamgir,
Ishq xaylig'a uyla bo'ldi asir,
Kim chiqib dudlar nihodidin,
Chiqti mulku sipoh yodidin.
Ishi ul oy bila xirom etmak,
Har zamon o'zga er maqom etmak.
Sayd etib aylamak ani dilxush,
Toki ul cheksa nag'mayi dilkash.
Sabab o'lg'ay tarabg'a omoda,
Ichgay ul husnu un bila boda.
Bodakim olsa ixtiyor eldin,
Ne ajab chiqsa har ne bor eldin.
Ishq ham mayg'a aylasa imdod,
Tong emas borsa boru yo'q barbod.

XV

Bahromning ishq to'foni tug'yonidin bexirad va may o'ti harorati g'alayonidin bexud bo'lg'ani va o'z g'azoli sher afganiga gazol atqanida tahsin silmag'andan ohugirlik bashlag'ani va domg'a berkgigan kiyikdek ani o'z kamandig'a berkitib, kiyiklar kunomida tashlag'ani

Shahgakim bo'lmish erdi oshiqu mast,
BulKjajab iki ish berib edi dast.
Shah chu ul lahv ila bo'lub mashKjuf,
Ishidan topmas erdi hech vuquf.
Mulk ishi zabtu rabtsiz bo'ldi,
Saltanat amri zabtsiz bo'ldi.
Qilmadi shah chu dodxohni yod,
El ilik sundi qilg'ali bedod.
Mulk chun shoh adlidan qoldi,
Qildi har kim nekim qila oldi.
Ham qalamzan tushub havola aro,
Bo'lubon xalq ro'zgori qaro.
Ham qaroqchi uzotti har sori qo'l,
Band bo'ldi alar qo'lidin yo'l.
Chek ti g'avg'o baland bodaparast,
Bo'ldi muKjzin bila imom uni past.
So'fi ibriqig'a xalal bo'ldi,
Boda tungi bila badal bo'ldi.
Qurtdek bo'ri birla to'ldi yobon,

Dema qo'y, balki tuKjma bo'ldi shubon.
Bir necha mahrami tilab xilvat,
Qildilar arz shahg'a bu holat,
Ki xaloyiqda qiyilu qol nedur.
Mulk birla ulusqa hol pedur.
Shah chu bildi, taammul etti base,
Ishga chora taxayyul etti base.
Lek oshiq ishiga ne chora,
Ishq etar ul elni bechora.
Ne ul oysiz anga qaror erdi,
Ne iliginda ixtiyor erdi.
Bildikim mulk ishi xarob o'lmish,
Mulk eli holi iztirob o'lmish.
Ishqdin garchi xasta hol erdi,
Lek ko'nglinda bu xayol erdi,
Ki ne navKj ishga aylagay tadbir,
Ki bu tavig'a aylagay tag'yir
Mulkdin yo'q guzir anga hosil,
Yordin xud guzir erur mushkil.
Lek ko'ngli chu behuzur erdi,
Anda har lahza bu xutur erdi.
Ki: "Agar bo'lsa shohlig' boqi,
Topilur buyla mohvash soqi.
Buki vaslini topmisham payvast,
Shahlig' o'lmasa bermas erdi dast.
Mulk eli bo'lmasa ne ul bordur,
Ne tiriklik uyiga yo'l bordur.
Lek to bo'lg'usidur ul mavjud,
Ne aning g'ayridur erur nobud.
Ikisini kim desa qiloyin jamKj,
Shusha muzdin degay yasaymen shamKj.
Ko'ngli chun mulk ila xizona tilab,
Ishq tark etgali bahona tilab.
Ishq ila shohlig' muvofiq emas,
Ishq lofida shoh sodiq emas.
Ishq uchun bedili kerak foni,
O'rtagan shavq shuKjlasini.
Kun aro navbati fano urg'an,
Iki olamg'a pushti po urg'an.
Jon berib yori muddaosi uchun,
Balki yuz jon aning rizosi uchun.
Vaqf etib dilbarig'a jon mulkin,
Sadqa aylab iki jahon mulkin.
Shohkim mulk ocharni qilsa nasaq,
Yuz tuman qon to'kar bari nohaq.
Oshiq o'lg'onki, kechmagay jondin,
Ishq behad yiroq durur ondin.
Shoh alqissa bu taxayyul ila,
Aysh aylar edi taammul ila.
Ishi doim shikor birla edi,
Chapmag'i o'z qarori birla edi,
Ichibon yor ilgidin mayi nob,
Saltanat fikridin vale xunob.
Bir kun ov ichra shoh edi sarxush,
Yonida erdi ul buti mahvash.
Ko'rdi raKjno g'azoli chobuk xez,
SurKjati ko'k g'azoli yanglig' tez.
Shah o'q atmaqqa uyla qodir edi,
Sayd urmaqqa uyla mohir edi,
Kim ne navKj o'lsa elga rag'batu tavKj,
O'lturur erdi saydni ul navKj.
Qay tukin saydning nishona qilib,
O'qi ul erni oshyona qilib.
Dedi gulruxqa: "K-ey pari talKjat,
Bu g'azoliki, ko'rguzur surKjat,
Ne eriga desang xadang urayin,
Ul sifatkim, buyursang o'lturayin".
Sho'xning tabKjida chu diqqat edi,

Ramz ila nuktayi daqiq dedi
Ki: "Burun sol iki qo'lig'a shikol,
O'ylakim turg'ay o'z erida g'azol.
So'ngra otmoqqa yaxshi ko'zla ani,
Ham yiroqtin turub bo'g'uzla ani".
Shah chu bildi sanam tamannosin,
Topti filhol aning muammosin.
Demadi nozanin hadisini yo'q,
Chekti ul sadoqdin inichka o'q.
Sayd sori chekib darang bila,
Tikti iki qo'lin xadang bila,
Kim ul o'q o'tmadi yarosidin,
Teri birla so'ngak arosidin.
Chunki bo'ldi g'azol qo'llari band,
Yoyig'a kaybur ayladi payvand.
Urdu ul navKj bo'g'zig'a oni,
Ki kesildiyo oqti ham qoni.
Ne xayoliki, aylab erdi moh,
Borisini bajo keturdi shoh.
Qildi bir ishki kimsa bermas yod,
Kimsa yo'qkim, sipehri ko'hna nihod.
Shah chu ko'rguzdi ishda bu oyin.
TamaKj etti nigoridin tahsin.
Anga chun husndin bor erdi g'ino,
Keldi husn iqtizosi istig'no:
Shah duosig'a chekmadi tilini,
O'pmadi shohi komron elini.
Dedi: "Har kim bir ishni varzish etar,
Ish kamolini ko'r, ne erga etar!"
Demadi shohniki: "etting xo'b",
Ishni idmong'a ayladi mansub.
Sho'x bu nukta aylagach taqrir,
Shah mizojig'a topti yo'l tag'yir.
Qoshining yosi uzra soldi girih
Kim pari chehradip eshitmadi zih.
Sho'x ko'rdiki shah itob etti,
Dedi isloh etay, xarob etti.
Dedikim: "Shahg'a ne itob durur,
Kim bu so'z kim dedim savob durur.
Menki bir nag'ma soz qilsam chang,
Ruh chiqmoq sari qilur ohang,
Yo'q edi bu muloyamat birla,
Munga etti mudovamat birla.
Shohkim bir kiyikka urdu xadang
Desam idmonni ishga keldi batang".
Shahkim ismoi bu maqol etti,
G'azabi o'ti ishtiol etti.
Iki qattiq hadis eshitti ajab,
Ixtiyorin ilikdin oldi g'azab.
Shohkim qahri o'ldi mustavli,
Ul diyor ichra bo'lmamoq avli.
Saltanat g'ayrati chu zo'r etti,
Lutfu ehson ko'zini ko'r etti.
Istadi qatl aylamak oni,
Kesmak ozod sarvi raKjnoni.
Dedi baKjzi: "Bu navKj dilkash emas,
Zuafu katli tig' ila xush emas".
Dedikim necha xorij andisha,
Qatl alarg'a hunar nekim pasha,
Maxddin oyin chiqirdilar,
Bir biyobong'a elta bordilar.
Har giyohi aning nechukkim o'k
Davrida necha kunchilik suv yo'q.
Jonivar umrini qilurg'a taboh
Butmay anda bagayri zahr giyoh.
Iki gisusidin kamand aylab,
Tashladilar g'ulula band aylab.
Gisusikim, ulusqa erdi kamand,

Oqibat bo'ldi o'z halokiga band.
Yonibon surdilar vatan sorn.
Keldilar shohi javr fan sori.
Shahki bu dahshat ayladi ul dam,
Behud erdi mayu g'azabdin ham.
Ul kun oqshomga tegru ichti may.
G'azabi ortar erdi pay-darpay.
Shomkim bodadin xarob o'ldi.
Masti may, balki masti xob o'ldi.
Subh roh istab etti mayli sabuh,
Yonidin g'oyib erdi rohati ruh.
So'rdikim: "Mohvash qayon ketmish?"
Bexabarkim ne shoh kor etmish.
Dedilar qilganin necha mahram,
Tiyra bo'ldi anga yorug' olam.
Quyi solib boshini fikr etti,
Qilgani borcha ko'ngliga etti.
Bildikim qahr sarsari esmish,
O'z qo'li birla o'z boshin kesmish.
Dedi: "Ushbu zamon o'zum borayin,
Ul biyobonni bir-bir axtariyin.
Qayda bo'lsa topay nigorimni,
Qilayin sadqa joni zorimni.
Tirik o'lsa bo'lay fidosi aning,
Beribon jon topay rizosi aning.
O'lgan o'lsa o'zumg'a tig' urayin,
Diyatig'a o'zumni o'tturayin".
Qo'ymadi toju taxt nomusi,
Aylamakka o'luk zamni bo'si.
Topmas erdi xirad dalolati ham,
MoniKj erdi ulus xijolati ham.
Chun mumayyiz xirad qilur erdi,
Xirad ul ishni rad qilur erdi.
Xotiri topmayin xiradqa rusuh,
Ishq aylar edi ani mansux.
Joni iki balo arosinda,
Mo'r iki ajdaho arosinda.
Ne o'luk erdi, ne tirik soni,
Bo'lmas erdi tirik demak onn.

XVI

Bahromning g'azab mastlig'idin huchiyor va g'aflat uyqusidin bedor bo'lub, ul oshufta tushlardin parishon, balki uyg'oqliqda qilg'anlaridin pushmon bo'lg'ani va mushkbo' g'azolin istay biyobong'a o'zi ketib, ani topmay, o'zidin kgtgani

Qildi Bahrom chun bu anglig' ish,
Yig'lag'u yo'qki, kulgu yanglig' ish.
O'zida iki kungacha yo'q edi,
Ko'nglida shuKjla, jonida o'q edi.
Keldi holig'a chun uchunchi kun,
Ko'rdi umri yorug' kunin qora tun.
Ishq xaylu sipohi aylab zo'r,
Ko'ngli mulkiga soldi g'orati g'ur.
TamaKj o'z mulkin ayladi obod,
Ko'ngli mulkin ham ayladi barbod.
Bahr aro tojir istar erdi sud,
G'arq o'lub bo'ldi moya ham nobud.
Bog'bon meva ko'p qilib edi kom,
Jola shoxin dog'i ushatti tamom.
Tushti oning ichiga andoq barq,
Kim vujudin o't ichra ayladi g'arq.
Tojig'a laKjl shavqi o'lturdi,
Charx boshig'a xora yog'durdi.
Mulki hifzig'a chekti tig'i halok,
Ko'ksin ul tig' birla ayladi chok.
Istadi surma aylabon taKjjil,
Surmayi charx chekti ko'ziga mil.
Chunki nazzora qildi o'z ishiga,

Ko'rdi holiki, bo'lmasun kishiga.
Zor jismida yuz shikan tushti,
Xasta ko'ngliga ming tikan tushti.
Joni tandin to'yub, tani jondin,
Ko'ngli ranjur mundinu ondin.
Zol charxi kibi tani buzulub.
Rishtayi joni toridek uzulub.
Charx ajzosidek fig'on qilibon,
So'ngagi bir-biridin ayrilibon,
Hajrdin jon chu og'zig'a etti,
Qo'pti beixtiyoru azm etti.
Ul navohig'a tegru qildi shitob,
Ki sumanbarg'a qilmish erdi itob.
Kim bor ersa hayoti imkoni,
Bo'lg'ay ul ruhg'a fido joni.
O'lukni topsa motamin tutqay,
Un chekib navhayi g'amin tutqay.
Ko'tarib zod sarvi cholokin,
Solibon mahd aro tani pokin.
Navhadin ko'nglin aylasa xoli,
O'zin o'lturgay ustiga holi.
Yori xilvatgahig'a xos o'lg'ay,
Furqatidin o'lub xalos o'lg'ay.
Har necha kezdi dashtu sahroni;
Topmadi zod sarvi raKjnoni.
Sarvg'a jilvagah gulistondur,
Xossa sarviki, nor pistondur.
Ne tilar sarv dashtu vodi aro,
Sarv o'lur bo'ston savodi aro.
Ani topmoqdin o'ldi chun maKjyus,
Yuzga urdi taponcha, uylaki ko's.
Chekti navKji g'ariv ila faryod,
Kim chu Shirinni topmag'ay Farhod.
Tushti erga marizi bedildek,
Tolpinib saydi nim bismildek,
Oncha qon yoshini ravon qildi
Ki, falakning ichini qon qildi.
Dedi: "O'z jonima ne qildim, voy!
Bo'lurni buyla ish ne bildim, voy!
Kim o'zi ko'ksin o'zi chok etgay,
O'zi jonin o'zi halok etgay!
Ulcha men qildim aylagaymu kishi,
Bu ish ermas edi kishining ishi!
Kimsa bo'g'zig'a tig' surg'aymu?
Umri shamKjin pulab o'churg'aymu?
Jon uchun jismi notavong'a evaz,
Aylasam jism o'lurmu jong'a evaz?
Qilmasam ham tanimni yuz pora,
Uladurmen ne navKj etay chora!
O'zni o'lturmasam o'larmen lo!
Kimga tushti jahonda buyla balo!
Manga ne qilding, ey sipehr, oxir,
Yo'q emish senda zarra mehr, oxir!
Mehrsizlik ishim aro qilding,
Ro'zgorim yuzin qaro qilding.
Mehrdin eenda bo'lsa erdi nishon,
Ko'zum o'lmas edi sitora fishon.
Senda chun mehr yo'q edi mavjud,
Mehr chehrimni aylading nobud.
Ashkim anjum masallik oqturdung,
Davlatim mehrini uyoqturdung.
Mehri iqbolim o'ldi erga nihon,
Jonim olg'ilki, er quyi bu jahon.
Naylayin bu jahonni jonsiz men,
Bal jahon birla jonnp onsiz men.
Jonni olg'ilki, to'ymisham billoh!
Ko'ngul o'lmakka qo'ymisham billoh!
Jonni naylay jahonda jononsiz!

Jonim onsiz tane durur jonsiz!
Tanki jonsiz durur netay oni,
Yer quyi tanki, bo'Lmag'ay joni!"
Dasht aro buyla erdi oshubi,
Joni g'am xaylining lagad kubi.
Taxt ila mulk yodidin ketti,
Vahshdek dasht aro maqom etti.
Yo'q edi shahru mulkdin ogoh,
Bodiya ichra etti manzilgoh.
Ul biyobon ichinda afg'onda,
Balki bir shahr eli biyobonda.
Ko'rgach elkim anga taab tushti,
Tushti ish, lek bas ajab tushti.
Qo'ydilar borcha vodiya maskan,
Shohdek dasht alarg'a bo'ldn vatan.
Yuz yoshurg'och quyosh diloromi,
Sochti ashkin sipehr bahromi.
Tiyralikdip falak topi-5 ozor,
Xajr shomi nechukki, oshiqi zor
Shoh Bahromg'a tun ayladi zo'r,
Ko'ziga olam o'ldi o'ylaki, go'r,
Qaro qaygu bila qolib g'am aro,
Ko'rdi o'zni g'arib olam aro.
Dema olam, firoq zulmoti,
Shomi xijron kelib aning oti.
Bari olam yuzin tutub zulmot,
Lek mumkin yo'q anda obi hayot.
Ming Xizr anda gar makon aylab,
Borisig'a haloki jon aylab.
Bo'lubon charx javfi kiyir andud,
Elga aylab nafas yo'lin masdud.
Dam yo'li chun tutuldi qiyr ila pok,
Ne ajab anda Xizr bo'lsa halok.
Balki zulmat emas edi ul tun,
Hajr o'tidin tutub jahonni tutun.
Furqat o'ti chu jon aro bo'lg'ay,
Dudi birla jahon qaro bo'lg'ay.
Hajr o'tig'a chu istasang hiyma,
Zor tanlardin o'zga yo'q nima.
O'tki oshiq tani erur o'tuni,
Tong yo'q ar oshiq o'lturur tutuni,
Ne ajab o'tki, tanni kuydurgay,
Dudi bog'lab nafasni o'lturgay.
Hajr aro ul chu muftalo bo'ldi,
Buyla tun jonig'a balo bo'ldi.
Garchi tun bo'ldi xalq aro parda,
Tiktillar oq uyu saro parda.
Surdilar tegradin ulusni yiroq,
Xosiyat buyla berdi shomi firoq
Mutahayyir bo'lub ulus bori,
Har biri go'sha tutti bir sori.
Borcha maxsuslar ko'zi to'la yosh,
Soyir el fikr ila solib quyi bosh.
Ul dedi: "Dev aning yo'lin urmish",
Bu debonkim: "Paridin o'ldi bu ish".
Har biri aytibon bir afsona,
Bulub ul o'rta erda devona.
Oqibat zohir etti bu qayg'u,
Qayg'ulug'lar ko'zi aro uyqu.
Qoldi Bahrom pechu tob ichra,
Furqat o'tidin iztirob ichra.

XVII

Hajr shomi tulining imtidodi va savodining bedodi va ul shomda Bahrom joniga anduh xaylining shabixunlari etmak va ul shabixun ahlining jon va ko'nglin asir etmak va ul asirona navha bila o'zidin ketmak va arkoni davlati balo dashtidan ani davo shahri sori eltganlari

Shoh Bahrom qildi chun ul shom
Go'rlar jilvagohi ichra maqom,
Go'rdek tiyra erdi dayri kuhun,
Charx ul tiyraklikda besaru bun.
Shahg'a hajr o'ti ul sifat tutoshib,
Kim aning dudi etti ko'ktin oshib.
Charxdek tiyra, dog'i sargashta,
Qon yoshig'a shafakdin og'ushta.
Zohir aylab sirishki sayli halok,
Ko'zidin eltib uyqu xaylin pok,
Jonidin hajr o'ti zabona urub,
Necha ashki o'chursa yona urub.
Ishq o'tikim ko'nguldin oldi farog',
Ashk ul o'tqadur suv o'rnig'a yog'.
Anga ul o't ham erdi xayli balo,
Ham ko'zi yog'i erdi sayli balo.
Ko'ng'li mulkiga g'am hujum etti,
Balki toroji marzu bum etti.
Nechakim oshti beqarorlig'i,
Yetmadi hech kimsa yorlig'i.
Yor hajri chu tiyra qilsa mijoz,
Hech yor aylamas ul ishga iloj.
Kirdi bir xilvat uyga pinhoni,,
Kim malul erdi xalqdin joni:
Ichkaridin eshikni bog'ladi tez,
Yondiyu zohir etti rustoxez.
Oncha chekti fig'onu vovaylo
Kim, jahon ichra tushti shayni balo.
Urub avval yaqosin ayladi chok,
Tang'a urdi taponchayi bebok.
Bori uzvig'a zulm ko'rguzdi,
Qaysi uzvinki, tishladi uzdi.
Oncha erlarga urdi boshini rust,
Kim sari mo' yo'q erdi anda durust.
Boshini baski, ayladi pora,
Har tuki soyu bo'ldi bir yora.
Dard xoki tanini gard etti,
Gardin qo'yki, ko'hi dard etti.
Tanidin baski, uzdi pargola,
Dard bog'ida ochti yuz lola.
Tun yorimig'a tegru bu edi ish,
Uzar erdi urub tani uza tish.
Ul qadar chekti nolavu faryod,
O'ziga oncha ayladi bedod.
Kim tani sustayib, qo'li toldi,
Hajr jismig'a sustlug' soldi.
Talpinurdin chu bo'ldi oromi,
Soldi jonig'a o't Diloromi.
Dard ila navha ayladi og'oz,
Yor edi bila bo'lub hamroz.
Boshig'a solyb ul qaro gisu,
Har tuki soyu bir qaro qayg'u.
Ul xayol ichra pechu tob urubon,
Charx jismig'a yuz tanob urubon.
Qoshining shavqidin qadi xam o'lub,
ZaKjif ichinda hiloldin kam o'lub.
Tanin aylab hilodek xasta,
Aning iki hiloli payvasta.
Ko'zining jayranin nazarda ko'rub,
Ko'ngli dashtida yuz qulon yugurub.
Ul kiyikdin chu qolmayin joni,
Charx Bahromi Go'r deyib oni.
Kiryaike yo'qkim, ul sifat hindu,
Sonchibon bag'ri ichra yuz mo'ndu.
Har biri chunki yuz yara aylab,
Dudi ohi yuzin qara aylab.
Orazi yodidin chu tortib voy,

O'rtanib ko'kda ham quyosh, ham oy.
Oqizib ko'zdin oncha gulgun yosh,
Kim shafaq ichra qolib oyu quyosh.
Xoli bo'lg'an uchun nazardin gum,
Qolmayin ko'zlari aro mardum.
Ul chibin chun ko'zini aylab ko'r,
Ko'nglining zaxmi ichra solib sho'r.
Lablari shavqidin chiqib joni,
LaKjl etib dashtni ko'zi qoni.
LaKjl yo'qkim, aqiqu marjon ham,
Ko'ngul ondin topib zarar, jon ham.
Og'zidin zarra aylamay maKjlum,
Ko'zga andoqki, nuktayi mavhum.
Hech yo'q erda yuz tavahhum etib,
Adam ichra vujudini gum etib.
Tishi naqshiki, keldi rishtayi dur,
Ko'zidin durdek oqizib mo'ldur.
Umri boshig'a eg'durub bu tagarg,
Mo'ldur o'rnig'a borcha jolayi marg.
Aylabon chun tarannumi yodin,
Chekib andoq fig'onu faryodin,
Ki unin har kim istimoKj qilib,
Ollo, ollo! o'lub yana tirilib.
Sog'inib chun chahi zanaxdonin,
Chekibon borcha rishtayi jonin,
Kim erur ko'ngli iztirob bila,
Tortqan oni bu tanob bila.
Qadi fikrida chunki po'ya urub,
Oh o'tidin niholi umri qurub,
Unutib sarvi bo'stonni dag'i,
Sarv yo'q, ruh ila ravonni dag'i.
Beli torini chun xayol qilib,
Jismini ul xayol nol qilib.
Badani noldek bo'lub bejon,
Ko'ziga nol afKjjiyi pechon.
Solibon sim jismi ko'ngliga tob,
Siymgun ashkini qilib siymob.
Siymdek ashk ko'zi fosh aylab,
Bori olamg'a siymposh aylab.
Changining hayKjatin sog'ingan dam,
Egri qaddin fig'oni aylab xam.
Dilkash istab bu egri afg'oni,
Tor o'lub anda rishtayi joni.
Har zamon ko'ngli bir havo qilibon,
Changdek o'zga bir navo qilibon.
Lek o'z holig'a navo topmay,
Dard topib, vale davo topmay.
ZaKjfi ortib hadu gumondin ham,
Dardi ishq fuzunroq ondin ham.
Ko'zi qon to'kmak ichra qonmay hech,
O'zi holin o'zi inonmay hech.
Debki: "Yo, rab, ne holat erkin bu!
Ne tuganmas malolat erkin bu!
Menmudurmenki, chunki qildim zo'r,
Ajdahon savlatimdin o'ldi mo'r.
Emdi ishq ajdahosi zo'r etti,
Ajdahokush tanimni mo'r etti.
Menmudurmenki, zohir etkach kin,
Ojizim bo'ldi iki sheri arin!
Dard ila hajr qilg'ach arislonlik,
Mush o'lubmen, vale yarim jonlik.
Menmudurmenki, razm chun tuzdum,
Chin sipohini yolg'uzun buzdum.
Ishq chun razmu kin shior etti,
Xayli sabrimni toru mor etti.
Menda bor erdi aql ham, din ham,
G'amda toqat, baloda tamkin ham.
Ne balo ishq boshima soldi,

Kim sarosar bu xayl qo'zg'oldi
Oh o'tidin tutunnimu aytay!
Yo'qsa bu tiyra tunnimu aytay!
Kim ko'rubtur kecha bu yanglig' uzun,
G'am kunidin qarolig' ichra fuzun.
Ham qaro, ham uzunu, ham dilband,
Mahvashim sochidin kelib monand.
Munda men, anda notavon ko'nglum,
Munda men zoru anda qon ko'nglum.
Men dag'i garchi qonda bo'lg'ay edim,
Kosh ko'nglumdek onda bo'lg'ay edim!
Meni bu kecha muztar aylabdur,
Zor ko'nglumni abtar aylabdur.
Go'rdek tun erur qarong'u manga,
Bo'lsa ne erdi so'ngg'i uyqu manga.
Charx qatlimg'a tig'i kin oldi,
Go'r ichiga tiriklay-o'q soldi.
Kosh, tig'in bishimg'a sursa edi,
Boshni tandin urub tushursa edi.
Qavmu xayliki, bandam erdinglar,
Ne desam sarfigandam erdinglar.
Borchag'a neKjmatim haqi bordur,
Bu sufat yuz haqim taqi bordur.
Xizmatim ichra lof urar edingiz,
Lofi razmu masof urar edingiz!
Qilichingiz usholdimu oxir!
Ilginiga toshqa qoldimu oxir!
Meni yuz ming balo aro ko'rmang,
Har zamon o'lmagim ravo ko'rmang.
Tig' ila ko'kragimni chok aylang,
Bir-iki zarb ila halok aylang.
Qutqoring joni notavonimni,
Bihil ettim borig'a qonimni.
Demayinkim, bihil durur qonim,
Muzd bergaymen o'lsa yuz jonim.
Yorliq qayda ketti, yoronlar!
Yo'q musulmonliq, ey musulmonlar!
O'turub g'avrima eting oxir!
Ming o'lumdin xalos eting oxir!"
Ishi to subh navha qilmoq edi,
Qonu tuproq aro yiqilmoq edi.
Tong qushi chun sahar ko'tardi xuru!
ZaKjif qildiyu ketti andin hush.
Eltti o'zidan o'yla zaKjif oni,
Ki gumon etki, yo'q turur joni.
Charx chun qildi buyla ish angez,
Tushti haryon el ichra rustoxez.
Shohlarkim, anga mulozim edi,
Qullug'i borchasig'a lozim edi.
Yana beklar nekim kichiku uluq,
Bori boshi yalang, saqoli yuluq.
Qildilar beqarorliq behad
Har biri so'gvorliq behad.
Ko'rdilarkim, jazaKjida yo'qtur sud.
Mundin ish chorasi emas mavjud.
Oqibat majmaKji tuzattilar,
So'zni har nuktada uzattilar.
Roy oxir bu ishga tutti qaror,
Kim davu birla past o'lur bu sharor.
Ul davu dasht aro munosib emas,
Hukamo bu havoni xo'b demas.
Bo'ldilar chun bu navKj nukta saro,
Soldilar shohni mahofz aro.
Dashtdin shahr sori surdilar,
Shahni gulshan aro tushurdilar.
Shomg'a tegur yo'q edi hushi.
Ko'nglida o'ti, jismida jo'shi.
Taxt chun bo'ldi shohdin xoli,

Fitnadin xoli o'lmas el holi.

XVIII

Bahromning o'z parivashi hajridin devona bo'lg'ani va hukamo aning oshufta dimogi tanqiyasig'a ishtig'ol ko'rguzub, zamonlar muolaja asbobin tuzub, ko'p zahmatlar bila aning oz nima o'ziga kelgani va savdosi dafKjig'a tamosho uchun etti iqlim salotinining etti qasr bino qilganlari

Shoh chun taxti uzra topti maqom
Xiradu hushi yo'q edi to shom.
Jismin aylab edi o'lukdek saxt,
Taxta yanglig' bo'lub edi anga taxt.
Kimki taxt uzra ayladi maKjman,
Taxtadur oqibat anga maskan.
Chunkim ul kunga shom bo'ldi qarin,
Yoydi tun xayli pardayi mushkin.
Mushk isi soldi shoh mag'zig'a hush,
Ko'zin ochtiyu bir dam erdi xamush.
Yana chun keldi yodig'a yori,
Yetti gardung'a nolavu zori.
Yana bunyod qildi sho'ru shag'ab,
Oshurub ko'ktin oh ila yo rab.
Charx toqi aro fig'on soldi.
Xayli anjumg'a qo'zg'olon soldi.
Chekti gardung'a nolayi jonkoh,
Tikti anjum ko'ziga novaki oh.
Burnog'i tuncha yuz xaroblig'i,
Mehnat o'ti uza kaboblig'i.
Ohi elig'a charx sovrulubon,
O'zi hijron o'tig'a qovrulubon.
Tongg'acha bu edi anga ahvol,
Tong eli qildi jismini behol.
Yana to shom hushi zoyil edi.
Jismi har dam o'larga moyil edi.
Necha kun chun bu navKj erdi xarob.
Qo'ymadi iztirob - jismida tob.
Ishq muhlik, firoq edi zolim,
Jism ila aqli qolmadi solim.
Sihat oning mizojidin ketti,
Tori jismi uzulgali etti.
Soldi savdo dimog'i ichra xalal,
Aqlu hushi junung'a bo'ldi badal.
Bir zamon o'zda, o'n zamon bexud,
Ne salomat mizojida, ne xirad.
Qolmadi chun tan ichra tobi aning,
Bordi oshubu iztirobi aning.
Zo'ri afg'on qilurg'a etmas edi,
Unini balki el eshitmas edi.
Gah-gahi cheksa erdi nolayi zor,
Jismi zori topar edi ozor.
So'zi ichra yo'q erdi hush asari,
Yo'q edi o'z deganidin xabari.
Xaylida kimda kim bor erdi bilik,
Borcha yig'lab yuvdilar ondin ilik.
Qilibon ul balog'a chora tamaKj,
Aylab arkoni davlati majmaKj.
Hukamo borcha ilm aro mohir,
Ulcha taxtida erdilar hozir.
To'rt yuz erdi borchasig'a adad,
Har biri ojji hakimi xirad.
Borini hozir ettilar bir-bir,
So'zni bu navKj qildilar taqdir,
Kim: "Shahi komron necha yil erur
Kim boringizg'a ulcha kom berur.
Barcha mamnuni minnatidursiz,
Tarbiyat yobi neKjmatidursiz.
Bu navozishlaru inoyatlar,

Borchangizg'a o'kush rivoyatlar.
Oning uchun ediki nogohi,
Charxdin etsa dard jonkohi,
DafKji ranji mizoj qilg'aysiz,
Marazig'a iloj qilg'aysiz.
Emdi ul kun etibdurur bilingiz,
Ne qila olur ersangiz qilingiz.
Muncha elgaki, shoh etar shafqat,
Bordurur har biriga bir xizmat.
Qilsa erdi adusi tug'yonlar,
Biz fido aylagay eduk jonlar.
Razmu kin oshkor qilg'ay eduk,
Jonimizni nisor qilg'ay eduk.
O'zni ul ishda to erur maqdur,
Shammai tutmag'ay eduk maKjzur.
Lek mundog' marazki, voqedur,
Sizga oning iloji rojedur".
Hikmat ahlig'a bo'ldi chun bu xitob,
Dedilar fikr birla bo'yla javob.
Kim: "Bu so'zlarki, dedingiz chindur,
Borchasig'a mahalli tahsindur.
Lek ishq ichra zaKjf topsa kishi
DafKji oning emas hakim ishi.
Ishq o'ti kimni aylasa mahrur,
Aylamas dafKj xirfa, bal kofur.
Har ko'ngul ichra solsa ishq o'ti tob,
Kerak ul bahri vasldin serob,
Bo'lsa tabKj ichra xiltdin illat,
Moddiy bo'lsa har nechuk zahmat.
Bizga ishdur anga iloj etmak,
Tib ila sihhati mizoj etmak.
Lek bu zaKjf ishqdindur bas,
Ishq o'tdur, bizing muolaja xas,
Necha bu navKj bo'lsa saKjy etali,
Choraning toru pudig'a etali.
Ulcha imkoni bor etib tadbir,
Qilmali jiddu jahd aro taqsir.
Bori maqsud erur bukim, maKjbud
Bergay oning mizojig'a behbud.
Xiradig'a etib salomat ham.
TabKjig'a kirgay istiqomat ham".
Hukamo chun qilib bu navKj qabul,
Bo'ldilar shah ilojig'a mashg'ul.
Chora topmoqqa jozim erdilar,
Kecha-kunduz mulozim erdilar,
Yuz kishiga ibodat o'ldi rujuKj,
Tun ila kun niyoz birla xushuKj.
Sihhati zotig'a duo qilmoq,
Sadqavu nazrlar ado qilmoq.
Yuz kishi qildilar yana ohang
Aylamakka fusun ila nayrang.
Solibon dafKji jin qilurg'a navid,
O'qubon ruqya, yozibon taKjvid.
Yuz kishi safhag'a nazar aylab,
Tajriba sori ham guzar aylab.
Ham tavajjuh, ham ijthod qilib,
Aylab oning ilojin ulcha bilib,
Yana yuz ud eo'zu laxlaxa soz,
Aqlu sho'rb ichra ulcha bo'lsa niyoz.
Ne iloj ichrakim, kerak asbob,
Aylab oning tahiyasig'a shitob.
Bu sifat to'rt yuz hujasta zamir,
RubKji maskunda yo'q biriga nazir.
Iki yil tarki xo'rdu xob aylab
Ish saranjomig'a shitob aylab.
Qildilar onchakim, shahi bedil,
Juzvi sihhat ayladi hosil.
Qildilar ko'p iloji ichra fusun,

Kim anga kamrak o'ldi zaKjfu junun.
Jismiga ham g'izodin o'ldi madad,
Ham dimog'ig'a kirdi nuri xirad.
Topti chun bu qadar shifo ranjur,
Hukamo buyla qildilar mazkur.
Kim: "Kerak qilmoq uyla ish paydo,
Kim ul ish bo'lsa dofiKji savdo:
Biri ul jumladin imorat erur,
Ki tamoshosi ko'p natija berur.
Tarh qilsa muhandisi mohir,
Har zamon o'zga shakl etar zohir.
Har kishi g'olib o'lsa savdosi
DafKji savdo qilur tamoshosi,
Aylab arkani davlat ishga shitob
Bo'ldi omoda ne kerak asbob,
Yetti iqlim xonu xoqoni
Anglabon shahda zaKjfi jismoniy,
Chun bor erdilar anga tobiKj xayl,
Borcha aylab mulozamat sori mayl.
Qo'ymish erdilar ostonig'a yuz,
Aylabon qullug'in kecha-kunduz.
Angakim saKjb bo'lsa kelmak ishi,
Evazig'a yibormish erdi kishi.
Ini yanglig' va yo o'g'ul yanglig',
Shahg'a xizmat qilurg'a qul yanglig'.
Buyla etti shahi rafiKj makon
Qullug'in aylab onchakim imkon.
Bori jondin tilab davosin aning,
Istabon tunu kun shifosin aning.
Har biri istar erdi bir xizmat,
Kim agar shahg'a qo'ysa yuz sihhat
Ishida elga guftugo'y o'lg'ay,
Anga ul ishdin obro'y o'lgay.
Chun imorat hadisi topti tul,
Yer o'pub etti shoh qildi qabul,
Ki qilib har biri bino bir qasr
Har biri zeb ichinda ziynati asr.
Tunu kun ehtimom qilg'aylar,
SaKjy birla tamom qilg'aylar.
Har kun ul ishki, qilsa bannosi,
Shah kelib aylagay tamoshosi.
Shahg'a arz aylabon topib ruxsat
Har biri jonig'a qo'yub minnat.
Shohning taxtidin eti shahroh,
Olam ahlig'a gohu begah roh.
Bor edikim, ulus yurur erdi,
Elga yo'llar uza murur erdi.
Shohlar azm etib, ul ishga bori,
Yo'l uzakim, borur diyori sori.
Soldilar etti qasrp charx nihod,
Bo'ldi ish qilmoq ul sifat bunyod.
Kim sado tushti charx toqi aro,
El iaferi falak ravoqi aro.
Charx etkurdi oyu kundin xisht,
Yasalur deb er uzra etti bihisht.
Har zamon o'zga shakl etib paydo,
Shah tamoshosig'a bo'lub shaydo.

XIX

Yetti falakdek etti qasrning tugangani va Moniyi musavvir har qasrni o'zga bir rang bila naqshband liq qilg'ani, dag'i etti iqlimsalotinining qizlarin ul etti qasrda Bahrom bilan aqd qilg'anlari va haftanipg har kuni Bahrom bir qasrda suhbat tutqani

Chun muhandislar zhtimom etti,
Har bir o'z qasrini tamom etti.
Lek topquncha qasralar itmom,
Topti har lahza nafKjlar Bahrom.

Har zamon bir ajabg'a nazzora,
Bo'ldi savdosig'a base chora.
Garchi har qasr edi falak payvand.
RifKjatu, vusKjati falak monand.
Bir falak qadr chun edi Moniy
SaKjy birla tugattilar oni.
Xastaning boqi erdi savdosi,
Xasta ko'nglida ishq vasvosi,
Kim tamom o'ldi ul eti pargor,
Shoh qoldi nazoradin bekor.
Hukamo bo'ldilar chu kom ravo:.
Dedilarkim: "Bu ishtur emdi davo,.
Kim necha naqshbandi rang omez,
Bo'lg'ay ul qasrlarda sanKjat rez,
Ko'rguzub sanKjat ichra yuz nayrang,
Aylagaylar bu qasrlarni rang.
Qilsa ne rang ichni naqqoshi,
Toshi ham bo'lg'ay ul sifat koshi".
Borcha Moniyni qildilar hozir,
Dedilar: "K-ey funun aro mohir.
Chun sen erding burun ul ish sababi,
Kim bo'lub erdi shohning tarabi.
Sihatig'a yana sabab bo'lg'il.
TabKjiga boisi tarab bo'lg'il.
Qasrlar ziynatig'a ohang et,
Bu eti qasrni eti rang et.
Naqshini ulcha sen bilursen, qil,
Neki ko'nglung tilar qilursen, qil.
Sanga, ne navKj qil, demak so'z emas,
Har kishi so'z bilur, bu so'zni demas".
Ajz ko'rgach bu navKj chora sigol,
Ko'ziga qo'ydi barmog'in filhol.
Dedi: "Siz istaganni kelturunguz,
Ne masolih keraksa etkurunguz".
Ul deganni bular qabul etti,
Ul ishi boshig'a qo'pub ketti.
Mulk aro har ne bor edi naqqosh,
Borchag'a ish buyurmoq ayladi fosh:
Qalam ahlin qilib eti sarkor,
Yo degil naqshband, yo zarkor.
O'zi ish tarhu rasmini tuzatib,
Har zamoni bir ish boshig'a etib.
Sayr etar erdi subhdin to shom
Bir imoratg'a har zamon Bahrom.
Har nafas ko'rgach o'zga bir timsol
Anga mashKjuf o'lub, ul ishda xayol.
Ko'ngli har yon chu ko'p bo'lub moyil,
Mayl savdosin aylabon zoyil:
Naqshlar jonibin xayoli tutub,
O'z xayoloti naqshini unutup
Ham bu yanglig' chu o'tti oz fursat,
Qasrlar topti zeb ila ziynat.
Har birin o'zga navKj etti rang,
Bo'ldi ul eti qasr etti rang.
Shah mizojida ishq o'tig'a gudoz
Garchi qolib edi, va lekin oz.
Hukamo ko'p qilib yana tadbir,
Ko'p urub royu aylabon taKjibir,
Dedilar: "Emdi quvvatig'a sabab,
ZaKjifi rafKjjiyu sihatig'a sabab
Bu dururkim, chu butti bo'yla qusur,
Bo'lg'ay ul etti qasr aro eti hur.
Shohlar ichra hurvash farzand,
Kimda bor ersa loyiqi payvand,
Mutaaddid anga nikoh kerak,
Qasrlar ichra rudu roh kerak".
Chun tafahhusg'a bo'ldilar mashg'ul,
Hosilan borcha kom topti husul:

Bor edi etti shahda etti pari,
Parda kenida aql pardadari.
Har biri aqlu jong'a ofat o'lub,
Aqlu jon yo'q, jahong'a ofat o'lub.
Poklik pardasida mehri sipehr,
Pardada o'ylakim, sipehrda mehr.
Husn burjida ravshan axtarlar,
Lutf durjida pok gavharlar.
Axtar, ammo bulut ichinda nuhuft,
Gavhar, ammo anga etishmay suft.
Har biri vasfida bayon qosir,
Ne bayon, kilki nuqtaron qosir.
Husn aro mohu mehrg'a foyiq,
Shoh aqdig'a har biri loyiq.
Yetti iqlim hukmronlarig'a,
Yetti so'z o'tmagan gumonlarig'a -
Parda ichra hadisi pinhoni,
O'ylakim fahm qildilar oni.
Borcha er o'ptilarki:, "Bizga ne had,
Aylamak yo qabul, yoxud rad.
Neki shah royi olam oroyi,
Muttafiq anga borchamiz royi.
Zarralarni quyoshqa etkuradur,
Qatralarni tengizdin oshuradur".
Chun bu so'z o'tti, toptilar dastur,
Shohlar rasmi birla qilmoq sur.
Sur dasturi topti chun tarvij,
Shoh ila topti mohlar tazvij.
Har biri bir taraf xirom etti,
Otaoi qasrini maqom etti.
Hukamo bo'ldilar chu vaqtshunos,
Buyla soat ishiga bo'ldi qiyos,
Kim shahi komgori komravo,
Haram ahlig'a aylamak parvo,
Ko'nglini moyili haram qilmoq,
Haram ahlini muhtaram qilmoq.
Tongla shanba kuii munosibdur,
Kim kaeokib sharafg'a kosibdur,
Qasri mushkin aro tuzub avrang,
Mushkbo' mayga aylamak ohang.

XX

Shanba kuni Bahromning mushkfom liboslar kiyib, gunbadi mushkinga xirom qilib, gazoli mushkbo' bila bvdayi mushkin ichgani va bu mashg'ulluq bila hijron o'tining dudi qaro qilg'an kunni shomga etkurgani

Subhi shanbaki, shomi dayjuriy
Yuziga hulla yopti kofuriy.
Qasri mushkinga qo'ydi yuz Bahrom
Ichgali mushkbo' g'azol ila jom.
LuKjbatu hindzodu chiniyvas
LaKjli jonbaxshu sunbuli dilkash.
Hullasin oydek aylabon shabgun,
Durlar ul hulla uzra kavkabgun.
Taxtu raxtini aylabon mushkin
Mushk uza er tutub g'azolayi chin,
Tutubon uyni mushkkin zulmot,
Mahvash ul zulmat ichra obi hayot.
Shah dag'i hulla mushkfom aylab,
Kirdi mahvash sari xirom aylab.
Taxt uza chiqti vorisi Jamshid,
Anga yondoshti g'ayrati xurshid.
Ichilur erdi mushkbo' boda,
Mushku anbar buxuri omoda.
Anga tegrukn mushk sochib shom.
Qildi olam yuzini anbarfom.
Elga erdi tarabfizo shanba,

Shahg'a erdi, vale azo shanba.
Hukamo aylab amri bo'su kanor,
O'zga ishdin buyurmish erdi kanor.
Muni mahvash dag'i bilur erdi,
O'zni shahdin yiroq qilur erdi.
Shahg'a kunduz iloj erdi nishot,
Kecha uyqug'a aylamak ifrot.
Soldi g'am shomi ko'ngliga qayg'u,
O'ylakim o'chti ko'zidin uyqu.
Mahvash o'z pardasida bo'ldi nihon,
Shahg'a hijron qorong'u etti jahon.
To'lg'anur erdi tiyra holi bila,
Dilbari zulfining xayoli bila.
Ko'rdi g'am shomi ko'p azob aylar,
Uyqusizliq ani xarob aylar.
Hukm qildiki bir-iki xodim
Bo'lubon ushbu yo'l sori ozim,
Kim erur ushbu qasr ul sori,
Aylabon saKjyu jaxd izhori.
Kim yo'luqsa manga ketursunlar,
Baytul-ihzonima etursunlar.
Kim necha nukta oshkor desun,
Sarguzashtin fasonavor desun.
Shoyad uyqu ko'zumga mayl etgay,
Andin osoyishi manga etgay.
Barg'ach-o'q toptilar jahongarde,
Sayr qilmoqta charxi novardi.
Parda keyniga keldi chun soyir,
Bo'ldi hukmi julus anga zohir.
Yer o'pub chun musofir o'tturdi,
Shah anga qissa hukmini surdi.
Soyir o'ldi chu qissadin ogoh,
Topti har ne, anga ldi dilxoh.
Shohni ko'p qilib duo bila yod
Ki: "Bo'l anduhu qayg'udin ozod".

XXI

Avvalgi iqlim yo'lidin keturgan musofirning fasona demagi

Boru yo'q chui duoki, bildi dedi,
Dedi: Bir bor ediyu bir yo'q edi,
Hind mulkida bor edi shohi
Shohlig' ishlaridin ogohi.
Cherikiga kanora yo'q paydo,
Maxzanig'a shumora yo'q paydo.
Tig'i hindiy chiqarsa kishvargir,
Olibon to Xitoy, bal Kashmir.
Ham falak par humoyi baxti aning,
Ham Sarandib poytaxti aning,
Laqabi Xon edi, oti Jasrat,
Mulkidin shohlarga yuz hasrat,
Jumlayi olam ichra hashmatron,
El ani derlar erdi Jasratxon.
Bor edi bir hujasta farzandi,
Ko'ngli qutiyu bag'ri payvandi.
Barcha donish.aro yagona kelib,,
Husn aro nodiri zamona kelib,
Otasi ko'ngliga surur andin,
Hind elining ko'ziga nur andin.
Lutf ila xulqi haddu g'oyatsiz,
Fahmu idroki xud nihoyatsiz.
Bori ilmu kamol aro mohir,
Zotidin yuz kamol o'lub zohir.
Borcha bir soriyu bu bir sori,
Kim kishiga etishmay ozori.
Zuhdu taqvo kelib shiori aning,
Bo'lubon poklik histori aning.

Oti Farrux jamoli farxunda,
Xulqi olam elin qilib banda.
Otasi qirq yil surib xonliq,
Qilmish erdi ulusqa sultonliq.
Yoshi seksang'a tegru etmish edi,
Ko'nglidin umr zavqi ketmish edi.
Istar erdi tirikligida o'zi
Yorumoq o'z charog'i birla ko'zi.
O'g'lig'a mulku taxtu tojin ham,
Hind molin, Xito xirojin ham,
Beribon yuz tafoxur aylar edi,
Lek Farrux tanaffur aylar edi.
Faqr etib erdi ko'nglini mashg'ul,
Aylamas erdi saltanatni qabul.
Ham kelib shohliq ishida batang,
Ham taahhul ishida erdi lang.
Shahg'a bu iki ish edi maqsud,
Ikisi shohzodag'a mardud.
Otasig'a bu justjo'y erdi,
Anga manKjida guftugo'y erdi.
Bir kecha bor edi ibodat aro
Nurdin matlayi saodat aro.
Subh chun sajdayi niyoz etti,
Ko'ziga uyqu turktoz etti.
Jilva qilg'ach xayoli ruhoni,
Ming suvar zohir o'ldi pinhoni:
O'zini ko'rди bir biyobonda,
Kim ulus behisob edi anda.
Borcha ko'ch ahliyu safar xayli,
Bir taraf lek borchaning mayli.
Bor edi ul aroda bir mahmil,
Buxtiyi charx o'lub anga homil.
Mahmil ustida mahmali mushkin,
Mushk sochib nechukki nofayi Chin.
Mutaharrik bo'lub nasimi sabo,
Chunki mahmildin o'ldi parda rabo.
Ul amorida xud pari erdi,
Ne pari, mehri xovari erdi.
Ul quyosh lamKjasi kul ayladi pok
Notavon jismin uylakim xoshok.
Boqti Farrux chu ul taraf betob,
To'lui oyni yoshurdi tiyra saHob.
Ulcha etti quloqqa xalq deri,
Bu edikim: "Erur bu Quds eri".
Farrux uyg'ondi sekrib uyqudin,
Ko'zidin uyqu o'chti qaygudin.
Har zamon pechu tobi ortar edi,
Ko'nglining iztirobi ortar edi.
Ko'rdikim fikri etmasa nofiKj,
Ishq zulmi ani qilur zoyiKj:
Ko'ngliga ayladi safarni jazm,
Aylamak Quds dashti sori azm.
Yo ne matlub erur anga etmak,
Yo talab ichra tarki jon etmak.
Tong eli chunki surdi tun dudin,
Yig'di ko'k chatri anbar oludin.
Ochti farxunda talKjatin kunduz,
Qo'ydi Farrux atasi taxtig'a yuz:
Supurub er jabin bila bisyor,
Ayladi muddaosini izhor:
"Kim jahongardlig' erur havasim,
Yo'q ani manKj etarga dast rasim.
Xiradim qildi bu havas bexud,
Chun havas g'olib o'ldi ketti xirad.
Bu azimatda ixtiyorim yo'q,
Azm to qilmog'um qarorim yo'q.
Bo'yla ishkim manga tavallodur,
Shohdin ruxsat o'lsa avlodur.

Bo'lmasa ruxsat, o'lg'ucha ogah.
Ketgudekmen boshim olib nogah".
Shoh eshitti chu bu sifat padrud,
Kuydi andoqki, chiqti boshig'a dud.
Chekti pargola bag'ridin lola,
Dedikim: "Ey bag'irg'a pargola,
Furqating birla urma bag'rima o'q,
Har ne so'z der esang degil, muni yo'q!
Kim bukun tonglaliq bo'lubdurmen,
Umru jon uzrini qo'lubdurmen.
Xanjari hajr ko'ngluma urma,
Men xud o'lgum, burunroq o'lturma!"
Ko'p fig'on chekti borcha dard olud,
Ishq chun g'olib erdi qilmadi sud.
Ko'rdikim o'g'li so'zi oshibdur,
Anga bir navKj o't tutoshibdur,
Kim ata ashki oni past etmas,
Ko'ngli topmas qaror, to ketmas.
Ko'zi yoshin oshurdi to'fondin,
Yudi nokomdin ilik jondin.
Cherikidin yorimin oyirdi,
Ganj nisfini ham anga berdi.
Munga loyiq asosi shohona,
Har g'aroyibi, ham kerak yona.
Yasadi ul sifat asosin aning
Ki xirad topmagay qiyosin aning.
Beribon ruxsat oni shod etti,
Joi bila jismi xayrbod etti.
Yopdp Jasrat qo'yub balo sori rux,
Ko'ch bar ko'ch tebradi Farrux.
Yurumak erdi tunu kun komi,
Yo'q edi hech erda oromi.
Shahr bar shahr edi xiromi aning,
Yetgucha maqsadig'a gomi aning.
Ul zamon kimki, qilsa azmi tavof,
KaKjba o'rnida Quddus erdi matof.
Ham etib erdi vaqtu yuz ming xayl
Aylab erdi tavof sori mayl.
Farrux ul pok erga chun etti,
Pok ko'ngli bila tavof etti.
Qo'ydi tufroqqayu niyoz bila,
ShamKjdek yig'ladi gudoz bila.
Istadi hojatinki, xoliqi dahr
Anga matlubidin eturg'ay bahr.
Ko'ziga uchrag'ay diloromi,
Hosil o'lg'ay visolidin komi.
Necha kun chun bu navKj edi anga hol,
Zohir ermas edi ishiga maol.
Tavf ahli yanarg'a bog'lab bel,
Ketti to'shliq to'shiga kelgan zl.
Ul kecha g'amdin asru bedil edi
Tushta biri anga bu nukta dedi:
"Kim agar aylasang murod talab,
Turmayin, tongla ayla azmi Halab".
Uyg'onib sabru toqati ketti,
Qo'pti dog'i Halabg'a azm etti.
Halab ahli ko'p erdi g'oyatsiz,
Yo'lda suv oz edi nihoyatsiz.
Cherikin qaytarib ijizat ila,
Yo'lg'a kelturdi yuz irodal ila.
Bo'ldi chun qaytmoq sipoh ishi,
Bila qoldi yuz-iki yuzcha kishi.
Kim mahol erdi qaytmag'lig' alar,
Shahlari tarkin etmag'liq alar.
Munga loyiq yarog' birla tamom,
Ayladi Farrux ul yo'l uzra xirom.
El Xalab ozimi ko'p erdi base,
Vatani sori borchaning havasi.

Shohzoda alar bila hamroh,
Lek hamrozi dardu munisi oh,
Bordilar goh-gohu tushtilar:
To Halab mulkiga yovushtilar.
Shahr eli dog'i chiqmish erdi g'ulu,
Ko'yu dasht erdi xalqdin mamlu.
Farrux ul qissa iztirorida,
Ko'zi har lahza bir amorida
Ki, ko'rundi ko'ziga bir mahmil,
Noqasi shahr sori mustakjil.
Tushta ko'rgan kibi yopug'i qaro,
Iztirob o'ti tushti joni aro
Buyla holatda tund etti shamol,
Ochti mahmnl kaporasip filhol.
Chun ochildi bulut, ko'rundi qesh,
Tushta ko'rgap quyoshi bo'ldi fosh.
Istaganpp bu lahzakim, topti,
Yana xurshidni bulut yopti.
Kunpi chun tiyra abr qildn nihon,
Bo'ldi Farrux ko'zmga tiyra jahon.
Chunki ul nur qolmadi ko'zida,
Ko'ngli bir lahza yo'q edi o'zida.
O'zpga kelgach, ochti ko'z holi,
Dasht o'lub erdi xalqdin xoli.
Shahr aro kirmish erdn ahli safar,
Vatani bo'lmish erdi elga maqar.
G'ayri Farrux dag'i necha xodim,
Kim aning birla erdilar ozim.
Ko'rdi Farruxki, ish qatiq tushti,
Zahr hnjroni bas achiq tushti.
Nechakim, kuydi notavon joni,
Elidin asradi nihon oni.
Jahd ila ayladi shikeboliq.
Bo'lmasun deb ishida rasvoliq.
Eli, holidi anglabon tag'nir,
Bir-biriga so'z aytibon bnr-bir.
Chun aning holiga tag'ayyur o'lub.
Bilmayin xayliga tahayyur o'lub,
Bori bir navKj hol ila nokom,
Manzili toptilar qilurg'a maqom.
Lek shahzoda bor edi behol,
Eltibon hardam oni o'zga xayol.
<center></center>
Qilmayin fahm guftugo' chog'i,
El so'zpp dog'i, o'z so'zpn dog'p.
Ochtn tup xayli chup qaro parda,
Yo qaro rapglpk saroparda.
Anglabon shohzodaip g'amgin,
Bo'lubon qavmu xayli borcha hazpn,
Elni anglab asir qayg'ug'a,
Soldi shahzoda o'zin uyqug'a.
Oni uyqu aro ko'rub xayli,
Borcha qpldilar uyquning mayli.
Ko'zlarin yumg'och ul suruk maxzun,
Borchasin uyqu xapli etti zabun.
Elni shahzoda masti xob ko'rub,
Ishq o'tidin ichinda tob ko'rub,
Qo'ptiyu oldi kog'azu xoma,
Yozdi xaylig'a bu sifat noma:
"Kim havodis eri durur olam,
Ondin ozod omas bani odam.
Har ne el olpga yozibdur haq.
Chora yo'q oni ko'rmayii mutlaq.
Manga ovoralig emish taqdir,
Ishqu bechoraliq emish takdir,
G'urbat ichra bo'lurg'a ovora,
Manga taqdpr bo'lsa ne chora.
Tushti olimga unla qattig' hol.

Ki bayonnda keldi notiqa lol.
Gar manga buyla saKjb suratdur,
Chunki taqdir erur zaruratdur.
Siz bu g'urbatda turmangiz zinhor,
Msnp istab yugurmangiz zinhor.
Kim tilab munda topqungiz yo'qtur,
Topishur erimiz vatan-o'qdur.
Men baliyatda jondir ar to'yg'um.
Tirik o'lsam vatang'a yuz qo'yg'um.
Agar o'lsam bihil qiling oxir,
Meni o'zdin bihil biling oxir!
Tutmangiz bu diyor ichinda maqom,
Qaytingiz, vassalomu val-ikrom".
RuqKjaning kog'azig'a berdi navard,
O'rnida qo'ydi ul sahifayi dard.
Egnidin soldi shohvor libos,
Kiydi o'rnig'a shom rang polos.
Qo'ptiyu chiqti uydin ohista,
Aylar erdi xirom payvasta.
Shahr aro po'ya urdi kuy-bakuy,
Telba yanglig' yugurdi suy-basuy.
Oqibat kunji gulxani topti,
Yotib o'zga palosini yopti.
Garchi gulxan kuli makoni aning,
Lek do'zax o'tida joni aning.
Anga bu hol soldi kofir ishq,
To ne qilg'ay ishini oxir ishq.
Subh chun tuzdi ko'ravu damni,
Mehr o'tidin yorutti olamni.
Qo'pub ul xayl beshnkibu tavon,
Bo'ldilar shohzoda sori ravon.
Oni o'rnida ko'rmayin mavjud,
Chektilar borcha ohi dard olud.
Urdilar po'ya birla har sori yuz,
Istab oni iki kecha-kunduz,
Topmadilar nishonai andin,
To'ydilar ul firoq aro jondip.
RuqKjaikim yozib edi, nogah
Topib, ishidin o'ldilar ogah.
Bildilar bedavo erur bu alam,
Tutubon holig'a.aning motam.
G'urbatidin debon ko'p afsona,
Navha ko'p chektilar g'aribona.
Sudspz erdi chunki ul oshub,
Ham vatan sori bo'ldnlar rahko'b.
Bu taraf shohzodayi bedil,
Chun vuquf oncha ayladi hosil,
Kim zli oni topa olmay jazm,
Yig'layu qildilar vatan sori azm.
Ko'ngli o'z holig'a buzuldi base,
Kuydi g'am o'tig'a nechukki xase,
Shohliqdin tushub gadoliqqa,
Yuz balo ichra mubtaloliqqa.
Qo'zg'abon har dam oni bekaslik,
Ishiga hech chora bilmaslik.
Yuz tuman mungda joni afgori
Borcha bir soriyu bu bir sori,
Kim anga muncha ranj o'lub ro'zi,
Kuydurub ko'kni ohi jonso'zi.
Muncha ish boisi nihon erdi,
Ne nihon, balki benishon erdi.
Bo'lmay ul shahrg'a kanora padid,
Ne mahallotig'a shumora padid.
Anda yuz yil kishi bo'lub soyir,
Yetmagi barcha erga yo'q zohir.
Uyi sahro qumi hisobig'a jo'b,
Eli xud iecha onchadin ham ko'p.
Farruxi notavon necha kun edi,

Ki ne suv ichti, ne taom edi,
Kimsakim topmag'ay taom ila bahr,
No'sh qilg'ay taom o'rnig'a zahr.
Ishqdin jonda bo'lg'ay ozori,
Tani g'urbat o'ti giriftori.
Hajrdin ham anga malol o'lg'ay,-
Fikr qilkim, anga ne hol o'lg'ay.
Anga bor erdi muncha g'am bori,
Shohlig' tarki, lek bir sori.
Xasta joniga yuz taab tushti,
Ko'rki ish tushtiyu - ajab tushti.
Dedi: "Bu ajz birla butmas ishim,
Bordurur tengrim, ar yo'q ersa kishim.
Nechuk o'lsa oyoq uza turayin,
Yotnb o'lguncha dastu po o'rayin".
Qo'ptpyu qildi shahr ichiga xnrom,
Har taraf solur erdi bnlmay gom.
Bir-iki kui navKj urdi qadam,
ZaKjf aning vujudip ettp adam.
Ishq chui tuKjmadin qilib edn fard,
Quvatu quti erdi ishq ila dard.
Jismkim topmadn g'izo bnla qut,
Bo'ldi suvdsn yiroq tushgai hut.
G'urbat ichra yurur edi bekas,
Kishisi dardi ishq erdiyu bas.
Iki-uch kun chu buyla kezdi yabob
Ne anga sabru hush, ne xo'ru xob.
Ko'rdi behad erur balo asru,
Bordurur dardi bedavo asru.
Harakatdin qolur tani zori,
O'zini chekti bir buzug' sori.
Qo'ydp boshining ostig'a bir tosh,
Dedi: "Bosh o'lmag'ay edi manga kosh!"
Sundi tufraq uza tani zorin,
Boshqa chekti palosi idborin.
Ko'ngli ardoq hayotdin to'ydi,
Jon berurga yaqin ko'ngul qo'ydi.
Xojai bor edi Halabda g'aniy,
Mehmondorliq shioru fani.
EKjtibori ko'p el aro behad,
Johu molig'a yo'q hisobu adad.
Anga uy erdi mehmonxona,
Anda ko'p oshnovu begona,
Ko'ngli behad rahimu tabKji saxiy,
Shahr xalqi ichinda oti Axiy.
Sayr aylar edi gahu begoh,
Surubon markabin rahu beroh.
Goh yo'l boshlari sari boribon,
Goh vayronalarni axtaribon
Qayda topsa g'aribi mazlume,
Xastavu nomurodu marhume
Bo'lubon bir nafas anga hamdam,
Yoqibon ko'ngli zaxmig'a marham.
Negakim bo'lsa muqtazi zoti,
Aylabon ul qadar murooti.
Shahr eli andin erdi sharmanda,
Karami borchani qilib banda.
Go'yi ul kun Axiyi sohib xayr
Shahr atrofini qilur edi sayr,
Kim buzug'ni vatan qilib Farrux,
Qo'ydi idbor tufrog'i uza rux,
Xojakim ul buzuqqa yovushti,
Ko'zi ul notavon sori tushti.
Surub ul yon Axiyi davlatmand,
Tushtiyu berdi qullarig'a samand.
Kelib olig'a dedi: "Ey marhum,
Kimsen, ahvoling et manga maKjlum!"
Notavon yuz ochib salom etti,

O'lturub behad ehtirom etti,
Dedi: "Ey xojai xujasta jamol,
Bor yo'lung birla, so'rma mendin hol.
Yuqmag'ay ko'nglunga g'amim asari,
Tushmagay joniga o'tum sharari".
Xoja chun ko'rди ul ruxi mahvash,
So'ngra bu navKj posuxi dilcash.
Ham yuzi oni beqaror etti,
Ham so'zi oni ashkbor etti.
Ne ko'rub erdi uyla turfa jamol,
Ne bu yanglig' eshitmish erdi maqol.
Bildikim bas aziz paykardur,
Angladikim sharif gavhardur.
SaKjy ila markab uzra mindurdi,
Xizmat aylab uyiga etkurdi.
Chun tushurdi aziz mehmonni,
Yuzidin ravshan etti ayvonni.
Chekti avval taom ila sharbat,
Mehmon qildi ul sori rag'bat.
Ulcha mumkni Axiyn ravshan roy,
Mezboplpq pshin keturdi bajoy.
Har tarafdinki, so'z suol ettp,
Posuxp oni gupgu lol etti.
Gavhar afshon javobidnn sonpl,
Bo'la olmay savolga moyil.
Hujrae xilvat ayladi tartib,
Kecha bo'lmoqqa mehmoni g'arib.
Kechalar mehmon tutub xilpat,
Munisn zrdp anduhu gurbat.
Ishqdin tortibon hazin nola,
ZaKjfarop uzr yogdurub jola.
Kunduz o'lg'och xamush o'lub yoia,
Maskapi ordi mehmonxona.
Yorutub ko'z Axiy aping yuzndin,
Topibon bahra dur fshoi so'zidin.
Arz etar erdi guna-guna libos,
Mehmon qilmas ordp, tarki palos.
Xotiri chun bor erdi asru sharif,
Mszbon qilmas erdi ko'p taklpf.
Necha kun chuiki anda tutti maqom
Kecha xilvatqa aylar erdi xprom.
Xoja taKjyin etib muloznmlar,
Girdida qo'ymish erdi xrdimlar.
Bo'ldilar bir kecha alar nogah
Yoshurun ohu ashkidin ogah,
Xojaga arz qildilar oni,
Xoja ham kecha keldi pinhoni:
Yoshurun borcha xalq yotqon chog'
Xilvati ravzanig'a qo'ydi quloq.
Bildikim ranji haddin, oshibdur,
BulKjajab o't anga tutoshibdur.
O'rtanur ohi umrkoh bila,
Qizitur uyni o'tlug' oh bnla.
Nadba o'z holig'a qilur payvast,
Lek el vahmidin bag'oyat past.
Xoja dag'i bor erdi g'am. ko'rgan,
Ishq bedodidin sitam ko'rgan.
Ko'nglini buzdi mehmon dardi,
Nolavu ohi dard parvardi.
To'la aylab sirishk birla ko'zin,
Ko'p quloq tutti anglamoqqa so'zin.
Gah surar erdi nukta dilbaridin,
Gah der erdi sipohu kishvaridin.
Garchi fahm aylab erdi parzona,
Kim erur tavru tarzi shohona.
Emdi jazm ayladiki, shoxdur ul,
Saltanat avji uzra mohdur ul.
Lek bir ish ani nazor etmish,

G'urbat ichra asiru zor etmish.
Qo'ptsho tark qildi nazzora,
Kim ne qilg'ay bu ish uchun chora.
Dedi: "Bu dard angaki, pinhondur,
Anglamoq oni xud ne imkondur,
Kim erur dardu ishq tavrida chust,
Demak imkon emas g'amini durust.
Magar el oni mayparast etgay,
Rozini anglag'ay, chu mast etgay".
Subhkim kiydi hullayi kofur,
Qo'ydi boshi uza amomayi nur:
Urdu mehmonsarog'a xoja qadam,
Keldi chun xoja, keldi mehmon ham.
Tushqa tegru tasmu suhbat edi.
Yeguluklarda zebu ziynat edi.
Ham quyosh ayladi zavolg'a mayl,
Ham havo qildi eKjtidolg'a mayl.
Xoja majlisda hozir ayladi may,
Chiqti savti rubobu nag'mayi nay.
Oncha bazm ichra qildi ziynatu zeb,
Ki ichar eldin oldi sabru shikeb.
Ko'raka olig'a qo'pub bordi,
Yukunub bir qadahni sipqordi.
Yana qo'l sundi jomi bodag'a ham,
Yukunub tutti shohzodag'a ham.
Mehmon andin erdi ko'p mamnun,
Yo'q, debon qilmadi ani mahzun.
Oldiyu lutf birla ayladi nush,
Ul ichib boda oldi eldin hush.
Davrni chun tugatti soqiyi bazm,
O'zga soqi qadahg'a ayladi azm.
Chun necha davr o'tti pay-darparay,
Majlis ahli boshig'a chiqti may.
Ham tarannumgar o'ldi nag'masaro,
Ham takallum uzaldi nag'ma aro.
Ko'kka ettn sadoyi nusho-nush,
Muttasil bo'ldi bazm eliga xurush.
Jomi may chun ilikdin oldi zimom,
Bo'ldi el guftuguyi beandom.
Xoja g'avg'odin aylab o'zni xalos,
Tutti shahzoda birla majlisi xos:
Bu tutub andin o'zni sharmanda,
Ul o'pub tufroq o'ylakpm banda.
Chun hijob oldn aqlndp boda,
Bo'ldi beixtiyor shaxzoda.
Yodig'a kirdi mulku maKjvosn,
Bo'lmoq imkonn yo'q tamannosi.
To'la aylab sirishk birlan ko'z,
Ayta boshladi holatidin so'z.
Xoja maydin rioyat anlab edi,
Ehtiyotin bagoyat aylab edi.
So'z demakda mudovamat birla,
Yuz fusunu muloyamat birla.
Mutaoqib suolu posuxdin,
Chekar erdi hadis, Farruxdin.
To nasab birla gavharin bildi,
G'urbatu mulku kishvarip bildi.
Hashmatu ganjn beqiyosnn xam,
Jasratxon kibi atasin ham.
Tushta ishqip ham ayladi mafhum,
Yeo'ldi maKjshuqi ham anga maKjlum.
Ki Halab mulkida emish beshak,
Andin o'lmish anga bu navKj emgak.
Chuk nishoiin surarg'a tushti harif.
Ayta boshladi notavonu zaif.
Xoja jismig'a tob tushtp base,
Ko'aglpga iztirob tushti base,
Ki bu yanglig' nishonalarki dedi,

Harami iffatiga sodiq edp.
Bor emish buyla o'rtaqan oni
Xojaning mashKjali shabistoni.
Jazm qildi Axiyi daryo dil
Qaydin o'lg'anni xasta shapdo dil.
Dedi, fikr aylabon muruvvat ila,
Topti bu nuktani futuvvat ila,
Kim: Bu yanglig g'aribu ham oshiq,
Ishq tavrda bu sifat sodiq
Ki, bu g'urbatni ixtiyor etgan,
Tark olamda harne bor etgan.
Ishq aro kirmayin jahon ko'znga,
Tutmish o'lg'ay o'lumni ham o'ziga.
Emgakidek kishida emgak yo'q,
Hajr aro o'lgusidurur shak yo'q.
Menki oning g'amig'a qyulurmen,
Dardig'a chora aylay olurmen.
Qilmasam, o'lsa ul muruvvat emas,
Oni yaxshi muruvvat ahli demas.
Kishi bu ishga chora qilmasmu,
Manga ahli haram tapilmasmu.
Lutf ila dedi xojayi dono:
"G'am ema, ey musofiri barno!
Sanga bu g'amki, ofati jondur,
Manga tadbiri behad osondur.
Seni qilg'an bu navKj bechora,
Xonumoningdin etgan ovora,
Garchi joningg'a husni ofat erur,
Bizning eldur, manga qarobat erur.
Seni komingg'a etkururmen, bil!
Lek har neki dermen andoq qil!"
Oqizib xasta shodlig'din yosh,
Qo'ydi filhol Axiy ayag'ig'a bosh.
Kim: "Ne so'z kim desang manga ne had
Aylamaklik eshitmayin oni rad.
Dardima gar qilur esang darmon,
Qilayip harne aylasang farmon".
Chun bu navKj o'tti so'zlari payvast.
Tun kech erdn, uyudilar iki mast.
Chun sahar xutbasini chekti xurus,
Jilvagar bo'ldi kun, nechukki arus.
Uyqudan qo'pti iki ozoda,
Qo'ydi yuz xoja sori shahzoda,
Kim: "Agar vaKjdani unutmaysen,
Deganingdin kanora tutmaysen.
Meni ham nega aylasang maKjmur,
O'zni ul ishda tutmayin maKjzur".
Xoja hammomg'a yibardi ani,
Chirki hijrondin arimaqqa tani.
Chiqqach ondin xud erdi omoda,
Tah-batah to'n kiyarga shahzoda.
Bo'ldn shabgup palosidin ozod,
Kindi shohona to'n mahi navshod.
Ham chekpldi samandi shohona,
Otlanib bordi uy sori yona.
Uy dema, qasri zar nigor erdi,
Anda shahzodag'a qaror erdi.
Qo'yubon oni yuz navo ichra,
Xoja kirdi haramsaro ichra. . .
Qo'pti Gulchehra yuz niyoz bila,
Demayinkim niyoz, noz bila.
Axiy o'lturdi, ul ham o'lturdi,
Xoja yuz nukta sori kelturdi.
Ki: "Nekim tengri aylamnsh taqdmr,
Aylay olmas kishi anga tadbir.
Sangavu bizga vasl davroni,
Muncha yozmish qazoyi yazdoni.
Vasl ayyomi ichra erduk shod,

Shukr etib qayg'udin eduk ozod.
Emdi bo'ldi muforaqat chog'i,
Shukr vojibdurur bu dam dog'i.
Har nekim yozdi kirdigor mznga,
Aylamakda ne ixtiyor manga.
Senki umre manga anis erding,
Yori hamxobavu jalis erding.
Har ne sendin bo'lubturur mavjud.
Neki men, bal xudoy ham xushnud".
Xoja surmak aro bu navKj maqol,
Aylabon sarv qadni hayrat lol.
Chun bu erga fasonasi ett'i,
Sarv gulchehrani taloq etti.
Chekti gulrux nafir ila faryod,
Ki: "Nedin mundog' aylading bedod.
Ne ko'rub manga bu sitam qilding,
Qismatim to abad alam qilding!"
Oncha surdi Axiy fusun ila dam,
Oncha ko'rguzdi mehribonlik ham.
Diramu mol beadam berdi,
LaKjlu dur beqiyosu had berdi.
Dedi: "Bu erdi ulcha olding naqd,
Bir kishi birla aylagum seni aqd.
Kim erur avji saltanat mohi,
Dahr uza taxti makramat shohi!"
Husnini dag'i qildi ko'p taKjrif,
Tig' birla ham etti ko'p taxvif.
Qildi har navKj kim edi mumkin
Sarv gulchehra shaynini sokin.
Har ne mahvashqa ro'zi etti qazo,
Topmadi hech chora g'ayri rizo.
Ish payig'a Axiy qo'pub ketti,
Har nechukksm, kerak yarog' etti.
Maxzanu ganj quflini ochti,
Naqd oncha yarog' uchun sochti,
Kim bori ish yosoldi shohona,
Sarv ila gulni qildi hamxona.
Aqd uchun kedturub bir ahli saloh,
Qildi ul vaqt rasmi birla nikoh.
Yo'l yarog'in qilib edi tayyor,
Iki kavkabni qilg'ali sayyor.
Yuz adad banda: turku, rumiyu zang
Yo'lda qulluqqa qilg'ali ohang.
Xachiru teva borchasi zebo,
Borchaning raxti atlasu debo,
Uy ila borgohu shamiyona,
Angla loyiq gilimi ham yona.
Mutakallif mahofa dog'i rakib,
Ulcha mumkin qilib edi tartib,-
Borchasin Farrux olig'a surdi,
Xizmati ahli birla topshurdi.
Hamrah o'ldi alarg'a bir manzil,
Andin o'lg'ach yana ravon mahmil.
Mijadin qon yoshin kushod etti,
Mehmvn, birla xayrbod etti.
Dedi: "Yetgil diyoru kishvaringa,
Iya bo'l mulku taxtu afsaringa".
Yodgor istadi palosin.aning,
Tilab oldi qaro libosin aning.
Yondi yig'lab Axiyi ozoda,
Yig'lago yo'lg'a tushti shahzoda.
Oncha erdi Axiy uchun bad hol,
Ham aning ishlari xayolinda lol,
Kim parivashqa bo'lg'ali moyil
Ul g'amu iztirob edi hoyil,
Hajr o'tining chu bo'ldi so'zi past
Qildi Farrux visol uyiga nishast.
Ayladi mayl gulruxi sori,

Ko'rdi ashkin yuzida gulnori,
Yuzni tirnoq ila figor etgan,
Bargi nasrinni lolazor ztgan.
Yana hayratqa qoldi bulbuli zor,
Gulga bo'lg'ondin ul sifat ozor.
Dedi: "Ey mahvashi paripaykar,
Sen kibi elga baxt o'lub yovar,
Bo'lsa akdu iikah amrida sur,
Yetishur yuz nishot birla surur.
Sendakim bu g'amu taab ko'runur,
Hikmatin deki, bas ajab ko'runur",
Dedi mahvashki: "Ey ulus ara toq!
Xushdil aylar nikox, yo'qki, talok!"
Dedi Farruxki: "Ey parivash hur!
Uyla dekim, topay so'zungga shuur!
So'zda lafzi taloq - ne yaKjni
Vasl ichinda firoq - ne yaKjii".
Mahvash aylab ravon ko'zidin yosh,
Shahg'a o'z sarguzashtin ayladi fosh.
Farrux anglab so'zdin bo'lub g'amnok,
Yaqin erdi o'zin qilurg'a halok.
Masxu mabhut o'lub tag'ayyuridin.
Lol qolib Axiy tahayyuridin.
Dedi mahvashqa: "K-ey hamida xisol,
Ko'rmagan aql euringg'a misol!
Garchi ishqingda chekkanim bedod
Uyladurkim, sipehr bermas yod".
Ul dog'i sarguzashtini bir-bir
Qildi boshtin oyoqqacha taqrir.
Dedi: "Dardimg'a gar davo ko'rmon,
Buyla zulmi sanga ravo ko'rmon.
Aylabon lutf behisob asru,
Qildi bizni Axiy xarob asru.
Moli bazlig'a bizda erdi pech,
Bu ishi oni ayladi xud hech.
Gar anga bu qadar muruvvat bor,
Bizda ham shammayi futuvvat bor.
Shukrkim etti lutfi yazdoniy,
Qolmadi zulmi nafsi zulmoniy.
Sen ham endi shukufta dil bo'lg'il!
Manga iki jahon singil bo'lg'il" -
Dediyu qo'pti olidin shodon,
Ko'ngli mahvashnir o'lda obodon.
Singil erdi haram saro ichra,
Lekin el o'zga mojarro ichra.
Yo'l borurlar edi tunu kun ham,
Qo'yg'ucha Hind kishvarig'a qaDam.
Shoh Jasrat.bo'lub edi foniy,
Deb valiabd o'ziga oni.
Xalq anglabki, qo'ydi yuz iqbol,
Chiqtilar borcha aylab istiqbol.
Tengriga shukrlar ado aylab,
Joni shirin anga fido aylab.
Mulk eli ko'zlarin yorutti anga,
Ata taxti qaror tutti anga.
SaKjy etib shohi komron Farrux,
Kim malul o'lmag'ay buti gulrux,
O'z diyorida qasr ila bog'i,
Toqu dahlizu hujrasi dog'i
Shoh yodida erdi mo'y-bamo'y,
Balki bo'stonu bog' jo'y-bajo'y.
Tarh qildi shahi muhandisvash,
Andag'i vaKjzidan dag'i dilkash.
Dedikim: "Yuz hunarvari mohir
Aylabon o'z hunarlarin zohir,
Ish qilurg'a ilik uzatsunlar,
Qasr ila bog'ni tugatsunlar".
Neki hukm etti shohi charx maqom,

Toptn oz chog'da borchasi itmom.
Zebuzyinat ichinda ul parkor,
Topti har neki bor edi darkor.
Uyla monandkim, sog'ing'ay aql,
Ki Halab Hind sori qilmish naql.
Hukm bo'ldiki, mohi zuhra jabin
Topsun o'z manzili aro taskin.,
Mahvash ul uyga chunki soldi ko'zin,
Uyidin chiqmag'an sag'indi o'zin.
Shohg'a singlidek aziz erdi,
Yuz sumanbar anga kaniz erdi.
Nozu neKjmatqa har nekim asbob,
Onchakim aql topmay anga hisob.
Hind aro buyla qildi shohi saxiy,
Endi ko'rkim, netar Halabda Axiy.
Ko'ngul uldamki, uzdi gulruxdin,
Ayrilib yondi shoh Farruxdin.
Burjidin borg'an iki saKjd axtar,
Kavkabi toliKjig'a etti zarar.
Ekini dog'i ofat etti ayon,
Borcha savdosi dag'i topti ziyon,
Har nekim roy qildi - kelmadi tuz,
Qo'ydi ahvolig'a tazalzul yuz.
Bilgach aKjdosi bu ishin nogoh,
Shahr shohini qildilar ogoh
Ki: "Axiy mamlakat qilurg'a xarob,
Yana bir shohg'a yasab asbob,
Shohning shahridin uzatibdur,
O'zni dushmanlar ichra qatibdur".
Ushbu so'z birla shohi davlatmand
G'azab aylab Axiyni ayladi band.
Oldi har neki bor edi moli,
O'lturur erga etti ahvoli.
Qoyid anglab ishi ne navKj ekani,
Rahm etib Qayddin qochurdi ani.
Tutmagaylar deb el, qilib tadbir,
Berdi o'z vazKju tavig'a Tag'yir.
Avr o'lub, gulxan etti koshona,
Qul aro o'zni qildi devona.
Shoh Farrux palosini topti,
Ul yoping'ondek o'ziga yopti.
Topmay o'.z mulki ichra yaxshi maqar,
Qildi Farrux diyori sori safar.
Muddate tog'u dasht qatKj etti,
To Sarandib taxtiga etti.
Joni qolmaydur erdn mehnatdin,
Yo'l aro har zamon bir ofatdln.
Oq o'qin ko'k hisorng'a otti,
Bir buzulg'an hisor aro yottp.
Uyquda xastavu asirona,
Yeri ul yo'l boshida vayrona.
Shoh to kelmish erdi g'urbatdin,
Yod etib g'urbat ichra mehnatdin.
Axiy ishin shior aylab edi,
Tavrini ixtiyor aylab edi.
Mehmonxonai yasab oliy,
G'urabo andin o'lmayin xoli.
Goh o'lur erdi otlanib soyir,
Shahrning davrng'a bo'lub doyrir.
Ushbu kunkim, Axiyg'a erdi bu hol,
Sayr aro erdi shohi farruxfol.
Ul buzuq sori chunki soldi nazar,
Qildi o'z holi xotirig'a guzar.
Surdi ulyonki: "Ne g'arib erkin,
Ki bu mehnat anga nasib erkin".
O'z palosini oshno ko'rdi,
Notavone palos aro ko'rdi.
Dedi: "Qo'p, zy g'aribi tiyramaosh!

Axip uyg'ondiyu ko'tardi bosh.
Shahni ul tanidiyu oni shoh:
Otidin tushti shoh - tortib oh.
Shoh tushagan zamon Axiy qo'пти,
Ul munn quchtiyu bu er o'пти.
Zor yiglab quchushtilar laxte,
Bir-birisin so'rushtilar laxte.
G'ayri maKjhud ishki, aylab shoh,
Qolibon hayrat ichra xaylu siggoh.
Ikisi shukrlar bajo keturub,
Shoh ani qasru bog aro keturub.
Avval andogki, ul qilib nkrom,
Shohg'a amr etib edi hammom.
Hukm qildi shahi xujasta jamol,
Kirdi hammom aro Axiy filhol.
Tani yo'l gardidin chu pok o'ldi,
Chiqibon xoja zavqnok o'ldi.
Turfa xilKjatlar erdi omoda,
Kiydi borin Axiyi ozoda.
Oncha xodim edi murassaKj po'sh,
Ki edilar Axiyg'a xizmatko'sh,
Kim Axiy fahmi lol edi har dam
TabKji oshufta hol edi har dam.
Shah qoshiga keturdilar opi,
Shah dag'i tuzdi bazmi mehmoni.
Necha kun qildilar farog'u nishot,
Har tamannoda bor edi ifrot.
Hajr o'ti savrati chu bo'ldi past,
Jashn tuzdi shahi nishot parast.
Taxt uza chiqti bori omm etti,
Xojag'a hadsiz ehtirom etti.
Tilab olig'a davlat arkonin,
Qildi og'oz xoja dostonin:
Neki ul qilmish erdi g'urbat aro,
Bo'ldi majnung'a fasona saro.
Eshitib el shahi zamona so'zin,
Shoxdii xojayi yagona so'zin.
Mahz hayrat bila borisi qo'pub,
Ofarinlar debon ayog'pn o'pub.
Shah dedpkim: "Agarchi shoh bo'lay,
Xojaning uzrini ne navKj qo'lay.
Menga bordur qarobat ahlida fosh,
Pardayi ismat ichra qiz qardosh.
Oni dermen qilay munung bila juft,
El aro oshkor, yo'qki nuhuft.
Ulki juftidin o'.zni aylab toq,
Manga juft aylamakka qildi taloq.
Guli davlat topib shukuft anga,
Ne ajab singlim o'lsa juft anga!"
So'zni shah chun bu erga band etti,
Shah so'zip borcha el pisand etti.
Ul snfat surkp, qildi shah bunyod,
Kn kuhan dayr bermas andoq yod.
Tarbiyatlar Axiyha soz aylab,
Bori olamda beniyoz aylab.
Topshurub har ne yo'qu borin anga,
Berdi o'z mulki ixtiyorin anga.
Yod etib haddi yo'q muruvatini,
Jong'a chekti xati uxuvatini.
Bo'lub ikisi Musoyu Horun,
Ganj ila lek ani qilib Qorun.
Xutba amrini iftitoh etti,
Xojag'a singlini nikoh etti.
Xojani boshladilar ul sori
Ki nihon erdi moh ruxsori.
Xoja andinkn, burnog'i darband,
Toki, ul qasrn osmon payvand.
Har qayon boqtn oshno ko'rdi,

Hayrat o'z xotiri aro ko'rdi.
Toki ul hujla bo'ldi jilvagahi,
Kim nihon erdi anda sarv sihi.
Xoja ul uyga chunki qo'ydi ayoq,
Bashlag'an xalq bori chiqti yiroq.
Bir-birin ko'rgach ul iki mahjur,
Oncha hayrat g'ulusi qildn zuhur,
Kim chekib ko'kka bsxudona xurush,
Yiqilib bordi ikisidin hush.
Chun kelib o'zga yosh to'kub ko'zdan,
Yiqilib borur erdilar o'zdin.
Topti hajr iztirobi chun taskin,
Sho'xdin so'rdi xojayi miskin:
"Ki bayon aylakim, ne holatdur,
Ki manga hayrat uzra hayratdur.
Holatimg'a nazora qil oxir,
Hayrat o'lturdi, chora qil oxir".
LaKjlp quflidin ochtp gulrux band,
Nuktadin zohir ayladi gulqand.
Xojadin toki, ayrnlib erdi,
Boshig'a har nekp m kelib erdi.
Shohping iffatu muruvvatini,
Pokravlig' fannda quvvatini,-
Ayladi borchasin Axiyg'a ado,
Kim yana hushi bo'ldi nopaydo.
Necha kun holin anglamas erdi,
Goh o'zinda, gahe emas erdn.
Oqibat hushi topti chui orom,
Munisi bo'ldi sarvi siym andom.
O'z uyi erdi, o'z gulandomi,
Degasen bor Halabda oromi.
Garchi zarbaft xilKjat ichra mudom
Shah yonida tutar edi orom.
Uyga kirgach, qaro palosi edi,
Ki safarda aning libosi edi.
Tengri shukridakim, tili edi lol,
Toat aylar edi kiyib qara shol:
"Ki palos ichra etti chun debo,
Tashlasam oni bo'lmag'ay zebo".
Qora tun qaddin ettn sajdag'a dol,
Onchakim toliKj o'ldi subhi visol.
Yetti bo'lg'onda tiyravu ranjur
Ko'ngliga gayb olamidin nur.
Qora shol ichra o'ylakim, zulmot,
Xizrdek no'sh qildi obihayot.
Bo'lubon buyla holidin ogoh,
Kisvatig'a tatabbuKj ayladi shoh,
Chunki shah xilKjati qaro bo'ldi,
Qora kiymak ulus aro bo'ldi.
Qora rapg elga toji torakdur,
Kim bu rang ichradur muborakdur,
Shsyai hijrong'a qolmag'ay jovid,
Qayda subhi visol tutqay umid.
Shahni xushhol etib bu afsona,
Dedi: "Ey nuktago'y farzona!
Kim senu, qay diyordin sen ayt!
Kimga xeshu tabordin sen ayt!"
Dedi ravoiyki:, "Hind erur vatanim,
Axiy avlodidin yaqin ekanim.
Beri keldim ko'ngul balosi bila,
Shohning qullug'i havosi bila".
Shoh ani foqadin xalos ettn,
O'z qoshinda nadimi xos etti.
Bo'lubon shod ul hikoyat ila,
Uyqug'a bordi xush farogat ila.

Yakshanba kuni Bahromning quyoshdek zarbaft libos kiyib, sunbadi zarnigorga azm qilib, sarig' xullalig' hur bila bizmi aysh tuzub, oltun sogarda asfar may ichgani, yo'q-kim quyoshning sarig' guli ochilg'ani chog'dip o'tob zardigacha anga bir yilcha kechgani

Chunki yakshanba urdi mehr alam,
Kiydi zarbaft hulla ko'q toram.
Ko'k arusi to'nin qilib zarkash,
Chiqti andoqki, gulruxi mahvash.
Shah dagi mehrdek qadam to farq
Ayladi o'zni oltun ichra g'arq.
Sochib oltun quyosh kibi behad,
Bo'ldi manzilgahi sarig' gunbad.
Jilva qildi nigori rumiy chehr,
Sarig' altun aro nechukkim, mehr.
Jomi zar ichra bodayi asfar,
Ozar ichra edi yana ozar.
LamtKja har sori uydin dshqandek,
ShuKjla gunbal aro tutashqandek.
Shoh ul shuKjlada samandarvash,
Ne samandarki, mehri anvarvash.
Mayi asfarg'a hamnabard o'ldi,
Onchakim o'tob zard o'ldi.
Kunduz etti qaro, sarig' to'nini,
Kun siyahtob qildi altunini.
Mohi rumiy najod ayladi fosh
Pardag'a kirmagin nechukki, kuyosh.
Xobgah bo'ldi shahg'a zarrin taxt,
Uyqusi kelmas erdi uylaki, baxt.
Yana hukm ayladiki: "Har safari
Kim bu yo'ldin erur aning guzari,
Keturungkim, bo'lub fasona tiroz,
Bilganidin so'z aylasun og'oz".
Borg'ach ul kimsakim, yo'luqti naxust,
Rahnavarde edi bag'oyat chust,
Shah qoshig'a keturdilar filhol,
Hukm ila rahravi fasona sigol.
Nukta og'oz etib duo birla,
Deb duo dilpazir ado birla.

XXIII

Ikkinchi iqlim yo'lidin keturgan musofir hikoyati

Iztirob aylamay bayoninda,
Dedi: Jamshidning zamoninda.
Rum aro zargare edi mohir,
Ishi elga kuyosh kibi zohir.
Dam anga subh, ko'ra jirmi sipehr,
Har bir altun kulicha davrayi mehr.
Rum shohi qoshida joh anga,
Johi xo'rdida korgoh anga.
Shahrda sohib iyor ham ul,
Shah qoshida xazinador ham ul.
Necha kondin nekpm chiqib zaru spm,
Bo'lur erdi bori anga taslim.
Zoti ahli hunar mubohoti,
Zayd Zahhob o'lub aning oti.
Ham hakim erdi ham muhandisvash,
Goh zarposh ediyu gah zarkash.
Tunu kun shohning nadimi ham ul,
Poytaxti aro hakimi ham ul.
Boshidii to oyoq hunar edi pok,
Ayb anga buki, erdi ko'p bebok.
Aysh birla o'tub mahu soli,
Bor edi shoh moli - uz mol,i.
Chun amonatda bediyonat edi,

Ishi shah molig'a xiyonat edi.
Chun hunarmand edi nihoyatsiz,
Anga shah lutfi erdi g'oyatsiz.
Hunari vasfi erdi shoh ishi,
Aybini ayta olmas erdi kishi.
Bo'lsa ham aybi oshkor anga,
Qilmas erdi shah eKjtibor anga.
Qilsa ham eKjtibor filhol ul,
SanKjati jonibi uzatib qo'l,
Turfae oshkor aylar edi,
Shahni beixtiyor aylar edi.
Yuz fusun birla aylar erdi firib,
Ki ang'a onsiz o'lmas erdi shikib.
Dedi bir kunki: "Shohi olamgir,
Kim bo'lubtur aning makoni sarir.
Shoh chun keldi shohlardin fard,
Taxti dog'i anga kerak darxo'rd.
O'zgalarga yig'achdindur taxt
Loyiq uldurki, shohi farrux baxt
Tutqay oltun sarir uza maskan,
Ko'zni ul maskan aylagay ravshan.
Ganj aro behisob erur altun,
Yana afzo'n dag'i bo'lur har kun.
Anda turmaqda hech foida yo'q,
Munda erur tamom foida-o'q.
Ham bo'lur shahga o'zga farru jamol.
Ham muhayyo erur o'z o'rnida mol".
Shahg'a keldi bu nukta mustahsan,
Dedi: "Ey borcha fan aro yakfan!
Bu xayoliigg'a yaxshi kelmishdur,
Bot ilik urki, dnlpazir ishdur".
Iki ming botmon altun etti talab,
Butgali ul maqomi ayshu tarab.
Hukm bo'ldiki: "Olsunu ketsun.,
Taxt butmakka jiddu jaxd etsun!"
Nakdin oldi faylasufi jahon,
Bo'ldi o'z korxonasida nihon.
Tunu kun ehtimom aylar edi,
SaKjyu jahdi tamom aylar edi.
Toki bir yilda topibon tartib,
Topti ajzosi borchasi tarkib.
VazKji uya taxtning musamman o'lo'b,
RubKji maskun shahig'a maskan o'lub.
Ham sekiz burj davrida payvast,
To'rti oning balandu to'rti past.
Pastida to'rt to'tiyi maKjnus,
Biyiki uzra to'rt o'lub tavus.
Davrida durru laKjl piyroya,
Zinasida dag'i sekiz poya.
Lek ul navKj ko'rguzub sanKjat,
Ki chiqar bo'lsa shohi Jam rifKjat.
Poyalar maqdamida bo'lg'ay past,
Aylagay bir-biri yuziga nyashast.
Chun sekiz poya qatKj bo'ldi tamom.
Aylagach shoh o'z erida maqom
Yana ul poyalar baland o'lg'ay,
Taxtidin shoh bahramand o'lg'ay.
Chunki o'lturdi taxt uza dilxush
To'rt to'ti navo chekib dilkash.
Aytqaylarki: "Shahg'a kom o'lsun,
Anga bu taxt mustadom o'lsun".
To'rt tovus ham ochib paru bol,
Shoh boshi uza humoy misol,
Topibon har biri biyik poya,
Aylagaylar qanot ila soya.
Poya o'rnida sekiz anga sutun,
Ostida berkitib sekiz gardun,
Kim qayon shah bo'lur nishot angez,

Oz ishorat bila yugurgay tez.
Bermagay el chekarga tabu tavon,
Bu ekin olam ichra "taxti ravon".
Bu sifat taxti osmon tazyin
Ko'rmagan uyla hech taxt nishin.
Chunki topti tamom oroyish,
Ustida shah toparg'a osoyish.
Kelturub shoh bazmida tuzdi,
Tuzari ichra sehr ko'rguzdi.
Topti chun shoh taht uza taskin,
Hadsiz ehson bila qilib tahsin,
Dastgohin balandroq qildi,
Qoshida arjumandroq qildi.
Anga bor erdi necha hampesha,
SanKjat oroyu chobuk andesha.
Jazm edilarki, taxti gardunvash
Oydur, ammo kunash bila ro'kash.
Vazn aro tengdur ulcha nakd olmish,
Lek altun aro kumush solmish.
Fikri bukim, bu sanKjatu oyin
Birlakim bermisham anga tazyin,
Mumkin ermistur ani buzmoq shoh,
Toki bo'lg'ay bu rozdin ogoh.
Urdilar roy borchasi yig'ilib,
Ul ish ifshosig'a hujum qilib.
Zayd vahmi va lek g'olib edi,
Kim anga shoh asru tolib edi.
Chora bu navKj qildilar oxir
Ul nihon ishni qilg'ali zohir,
Ki topib iki to'tiyi dnlqush,
Ikisin notiq aylag'aylar xush.
Biri degayki: "Taxt ro'kashdur",
Biri degay: "Musannifi g'ashdur".
Toptilar iki; to'ti^i mavzun,
Rang ichinda sipehri axzargun.
Aylab ul iki nukta ichra fasihb Æh
Zaydni aylamoq uchun tafzih.
Taxt asrar kishini yor aylab,
Nakya ayog'ig'a ko'p nisor aylab,
Rozi aylabki, shohi taxtoroy
Subh taxt uzra bo'lsa jilva namoy.
Maxfiy o'lub iki dag'opardozi,
Tutqay o'rnida er iki g'ammozi.
Iki to'tini hech qilmay biym,
Siyim alg'ang'a qildilar taslim.
Ul ham andag'ki, maslahat bildi,
Ikini ikkiga evaz qildi.
Subhkim shoh qildi mayli sarir,
Iki.to'ti chekib falakka safir,
Dedilar shahg'a beshkastu qusur
So'znikim bo'ldi yuqori mazkur.
Shahni aylab ul ishda hayrat lol,
Ul g'arobatdin etti istidlol:
"Ki bu ish qilg'an ul kishi bo'lg'ay,
Kim aning Zayd ila ishi bo'lg'ay.
Vahm etib andin aylamish nokom
Aybini qush tili bila eKjlo.
Ul agar Zayddin harosondur,
Bizga tahqiqi behad osondur".
Bo'ldi bir poyasi chu suhon sud,
Oshkor o'ldi qalbi ro'y andud.
Bu xiyonatki, Zayd ko'rguzdi,
Shahg'a ozarm rishtasin uzdi.
Boru yo'q molin etti devoniy,
Soldilar chahg'a band etib oni,
Kya aning og'zi tor edi, tubi keng,
Og'zi ravzancha, tubi uy bila teng.
Yasab erdilar onikim, nogoh

Anda mahbus bo'lsa ahli gunoh.
Bo'lsa ul chaxda necha kim sokin,
Qochmog'i bo'lmag'ay anga mumkin.
Tnyraliqda firoq shomi kibi,
Qayd qilmoqda hajr domi kibi.
Zaydg'a rotibaki, bo'ldi daqiq,
Nop iki qurs edn, su bir ibriq.
Angakim uyla qalbliq ish edi,
Uyla kunpi o'ziga tutmish edi:
Xapjare asrar erdi pinhoni,
Yoshurun ham bor erdi suhoni.
Xanjari ko'pqlak ichra erdi nihon,
Xanjar ichra nihon edi suqon.
Dedi har nechakim, og'irdur bapd,
Yoki muhlik bu g'ussagohi gazand.
Garchi bo'lg'ay fitodalik chekmak.
Choradin bo'lmag'ay ilik chekmak.
Xar kun ul nonu suvki, olur edi,
Nonni bir go'sha ichra solur edi.
Xanjari birla qaziban tufrog',
Balchpg aylar edn su olg'an chog'.
Choh og'zn to'shi tilab voya,
Balchig'idin yosor edi poya.
Kesmish erdi ayoqlaridin band,
Non isi birla bor edi xursand.
Har kun afg'onu zor tortar edi,
Suv uchup intizor tortar edi.
Suvyi kelgach yana yasab balchig',
Ibtido aylar erdi bannolig'.
ZaKjf anga gar gazand o'lur erdi,
Poya har kun baland o'lur erdi.
Necha oy mundog' aflabon kina,
Yetti ravzanning og'ziga zina,
Ravzan og'zida erdi og'ir tosh,
Chiqibon zina uzra sanKjat fosh.
Xanjari nugi chun anga etti,
Toshni bir yonidin shigof etti.
Naqbkanlik fanini fosh aylab.
Yerni xanjar bila xarosh aplab,
SaKjy ila ul qadar to'shuk ochti,
Kim o'shul chohdin chiqib qochti.
Bildi shah topsa o'lturur ani jazm,
Turmay etti farang sari azm.
Qochqanidin chu bo'ldilar ogoh,
Xalqdin ul xabarni angladi shoh.
Fahm etibkim, ne choralar etmish,
Kim o'shul chohdin chiqib ketmish.
Oncha makru firibu navKji bilik,
Tishlatib shahg'a lahza-lahza ilik.
Bu taraf Zayd o'lub, zamin paymoy,
Jonni qutqarg'ali qadam farsoy.
Yo'lda har lahza topib o'zgacha ranj,
Bo'lg'ucha jiyavagohi mulki faranj.
Chunki bo'ldi makoni ul iqlim.
Yo'l qilur erdi qatKj qilmay biym.
Necha kun qatKj etib necha mahfil,
Qildp Qustantaniyani manzil.
Chun anga bo'ldi muntahi ul sayr,
Shahr tashida bor edi bir dayr,
Yo'l ani qilmish erdi farsuda,
Bo'ldi ul dayr ichinda osuda.
Dayr erdn binosi besaru bun,
O'plakim bu rafiKj dayri kuhun
To'rida bir vasiKj koshona,
Dema koshona, balki butxona.
Saqfu atrofin aylabon zarkor,
Altunu lojuvard birla nigor.
Borcha yashmu samog' izora,

Lek farshi ruxom yakpora.
Toqlar bog'labon nihoyatsiz,
Zeb har toqi ichra g'oyatsnch.
Lek har toq aro bir altun but,
El parastish qilurg'a har kun but.
Chun takalluf nihoyatig'a etib,
Ko'p javohir bila murassaKj etib.
Iki po'lod eshik falak payvand,
Rang ila sayr aro falak monand.
Qufli altun, valek rahbonlar,
Mahkam aylab nechukki, darbonlar.
Subh ila shom ul eshik ochilib,
El parastish ishiga mayl qilib.
Tarqatg'ach borcha el barahman chust,
Ul eshikni muqaffal aylab rust.
Ko'rdi chun faylasuf ul sarukor,
Anda aylandi uylakim pargor.
Dedi: "Bu erda muncha oltun muft,
Men qilurmen shah oltunini nuhuft?
Keldiyu o'zni butparast etti,
Dayr dargohida nishast etti.
Kufr ahlig'a har ne erdi rusum,
Qildi oz chog'da borchasin maKjlum.
Kecha-kunduz ibodat aylar edi,
Har dam oni ziyorat aylar edi.
Ko'rguzub har sanamg'a bir ixlos,
Ki samad sajdasida bandayi xos.
Makru rev oncha ayladi paydo,
Ki ul el bo'ldilar anga shaydo:
Bori arzi irodat ayladilar,
Amrp birla ibodat ayladilar.
To parastishdin ul baland maqom
Dayrning ixtiyorin oldi tamom:
Anda butxonaning kalidi dag'i
Butgaru butparast umidi dag'i.
Ishni chunkim, bu erga etkurdp,
But shikanlikka raxshini surdi.
Kecha el aylaganda uykug'a mayl,
Yuz urar erdi har yon o'ylaki, sayl.
Bahrning sohplida ko'hsore,
Topti ul ko'hsor aro g'ore.
Ahli dindip anga bir-iki rafiq
Bor edi qatKj etar mahalda tariq.
Johu davlat zamoni xodim anga,
Ranju mehnatda ham mulozim anga.
Lek ul butparast bo'lgan chog'
Tushuboi jonlariga dard ila dog'.
Andin ushbu ajib suratdin
Ayrilib erdilar zaruratdin.
Topib ul ikini talab birla,
Arzihol ayladi tarab birla.
Ul ikav ham tarab shior etti,
Bu ul ikini yori g'or etti.
Chun amin erdilar anga payvast,
G'or sahni aro buyurdi nishast.
Dedi: "Zargarlik ichra ne asbob,
Ki bo'lur aylangiz toparda shitob.
Neki omoda qilsangiz oni,
Kelturung g'or ichiga pinhoni".
Alar aylab nekim kerak tayyor,
Xoja har tun alar sori sayyor.
Elning olida savmnot parast,
Tongdin oqshomg'a tegru Log parast.
Ko'zda chun uyqu xayli jo qildi.
Xoja ul dayrdin havo qildi.
G'orni korgoh aylab edi,
El ko'zidin panoh aylab edi.
Yasar erdi bute temurdin chust,

Dayrning har buti shabihi durust.
Juzvi altun bila qilib ro'kash,
Ki ko'rungay nazarg'a zarrinvas.
Ham javohirg'a dastkor farang,
Aylab omoda shisha rango-rang.
Uzv-uzvig'a andoq aylab band,
Ki bo'lub mutlaqo anga monand.
Rost bo'lg'ach, muhandisi komil
Ul ikavni qilur edi homil.
Yoshurub yaxshiyu yomon eldin,
Dayrg'a etkurub nihon eldin.
Aylabon fath bobi butxona,
Ochib eshikni hushmandona.
Qaysi butkim, anga nazir yasab,
O'xshamag'liqda dilpazir yasab.
Uydagi butni bemahal qilibon,
Yasag'an but bila badal qilibon.
Butni eltib ul iki g'or ichra,
Bu qolib dayri zar nigor ichra.
Bag'lab achqan eshikni ohista,
Asrab ul maxfiy ishni sarbasta.
Muddate buyla erdi oning ishi,
Ishiga voqif ermas erdi kishi.
Toki kuffor ilohidin bir iloh
Qolmadi Loiloha illolloh.
Balki altun lagan bila qandil
Borcha topti temur bila tabdil.
Chun ne but qoldigo ne tashtu lagan,
Xoja arz etti xorxori vatan.
Ul chu qildi bu maKjni izhori,
Bo'ldi kufr ahli tangdil bori,
"Kim bu dayr ichra elga murshidsen,
Kufr aro muttaqiyu zohidsen.
Nega hijron navosini tuzdung?
Tengrilardin netib ko'ngul uzding?"
Dedi: "Uzmak ko'ngul ne so'z bo'lg'ay?
Hajr uzrin kishi netib qo'lg'ay?
Ham alar amridin bu azm o'lmish,
Safar etmak xayoli jazm o'lmish.
Meni bu navKj voqif ayladi lot,
Ki tugangan emish anamg'a hayot.
VoqiKj o'lg'an zamon bu ish hodis,
Naqd ko'p, mendin o'zga yo'q voris.
Boribon ul nuqudni egalay.
Yana Lotu Manot sori kelay.
Nazr etibmen nekim bo'lur hosil,
Dayr xarjig'a qilg'amen vosil.
Molu neKjmat murodim ermastur,
Kim manga dayr neKjmati basdur.
Hajr aro garchi g'am bila to'lg'um,
Qanda bo'lsam alar bila bo'lg'um".
Kufr ahli malolat aylab fosh,
Bori ko'yub aning ayog'iga bosh.
Dedilar sar-basar bo'lub gammok:
"Kim musallam sanga aqidayi pok.
Dininga kufrdin vabol o'lsun,
Kofir o'lmaq sanga halol o'lsun.
Furqatingdin xarob erur bu el,
Sag' barg'il dag'i salomat kel.
Lek sen kufri chu fan qilding,
Muddate dayr aro vatan qilding,
Chun tilarsen diyoringa ketmak,
Bizga vojibdurur yarog' etmak".
Hojat ermas debon bu qildi xurush
Asru taklif bo'lg'ach, o'ldi xamush.
Yig'ilib dayr aro sharifu vazikj
O'lturub borcha qildilar tavzikj,
Ko'rguzub jiddu jahd g'oyatsiz,

Mol jamKj ettilar nihoyatsiz.
Anga borin takalluf ayladilar,
Xoja borin tasarruf ayladilar.
Garchi bor erdi borg'ali mashKjuf,
Bo'ldi ulkun yarog' uchun mavquf.
Harne butkim, bor erdi g'or ichra,
Ikisin soldi bir qaror ichra.
Toki ellik qaror but to'ldi,
Har qaror ichra iki but bo'ldi.
Tiqibop puxta qildi mahkamvor,
Zarflarning aralarin hamvor.
Tog' etaginda erdi chun sohil,
Kelib ul erga ayladi manzil.
Bu qadar chunki voya tutmish edi,
Turfa junge kiroya tutmish edi.
G'or aro harne erdi pinhoni
Jung aro toshitib edi oni.
Har jihatiki, so'ngra berdilar,
Suv yaqasig'a tashib erdilar.
Xoja soldi alarni ham kemaga,
Ehtimol aylabon bori nimaga.
Borchadin chun ko'ngulni shod etti,
Yorlar birla "xayrbod" etti.
Furqat o'tig'a tushtilar borcha,
Zor yig'lab quchushtilar borcha.
Xoja ashob aro alam qo'ydi,
Yurubon kemaga qadam qo'ydi.
Dedi: "Bir ruqKjae bitibdurmen,
Dayr ichinda nihon etibdurmen,
Tilabon ul hujasta inshoni,
Lot olida topqunguz oni.
O'qunguzkim, base favoyid erur,
Kim sizing holingizg'a oid erur".
Kemani surdi bu urub xoda,
Yondi ul dayrg'a suruk loda.
RuqKjasin oldilar fig'on aylab,
Surtubon ko'zga hirzi jon aylab.
O'qugach ul suruk asiri firoq,
Qilg'anin yozmish erdi boshtin-oyoq.
Qoldilar ul fasonadin bori dang,
Kishidekkim egay xumor uza bang.
Chun tafahhusla qildilar tadqiq,
Yozg'ani chiqti borchasi tahqiq.
Tushti kuffor ichinda to'fonlar,
Aqlu donish ko'rung, musulmonlar.
Bu taraf hiyla sozi daryogard
Necha kun eldek erdi bahr navard.
Shurtasida chu bor edi quvvat,
Shurta elida ham ajab surKjat.
Saraton birla xut manzilidin
O'tubon chiqti Rum sohilidin.
Rum shohida bor edi bir ranj,
Ki solur erdi paykariga shikanj.
Bo'lg'ach ul zaKjfdin shikasta mizoj,
Faylasuf anga aylab erdi iloj.
Chunki bo'ldi hakim mutavoriy,
Ul maraz bo'ldi shohg'a toriy.
Shahg'akim ul maraz muzohim edi,
TabKjiga umr nomuloyim edi.
Hech kim aylabon mudorosin,
Qila olmas edi mudovosin.
Qilg'anidin topib parishonliq,
Sud qilmay vale pushaymonliq.
Ko'rubon jismi notavon oni
Yod ko'p aylar erdi dog'yuni.
Chunki chiqti hakim daryodin,
Qildi bas turfa qissa bunyodin.
Garchi bori ishi ajib erdi,

Lek bu borchadin g'arib erdi.
Eliga qo'ydi borcha ashyoni,
Urdu yuz shahr ichiga pinhoni.
Ayag'ig'a solib ham ul bandin,
Ki kesib ketmish erdi payvandin,
Tutti pinhon ham ul chah ichra qaror,
Ki chiqib andin etmish erdi firor.
Chunki zindon muakkili bildi,
Yugurib shohg'a xabar qildi.
Shahki bu qissadin nishon topti,
Go'yiyo o'lmish erdi, jon topti.
Chun yo'q erdi tanig'a tobu tavon,
Dedikim: "Kelturung' qoshimg'a ravon".
Lutfu ehson bekarona qilib.
Xossa xilKjatlarin ravona qilib.
Balki ul navKj lutflar chog'i,
Yibarib xossa markabin dog'i.
Xojag'a chun keturdilar payg'om,
Chiqmayin shahg'a ayladi eKjлом:
"Ki chu men shohdin g'azab ko'r dum,
Choh aro ranj ila taab ko'r dum.
Ne xiyonatki, ayladim, bilanp.
Biriga o'n evaz ado qilayin.
Yana bir arzim ushbu nuktaki, shoh
Tortibon har yil ikki qatla sppoh,
Rum molini aylabon barbod,
Aylar ahli farang birla jihod,
Ki alar butlarini sindurg'ay,
Ko'nglini din ishida tindurg'ay,
Lekin ul yon chekib xusom hanuz,
Dast bermay durur bu kom hanuz.
Men alar butlarin tamom ushatay,
Altunin shah xazinasiga qotay.
Shah boshig'a sochay javohirini,
Zohir aylay nihonu zohirini.
Yana shah komini ravo aylay,
Har nekim, dardi bor davo aylay,
Lek vaqtiki, shohi olamgir,
Solib aKjdom ayag'ig'a zanjir.
Borchasin olima ravon qilg'ay,
Meni sarsabzu komron qilg'ay.
Men etib shah sori xiromimni,
Asrag'aylar alar maqomimni.
Tashqari bo'lmadi erim xoli,
Chahda ham xoli o'lmagay holi.
Manga gar bu murod bermasa dast,
Choh qaKjrindadur erim paypast".
Ayladi chunki nukta itmomin,
Shahg'a etkurdilar bu payg'omin.
Shah alardin ko'rub jinoyat ko'p,
Ham bo'lub erdi beinoyat ko'p.
Munsiz istar ediki, band etgay,
Chohu zindong'a mustamand etgay.
Jpsmi mulkin chu zaKjf tutmish edi,
Bu jihatdin ani unutmish edi.
Emdikim bu fasona bo'ldi anga,
Bas munosib bahona bo'ldi anga.
Dedikim, qildilar, borin mahbus,
Choh qaKjri aro buyurdi julus,
Xoja uyni alarg'a topshurdi,
Uyidin tashqari qadam urdi.
Qilmayin band tashlamaqqa darang,
Kiydi shah to'nlarini rango-rang,
Otlanib shah sori xirom etti,
Upubon dargah ehtirom etti.
Chunki shah xilvatig'a qo'ydi ayag',
Yer uza tushti aylakim tufrag'.
Shoh tufrog'din ko'tardi ani,

Quchqali taxt uza chiqardi ani.
Quchubon borcha holini so'rdi,
Ilgin oning qo'lig'a topshurdi.
O'пти shoh ilgin ul nechukki, rusum,
Ayladi nabzi holatni maKjlum,
Nabzidin ranji dafKjini bildi,
To'rt-besh kunda-o'q davo qildi.
Chunki shah tabKji ichra qolmadi ranj,
Olida to'kti ul keturgan ganj.
Shohni hayrat ayladi bexud,
Kim ul ishni inonmas erdi xirad.
Dedi: "Sharh ayla bu hikoyatni.
BulKjajabliqda benihoyatni".
Dedi borin muhaydisi mohir,
Shahg'a nxfosin ayladp zohnr.
Shoh tabKjig'a aylab ul qavli,
Ajzini lahza-lahza mustavli.
Borcha ishni chu arz qildi hakim,
Ganj xozing'a ayladp taslim.
Shah anga oncha ayladi ehson,
Ki emas sharhin aylamak oson.
Surdi butlarg'a hukm yakbora,
Qildilar har birini yuz pora.
Ganji Qorunni hech qilmay biym,
Etti din ahlig'a borin taqsim.
Xukm qildiki, to'nin aqu qara,
Qildilar g'arq sarig' altun ara.
Chunki zarbaft har bisot o'ldi,
Har bisoti yuz inbisot o'ldi.
Altun ul elni kuldurub chandoi,
ZaKjifaron uylakim qilur xandon.
Nechadin so'ng bo'lub ishorati xos,
Chohu zindon eli ham o'ldi xalos.
Elga har dam qilib nazora chog'i,
Chehradin altun ul guruh dog'i.
Elga bu dog'i kulgu kelturubon -
Bag'ri qatg'uncha balki kuldurubon.
Kahrabo rangi gar mufarrih emas,
Ne uchun ul chekar somonniyu bas.
Kimki, ishq etsa rangini kofi,
Bot ko'ngulga asar qilur ohi.
Bo'lmayin subh zaKjifaroniy chehr,
Charx ko'rguzmas anga hargiz mehr.
Shohi Bahrom chun eshitti tamom,
Shod o'lub so'rди: "K-ey xujasta kalom!
Seniki bu safha aylading tahrir,
O'z hadisingni dog'i qil taqrir.
Borcha holingdin et xabar bizga,
Kim daming qildi ko'p asar bizga.
Dedikim: "Rum mulkidur vatanim,
Tibbu hikmat durur shioru fanim,
Bu muhandiski, ayladim yodi,
Manga obodur oning avlodi.
G'arazim bo'lg'ali bu yon ozim,
Bo'lmoq erdi sanga kamin xodim.
Shukr lillah iekim murod ettim,
Davlatingdin murodima ettim".
Shah chu fahm etti bu tamashyuni,
Nudamosidin ayladi oni.
Surmog'i mujdasin chu bermish edi,
Uyqu shahning ko'ziga kirmish edi.
O'yla uyqug'a soldi oni bu so'z,
Kim quyosh chiqmag'uncha achmadi ko'z.

XXIV

Dushanba kuni Bahromning iavbahor monand axzar libos bila gunbadi axzarg'a yuz qo'yg'ani va sariy sabzorang sabz hulla bila jomi zumurrad fom ichiida zuloli hayot no'gi qi nani va ul chashmayi zindagonidin Xizr hayoti kasb etgani

74 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Chun dushanba sipehri zangori
Zangdin qildi ko'zgusin ori.
Qildi yuz revu rang ila gardun,
Subh chodirshabin zumurrad gun.
Chashmask birla mehri olamtob
Qildi ko'k sabzazorinni serob.
Shah qilib xilKjatini rayhoni,
Rost andoqki, sarvi bo'stopsh"1:
Sabzazor ustiga xnrom ettn,
Yashil ayvon aro maqom ettp,
Jilvagar bo'ldp sarvp sabzorang,
Aylabon xilKjatinn mino rang.
O'zi sabzu tabassumn shakarini,
Xush turur sabz, gar erur shirin.
Noz birla nigori yagmoyi,
Shohg'a tutti jomi minoyi.
Olibon dam-badam ichib Bahrom
Oyidin ul sog'ari zumurrad fom,
Angachakim, zumurradin gardun -
Bo'ldi tun xayli dudidin shabgun.
Solda shah ko'ngliga xayol gazand.
Ko'zi uyqug'a bo'ldi qojatmand.
Yana andoqki, bor edi maKjhud,
Bo'ldi qullar ravon nechukkim, dud
Topibon rahravi biyoboniy,
Shah qoshig'a keturdilar oni.
Dedi shah: "Parda tashida filhol
O'lturub bo'lsun ul fasona sigol".
Hukm birla musofir ohista,
Ayladi nuktasini payvasta.
So'zni boshlab burun sano birla,
Shahg'a madh ayladi duo birla.

XXV

Uchinchi iqlim yo'lidan keturgan musofir aytqin afsona

Chun duoni oshurdi gardundin
Dedikim: "Muddati burun mundin
Misrda xojai bor erdi g'ani,
Eshigi hojat ahlining vatani.
Molig'a g'oyatu nihoyat yo'q,
Xoni bazlig'a haddu g'oyat yo'q.
Bor edi bir xujasta farzandi,
Ki yo'q erdi jahonda monandi.
Borcha fazlu hunar aro mohir,
Yuzidin hushmandlig' zohir.
Misr shohicha naqdu mol ichra,
Yusufi Misrcha jamol ichra.
Ota molig'a ixtiyori aning,
Otasining yo'qiyu borp aning.
Zohir ahli jahon ulumi anga,
Ilmu fazl ahlining hujumi anga.
Oti SaKjd erdi, kavkabi masKjud,
Otag'a ul hayotidin maqsud.
Yasabon turfa mehmonxona.
Yo'l topib anda xeshu begona.
Safar ahlig'a bori om berib,
Har musofirki, etsa kom berib. .
Mehribonliq bila so'rub oni,
Aylab ulcha rioyat imkoni.
Chun uyotliq qilib rioyatdin,
Lutfu ehsoni benihoyatdin,
So'rubon bilganiyu ko'rganini,
Ne bilik kasbida yugurganini.

Chun bilib borcha rozi pinhoni,
Ne kiromand o'rganib oni.
Chun bu ishni shior qilmish edi,
Ko'p ulumi g'ariba bilmish edi.
O'rganib erdi kasb etar chog'i,
Sehru nayrangu kimiyo dog'i.
Yetti bir kun qazodin iki g'arib,
Bu taraf solibon alarni nasib.
Ikisi jismida nekim asvob,
Bor edi sarbasar yashil moshob.
SaKjd ochti rioyat avvobin,
Tuzdi haryon ziyofat asbobin.
O'ylakim bor edi shiori aniig,
Anda yo'q erdi ixtiyori aning.
Oncha mardumliq oshkor etti,
Kim ul ikini zeri bor etti.
Lutfu xulqidin iki axzar push,
Lolliqdin bor erdilar xomush,
Bir kun istab alarg'a osoyish,
Suhbati qilmish erdi oroyish.
Har nekim tabKj istabon holi,
Bazm andin emas edi xoli.
Boda aylab edi dimog'ini garm,
MurtafiKj bo'lmish erdi pardayi sharm.
SaKjd diljo'luq aylabon behad
Aylar erdi ul ikini bexud.
Lutf ila ko'p chu qiylu qol etti.
Burna kpshtarlarni savol etti:
"Ki qayu mulk sizga bo'ldp maqar?
Nedpi o'ldi libospngiz axzar?"
Dedidar: "Kishvari durur dilkash,
Oti ham Shahrisabz erur ham Kash.
Xizr monand sabzadpn rangi
Sabzasi suyi ko'zgusi rangi.
Shahrisabz o'ldi bizga chun' mulkat,
Yo'q ajab gar yashil durur kisvat".
Dedikim: "Emdi har g'arib umur,
Aylangiz ko'r.mish o'lsaigiz mazkur".
Biri dediki: "Ul diyor sori,
Ravza monand sabzazor sori,
Bor durur tog' ichinda bir kishvar.
Kishvar ahli otin debon Kitvar,
Anda butxonai durur oliy,
RifKjat ichra sipehr timsoli,
Yetibon ko'kka toqining boshi,
Tosh ila ham ichiyu ham toshi.
Ichiyu toshi sarbasar tasvir,
Jonvar shakli tortilib bir-bir
Har kishi anda aylasa manzil,
Budur anda g'arib ish hosil,
Ki anga dahr soziyu so'zi,
Har nekim tengri aylamish ro'zi.
Kiribon ul savodi minug'a,
Kechakim ko'zi borsa uyqug'a
Tush ko'rar hech shaksizin ul shom,
Ki iki surati g'arib andom
Kelib oning qoshig'a derlar so'z,
Tikib oning yuziga har biri ko'z,
Har biri bir hadis anga aytur,
Kelgachu degach o'rniga qaytur.
Biri bir yaxshiliqki, ko'rgusi ul,
Bir tanaKjum soriki topqusi yo'l.
Biri der ranjkim, ko'yar anga yuz;
Tolii solibon sug'a yulduz.
Bu iki ishdin o'lg'och ul ogah
Uyqudin seskanib qo'par nogah.
Yaxshiroq ish sori shitob aylar,
Ne yomon bo'lsa, ijtinob aylar".

Bir musofir chu nuqtasin surdi,
Yana bir dog'i nukta kelturdi:
"Kim ham ul dayr ichinda piridur,
Anga kundek yorug zamiridur.
Kimki dayr ichra ko'rdi ul tushni,
Toptn o'zida ayshu qo'rqushni.
Tushtagi komi sori topmasa yo'l,
Yo mashaqqatg'a chora topmasa ul,
Holidin gar xabar topar ul pir,
Anga aylar ham ul zamon tadbir.
Shart budurki, ulki, tush ko'rgay,
O'zni ul iki ishga to'sh ko'rgay.
Boribon piri kordon qoshig'a,
Holini aylagay ayon qoshig'a.
Qaysi bir ishga qilsa ul irshod,
Qilsa ul navKj justujuy murod".
SaKjldkim bu fasona go'sh etti,
Orzusida tarki hush etti.
Ul kun alqissa kom yo nokom,
Tutti suhbat alar bila to shom.
Kecha ul g'amda bo'ldi savdoyi,
Jazm qildi musofirat royi
Ko'ngliga dayr solibon qayg'u,
Ko'zidin ul tush eltibon uyqu,
Subhidam kim, sipehri mino gun
Yerni bayzodin etti bayzo gun.
Ul shaaf ko'nglidin qarorin olib,
Havas ilgidin ixtiyorin olib.
Otasi xizmatig'a qildi xirom,
Arz qildi nekim, anga edi kom.
Xoja manKjjida qildi ko'p tadbir,
Qilmadi ko'ngliga aning taKjsir.
Chun havas qildi elni bechora,
G'ayri taslim o'zga ne chora
Xoja ko'rdiki, manKji mumkin emas,
Suv bila azmi o'ti sokin emas.
Garchi yig'lab g'amida oh urdi,
Lek tengriga oni topshurdi.
Olida arz qildi molu manol,
Dedi: "Onchaki, ko'nglung istasa ol!"
Apladi amr SaKjdi ozoda
Safar asbobin etmak omoda.
Ishchilar o'n kun etti jahdu shitob,
Toki bo'ldi murattab ul asbob
Neki andoq topilmag'ay yona,
Komgorona, balki shohona.
Buxtiyi simkash qator-qator,
Yuki ichra diram hazor-hazor.
To'rt yuz qul kamar bazar bori,
LaKjlu durdin bezab kamar bori.
Har nekim, odami xayol etgay,
Yo nekim el gumonig'a etgay.
Balki vahm etmagan iroda dag'i,
Borcha mavjud edi ziyoda dag'i.
Ayladi ko'p rioyat aylab fosh,
Ul iki sabzpo'shni yo'ldosh.
Oqizib iki ko'zidin iki rud,
Otasi birla ayladi padrud.
Ota o'lmak o'ziga jazm etti,
Tutubon motam, o'g'li azm etti.
O'yla surmakda erdi mustaKjjil,
Kim bir aylar edi iki manzil.
Ul iki rahravi zumurrapush,
Rahnamoyi aning, nechukki surush.
Gah munga, ul qarinu goh anga,
Xud bu ikisi Xizri roh anga.
Muddati aylabon biyobon tay,
Qo'ydilar istagan diyorg'a pay.

Boshladi yo'lni ul iki hamsayr
Anga tegruki, bor edi ul dayr.
Tushubon anda toptilar orom,
Oldilar sharbatu taom ila kom.
Dayr axlig'a ko'p rioyat etib,
Lutfu diljo'yluq bag'oyat etib.
SaKjdning g'olib o'ldi savdosi
Qilg'ali dayrning tamoshosi.
Qo'ptiyu dayr ichiga qildi xiom,
Iki hamrohi birla gom-bagom.
Sayr aylab nazar solur erdi,
Lek hayrat aro qolur erdi.
Chunki mehrin yoshurdi dayri sipehr,
Tun ham o'ldi sipehrdek bemehr:
SaKjd ul dayr ichiga qildi mayl,
Bo'lg'ach ogoh dayr girdida xayl.
Kelibon berdilar nasihat u pand,
Kim ko'p o'lmish bu ishdin elga gazand.
Havas etmish edi ani mag'lub,
Tushmadi pand ko'ngliga marg'ub.
Kiribon dayrni panoh etti,
Bir qirog'inda xobgoh etti.
Bog'ladi barhaman eshikni chust,
Hisni Xaybar eshigi yanglig' rust.
Dayr davrida SaKjd eli noshod,
Qilg'anidin o'ziga ul bedod.
Anga xud vahm ul sifat g'olib,
Ki bo'lub chiqmag'iga ko'p tolib.
Juz nadomat xayolig'a etmay,
Ul nadomat valek sud etmay,
Mutaazzir ko'ziga uyqu ishi,
Bo'lmayin uyqu tush ko'rarmu kishi?
Tongga tegru ichiga vahmu haros,
Har zamon ko'ngli ichra yuz vasvos.
Borcha tun og'zi ichra uyqu so'zi,
Subhdam uyqudin qiziqti ko'zi.
Tushiga kirdi ham bu oliy dayr,
Kim qilur erdi anda har sori sayr.
Ko'rdikim ikki surati dilkash,
Qush kibi, lek rangi axzarvash.
Mutaharrak bo'lub, navo aylab,
Dayrdin uchtilar havo aylab.
Uchubon evrulub aning boshig'a,
Qo'ndilar ikisi kelib qoshig'a.
Birisi chekti mujda birla xurush,
Qildi mundog' nido nechukki surush:
"Kim nasibing sening pari bo'lmish,
Ki yuzi mehri xovariy bo'lmish!"
Yana bir biym birla qildi nido,
Etti maqsudini bu yanglig' ado:
"Kim seni dev qilg'usidur asir,
Solib iki ayog'inga zanjir".
Qilibon hayrat ul g'arobatdin,
Seskanib qo'pti bu mahobatdin.
Har sori soldo ko'z, chekib afg'on,
Subhdin yorub erdi dayri mug'on.
Qo'pubon chun eshik sori qochti,
Keliboi barhaman eshik ochti.
Chiqg'ach oshuftaroy savdoyi,
Ayladi ul tush oni shaydoyi.
Kechaga tegru beqaror erdi,
Ishi har dam fig'onu zor erdi.
Qavmu xaylig'a iztirob tushub,
Har birining ichiga tob tushub
Qo'ydilar iki kordon sori yuz;
"Ki biringiz so'zi xud o'ldi tuz,
Telba bo'lmish g'arib ovora,
Chora vaqtidur, etsangiz chora".

Yana bir kordoni komil aql,
Ki ikkinchi so'z etmish erdi naql.
Keldi SaKjd olig'a niyoz bila,
Og'zi ichra nuhufta roz bila:
"Ki so'zikim, men ayladim taqrir,
Ki bu dardingga chora aylar pir.
Qo'pki oning sori qo'yoli qadam,
Shoyad o'lg'ay gum ushbu hardu nadam".
SaKjd bo'ldi alar bila hamroh,
Boshladilar, yo'l iki kor ogoh.
Qildilar azm ko'hsor sori,
Tog' aro bir qarang'u g'or sori.
G'or aro kirdilar haros bila,
Rahravi iki rahshunos bila.
Ko'rdilar g'or ichinda ayvoni,
Ko'hkan teshasi qozib oni.
Go'shada muKjtakif deyilgan pir,
Xalkdin g'or ichinda uzlatgir.
Javhari jismi tiyra kon ichra,
Olami muxtasar makon ichra.
Jismi oshufta sochi ichra nihon,
O'ylakim tun savodi ichra jahon.
Ko'ngli ichra ulum pinhoni,
Kon ichinda javohiri koni.
Fosh hikmat shukuhi zotidin,
Yetti yuz yil o'tub hayotidin.
Ne jahondin anga umid, ne biym,
Deb otin xalq Paylaqus hakim.
Ko'rgach-o'q hayrat ettilar turubon,
Ko'ksiga qo'llarin qovushturubon.
Voqif erdi hakimi ravshan roy,
Ochibon sochin o'ldi chehra kushoy.
Yuzi nuri yorutti ayvonni,
O'ylakim mehr nuri davronni.
Mezbonliq xayoli bot etti,
Mehmonlarg'a iltifot etti.
Ko'rubon ul shukuh ila tamkin,
Qo'ydilar tiyra tufrog' uzra jabin.
SaKjdg'a dedi: "Ki ey saodatmand,
Zotinga bermasun zamona gazand.
Chunki ko'rdi ko'zum jamolingni,
Ayladim fahm borcha holingni.
Senmu dersen, so'zungni mo'y-bamo',
Yo'q esa mo'-bamo' men aytaymu?"
Yer o'pub dedi dardmandi zamon,
"Hikmat ayturg'a yaxshiroq Luqmon".
Soldi dono boshin tabassum ila,
Boshladi dilkusho takallum ila.
Avvali holidin fasona dedi,
Har ishidin necha nishona dedi,
Shahru mulku ata-anasidin,
Bazl ila mehmon sarosidin.
Kasbi ilm aylamak, hunar dog'i,
Tutmoq el holidin xabar dog'i.
Safar ahlig'a mol etib maqsum,
Aylamak turfa qissalar maKjlum.
Bu ikov qissasig'a bo'lmoq asir,
Bo'lmayin mehnati iloj pazir.
Tarki ul kishvaru diyor etmak,
Bu taraf g'urbat ixtiyor etmak.
Uyubon dayr ichinda ko'rmak tush,
Nuktalarkim, debon anga iki qush.
Borig'a bo'ldi ul sifat qoyil,
Kim alar hushin ayladi zoyil.
SaKjdi bedilg'a ko'p ko'ngul berdi:
"Ki yuzung bizga orzu erdi.
Ham tushungga degum durur taKjbir,
Ham husulig'a aylagum tadbir.

Lek bu ishda uyla suratdur,
Ki sanga ayturi zaruratdur.
Sanga mendin nechukki, bordur sud,
Manga ham sendin o'lg'usi maqsud.
Men bu dayr ichra peshvo erdim,
Hikmat ahlig'a muqtado erdim.
Ushbu erdi manga havas doyim,
Kim o'shul erda bo'lg'amen noyim.
Yana hikmat bo'lur edi moniKj,
Bo'lur erdim xayol ila qoniKj.
Havasim oqibat g'ulu qildi,
O'zini aql chorajo' bildi.
Kechaga tegru muztarib erdim,
Kecha bo'lg'ach, shuursiz kirdim.
Go'shai tuttumu yumub ko'zni,
Soldim uyquga kuch bila o'zni.
Chun ko'zum uyqug'a niyoz etti,
Uyqu ko'zumga turktoz etti.
Tushuma uyla kirdikim, ul dayr,
Kim aning noimig'a bo'lsui xayr.
Bo'ldi yuz ming misol jilvagahi,
Ki dimog'im xiraddin o'ldi tihi.
So'ngra keldi uchub ikn timsol,
Ki sanga ham yaqin ekin bu hol.
Xushnavo iki qush tarannum aro,
Ikisi kirdilar takallum aro.
Dedi bir qushki: "Ey havas payvand,
Tushgusidur iki ayog'inga band.
Ishrating shamKji ko'r bo'lg'usidur,
Vataning tiyra go'r bo'lg'usidur".
Yana bir qush dediki: "Qilma taab,
Ki sanga saKjd bo'lg'usi kavkab,
Egninga chiqqusidur iki qanot,
QatKj qilg'ung uchub tariqi najot,
Kim qanotdin anga tarab bo'lg'ay,
Anga uchmaq qachon ajab bo'lg'ay.
Ul iki qush payomi so'zlardin
Seskanib uyqu o'chti ko'zlardin.
Ko'ngluma tushti iztirob base;
Qildi savdo meni xarob base.
Vahm bo'ldi xayolima g'olib,
Bir muabbirg'a bor edim tolib,
Ki xayol ulcha ayladi tasvir,
Solg'ay ilgimga mujdayi taKjbir.
Anga taKjbir kimsa bilmas edi,
Tilab erdim, vale topilmas edi.
Jismim o'ldi zaif mehnatdin,
Jonima ettim ul mashaqqatdin.
Ko'ngluma har dam ehtizoz erdi,
Tanima har nafas gudoz erdi.
Ne ajab yaxshi so'zdur ul masalo,
"Ki balo yaxshiroqki, biymi balo".
Jonni mehnatqa ayladim taslim,
Har zamon o'lturur edi msni biym.
Ish anga etti ranj davrondin.
Ki tamomi ilik yudum jondin.
G'ayri o'lmak yo'q erdi tadbirn,
Yetti boshimg'a Xnzrvash piri.
Xirqasi axzaru aso axzar,
Go'yi ul erdi Xizr payg'ambar.
Dedikim: "Ey ramida, qayg'urma,
Jonninga biymu xavf o'qin urma.
Men tushungni yo'ray, vale sen ham
Shart qilkim, ne aytsam men ham
Uzr demay qabul qilgaysen,
Yo'qki, o'zni malul qilg'aysen".
Yer o'pub aytimki: "G'avrima et,
So'ngra ne hukmkim etarsen, et,

Kim qabul ayladim so'zung jondin
Ne desang qilmayin ibo andin".
Dedi: "Jomospnoma arqomin,
Nazar aylab o'qug'il ahkomin:
Kim yozibdur bu qissani bir-bir,
Ki tushungga ne navKjdur taKjbir.
Sanga shartiki, iltimos ettim,
Tut quloqkim, adosig'a ettim.
Shart budurki, boqmay o'zga ulum,
Ayla taKjbir ilmimi maKjlum.
Sendin ul fanda aylamak ko'shish,
Bizdin oning kushodig'a baxshish.
Kim bu dayr ichra ulki, zor o'lg'ay,
Tush qo'rub bo'yla beqaror o'lg'ay.
Sen davoyi mizoji qilg'aysen,
Ul g'aming iloji qilg'aysen".
G'oyib o'ldi tamom etib so'zni,
Men izi o'rnig'a qo'yub ko'zni,
Iziga ashk gavharin sochtim,
So'ngra "Jomospnoma"ni toptim.
Tushti ochqach hamul mahallig'a ko'z,
Ki yozib erdi holatimdin so'z.
Deb edikim: "Falon zamonda kishi,
Ki aning ilmu hikmat o'lsa ishi,
Uyub ul dayr ichinda tush ko'rsa,
O'ziga dardu g'ussa to'sh ko'rsa,
Chora budurki, ko'hsor ichra,
Vatan etgay qarang'u g'or ichra.
Qo'ymag'ay tashqari oyoq andin,
Yuz yil o'lg'uncha qatKj davrondin.
Ishiga mundaq aylasa tadbir,
Band ila go'rg'a budur taKjbir.
Chunki yuz yil o'tar najot etar,
Jonig'a mujdayi hayot etar.
Tiyra shomiki, qat o'lur minbaKjd,
Ko'zini yorutur bir axtari saKjd.
YaKjni ul lahza bir saodatmand
Ishiga dayr ichiga tushgan band.
Oti SaKjdu jamoli farxunda,
SaKjdi akbar jamolig'a banda.
Tiyra g'ori aro tuluKj aylar,
Anga taKjbirini rujuKj aylar.
Uzlat oyin hakimi g'or nishin
Anga taKjbirin aylasa talqin,
Yo'lig'a SaKjd chun xirom etgay,
Jahd ila muddaoyi kom etgay.
Yetgusidur muabbarig'a murod,
Ko'rgusi ukdalig' ishiga kushod.
Bo'lg'usidur topib ko'p ishga vuquf.
Charx mushkillari anga makshuf.
Fikr ila bo'lg'usi falak paymoy,
Charx bo'stoni ichra jilvanamoy.
Roi gardung'a dast topqusidur,
Ko'kni olida past topqusidur.
Ul riyozatki, chekti g'or ichra,
Nafsini tutti xorxor ichra.
RafKj o'lub borcha qaydi jismoniy,
Bo'lg'usi zoti uyla ruhoni,
Ki nekim ahli hikmat ayladi kom
MoniKj o'ldi havodisi ayyom.
Bo'lg'usidur bori anga ro'zi,
Roi aflok mashKjal afro'zi.
Tushining so'ngg'i qismig'a taKjbir
Bu dururkim, xabar eturdi pir.
Charx avjig'a iltifoti aning,
Budur egnidagi qaioti aning.
Men bu so'zlarga chunkn soldim ko'z,
Yodima keldi Xizr aytg'an so'z.

Oncha taKjbnr ishiga chektim ranj,
Ki haq ettp manga nasib ul ganj.
Yuz yil o'lmishki, bu magora aro
MuKjtakifmen ulusqa chora aro.
Kimki bu dayr aro guzar soldi,
Tushdin oshshg balosig'a qoldi.
Keldiyu arz qildi ahvolin,
Olidin rafKj qildim ashkolin,
Ko'z yuzungga umidvor erdi,
Jonda yuz dog'i intizor erdi,
Ki qachon topqamen visolingni,
Yorug'ay ko'z ko'rub jamolingni.
Shukr yuz ynl nekim murod ettim,
Makdamngdin murodima ettim.
Bu edi ulcha menda topti vuquKj,
Qilay emdi sening ishinga shuruKj.
Tushta qushkim, chekib navoyi g'arib,
Sanga ulkim, dedi parini nasib.
Ul erur shohi sabzpo'sh qizi,
Ki quyosh kuhlidur oyog'i izi.
Shahrsabz o'ldi taxtgohi ashshg,
Yer uza sabzadek sipohi aning.
Anga farzand bir parivashdur,
Ki pari husnidin mushavvashdur.
Qila olmay pari yuziga sitez,
Huri jannat anga kamina kaniz.
Yuzi mashshotasi ajuzi sipehr,
Husni ko'zgusi ul sipehrda mehr.
Balki ul husn olib quyoshdin boj,
Hech ko'zguga bo'lmayin muhtoj.
Husni vasfida nutq gungi maqol,
Yuzi zikrida nafsi notiqa lol.
Labi laKjli zuloli hayvoni,
Xizr yanglig' libosi rayhoni.
Hulla uzra yuziki, jilva qilib,
Sabza uzra guli bihisht ochilib,
Shohning moyayi farog'i ham ul,
Ne farog'i, ko'rar qarog'i ham ul,
Shohg'a qalKjai durur oliy,
RifKjat ichra sipehr timsoli.
Bir biyik qulla uzra ul qo'rg'an,
Burji ko'k qalKjasig'a taKjn urgan.
Shoh qo'rg'an aro yasab bir qasr,
Anda sokindurur ul ofati asr.
Qasr davrida uch hisor durur,
Burjlar anda charxvor durur.
Har qisorida bir biyik darband,
RifKjat pchra kelib falak payvand.
Lek darbandlar ochilmay hech,
Haddin ortuq yo'lida tob ila pech.
Burnag'i baid aro topib qo'rg'on,
Devson zangiyu ot Qatron.
Zo'ri olinda pil uylaki, mo'r,
Har tuki soyyu pil chog'liq zo'r.
Razm vaqti qaro balo kelibon,
Tanida har rag ajdaho kelibon.
QalKjanipg kutvoli ul zangi,
Kutvoli sipehrdek rangi.
Yana darband aro hamisha muqim,
Ochib avroq bir xujasta hakim.
Har sifat ilm aro kelib mohir,
Ilmu taqviy jamolidin zohir.
Ul bo'lub qalKja vazKjig'a boni,
Yana bir qalKjaning nigahboni.
O'tgach andin kelib yana darband,
Anda zoli fusun bila xursand.
Umrida makru hiyla anlab vird,
Hiylada zoli charx anga shogird.

Qasr davridip ul bo'lub ogah,
Ki nasim ulyon esmagay nogah.
Qush o'tarda o'chub hayoti aping,
Chibip uchsa kuyub qanoti aning.
Sehr o'tin hisn ichinda uyla yoqib,
Ki erib toshu chashma yanglng' oqib.
Asl fikratda mohi sapgin dil,
Juft shug'lig'a bo'lmayin moyil.
Shoxdin istab uyla hisni hasin,
Chiqib eldin, bo'lub hisor nishin.
Husnikim dahr aro solib g'avg'o,
Tushuboi har kpshiga ul savdo,
Kim apppg vaslin orzu aylab,
Kelsa ul ishda guftu-go' aylab.
Shoh bo'lsun, yo'q ersa shahzoda,
Yo'qsa har ishda fardu ozoda.
Shart mundoq qilib buti gulchehr,
Ki anga ulki garm aylab mehr.
Chun hisorig'a nogahon etsa,
Aqd amrini oshkor etsa,
Kinavu makr tarhini solg'ay,
Uch hisorin ne navKj etib olg'ay.
Chunki avval etushsa qo'rg'ong'a,
Ko'rguzub dast burd Qatrong'a,
Qo'llarin aylagay saro-sar band,
To anga fath bo'lg'ay ul darband.
Bo'lsa ikkinchi hisnig'a moyil,
Bo'lg'usidur hakim anga soyil.
Neki ul so'rsa be hijob desa,
Mushkiliga aiing javob desa.
Qilsa soyilni so'z bila ojiz,
Fath bo'lg'ay anga ikkinchi diz.
Yana bir qalKja sori sursa samand,
Ki fusungarda bo'ldi ul darband.
Ilm ila qilsa chora ohangin,
Botil etsa fusunu nayrangin.
Sehrini botil aylagach holi,
Bo'lg'ay uchunchi qalKjag'a voli.
Uch hisor uzra buyla ura alam,
Oning o'lgay buti hisori ham.
Yo'q esa qaysi birga bo'lsa asir,
Qatlig'a oning aylamay taqsir.
Tig'i xunrez tortibon bebok,
Aylagaylar ham uldam oni halok.
Itlar olig'a tashlabon loshin,
Qo'yubon kungira uza boshin.
Qavmu xaylini aylabon toroj,
Aylagaylar diyordin ixroj.
Har necha kun emaski, bir mazlum,
Bo'lmag'ay umru jonidan mahrum.
Kungira ustida nuchukkim, tosh,
Qo'yulubtur o'shul hisor uza bosh.
Lek sen hech navKj qayg'urma,
Vahm dashtig'a markabing surma.
Kim ani haq sanga nasib etmish,
Vasl tapmaqqa vaqt ham etmish.
Har ne qilg'um sanga taKjlim,
Andog' etmak kerak sen etmay biym".-
Dediyu necha lafz qildi savod,
Ki: "Kerakkim bularni tutsang yod".
Muhrai dog'i jaybida erdi,
Chiqarib oning ilgiga berdi.
Yana bir ruqKja dag'i qildi raqam,
SaKjd taslimi ayladi oni ham.
Dedi: "Qo'p, emdi yo'lg'a tushkil bot,
Rahbaring ushbu iki Xizr sifat.
Surubon Shahrisabz jonibi ket,
Turmayin yo'lda ul diyorg'a et.

Chun yaqinlashting iki axzarpush
Shahg'a borib nuchukki, iki surush.
Har nekim, senda bo'lsa surati hol
Aylasunlar shah olida irsol.
Chun xayolingni shoh angladi jazm,
Burna Qatron bila buyurg'usi razm.
Necha lafziki, yozmisham zinhor,
Ki oni tinmay etgasen takror.
Muhwann dagi ag'zinga.alg'il,
Suyini xasm jonibp salg'il.
Berur ul lafzlar sanga shavkat,
Dushmaningdin olur vale quvvat.
Muhradip dog'i har ne sochsang suv,
Kelturur xasm ko'ziga uyqu.
Chupkp zangini aylading mag'lub,
Shod bo'lg'ilki, qo'ydi yuz matlub.
Ham o'shul devsor fath o'ldi,
Ham burung'i hisor fath o'ldi.
Qo'ysang ikkinchi ukda sori qadam,
Kim erur komili Masiho dam.
Burun ondinki, ul hikoyat der,
Chnqarib ilkiga ruqKjani ber.
O'qugach ko'rguzub niyoz sanga,
Mendek o'lg'usi chorasoz sanga.
Shod bo'lg'plki, ul xirad panvand
Menga shogird erur, dag'i farzand.
Sanga bo'lub shafiqu g'amxora,
Ul fusungarga qilg'usn chora.
Sehrlarni chu ayladn botil,
Sanga borcha murod erur hosil".
Muncha so'zni chu naql qildi durust,
O'pti manglayini, quchub oni rust.
Bo'lubon shodmon dedi: "Shod o'l,
Bizni obod qilding, obod o'l.
Qo'pqilu erta kunni aylama kech,
Yo'l yururda tavaqquf aylama hech",--
Dediyu anga xayrbod etti,
Qoldi bu, ul nishot ila ketti.
Tunu kun qatKj etar edi vodi,
Yo'lini boshlab ul iki hodi.
Toki bo'ldi padid xittayi Kash,
Tufrog'i rangi charxi axzarvash.
Iki rahbarg'a amri qildi xiom,
Qissasin shahg'a aylabon eKjlom.
O'zi ul marz uza eshib mahmil,
Sabza ustida ayladi manzil.
Ul ikav shah qoshinda bor topib,
Nukta surguncha eKjtibor topib.
Shohg'a qissalar debon dilxoh,
SaKjd holidin ettilar ogoh.
Vasf ko'p qildilar kamolotin,
Ki shah angladi borcha holotin.
Shah tanur erdi ul ikavni ham,
Erdilar balki xodimu mahram.
So'zlari sidqi shahg'a erdi yaqin,
Bildikim bordur ulcha derlar chin.
Ko'rmayin bo'ldi SaKjdg'a mushfiq,
Chun bu iki bor erdilar sodiq.
Hukm qildiki: "Ul taraf surunguz,
Tongla boshlab yo'lini kelturunguz!"
Boribon tongla hozir ayladilar,
Shahni osuda xotir apladilar.
Ko'rgach oning hujasta talKjatini
Topti ko'p ko'nglida muhabbatini
Ko'rushub oni sarfarozi etti,
Ul yana er o'pub niyoz etti,
Ko'p so'rab qildi sandali taKjyin,
Taxt olida topti ul taskin.

Chun chekidi taomi shohona,
Oldi bahr oshnovu begona.
Shahg'a aylab edi ul iki xabir
SaKjdning muddaosini taqdir.
Dedikim: "Borib o'lg'il osuda,
Yo'l aro bo'ldung ersa farsuda,
Bukun osudaliq g'animat bil,
Topgla qo'rkon sori azimat qil".
SaKjd er o'пти dog'i azm etti.
O'z visoqida mayli bazm ztti.
Ichibon may ko'ngul murodi bila,
Sanami moh chehra yodi bila.
Kechadin chunki o'tti bir-iki pos,
Ishq ila boda andin oldi haros.
Boshida boda, ko'nglida mahbub,
Yor ko'yini ayladi matlub.
Ahli majlis tamom mast edilar,
Borcha uyqug'a poybast edilar.
SaKjd chiqti chog'ir xayoli bila,
Ko'ngli dildorining visoli bila.
Zohir etti xirom yor sorn,
Qo'ydi mastona yuz hisor sori.
Qavmu xayli bori qolib g'ofil,
Ul qaro tunda mastu loyaKjqil
Urar erdi hisor davrida gom,
Yiqila-qo'pa tutmayin orom.
Oshiqona chekib surud navo,
Hardam aylab yuqori ko'ngli havo.
Ushbu. holatda zangiyyi xunxor,
Tog' aro ul sifatki, tiyra buxor.
QalKja davrin kezib tutar edi pos,
Ko'nglida biym yo'q, ichinda haros.
Yetti nogah qulog'ig'a bir un,
G'azabidin boshig'a chiqti tutun.
Tushubon bordi un payi bila tez,
Tutub ilgiga dashnayi xunrez.
Ko'rdi mastiki, hush yo'q anga hech,
Juz fig'onu xurush yo'q anga hech,
Avval o'lturmak istadi oni,
Yana qildi xayol pinhoni:
"Ki ani kecha asrag'ay mahkam,
Tonglakim yorugay bari olam,
MaKjraka oshkor qilg'anda,
SaKjd ila kor-zor qilg'anda,
Avval o'lturg'ay oni bermay amon,
Toki qilg'ay nazora yaxshi-yomon.
Tushgay andin g'animi ko'ngliga biym,
G'olib o'lg'ay, chu biym topti g'anim".
Bu xayoli bila bo'lub xursand,
SaKjd ayog'ig'a soldi mahkam band.
QalKja toshida bor edi g'ore,
Qaro go'r og'zidin namudori.
Soldi g'or ichra zulm aylab fosh
Qo'ydi g'or og'zida bir og'ir tosh.
Zangiyyi nahs qo'ydi qalKjaga pay,
SaKjdni g'or ichinda bosti may.
Sag'alib subhdam chu uyg'ondi,
O'zining holatig'a aylandi.
Kirdi, chun ko'ngli bo'ldi fikratsoz,
Kechagi holi yodig'a oz-oz.
To'shi chup kirdi ko'ngliga bir-bir,
Qildi avvalgp qush so'zin taKjibir.
RuqKjakpm bermish erdi dono yod,
O'qumaglipsh aylagach bunyod.
Oncha quvvat tanig'a yuz urdi,
Kim chu qaydini chekti, sindurdi.
G'or og'zidin oldn toshni ham,
Qo'ydi hinjor ila yo'lig'a qadam:

Yel kibp borur erdn mustaKjjil,
Toki tutti sukun, topib manznl.
Muztarib ko'rdi xaylini g'amgin,
Rifq ila berdi borchaga taskin.
Ajz ila xoki rahga yuz ko'ydi,
Otlanib vaKjdagahg'a yuz qo'ydi.
Shoh xud turmish erdi maydonda.
Zangiyi devsor javlonda.
Mohruh burj ustida hozir,
Mehri anvar Zuhali sori nozir.
Yuz tuman elga ul taraf ohang,
Borchasi SaKjd uchun bo'lub diltang.
Dev nozirki, SaKjd chun surgay,
Chiqarib tutqunini o'lturgay.
SaKjd chun kor-zor aro kirdi,
Zangi ul tiyra g'or aro kirdi.
Xalq bo'ldi bu holdin hayron,
Topmadi band qilg'anin Qatron.
Anga ul ish ko'rundi asru ajab,
O't nhdig'a soldi kinu g'azab.
Chiqtiyu SaKjd sori azm etti,
Ul dakp otidin tushub etti.
Hirzdin oncha shavkat erdi anga,
Ki harificha quvvat erdi anga.
Ikisi zo'r kelturub doyim,
Kuchlari erdi go'yiyo qoyim.
Muhrani SaKjd og'ziga oldi,
Suyini xasm jonibi soldp.
Ul rutubatki, zohir etti bu suv,
Bo'ldi zangiga mujibi uyqu.
Ko'zi chun bo'ldi uyquning vatani,
SaKjd andoq qo'nqardi erdin ani.
Kim chu chiqti boshi uza ul dev,
Yetti ul xalqdin falakka girev.
Boshi ustidin oni aylab paxsh,
Andoq urdiki, erga bogladi paqsh.
Kyla tushti nazora ahlig'a jush,
Ki falak gunbadig'a tushdi xurush.
SaKjd ani qo'ydi, dag'i qildi savol,
"Ki yana ne qilay? qiling irsol!"
Boshladilar yo'lni hakimg'a chust,
Qadam urdi borurda bo'lmay sust.
Kirib o'tti burung'i qo'rg'ondin,
Oldi o'z toramini Qatrandin.
Surdi ikkinchp qalKja bandiga bot,
Ko'rgach oni hakim qoldi mot.
SaKjd filhol ayladi taslim,
RuqKjakim ezdi Paylaqus hakpm.
Ochqach ustodining otin ko'rdn,
O'puboi, erga jabha tegurdi.
O'qudi, yozmish erdi holotin,
O'ziyu SaKjdning maqolotin.
Safhada kilik etib nigorishlar,
Opp qilmish edi siporishlar.
Borcha pshdin xabar topib soyil,
Bo'ldp tufrogin o'pgali moyil.
Dedi: "Yo'qtur manga hadu ero,
Nukta demak bo'lub suxan oro".
Yozmish ardi hakimi daryo dpl,
Aylamak zol sehrini botil.
Ul ikov bu sifat muhokoda.
El yiroqtin turub tamoshoda.
Dedi donoki: "Ulki derlar zol,
Zoldek men yasabmei ul timsol.
Sehrdin tehrasida tor ila pud,
Borcha erur namudu yo'q mavjud.
Senki ul yon azimat erkungdur,
Chunki darband ichiga etkungdur.

Zolning ko'ksiga urub etasol,
Kiru bo'l mahram, harimi visol".
Chunki bo'ldi hakim anga tobiKj,
Yana SaKjd o'ldi shah sori rojiKj.
"Ki ne ishga yana shuruKj qilay,
Qilur ish qaysidur? dengizki, bilay!"
Ojiz aylab edi hakimni ul,
Boshladilar ajuza jonibi yo'l.
Garchi el kirmagi mahol erdi,
Kirdi darband aroki, zol erdi.
Keynicha shahr xalqi g'avg'osi,
Qo'zg'ab elni ul ish tamoshosi.
Zol davrida ko'p balolar edi,
ShuKjla poshanda ajdaholar edi.
SaKjd bevahm urub qadamni chust,
Tepti zoln xampda ko'ksiga rust.
Zol tebrandi chunki o'z eridin,
Juzv-juzvi to'kuldi bir-biridin.
Paykari erdy odami monand,
Latta birla sirishdin payvand.
Rishtani ajdaho qilib afsun,
O'tlari hulla, poralar gulgun.
Sehrlarni chu botil etti tamom,
Yondiyu shoh sori qildi xirom.
Shah ani quchti, dag'i o'pti yuzin,
Ani farzand, ata o'qudi o'zin.
Gulshani bor edi jahon oro,
Qo'yub otini "Ravzayi xazro".
Andan bir qasrg'a edi boni,
Qasri axzar der erdilar oni.
Aylabon ushbu bog'u qaerda sur,
Shahrisabz elin aylabon masrur.
Vasl topti farishta birla pari,
Mehr birla sitorayi sahari.
Kechtn oz choqda shohi ozoda
Shoh bo'ldi erida shahzoda.
Yashil aylab libosu toju sarir,
Olida ikm sabzpo'sh vazir.
Gulrux andoqki, sarv bo'stoniy.
Kievat aylab hariri rayhoni,
To tirik erdi shodu beg'am edi,
Adlidin mulki sabzu xurram edi.
Rangi axzar bahor rangi erur,
Sabzavu marg'zor rangi erur.
AfKjjiyi g'am chu elga ayladi zo'r,
Ani jomi zumurrad ayladi ko'r.
Sho'xkim bo'ldi sarvdek cholok,
Sabzayi xatti aylar elni halok.
Xizr bu rangdin nishon topti,
Tong yo'q ar umri jovidon topti...
Chunki rovi tugatti qissa durust,
Dedi Bahrom: "K-ey musofiri chust.
Aslu pudungni aylagil taqdir".
Dedi roviki: "Ey baland sarir,
Shahrisabz ahli zodasidin men,
SaKjdning xona vodasidin men".
Shohg'a ravshan o'ldi chun holi,
Qildi ul shahr uza ani voli.
Ani osuda qildi qayg'udin,
O'zi osuda bo'ldi uyqudin.

XXVI

Seshanba kuni Bahromning gulgun libos bila qasri gulnoriyg'a tavajjuh qilib, shafaqqun hullalik xurshid bila sog'ari yoqutfom ichinda laKjl rang may ichgani va ul yoqut va laKjldin uyqu uchun mufarrih tartib qilib, maydin qizartg'an ko'zin yumg'ani

Chun seshanba sipehri chobukxez
To'kti anjum sharoridin gulrez.

Bog'ladi zoli charx o'lub raKjno,
Abrp shingarfgun bila hinno.
Shoh Bahrom kiydn gulgun raxt,
Tikti gulgun uy ichra gulgun taxt,
Qasrn gulgun sari qilib ohang,
Istadi ichsa bodayi gulrang.
Sarvi gulchehr qildi istiqbol,
Gul kibi borcha raxti hullayi ol,
Taxti gulrang uza tutub orom,
Jomn laKjl ichra bodai gulfom.
Shoh ila qildi no'sh gulgun mul,
Mul alar chehrasin qilib gul-gul.
Anga tegruki, mehri gulruksor
Yuziga yopti pardayi kuhsor.
Shah ko'zi bodadin qizarib edi,
Ko'zidii uyqu lek barib edi,
Ul guruhiki, erdilar maKjmur,
Istabon yo'lda onchakim, maqdur,
Toptilar rahravi fusunsozn,
Nukta ayturg'a sehr pardozi.
Kelturub arz qildplar oni,
Bo'ldi ijroy hukmi sultoni:
"Ki bo'lub parda keyinda sokii,
Aylabon ulcha saKjy erur mumkin,
Sayr qilg'anni ko'hu dasht desun,
Ne anga bo'ldi sarguzasht desun".
Rahrav ul navKj hukm chun bildi,
So'z sano birla ibtido qildi:
"Ki shah iqboli hasrdin afzun,
Yuzi pqbol jomidin gulgun.
O'zi plgida arg'uvoniy may,
Iti olida xasm qonn may".

XXVII

To'rtunchi iqlim yo'lidin keturgan musofir suxan guzarlig'i

Chun duo birla bo'ldi nuktasaro,
Dedikim: Erta chog'da Dehli aro
Xisrave erdi shohlardin toq,
Taxti hukmida kishvari ofoq.
Maxzanu ganjiga iihoyat yo'q,
Mulku xaylig'a haddu g'oyat yo'q.
Charx yo'q mulki arsasiga edil,
O'zga shahlarning oticha anga pil.
Adlu insof o'lub sifoti aning,
Shohlar ichra Juna oti aning.
Elga bazlu ato bila mashhur,
Olam ichra saxo bila mashhur.
Elga laklarni bebahona berib,
Gar bahona topib, xizona berib.
Bazlai gar debon suxan sanji,
Silasig'a ato qilib ganji.
Buyla mashhur erurki, bir muhtoj,
Charx mulkidin aylagan ixroj
Aylabon qagKj dashtu tog' ila rud,
Anga kelturdi bir sabad amrud.
Necha kun bo'ldi muzdi ichra darang,
Bo'ldi allon bar asru ko'p diltang.
Sog'inib shah dediki: "Toping oni,
So'runguz hojatini pinhoni".
Dedi so'rg'an dam ul gado pesha:
"Hojatimdur bir arra, bir tesha".
Shah aning hikmatini qildi savol,
Dedi: "Hikmat bukim, yonib filhol,
Qayda bu mevadin yig'och mavjud
Bo'lsa borin kesib qilay nobud".
Shah chu maqsudini aning bildi,

Sila bir mulk molini qildi,
Ki hisob ichra bor edi o'n lak,
Har laki o'n tuman kelib beshak.
Vuzaro mayl etib bahona sori,
Boshlabon shahni ul xizona sori,
Ki agar ko'rsa oncha nakd ila mol,
Bor durur bermagi biravga mahol.
Shah bilib chun nazora etti ani,
Ozdurur deb dubora etti ani.
Ishi yo'q erdi bir aning mundoq,
Bor edi o'nu yuzu ming mundoq.
Bir kun o'lturmish erdi suhbat aro,
Charx yanglig' uluvi himmat aro.
Dur sochar erdi abri ehsoni,
Bor edi bir g'arib mehmoni.
Tuhfa kelturmish erdi bir ko'zgu,
Kim ani tutsa har kishi o'tru,
Chin desa aksida safo erdi,
Desa yolg'on yuzi qaro erdi.
Ko'p kishi qildi ozmoyish anga,
Aytg'andek edi namoyish anga.
Shoh anga berdi benihoyat mol,
Kim aning ushrin etmas erdi xayol.
Bazl chun oncha naqdu mol etti,
So'zning asnosida savol etti:
"Kim chu olam aro guzar solding,
Olam ahlig'a ko'p nazar solding.
Bir meningdek saxiy eshittingmu?
Yo ko'rub xizmatig'a ettingmu?"
Shohning bu savolidin maskjul
Behad andisha ichra bo'ldi malul.
Hov, desa shahg'a nuqs rojikj edi,
Yo'q, demak xud xilofi voqikj edi.
Oqibat zahmdin deyolmay chin,
Yolgon ayturii aylabon oyin
Dedp: "Yer yo'qki, mep yugurmaymen,
Rov sendek jahonda ko'rmaymen".
Dedi: "Chipdur bu?" - Dedi: "Chindur bu",
Shah dedi: "Olga tutung ko'zgu!"
Chunki pazzora qildi ko'zgu aro,
Aksi ko'zgu aro ko'rundi qaro.
Bo'ldi xnjlat bpla sarafganda,
Shah dagi andin o'ldi sharmanda.
Dedi: "Ey rahravi xujasta sifot,
Bizdin o'ldn sanga bu navKj uyot.
Bu qaro boisi chu yolgondur,
Chip degilkim, iloji osopdur".
Dedi: "Ko'rdum".- Dedikp: "Ko'zguga boq!"
Boqtp ko'zguga, bor odi yuzi oq.
Shah dedi: "Aytqilki, pe kishidur,
Ki bu yanglig saxo aiing ishidur?"
Dedi rovnki: "Ey baland sarir,
Aytmoqdpn manga yo'q emdn guzir.
Bu hnkoyatkn, bas, yiroq bo'lgay.
Bo'lsa xilvatda yaxshiroq bo'lgay",
Majlis ahlpp qo'pardilar holi,
Shahu roviyga qoldi uy xoli.
Dedikpm: Hnnd ichipda shahridur,
Ravzldin olam ichra bahridur.
Ham sening mulkunga zrrur doxil,
Moli har yil xizopag'a vosil.
Vasfi bas dilnaziru oti Tarozi,
Tarzi dilkash nechukki, ishqij majoz.
Shoyad ul erga etgan erkineel,
Yo'qsa vaefin eshitgan erkinsen?
Shah dedi: "Qilmamishmen oni tavof,
Lek eldin eshitmisham avsof.
Sen hadisingni ibtido ayila,

Har ne. ko'rgan esapg ado ayla".
Dedi: "Shahridur ul bihisht oso,
Naxli to'bi misoli gardun so.
Kavsar oso suyi dalili aning,
Har taraf rudi salsabili anshgg.
Ravza yanglig' havosi jonparvar,
Suyi kavsar kibi ravonparvar,
Eliga bog ziynati - pesha,
Bogdin yaxshiroq apga besha.
Kishi yo'qnm, yo'q anga bo'stopi,
Bogpda har taraf gulistopi.
Har kishi oni xurdi hol yasab,
Zeb aro ulcha ehtimol yasab.
Shohping chun adolat o'ldi fani,
Eli ushbu jihatdip asru gani.
Shahru ko'yi bihishtdek maKjmur,
E.t bila uplar apda huru qusur.
Moli zabtig'a el bo'lub hayron,
Topmayip, ganj qo'ygali vayron.
Navjuvoni bu shahr aro sokin,
Vasfi ming nuqtadong'a no'q mumkin.
Husn aro mehri osmonpy ul,
Lutf aro obi zindagoniy ul.
Yoshi ozu kamoli ko'p behad,
Zotida mupdarij kamoli xnrad.
Pok tabKji safoda ko'zgudek,
Sabza uzra oqar suzuk suvdek.
Fahmig'a nukta bo'lshyin mubham,
Nuktasi ichra nukta ko'p mudg'am.
TabKji har fanda chun muloyim o'lub,
Anga ahli funun mulozim o'lub.
Yo'q saodatliq uyla bir mavjud,
Axtari saKjd o'lub, oti Maskjud.
Ayamay andin ezidi mutaol
Hech ishda kamol, xossaki mol.
Mayli gulzor aro qilib ohang,
Doyim ichmakka bodayi gulrang,
Toki gul bordurur tuzub majlis,
Gul erur majlisi aro munis.
Sochibon bargi gul qadam to fark,
Farqdin to qadam gul ichra garq.
Chunki gul faslin o'tkarib gardun,
Aylabon ul harirlar gulgun.
Kesturub bargi gul kibi bir-bir
Singdurub anda atru mushku abir,
Bori kiymaklarin qilib gulfom,
Yana gulfom etib xujasta maqom.
Rahbalarda necha buti gulchehr,
Charx toqi aro nechukkim mehr.
Yuzi gulguna rangidin soda,
Yasag'an gul separga omoda.
Har qachon ul qilib nishotqa azm,
Tuzsa gulfom qasri sahnida bazm,
Nechakim ayshining guli ochilur,
Yuqoridin boshita gul sochilur,
Kim aning bazmig'a nazora qilib,
Bog'i firdavsdin kanora qilib.
Ishlarin gar shikasta basta dedim,
Yuzidin birni jasta-jasta dedim.
Ura alman vale sahosida dam,
Men nekim, gar tirilsa goz Hotam".
Ayladi chun bu erda nuktani bas,
Juna sabru qarorin oldi havas,
Kim bu nodir sori guzar solg'ay,
Borcha ahvolig'a nazar solg'ay.
Dedi: "Bir hafta istabon orom,
No'sh qilg'um haram saro ara jom.
Xizmat ahlin ham ayladim ozod,

Aysh ila uylarida bo'lsun shod".
Elni chun ayladi parokanda,
Azm jazm etti shohi farxunda.
Haramin xoslarg'a topshurdi,
Nuktalar borchasig'a tutturdi.
Bor edi bir zamin navardi aning,
Bo'lmayin barq hamnabardi aning.
Deb edi otini "Sarius-sayr",
Qolibon sayrdin havo uza tayr.
Haftaliq yo'lni boribon bir kun,
Yana bir onchani yana bir tun.
Beribon tavru vazKjig'a tag'yir,
Sekridi markab uzra shohi dalir.
Iki kun saKjy ila xirom etti,
Garchi yo'l yuz yig'och edi - etti.
Ko'rdi shahre nechukki, bog'i bihisht,
Tufrog'i atr aro abir sirisht.
Nuktago' vasfin aylagancha edi,
Balki ziynat aro yuz oncha edi.
Surdi MasKjud uyin so'rog' aylab,
Bazmini mayayi farog' aylab.
Yettiyu ko'rdi bir biyik kiriyos,
Toku ayvon anga sipehr asos.
Sohati ichra xalq g'avg'osi,
Orzuxoh ulus alolosi.
Mutaayyin eshikda necha kishi,
G'urabo xizmatn alarning ishi.
Junani ko'rdilar g'arib misol,
So'rubon bildilarki, nedur hol.
Boshlabon olig'a yugurdilar,
Mehmonxonag'a tushurdilar.
Bog'labon markabin tavilag'a rust,
Boshladilar o'zini qasrg'a chust.
Qasrkim erdi mehmonxona,
Farsh ila raxti borcha shohona.
Junag'a anda berdilar orom,
Tortib olig'a guna-guna taom.
Mezbon dagi keldi qoshig'a bot,
Ko'r, ne mehmonu mezbon, hayhot!
Ul ziyofat tariqida mohir,
Oncha mardumliq ayladi zohir,
Kim o'shul xulq ila kamoli xirad,
Junani ojiz ayladi behad.
Bo'lg'ucha ul kalomdin forig',
Bo'ldi mehmon taomdin forig'.
Qildi yuz lutf birla istimzoj,
Junadinkim: "Tilarmu boda mizoj?"
Ani rog'ib ko'rib nishot aylab,
Bodadin ziynatn bisot aylab,
Tuzdi bazmiki, charxi ko'hna nihod
Uyla bir toza bazm bermas yod.
Bor edi qasr yonida hammom,
Farshu izora anda yashmu ruxom,
Shisha o'rnida mehri olamtob,
Havzlar ichra suv erida gulob.
Iltimos ettikim bir-iki zamon,
Kirsa hammom aro burun mehmon.
Yuvsa yo'l gardidin badanni xub,
Shohga ul bor erdi xud matlub.
Kirdigo topti birdam osoyish,
Ko'rdi oncha asosu oroyish,
Kn aning mulki ichra yo'q erdi,
Ko'rub insof borchag'a berdi.
Toslar zarnigoru mehr misol,
Siymun dastadin boshida hilol.
Futalar mushku anbar ogushta,
Tortilib ip erida zar rishta.
Xizmat ahli guli tarip yanglig',

Yo'qki, hammom aro pari yanglig'
Yuz zarofatda har xujasta harif,
Kullu shayKjin minaz-zarifi zarif.
Bu sifat erda shohi ozoda,
Uzni yo'l gardidin qilib soda,
Qildi hammomdin chiqarg'a xirom,
Hulla kelturdilar bori gulfom.
Chunki mehmon edi dag'i maKjmur,
Kiydi gulgun harirlarni zarur.
Bo'ldi MacKjud ila to'ni hamrang.
Qnldilar bezmgah sari ohaig.
Bazm erdi bihisht omada.
Huri soqnyu kavsari boda.
Shahni chui bazm pchmxl etkurdn,
Shahni o'dturub, o'zi ul turdn.
Majlis ahli gul jabip born,
Borchasishshg lpbosi gulnori.
Hukm qildiki, eoqiyn mavzun,
Tutti mehmong'a bodayi gulgun.
Chup necha davr o'tti pay-darggay,
Ahli majlks boshig'a chiqti may.
Shoh chun nodiri zamon erdn,
Hikmat oyinu nuktadon erdn.
Majliei ko'rdi ul sifat marg'ub,
Bo'lub ul bazm shavqidpn mag'lub.
Sog' ekanda rioyat aylar edi,
Hifzi holi bag'oyat aylar edi,
Boshi chun bo'ldi bodadin mahrur,
Xirad oyinig'a etishti futur.
Jannat ichra o'zin ko'rub mehmon,
Har taraf boqsa hur ila gilmon.
Ko'ngli sabru qarorsiz bo'ldi,
Nuktada ixtnyorsiz bo'ldi.
Og'zining huqqasidin ochti band,
Nukta bir-birga apladi payvand.
Baski fosh ayladi durafshonliq.
Qo'ydi yuz mezbong'a hayronlik,
Shah savol etti: "K- ey xujasta vujud
TalKjatang ham oting kibi masKjud,
Yo'qki men Hind ichinda soyirmen.
Balki olam aro musofirmei.
Bu qadar donishu salohiyat,
Muncha jamKjiyatu rafohiyat,
Kn sanga tengri aylamti maqrun,
Ki oni tengri aylaeun afzun,
Kishida ko'rmadim jahop ichra,
Qolmisham fikrati nihon ichra,
Ki ne yanglig' sanga bu bermish dast.
Deb, meni qo'yma g'am aro paypast",
Dedi MasKjud: "K-e yuzung farrux,
Chunki so'rdung zarur erur posux.
Muni bilgil atoyi yazdoniy,
Lek so'rsang sabab eshit oni.
Bizga shohidurur ie yanglig' shoh,
Olam ahli boshig'a zilli iloh,
Ki hayotini haq mudom etsun,
Zillu johini mustadom etsun,
Podshohi durur ajab odil,
Adli olam eli aro shomil.
Zulm torini ul sifat uzmish,
Adl sozini ul sifat tuzmish.
Kim aning davlatidin aqli zamon,
Topmamishlar bag'ayri amnu amon.
Mulk aro chunki bo'ldi amniyat,
Yuzlanur mulk eliga jamKjiyat.
Andin o'qdur hunar hisobi ham,
Fazl ila donish iktisobi ham.
Bizga bu shoh daalatidin erur,

Soyayi johu hashmatidin erur.
Bukp eldin manga ziyod o'lmish.
Manga bu navKj eKjtpqod o'lmish,
Ki bo'lurg'a bu navKj ish hodis,
Go'yiyo iki ish durur bois.
Biri haq shukrini ado qilmaq.
Yana, shah jonig'a duo qilmaq.
Qoldi bu iki ishdin el g'ofil,
Ki alardin is kom erur hosil?
Manki bildim, bu bo'ldi pesha manga,
NafKji mundoq star hamssha manga".
Shahni bu so'zlar andoq ayladi shod,
Kp yaqin erdi apalay farsd.
Uyla ko'nglida mehri er tutti,
Ki yana xulqi mehrin urkutti.
Bo'ldi xushhol o'lub fasona sigol,
Ki fasohatdin egtp xalqni lol.
Ko'rdi MasKjud ul sifat mehmon,
Fazlu donish aro vahidi zamon.
Istadi jon anga fido qilmaq.
Maqdami shukrini ado qilmaq.
Har taraf tojiriki, ketmish edi,
Biri ul kun magarki, qaytmish edi.
Kelturub erdi sondin ortuq sud,
Topti MasKjud andin ortiq sud.
Garchi ul sudkim, xudo berdi,
Onchakim, bir xiroji mulk erdi.
Ko'nglin ul moya birla xush qildi,
Sudpni shahg'a peshkash qildi.
Shah musofir so'zini aylab yod,
Ne o'zin g'amliq ayladi, ne shod.
Mszbon yona bo'ldn baxm oron,
Dedi: "O'n hur o'lub nishot afzoy,
Rahbalarning eshigin ochsunlar,
Gul xaloyiq boshig'a sochsunlar".
Garchi ul vaqt erdi fasln xazop,
Gul socha boshladp nasimn vazop.
Yasabon gul bori abir sirisht,
Bazmni qildp gulistoni bihpsht.
Har sori gu.t uzorp gulgun po'sh,
Jomi gulrang anlar erdp po'sh,
Yuzn gul-gul bo'lub nnyun ssgez.
Shohning xorxarin aylab tez,
Qildi MasKjud bir taraf imo,
Yeo'ldi bir gul uzor jilva namo.
Kelturub joms uylakim xurshnd,
Ko'rmagan jom aning kibi Jamshid.
To'ldurub shohga ayaq tuttn,
Knm quyosh yanglig' uyni yorutti.
Dedi: "Uldur bu jomning holn
Ki chu bir to'ldi - bo'lmag'ay xoli
O'ng sori davr topsa pay-darpay,
Bo'lmag'ay kam kishi ichardin man
So'l sori yonsa nechakim to'lg'ay,
Oz ichib ko'p, valek kam bo'lg'ay,
Yasag'anda guruhi hikmat qism
Bag'lamishlar anga bu navKj tilism".
Ozmoyish chu ixtnyor o'ldi,
T5u sifat andin oshkor o'ldp.
Shahni ul jom qildi bodaparast,
Ichmayii boda bo'ldi andin mast.
Oni ham chekti mezboni saxiy,
Mehmon alida saxo ko'r, axiy!
Shah may andin ichar edi hushdil,
Anga tegruki, bo'ldi loyaKjqil.
Ul kun o'ldi bu navKj ila oqshom,
Uyqudin topti tabKjlar orom.
Subh rindi chu qildi mayli sabuh,

Rohi mehr anga toza ayladi ruh.
Qo'ptilar bodayi sabuh kashon,
Bo'lubon ul sabuh birla xushon.
Yana kunduzga chekti ul majlis,
Qo'ymay ul majlis elga aql ila his.
Yana kundin takalluf o'ldi fuzun,
Guljabinlar tutub mayi gulgun.
Qasri gulgunda gulfishonlig' etib,
Sokini bazmi gulnishonlig' etib.
Yana MasKjud ishorati qildi,
Bordi ulkim, ishoratin bildi,
Bazm aro turfa sozi kelturdi,
Soz ila dilnavozi kelturdi.
Sozi ul sarvi guljabinning "chang",
Guli ustida burqayi gulrang.
Dedi MasKjud: "Sozini alsun,
Burqain olib, o'lturub chalsun!"
O'lturub chunki burqaKj ochti hur,
Bo'ldi el aqlu hushidan mahjur.
Chang torig'a chun fig'on berdi,
Kimki o'lturmish erdi - jon berdi.
Bu xud ul navKj shahni qildi asir,
Ki chekar erdi changi birla nafir.
Muni ham chekti shoh oliga tez,
Bo'lubon lutf birla uzr angiz.
Tuna kun tartqancha molu jihot,
Tartti mehmon olig'a bot.
O'tti bu navKj ila bu kun dagi,
Uyudi bazm usruku sag'i.
Yana tongla tuzuldi beozarm,
Majlis o'ldi iki kungidin ham garm.
Yana may ichmak erdi, gul spchmaq,
Yana may chehralarda gul achmaq.
Zebu ziynat fuzun burundin ko'p,
Ayshu ishrat burung'i kundii ko'p.
Yana amr etti mezboni karim,
Ki birov qo'pti ul sifatki, nasim.
Olibon keldi barq raftori,
Sayr aro barqdin namudori,
Gomi "Shabdiz" din kelib afzun,
Rangi gulgunu oti ham "Gulgun".
Bir parivash hayuni, dev najod,
Balki devu pari bila hamzod.
Shaklndin aqlu his bo'lub mabhut,
May anga suvu nayshakar anga qut.
O'n kelib o'zga otcha gomi aning,
Tunu kun yuz yigoch xiromi aning.
Ani ko'rgach, xiraddin o'ldi bari,
Kishi andoqnn, ko'rsa devu pari.
Anp ham chekti shoh olig'a chust,
Uylakim necha tuhfa chekti naxust.
Borchadin shoh o'lub edi mamnun,
Lek mundin borisidin afzun.
Ul ikn kungicha yana amvol.
Chekti mehmoni olig'a xushhol.
Yana shom o'lg'ach, o'ldilar bori mast,
Mundoq o'lg'aykim, bo'lsa bodaparast.
Junayi mehr chunuzor ahti,
Hinduvi shom askari qochti.
Shoh Juna ko'z ochti xob olud,
Mezbon tolii kibi masKjud.
Keldiyu qildi suhbat angizi,
Qilg'ali gulga boda omizi.
Shah dedi: "Ey rafiqi zebo chehr,
Ko'nglumiz bog'ida ko'p ekkkan mehr.
Mehmonliq ham o'lg'ay ush muncha,
Ki unut bo'lmagay bu o'lguncha.
SaKjb erur garchn dardi hijroning,

Azm etarbiz gal o'lsa farmoning.
Garchi kelmak erur irodat ila,
Lek ketmak erur ijozat ila".
Bo'ldi hijron hadisi chun mazkur,
Tushti MasKjud xotirig'a futur.
Dedi: "Ey rahnavardi kor ogoh!
Ne hadis erdikim deding nogoh?
Suhbatipg birla bor eduk xushhol,
Bizga hajring qilur mushavvash hol.
Xizimatingda gar ayladuk taqsir,
Sen karam birla tapmag'il tag'yir.
Shod eduk mehrvash jamolingdin,
MutamattiKj chuchuk maqolingdin.
Necha kun tursang o'lg'abiz masrur,
Yo'qsa taqsirimizni tut maKjzur!"
Shoh anga uzrlar base qo'ldi,
Xayrbod aylabon rlvon bo'ldi.
Bo'ldi "Gulgun" uza jahon paymo,
Ursa mahmiz osmon paymo.
So'ngicha har ne berganin MasKjud,
Zabt etib borchasini budu-nabud,
O'zining necha muKjtamadlaridin,
Kim barumand edi xiradlaridin
Uzaturg'a zamoni otlandi,
Chun uzattp visoqig'a yondi.
Shah chu "Gulgun"ni qildi dasht xirom,
Tutti Dehlida ul kun-o'q orom.
Necha kun chunki anda maks etti,
Neki qolmish edi keyin etti,
Ishi MasKjud ishida hayronliq,
Kelturub aqlig'a parishonliq.
Yodi birla to'nin qilib gulfom.
Ichibon yodi birla gulgun jom.
Birov erdi Taroz uza voli,
Himmati pastu mansabi oliy.
Shahr anga Junpur, oti Jaypur,
Zulm ila Hind mulkida mashhur.
Ham kelib erdi dodxoh andin.
Bo'lub erdi necha gunoh andin.
Ayladi hukm shohi farrux fol:
"Kim bitisunlar ushbu lahza misol.
Ki viloyatda shod o'lub MasKjud,
Ul etushsun eshikka zudo-zud".
Lek bu nomadin burun bu xabar
Yetibon ayladi ani muztar.
Bildikim bordi saltanat qo'lidin,
So'rg'usi shoh maKjdatat yo'lidin.
Ishlari shahg'a chun ochilgusidur,
Ne sazovori bo'lsa qilgusidur.
Bor edi noibi oti Mallu,
TabKjida zulmu kina sori g'ulu.
Chun bu yanglig' ish o'lmog'in bildi.
Charlab oni mushovarat qildi:
"Kim ne bo'lg'ay bu qissaga chora?"
Dedi zolimvashi sitamkora:
"Ki bu ishkim, sanga erur hodis,
Anga MasKjud o'lubturur bois.
Shahg'a bormish bu navKj ovoza,
Ki aning bazlig'a yo'q andoza.
Ham demakdin ziyoda yaxshilig'i,
Yaxshiroq olam ahlidin qilig'i.
Ani sendin chu anglamish foyiq,
Anga ko'rmish sening ishing loyiq.
Ul qachon bo'lsa bu aroding gum,
Sangadur yor charx ila anjum.
Favtidin shoh iztiror topar,
Mamlakat ham sanga qaror topar".
Dsdi Jaypur: "Gar budur chora,

Ani ne navKj etarbiz ovora?"
Dedi Mallu: "Burun ani yor et,
Tavri meqru muhabbat izhor et.
Chorlabon o'z uyungga suhbat tuz,
Oning uyiga mayl ham ko'rguz.
Chun bo'lur bu musodaqat mavjud,
Men qilay har nekim erur maqsud".
Bo'ldi Jaypur ko'ngli behad shod.
Soldi MasKjud birla tarhi vidod,
Beribon yuz fusun bila bozi,
Bo'ldi oning rafiqu hamrozi.
Chorlabu borib uyiga bexost,
Har kui aylab birisi suhbat rost.
Anga o'zini yor deb joni,
O'zidin emin ayladi oni.
Toki MasKjud uyi aro Jaypur,
Bir kun o'ldi qadah bila masrur.
Shomg'a tegru ayladi ani mast,
O'zi dog'i anga bo'lub hamdast.
Tund may chunki zoyil etti xirad,
Gulshan ichra yiqildilar bexud.
Bo'ldi MasKjud eli dag'i g'ofil,
Ko'pi bor erdi, balki loyaKjqil.
Istar erdi bu holni dastur,
Bor edi bir kamin aro mastur.
Chiqti bir necha devhush birla,
Kinakash, balki xirakash birla.
Toptilar mezbbonni bog' ara chust,
Bog'ladilar ilik, ayag'ini rust.
Ko'tarib biri bo'ynig'a oni,
Qildilar yo'lg'a azmi pinhoni.
Uyig'a bordi ul qarong'u kecha,
Kim qaro ko'rdi o'ylakim bu kecha?
Tiyra choh ichra soldi tutqunni,
Tengri bir aylagan tunu kunni.
Munda choh ichra bexudu mazlum,
Qavmu xayli ishini qil maKjlum!
Chupki tun quzg'upi havo qiyadn,
Toig qushi navha ibtido qildi.
Ko'z ochib uyqudii aning xayli,
Qildilar barcha xizmati mayli.
Bo'ldilar hozir uylakim maKjjud,
Chunki MasKjud goyib erdi ne sud?
Barcha g'amnok o'lub, qilib yoqa chok,
Lek Jaypur barchadin g'amnok.
Dam-badam iztirob anga ortib.
Qavmu xayli bila figon tortib.
Ko'z necha kup gamida yopmadplar,
Tiladilar, valek topmadilar.
Yolqibop oqibat bu suratdin,
Motamni tuttilar zaruratdin.
Tushti elga qilib borin ojiz,
Motamikim, tuganmagay hargiz.
Qpldn voliyi xorij andisha,
Necha kup gam ebon azo pesha.
Qavmu xayli chu berdilar ko'p pand,
Bo'ldn MasKjud hajriga xursand.
Yeti oshin berib takalluf pla,
UGshga bordi ko'p taassuf pla.
Chunki u.t kecha gadr etib Mallu,
El ichin qpldi dard pla mamlu.
Mehr chun sharq chohidid chiqti.
Yer tubi xobgohidid chiqti.
Ochtn MasKjud ko'z malolat aro,
Ko'rdi o'zni g'arib holat aro.
Ayag'i ilgi boglanib mahkam,
Ko'zpga tiyra jumlayi olam.
Jismining nisfi balchig'u su aro,

Yorimi qiyrdak qorong'u aro.
Dedi: "Yo rabki, bu ne hol erkin?
Tushmu erkin va yo xayol erkin?"
Nechakim ayladi gumoni qiyos.
Holatin aylay olmadi ihsos.
Ochti mundakda chah boshini birav.
Choh aro tushti shamKjdin partav.
Ani ul chohdin azob bila,
Bog'labon chektilar tanob bila.
Soldilar uy ichinda zoru asir,
Ko'rdi nogahki, tund kirdi vazir,
Og'zig'a har ne kelganin so'kti,
Bir kishi bir quchoq yig'och to'kti.
Hukm qildiki, ochingiz rasanin,
Yalang'ochlang, azob etarga tanin.
Dedikim, chekti oni iki kishi,
Yig'och urmoq yana ikining ishi.
Necha kim zorlig' bila Maskjud
Dedikim: "Aytingiz, nedur maqsud?
G'araz ar mol erur emas ul kam,
Jon esa yo'q turur muzoyaqa ham".
Qilmadi istimoKj zolimi xas:
"Yig'och urmoqni, - dedi, - qilmang bas".
Bargi guldek tanin topib yalang'ach,
Iki zolim urarlar erdi yig'ach.
Necha faryod etibki, urdi pech,
Kishi faryodig'a etishmadi hech.
Tokim iki yig'och usholdi durust,
Bo'ldi iki yig'och urg'uchi sust.
Dedi zolimki: "Bas qiling, urmang,
Bukun oni tayoqlab o'lturmang.
Qatl qilmasmen iztirob aylab,
O'ltururmen, vale azob aylab".
Qo'pti boshu ayog'idin iki dun,
Bo'ldi ul feKjlidin xijil gardun.
Qo'pub o'lturdi notavon Maskjud,
Dedi tortib fig'oni dard olud
Ki: "Gunohim nedur, musulmonlar!
Qilmadn buyla zulm yoronlar!
Zulmu bedod rasmidin qayting,
Gunoxi aylagan esam apting.
Olami joyizul-xato bo'lmish,
Bu xato borchag'a ravo bo'lmish.
O'tkaray har ne tarjumon desangiz,
Moldinkim desunki, jon desangiz".
Necha bu navKj zohir etti navo,
Qilmadi duni sangdil parvo.
Dedikim: "Qo'ymangiz ani so'zga,
Demasun bu fasonalar o'zga".
Bog'latib soldi chohning tahig'a,
Yana er tutti Yusuf o'z chahig'a.
Necha kun bu edi ishi oning,
ManKjinp qilmayin kishi oning.
Bordi Maskjud holi somondin,
To'kubon ashk ilik yudp jondin,
Der edi: "Tig'i kin surung oxir,
Meni rahm aylab o'lturung oxir".
Bas jafodin chu zulmgar to'ydi,
Tongla o'lturgali ko'ngul qo'ydi.
Choh boshpdl qo'ydi bir kishini,
Anlabon uhda o'lturur ishinn.
Bordi Jaypur olig'a shodon:
"Ki buzuq ko'nglung bo'ldi obodon.
Dushmashshg bu sifat erur mahqur,
Oldi o'lturgalp ani dastur".
Keldsho uyda tuzdi bazmi nishot,
Boda ichmakda ayladi ifrot.
Bir qizi bor edi aning gulruh,

Talx guftor, bal shakar posux.
Husn birla jahon elida gani,
Vasfdin balki husni mustagni.
Ishq umre solib dimog'ig'a dud,
O'tining boisi edi MasKjud.
Husni vasfini chun eshitmish edi,
Ham yiroqtin nazora etmish edi.
Kishiga ayta olmayin oni,
Kuyar erdi valek pinhoni.
Ishqdin chun bor erdi ko'nglida band,
Bandini ko'rsa erdi hojatmand.
Mehnati aylabon siroyat anga,
Aylar erdi base rioyat anga.
Uyda-o'q aylamish edi maKjlum,
Ki erur band ichinda bir mazlum.
Vahmdin mahvashi humoyun fol,
Ani so'rmoqqa topmas erdi majol.
Bu kechakim atasin angladi mast,
Qavmu xaylin may etti er bila past.
Chah nigahboni erdi loyaKjqil,
Mastliq uyqusida forig' dil.
Ochibon choh boshini mahvash,
Chorladi mehr birla: "K-ey g'amkash!
Qaysi mazlumsen, ne oting bor?
Bu zamon mavt, yo haeting bor?"
Chu eshitti aning unin majruh,
Jismig'a mayl qildi ketgan ruh.
Nola aylab dedi: "Otim MasKjud,
Jonima yuz tuman balo mavjud.
Sen de, odam va yo farishtamusen?
Rahmati haq bila sirishtamusen?
Ki unungdin tanimg'a jon keldi,
Jismima mujdayi ravon keldi.
Qila olsang ishimga fikri qil!
Yo'qsa boru meni o'luk bilgil!"
Chun eshitti otin buti cholok,
Ishqdin tushti ko'ngliga topok.
Qon base hajridin yutub erdi,
Necha kun motamin tutub erdi.
G'oyib o'lmog'lig'i bo'lib edi chin,
O'lgani lekin ermas erdi yaqin.
Otasin ham bilur edi gulro'y.
Kim erur dev feKjlu vojun xo'y.
Nozapin ko'ngli ichra tushti gumon,
Dedi: "Yo rab, ki bo'lmag'ay bu hamon!"
Chunki so'rmoqqa ayladi tadqiq,
Bildi MasKjud erkanin tahqiq.
Dedi: "Ey jisminga fido jonim!
Joniga sadqa jismi pazmonim!
Seni ko'rguncha mundoq o'lsam ne?
Xasta joning fidosi bo'lsam ne?
Ko'rdikim bu fasonadin yo'q sud,
Qilg'ali chora qo'pti g'am farsud.
Iki mahram kaniz edilar anga,
Joni yanglig' aziz edilar anga.
Kim anga uldam erdilar hamrah.
Nozanin ishq o'tidin ogah.
Aylabon ulcha saKjy imkoni,
Chektilar choh qaKjridin oni.
Chiqti bir kolbadki, jon yo'q anga,
Tan aro ruhdin nishon yo'q anga.
Oyaq-ilgini eshtilar filhol,
Ruhsiz jismdin edi timsol.
G'amidin sho'x o'larg'a yovushti,
Zor yig'lab ayog'ig'a tushti.
Ko'rdi holin so'r rar mahal ermas,
Anda turmoq natijai bermas.
Ul ikavga ko'tartibon oni,

Andoq evga kiyurdi pinhoni,
Kim necha tursa notavon anda,
Hech kim qilmag'ay gumon anda,
Ket yuzida to'shak solib necha qot,
Anda etkurdi zori xastani bot.
Goh sharvat, gahe taKjom berib,
Yuzidin o'z ko'ziga kom berib.
Xizmatin aylabon shafiqona,
Bor edi tegrasida parvona.
Ul kechakim ani chiqardi ul oy,
Subh bo'lg'ach vaziri xorij roy,
Bo'ldi MasKjud qatlig'a jozim,
Qo'ptiyu bo'ldi chah sori ozim.
Ko'rdi: zindonu choh boshi ochuq.
Posbon masti xobu bandi yo'q.
Posbonni ham uldam etti halok,
Bo'ldi o'z joni vahmidin g'amnok.
Cholibon bordi voli olig'a chust,
VoqiKj o'lg'anni sharh qildi durust:
Ikisi qoldilar ajab g'am aro,
O'zlari holatig'a motam aro.
Oqibat ul iki sitamkora,
Ishga bu navKj toptilar chora,
Ki burun shahr aro qilib taKjjil,
Topsalar aylag'aylar oni qatil.
Shahr aro erdi notavon noyob,
Qildilar togu dasht sori shitob.
O'n kun istab fuzunroj, imkondin,
Topmadilar nishona ondin.
Angacha sho'x mehribonlig'idin
Chiqti MasKjud notavonlig'idii.
Kengashib roy anga topti qaror,
Kim ayon bo'lg'ay ikisiga firor.
Sho'x iki ot qilib edi tayyor,
Po'yada misli kavkabi sayyor.
Qaytgach voliyu vaziru sipoh,
Yo'lda chun hech qolmadi ikroh.
Qochibon yo'lg'a tushti iki rafiq,
Kim demishlar: "Rafiqu summa tariq".
Bu kecha qochtilar iki hamroh.
Tonglasi xalq bo'ldilar ogoh.
Qavdilar borcha saKjy etib joni,
Jahdning ulcha bo'lg'ay imkoni.
To ko'rundi alar qarolari ham,
Qolmadi bir yig'ach arolari ham.
Iki bechora jonida edi tob,
Chora qildi musabbibul-asbob,
Kim ko'rundi ilaylarida tengiz,
Furzada bir kema, vale yuksiz,
Yetgach-o'q muzd aylabon taKjyin,
Bo'ldilar kema ichra bahr nishin.
Surdilar kemani shitob bila,
Yetti qavg'unlar i-ztirob bila.
Ko'rubon uyla mehnati jovid,
Ul ikov yondi jonidin navmid.
Yurubon qo'ydilar qiroq sori yuz,
Bu ikav suvda o'n kecha-kunduz.
Kemadin chiqtilar ikov hushhol,
Mindilar otqa aylab istiKjjol,
Shahrkim tuttpar aning sori yo'lg
Poytaxt ermish ittifoqiy ul.
Yo'l yurub kecha subh chog'ig'acha,
Yettilar shahrning qirog'ig'acha.
Yo'lda bir eski qalKja tomto edi,
Panahida necha haromi edi.
Anda etgach alarg'a surdilar,
Har birin o'n kishi tushurdilar.
Olibon otu to'nlarini tamom.,

Qildilar jilvagahlarig'a xirom.
Iki uryon ichida qayg'u edi,
Shukr erdiki, tong qarong'u edi,
Ushbu holatda ettilar xayle,
Qildi MasKjud alar sori mayle.
Chun o'z ahvolidin xabar qildi,
Dardi ul xaylg'a asar qildi.
Bir-iki eski kiyguluk tashlab,
Yondilar shahr sori yo'l boshlab.
Satri avrat qilib iki hamdard,
Kirdilar bir buzuqg'a g'amparvard.
Yarug'ach tong sipehr jomidek,
Qochti tun hindusi haromidek.
Ul buzug' ichra erdilar bu hol
Angachakim quyoshg'a bo'ldi zavol.
Ochlig' zaKjfi bo'ldi chun g'olib,
Nafs bo'ldi g'izo sori tolib.
Sho'xda chun yo'q erdi tobu tavon,
Bo'ldi MasKjud shahr sori ravon,
Kim anga etsa har nechuk ro'zi,
Oni qut aylagay dilafro'zi.
Qo'ydi bozor ichiga chunki qadam,
Shoh bazmi uchun birov ul dam
Toslar soz etib edi maqbul,
Nechada umna, nechada tanbul.
Der edi: "Har biriga iki diram
Muzd erur har kishiki qo'ysa qadam".
Chunki MasKjud eshitti ul so'zni,
Toskash ayladi ravon o'zni.
Ul jamoat aro urar edi gom,
Yo'l yirog'u alarg'a yo'q orom.
ZaKjfliq jismi tobi chun ketti,
Shohning chorbog'ig'a etti.
Juna gulshan aro ichar edi may,
Bazmida lahni udu nolayi nay.
Chunki MasKjud ishnn eshitmish edi,
G'amidin aqlu hushi itmish edi,
Yodidin beqaror yig'lar edi,
May ichib zor-zor yig'lar edn.
Bog' aro chunki kirdi ul mahzun,
Axtachi ilgida edi "Gulgun".
Chun nazar qildi dasht paymog'a,
Ko'zi ul lahza tushti tamg'ag'a.
Angladikim erur hamul markab,
Soldi hayrat hazin ichiga taab.
Dedi: "Ul mehmon buyon surmish,
Shoh olig'a tuhfa kelturmish".
Yurugach ilgari ayog'i aning,
Topti gul chehr unin qulog'i aning,
Kim chekar erdi soz ila nag'amot,
Lahnida borcha oshno abKjyot.
Tanig'a pechu tob tushti yana,
Ko'nliga iztirob tushti yana.
Munda dog'i ichiga tushti gumon,
Ki sanamni sotib ekin mehmon.
Qo'ydi chun shah bisotig'a gomin,
Ko'raka ichra ko'rdi o'z jomin.
Jomi maydek ichiga qon tushti,
Ko'zlaridin oqarg'a yovushti.
Munda ham oni dard etib behol,
Ham o'shul iki yanglig' etti xayol.
Ko'nliga zaKjf bo'ldi mustavli,
Dedi: "Yo rab, ne qilg'anim avli?"
Shah sori ko'zi tushmak erdi hamon,
Tanidikim erur hamon mehmon.
<center></center>
O'zi bergan kibi to'ni gulrang,
Yana gulrang toj ila avrang.

Bera olmadi o'zi birla qaror,
Ul zamon qilg'ali o'zin izhor,
"Ki agar zohnr aylasam o'zni,
Muzduma tikmish o'lg'amen ko'zni".
Zohir o'lmoqtin ushbu bo'ldi g'araz,
Ki kerak har ne qilg'anig'a evaz,
Tosni oldilar chu boshidin,
Ko'zlari bo'ldi g'arq yoshidin.
Tashqari chiqti barmag'in tishlab,
Mumkin ermas g'arib ish ishlab.
Istadi bog'din chiqarni yurub,
Himmati gomin osmong'a urub.
Necha xodimki shahg'a qaytmish edi,
Mehmoni bila uzatmish edi.
Shah eshigida erdilar bori,
Ko'zlari tushti chun aning sork.
Tanidilar borisi mahdumin,
Ul dag'i ko'rdi xayli mahkumin.
Borcha beixtiyor o'kurdilar,
Qo'pub oning sori yugurdilar.
Sar-basar bo'ldilar oyog'ig'a past,
Aylab o'zni g'ariv ila hamdast,
Ul dag'i chun alar ishiga boqib.
Ashki beixtiyor ko'zdin oqib,
Tashqari chun bu sho'ru shar bo'ldi,
Ichkari shahg'a ham xabar bo'ldi.
Voqif o'ldi so'rub shitob bila,
Yugurub chiqti iztirob bila,
Ko'rubon yorin uyla holat aro,
Bo'ldi yorug' jahon ko'ziga qaro.
Quchubon bo'ynini, to'kar edi yosh,
Ul qo'yar erdi shoh ayag'ig'a bosh.
Ul tarafdin kanizaki chiniy,
Qon to'lub diydayi jahon bini,
Guli ruxsori g'arqa qon yoshig'a,
Evrulur erdi munKjimi boshig'a.
Topqach ul iztirob o'ti taskin,
Shah necha kimsa ayladi taKjyin.
"Kim isig' suvg'a eltingiz oni",
Ul kuyub hamrahi uchun joni.
Holidin shammayi bayon etti,
Kim anga charxdin nelar etti.
Shoh chun bildi andoq afsona,
Qildi taKjyin zaifalar yona.
Kiyguluk hullalar bori gulrang,
Mahdi gulgun ila qilib ohang.
Pari gulchehru necha xojasaro,
Toptilar oni ul xaroba aro.
Kiydurub bo'y-boshig'a hullayi ol,
Mahd ichinda kiyurdilar filhol.
Mahdin bog' aro tushurdilar,
Ani bir qasr aro kiyurdilar.
Anda gulchehr birla necha kaniz
Asrabon oni shohvor aziz.
Bu tarafdin isiq sug'a MasKjud
Kiribon chiqti uylakim maKjhud.
Borcha gulgun libos edi tayyor,
Shahg'a ul aylagan kibi izhor.
Chunki kiydi libosi shohona.
Istadi oni shohi farzona.
Yana quchtiyu o'tlidek ko'rdi,
Neki boshig'a o'tganin so'rdi.
Qildi MasKjud sarguzashtini fosh,
Ul der erdiyu shah to'kar edi yosh.
Qildi o'zga rafiqu sohib ani,
Tunu kun hamdamu musohib ani.
Beribon ko'p xizonalar bila nakd,
Anga gulruxni dog'i bog'ladi aqd.

Aning o'ldi Taroz ham Darbast,
Necha kishvar dog'i anga payvast.
Qasri gulrang aro bo'lub gulposh,
Mayi gulfom birla erdi maosh.
Buyla holatda hukm topti sudur,
Kim topib qatl Malluvu Jaypur,
Bo'ldi er qonlari bila gulfom,
Ko'rki gul faslidur ne xush ayyom.
Do'stlar g'arq gil aro to farq,
Yana dushman bu navKj gul ara g'arq.
Xushdurur bog'i koinot guli,
Barchadin yaxshiroq hayot guli.
Surdi chun roviy ul daqiq maqol,
Anga ham bo'ldi shah mufattishi hol.
Ul ham erdi Taroz kishvaridin,
Balki MaskJud naslu gavharidin.
O'ziga qildi hamdamu hamroz.
Yaxshiroq buki, naqdu mulki Taroz.
Soldi tutqach bu navKj amr vujud,
Ko'ziga uyqu toliKji maskJud.

XXVIII

Chahorshanba kuni Bahromning moviy kivat Sinla gunbadi nilufariyg'a mayl qilib, xurshebi osmoniy libos bila jomi firuzagun aro kabudon mayidek boda solib no'sh qilgani va po'sho-no'sh unin toqi nilufaridin ashurg'ani

Chorshanbaki toqi nilufariy
Qildi tun korvonini safariy.
Mehr o'z zarhalin ayon qildi,
Shamt ustiga shustmon qildi.
Ko'k fazosig'a mehr qildi safar
Bo'lubon ro'baroy nilufar.
Nilufargun libos birlan shoh,
Qasri nilufar etti manzilgoh.
Ilgiga oldi jomi firuza,
LaKjl may andin etti daryuza.
Nilufardek liboslar bila oy
Bo'ldi xursheddek jahon oroy.
Uylakim ko'z yorutqali jovid
Chiqti ko'k atlasin kinib xurshid.
Ihti Bahrom jomi nilufariy
Tavnade kim yosolg'ay ul sipariy,
Anga tegruki gunbazi gardun
Ayladi lojuvardini shabagun.
Yuz sadaf zohir etti nili sipehr,
Botti ul Nil ichinda zavraqi mehr.
Shah qilib tark bazmi oroyish,
Uyqudin tolib o'ldi osoyish.
Qildilar jamKj majlis asbobin,
Istabon shohning shakar xobin.
Pardag'a kirdi sho'xi jilvanamo,
O'ylakim shom bo'lsa, mehri samo.
Xnzmat ahli yana qilyab novard,
Topibon rahnavardi olamgard.
Kelturub rost uylakim har shom,
Berdilar parda ksyinpdam orom.
Pardadin buyla zohir o'ldi nido:
"Kim musofir fasona qilsun ado".
Buyla bunyod etib duo roviy
Dedi: "Bu etti pardayi moviy
Qasr johingg'a pardayi ayvon,
Borgohingg'a balki shodirvon.
Mehr - tojing uza guhar yanglig',
Charx - bogingda kilufar yanglig'".

XXIX

Beshinchi iklim yo'lidan kelgan musofirning doston oroligi

102 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Chun anga bu duosi ettikim
Oxir o'lg'ach ravon ettikim:
Bor ekandur Adanda javr fane,
Javr qilmoq fanida saf shikane.
Bori manzil bo'lub savohil anga,
Sohili bahr o'lub manozil anga.
Ham tanumondu ham shujou daler,
Ul sifatkim jazira ichraki sher.
Axzi moli harom komi o'lub,
Buyla kom istabon haromi o'lub,
Shavkatidin ne yor anga, ne rafiq,
Yalg'uzun aylar erdi qatKji tariq.
Korvoni agar o'nu gar yuz,
Borchasig'a harif edi yalg'uz.
Yo'q savohil ichinda rahzan ul,
Bahr aro ham anga kelib fan ul.
Bir necha zavraq asrabon tayyor,
Yangi oy zavraqi kibi sayyor.
Qaysi zavraqkim ul yasab oni
Asrabon o'zga erda pinhoni.
Necha rahzan anga mulozim etib,
Hifzini borchasig'a lozim etib.
Qaydakim zavraqi topib taskin,
Anda bir diydabon qilib taKjyin,
Kim jazoirdakim tutub besha,
Ul kishiga bu ish bo'lub pesha,
Kim chiqib bir biyik shajar uzra
Ko'z solib bahra mavjvar uzra,
Ko'ziga kema uchrasa nogah,
Ani filhol etar edi ogah.
Ul minib zavraqi sabuk sayre,
Uylakim suvda sayr etar tayre,
Kema ahlig'a hay deguncha etib,
Borchag'a har ne ko'ngli istar etib.
Talabon molu aylab elni halok,
Yenibon komi dil bila bebok.
Bahr aro ofati nechukki, nahang,
Besha ichra nechukki, sheru palang.
Suv yuzinda sabo kibi obir,
Otini xalq aytibon Jobir.
Dashtu daryoda lek ahli ubur
Jobiri rohzan qilib mashhur.
Bor edi bir jazira maKjman anga,
Xalq molin yig'arg'a maxzan anga.
Bir yig'achqa yaqin jazirag'a davr,
Davrida suvg'a topmayin kishi g'avr,
Davrasida ko'runmayin ko'zga,
Onchakim ko'z tushar sudin o'zga.
Ichida beadam shajar butubon,
Sabza o'rnig'a nilufar butubon.
Chashmai erdi xushguvor anda,
Zahr aro no'sh oshkor anda.
Ul su birla yasab edi bog'e
Bog' ichinda imorati dog'i.
Anda dahlizu gunbazu ayvon,
Suyi andoqki, chashmayi hayvon.
Go'yiyo andag'i jazoir aro,
Shahri ermish oti "Bihisht saro",
Anda shohi saxiyu donishvar,
Qabzayi hukmi ichra ul kishvar.
Oti Navdar va lek o'zi nodir,
TabKji har nodir ish aro qodir.
Bor emish go'yiyo anga bir qiz,
Odami o'yla ko'rmagan hargiz.
Qadikim naxli sarfarozi kelib,
Husn bog'ida sarvi noz kelib,
Zulfidin sunbul aylabon yuz pech,

Og'zidin g'uncha aytmay so'z hech.
Orazi mashKjali jahon afro'z,
Partavi shuKjlasi kelib jonso'z.
Sochi aylab komand bo'lmoq fan,
Mehr bo'ynig'a tortar erdi rasan.
Yuziga mehr bandavu oti Mehr,
Uyrulub mehridek boshig'a sipehr.
Bahrg'a noz ila chu ko'z solibon,
Dema ko'lok, bahr qo'zg'olibon.
Bu sifat mehri olam afruze,
Mehr yo'q, shuKjlayi jahon so'ze
Bir kun istab tengiz tafarrujini,
Yel xiromiyu suv tamavvujini.
Kiribon zavraq ichra soyir o'lub,
Ul jazoir to'shida zoyir o'lub.
O'yla bahri falak misol ichra,
Kavkabi er tutub hilol ichra,
Nogahon esti nomuvofiq el,
Voqif o'lguncha kemalardagi el,
Kemalarni tengiz aro surdi,
Shiddatin lahza-lahza oshurdi.
Toki tund o'ldi bahr aro ko'lok,
Dedi malloh aylabon yaqo chok:
"Kim inoyat yo'q ersa yazdondin
El keraktur yumaq ilik jondino.
To bu yanglig' necha kecha-kunduz
Yel surur erdi kemalarni tuz.
Topqucha el suubati orom,
Kemaga oncha bo'lmish erdi xirom,
Ki kishikim qo'yub edi Jobir,
Diydabonliqqa har sori nozir,
Suvda chun kemaga nazar qildi.
Ko'rganidin anga xabar qildi.
Kirdi zavraqqa Jobiri xunrez,
Yel kibi qo'ydi yuz alar sori tez.
Yetgach-o'q bo'ldi razmu kin pardoz,
Qildilar kin alar dog'i og'oz.
Har o'qikim alar sori atti,
Qonlarin bahr suvig'a qatti.
Qildilar, chun ko'p aydadi bedod.
Qalgani znphor ila faryod.
Olga solibon borin surdi,
Tokim o'z maskanig'a etkurdi.
Kemalarni qiroqg'a bog'lab rust,
Xalqu amvolini chiqardi durust.
Sho'xdin chun emas edi ogoh,
Ko'zi tushti aning sori nogoh.
Yiqilib zoyil o'ldi andin hush,
Bir dam erdi o'luk kibi xomush.
Hushi kirgach yana nazar ettn,
Ko'rgach-o'q holidin yana ketti.
Necha qatla chu bo'ldi mundoq hol,
Bildikim yo'q anga boqarg'a majol.
Amr qildiki mohi Zuhra jabin,
Kirdi bog' ichra bo'ldi qasr nishin.
Qoshig'a qo'ydi bir-ikki gulxad,
Sarvp gulruxg'a hamdamu ham qad
O'zga nekim bor erdi yaxpsh-yomop,
Beribon jonidin borig'a amon,
Qildi bir kema borchag'a taKjyin,
Ul kema ichra tuttilar taskin.
Dedi: "O'z mulkunguzga azm etingiz,
Jon keraklik esa ravon ketingiz!"
Vahm etib ul guruh bu so'zdin,
Bahr aro ittilar ravon ko'zdin.
Mohvash qoldi ul jazira aro,
Mehri iqboli shomi tiyra aro.
Jobir oning xayolidin xushhol,

Ko'ngliga kelmayii umidi visol,
Mehr ko'ziga shomdek ayyom,
Mehrdek ko'ngli o'rtanib to shom.
Go'yiyo ham jazirada bir shahr,
O'zi firdavsu salsabil anga nahr.
Bor emish ravzadek havosi aning,
Charxi minu kibi fazosi aning.
Anda bir shoh hokimu voliy,
Mulki maKjmururu himmati oliy.
Oti NuKjmonu mulki oti Yaman,
Adlidin mulki gulistonu chaman.
Anga bir o'yla nozanin farzand,
Kim bashar ichra yo'q anga monand,
Yuzidin bargi gul xijil erdi,
Qaddidin sarv munfail erdi.
Borcha fazlu hunarda yo'q misli,
Ko'zguga boqsa o'zi-o'q misli.
Hunar avji sori kelib anga mayl,
Yuzi andoqki mehr, oti Suhayl.
Mehr zulfig'a ko'ngli bog'lig' edi,
Bu anga go'yiyo atog'lig' edi.
O'ylakim Mehrning xarobi Suhayl,
Mehrg'a ham Suhayl sori mayl.
Maylni qo'yki, volavu zor ul,
Jon berib vaslig'a xaridor ul.
Bo'ylakim hajr qo'ydi bag'rig'a dog',
Manzil o'lmish edi anga ul bog'.
Bor edi anda guna-guna shajar,
Gul yo'q erdi, bag'ayri nilufar.
Nilufarvor so'g'vor erdi,
Nilufar ichra ashkbor erdi.
Ashkidin go'yiyo berur edi suv,
Oh o'tidin qururg'ayib qayg'u.
Yo'qki hijrom g'amida zoru zalil,
Nilufar ichra oqizib edi Nil.
Topibon ashki nilufarda mamar,
Yo'q, ajab bahr ichinda nilufar.
Ko'ngli gar nilufarg'a rog'ib edi,
Mehr ila nilufar munosib edi,
Nilufar sori ko'p qilib ohang,
Kiy makin ham qilib edi ul rang.
Nilufargun libos birla sanam
Tutubon yor hajrida motam.
Motamin zohir aylamakka mafar,
Rang aro so'g'vor nilufar.
Mehrni charx etib asiri firoq,
Aylar erdi Suhayl atasi yaraq.
Aqd bazmini qilg'ali obod,
Go'yiyo bu mahal edi miqd.
Yuklabon necha jung aro amvol,
Anda mavjud har ne qilsa xayol.
Yer tutub bir hilol ichinda Suhayl,
Mehr aqdig'a aylamish edi mayl.
Yo'l qiroqdin magar yiroq erdi,
Bahrdin borsa yaxshiroq erdi.
Bu jihatdin murod sori murur,
Bahrdin ittifoq tushti zarur.
Andakim Mehr kemasin ko'lok
Surdi bahr ichra o'ylakim xoshok.
Go'iyokim esib hamul el tez,
Soldi bu elga dog'i rusto-xez.
Suv'ga surdi Suhayl kemasini,
Oyirib borcha xaylu niymasini.
Beribon kemasiga muhliq mavj,
Bir zamoni hazizu gohi avj.
To kema bo'ldi ul sori obir,
Kim qo'yub erdi diydabon Jobir.
Diydabon ul taraf boqib nogoh,

Yana Jobirni ayladi ogoh.
Ul kirib zavraqig'a ayladi azm,
Bo'lub ul kema ahli qatlig'a jazm.
Chun etib qildi el halokiga mayl
Razmu kin ichra chobuk erdi Suhayl.
Qila boshlab aning bila parxosh,
Ishlari kema ichra bo'ldi savosh.
Jobir ar zarb urar edi behad,
Borcha zarbin Suhayl etar rdi rad.
Qilsa ul dog'i zarb izhori,
Munga ham tushmas erdi ul kori.
Ikisp chunki erdilar cholok,
Bir-biridin alarg'a yo'q edi bok.
Ko'rdi Jobirki, qoyim o'ldi ishi,
Olida nomuloyim o'ldi ishi.
G'olib o'lmaq aro bo'lub ojiz,
O'zin ul navKji ko'rmayin hargiz.
Ilgiga hiyla shevasin oldi,
Yalang'achlab o'zin sug'a soldi,
Xasmning kemasi tubiga kirib,
Tig' ila kemanding tubini yorib.
Taxtani uyla kov-kov etti,
Ki suv yo'lin nechukki nov etti.
Kemasii chunki nov ko'rdn Suhayl,
Tubidin suv yuqorm etg'an mayl
DafKjig'a necha hiylagar bo'ldi,
Qilmadi eudu kema suv to'ldi.
Ul su to'ldiyu bahr erdi amiq,
Kemayu kema ahli bo'ldi gariq.
Qo'lni shahzoda jonidin yudi pok,
Qo'ydi ko'nglin suda bo'lurg'a halok.
Qildi Jobir alilg sori ohang,
Ul snfatkim bolig' yutarg'a nahapg.
Boshig'a etti aylamakka qatil,
O'lar elga nechukki Azroil,
Qo'liga chun aning qo'lin oldi,
O'zining zavraqi aro soldi.
Chiqti dogi eshib kamandini chust,
Bog'lab oning ilik-ayog'ini rust.
Bo'ldi yanmaq ishiga omoda,
Keldi iogoh o'zpga shahzoda.
Ko'rdn o'zni garib - band ichra,
Halqa-halqa xami kamand ichra.
Aduv ilgida qatra euvdek tig',
Yedi o'z potavonligiga darig'.
Dedi Jobir, ki: "Ey qo'lumda asir,
Razmu ko'shishda qilmading taqsir.
Men bu zavraqni suvg'a to surdum,
Ming seningdekni suvda o'lturdum.
Birida sencha ko'rmadim jurKjat,
JurKjating bo'ldi maxlasingga jihat,
Kim tengiz ichra boshiiga ettim,
O'laringdin seni xalos ettim.
Qatlinga garchi tabKj rog'ib emas,
Lek qo'ymaq dag'i munosib emas,
Kim agar banddin xalos o'lg'ung,
Bir shahi komrong'a xos o'lg'ung.
Bo'lmaq o'lmas xalos domingdin,
Bo'lmaq'um emin intiqomingdin.
Ish hisobin shumora qilg'ungdur,
Qatlu kinimg'a chora qilg'ungdur.
O'lmaq avlo sanga kamand ichra,
Tirik o'lmaq valek band ichra".
Necha izhori ajz qildi Suhayl,
Qilmadi kinavar javobig'a mayl.
Kemasin maskani sori surdi,
Oni o'z maKjmanig'a etkurdi.
Qasri kunjida bor edi chohe,

Kimsani band aylasa gohi,
Ul chah ichra qilur edi sokin,
Chiqmaq andin emas edi mumkin.
Aning aKjzosidin rasan oldi.
Band ila choh qaKjrig'a soldi.
Har kim ul choh aro chu bo'ldi g'ariq,
Non ikita edi, su bir ibriq.
Yuqori dilbaru quyi bedil,
Bir-biridin vale ikov g'ofil.
Bu ikovga bu erda mundoq hol,
Qavmu xaylig'a emdi ko'r ahvol.
Andakim Mehrni qilib noshod,
Qavmu xaylini ayladi ozod.
Ul ulus jondin ayru el yanglig',
Sayr etib suv yuzida el yanglig',
Kunduzu kecha po'ya ettilar,
Toki kishvarlarig'a ettilar.
Nilufargun libos etib bori,
Qildilar borcha motam izhori.
Shoh xud Mehr ishtiyoqidin,
Bal jigargo'shasi firoqidin,
Ham bu rang aylab erdi jilKjatni,
Xayli dog'i bu rang kisvatni,
Chun bular dog'i keldi motam ila,
Bahri anduhu lujjayi g'am ila.
Shohkim bag'rig'a tegib edi tish,
Ayladi Mehr holini taftish.
Bo'ldi ketgan azo yana toza,
Qolmadi dardu g'amg'a andoza.
Qildilar ulcha bor edi taqdir,
Ki ne kelturdi olig'a taqdir.
Yana anduh ila fig'on qildi,
Yana anduhi qasdi jon qildi.
Tiyra bo'ldi jahon anga holi,
Go'yiyo botti mehri iqboli,
Dedi o'ziga yig'lab achig'-achig',
"Ki achig' yig'lamaq manga ne asig'.
Tig' ila bag'rim aylasam pora,
Chun jigargo'sham itti, ne chora?
Chora topmoq kerak mufid emdi,
Yo'q g'amu noladin umid emdi".
Olib ilgiga safhayu xoma,
Qissa sharhini yozdi bir noma,
Har ne ish bo'lganin bayon etti,
Shoh NuKjmon sori ravon etti.
Yozib ul noma ichra pinhoni:
"Kim bu bo'lmish qazoyi yazdoniy,
Lek haqkim g'amu balo bermish,
Dard bermish vale davo bermish.
Chora bu ishga iltiqom durur,
Yo'qsa bo'lmoq tirik harom durur,
Mehr agar erdi jonima payvand,
Sanga dog'i bo'lub edi farzand,
Bo'lsa ul dushman ilgida mahbus,
Manga nomus erur, sanga nomus.
Mundin o'zga bu ishga yo'q tadbir,
Kya ikimiz cherik iig'ib bir-bir.
Senga mulkungda bo'lmaq o'lsa mayl,
Lek farzandi arjumand Suhayl,
Kim erur pil zo'ru sher shukuh,
Panjasidin kelib bu iki sutuh,
Bal haqiqat aro aningdur Mehr,
Ki bu mansuba zohir etti sipehr.
Boshlabon ul cherikni sohil ila,
Suv yaqosidagi: manozil ila,
Aylabon razmu kiy.na izhori,
Kelsa Jobir jazoyiri sori,
Men dagi tabKji kiyna xohimni,

SaKjy aylab yigib sipohimni,
Yaroq aylab ko'ngul farogi bila,
Ulcha mumkin cherik yarog'i bila,
Beribon kemalar aro orom,
Yel kibi aylasak suv uzra xirom.
Men sudin aylasam azimat jazm,
Ul qurug'luq soridin aylab azm,
Uyla tarix aylasak mioid,
Ki qachonkim bo'lur bu ish bunyod,
Necha kundin so'ng o'lg'ay imkoni,
Qabsamaq bu iki cherik oni.
Ham o'shul navKjkim muqarrar o'lur,
SaKjy qilsaq bu ish muassar o'lur,
Ki chekilgay bu intiqom oxir,
Ro'zi o'lg'ay bu navKj kom oxir.
Ul zuhalvash jazog'a xos o'lg'ay,
Mehr ham uqdadin xalos o'lgay,
Gar bu yanglig' emas durur sanga kom.
Oni ham botroq aylag'il eKj lom,
Ki chu ish tushsa boshima yolg'uz,
O'zga yanglig' topay salohpg'a yuz".
Shoh NuKjmon o'qug'och ul noma,
Bildikim bo'lmish o'zga hangoma.
Yig'labon bo'ldi asru ko'p g'amnok,
Bu sitamdinki, ayladi aflok.
Oni ham bildi shohi ozoda,
Kim musofir chu bo'ldi shahzoda,
Maqsadi sori etmagan ermish,
Kema ul sori ketmagan ermish.
Iki muhlik ajab g'am o'ldi anga,
Motam ustiga motam o'ldi anga.
Bilmadikim ne ish ekin hodis
Kim ul ishga bo'lub ekin bois,
Kim aningdek Suhayli sayyora
Charx zulmidin o'lg'ay ovora.
Uylakim bo'lmag'ay asar andin,
Demagay hechkim kabar andin.
Ko'p qilib fikr topti raKjyi savob,
O'qug'an nomag'a bitidi javob:
"Kim hamul nomakim, bitilmish edi,
Mehr holin bayon qililmish edi,
Ul alam garchi soldi boshima dud,
Bildim o'rtanmagimda yo'qtur sud.
Sabt edikim, yururga qilsang mayl
Yaxshi, yo'qsa chekib sipoh Suhayl
Azm aylab cherik yarog'i bila,
Yurusun bahrning qirog'i bila.
Nukta qilma Suhayldin iblog',
Qo'ymag'il dog'im ustiga yana dog'.
Degil avval muniki, qani Suhayl?
Qoni ulkim, der erduk ani Suhayl?
Kim Suhayl etgali sizing sori azm
Olti oydur hisob etib biz jazm.
Kech kelur fikridin eduk g'amnok,
Yetmagan anda, bizni etti halok.
Sen qurug'luq bila sipah cheksang,
Charx uza avji borgah cheksapg,
Men bo'lub kema ichra bahr xirom,
Sipahim birla tutmasam orom,
Topqamen shoyad ushbu savdoda,
Gavqarimdin nishona daryoda.
Topsamu topmasam sening sori
Aylagumdur tavajjuh izhori,
Ki nechukkim, kerak qilib ko'shish,
Haq taolodin istabon baxshish,
Ul haromig'a tig'i kin sursak,
Keragidek jazog'a tegursak,
Emdi mavKjid falon kun o'ldi yaqin,

Azm uchun soat ayladuk taKjyin.
Sen dag'i ushbu so'zni aylab jazm,
Kerak etsang bu vaKjda birlan azm".
Emdikim yozdi nomag'a unvon,
Nomaning homilini qildi ravon.
Chunki qosid bitikni etkurdi,
Shoh Navdar qo'lig'a topshurdi.
Navdar ochtiyu soldi borig'a ko'z,
O'qudi anda har ne bor edi so'z.
Bo'ldi miod vaqtidin ogoh,
Ham o'shul vaqt birla yig'di sipoh.
Ul sari azm qilg'ali NuKjmon,
Ham muayyan bor erdi vaqtu zamon.
Bo'ldilar iki shoh mustaKjjil,
Biri daryo bila, biri sohil.
Necha kun aylabon masofat qatKj,
Sohilu bahr ichinda ofat qatKj.
Bo'ldi paydo aduv bo'lur besha,
Tushti iki tarafqa andisha.
Qoldi Navdarg'a chunki bir manzil,
Besha ichra murur edi mushkil.
Vahm oldi qarorini shahdin,
Ki aduv chiqmag'ay kamingahdin
Kesturub beshani ochilg'ali yo'l,
Cherigin eltur erdi ilgari ul.
Go'yiyo saydlardin ul jangal,
VoqiKj erdi to'la bug'uvu maral,
Shahg'a ko'p erdi ov ishida vuquf,
Balki bor erdi esru ko'p mashKjuf,
Har tarafdin dorir edi sayde,
Shahga erdn sipoh ishi qaydi,
Sayd etgach ko'zini asrar edi"
Ko'rmayin deb o'zini asrar edi,
Nogahon bir shikoriyi gulrang
O'tgali qildi olidin ohang.
Keyncha ixtiyorsiz chapti,
O'q otarg'a qarorsiz chapti.
Sayd jangal ichini qildi talash,
Yo'li ham tor ediyu ham chnrmas.
G'ayr oning so'ngicha chopmas edi,
Uq otarg'a majol toggmas edi,
Iztirob aylabon ota tushti,
Bir-iki o'q, vale xato tushti.
O'zga xud bo'ldi ul sifat bexud,
Kim dimog'idin uchi hushu xirad.
Sayd qasdig'a uyla qo'ydi ko'ngul,
Ki aduv chiqti yodidin bilkul.
Sayd ila beshag'a kirib ketti,
Ki aduv qavmu xaylig'a etti.
Qo'yub erdi kaminda Jobir nev,
Kinavarlar masof vaqtida dev,
Kim kishi tutsalar keturgaylar,
Xizmatig'a aning eturgaylar.
Ko'rdilar solur erdi bir bugu xez
Yetti oni qavub bir otlig' tez.
Poshina raxshlarg'a urdilar,
He deguncha ani tushurdilar.
Chopibon saydg'a solay dedi qayd,
O'zga sayyodlarg'a bo'ldi sayd.
Shah tilar bo'lsa shohlik qilmok,
Sipaxidin kerakmas ayrilmoq.
Shahni derlar sipoh birlan shoh,
Shoh emasdur yo'q ersa anda sipoh.
Shahg'a xayl o'lsa fath aning ishidur,
Bir kishi Rustam o'lsa, bir kishidur.
Shahlig' oyinin aylabon zanbur
Aylamas besipah sukunu murur.
Uchsa yolg'uz ko'rarga oqu-qaro,

Ne tafovut ulu yana bir aro.
Borsa shatranj shohining sipahi,
Ko'rki, bormu hisob ichinda shahi.
Chunki Navdar aduv'ga bo'ldi asir,
So'ydilar har ne kiyganin bir-bir.
Holig'a chun nazora qildilar,
Navdar erkanni jazm bildilar.
Biri ul xayldin chopib filhol,
Berdi Jobirg'a mujdayi iqbol.
"Kim bu yanglig' ish oshkor o'ldi,
Buyla saydi sanga shikor o'ldi".
Ul eshitgach bu navKj afsona,
Tengriga sajda qildi shukrona.
Dedi: "Mavquf bo'lmayin nimaga,
Ko'zini bog'labon soling kemaga.
Eltibon qasr aro qiling mahbus,
Eshigin ustidin eting madrus.
Andog' aylang bu ishni pinhoni,
Kim kishi fahm qilmasun oni.
Uy eshigin falong'a topshurunguz,
Xabarin manga bot kelturunguz!"
Shahni ul qasrg'a eturdilar,
Borcha hukmin bajo keturdilar.
Ne, ne er erkanpni bildi shah,
Ne shah erkandin o'ldi el ogah.
Bo'ldi Navdar ishiga surat bu,
Lek NuKjmong'a jilvagoh edi suv.
Qoldi chun iki kunchilnk maqsad,
Yana el suvni qo'zg'adi behad.
Bo'ldi kulok osmon panmoy,
Ko'runur zrda kemadsk yangi oy.
Tushti NuKjmon ishiga asru futur,
Har zamon jonidin edi mahjur.
To safar ahli ko'pi o'ldi talaf,
Tushti har bpr kema bir o'zga taraf.
Garchi NuKjmong'a ko'p etishtk pahib,
Lek to'fondin o'lmadi osib,
Kemasi leknn ul taraf ketti,
Ki burun o'g'li kemasi etti.
Didabonlar yana qilib maKjllum,
Yana Jobirga dedilar mafqum.
Yapa Jobir etib alar sori bot.
Topmay ul xaylning ko'pida hayot.
Tirigidin so'rub chu surati hol,
Zohir anglabki, ne durur ahvol.
Ilayig'a solib, alarni surub,
Sharh k. ilg'an jazirag'a keturub,
Chiqarib shohni o'lum holi,
Kemani moldin qilib xoli.
Shoh jismiga zaKjf topib yo'l,
Fahm qilmayki, ne kishidur ul.
Shahni bir pardag'a nihon qildi,
O'zga zindon sori ravon qildi.
Har zamon shoh ichinda jondin vahm,
Kimsa lekin ul ishni qilmay fahm.
Yana ul elni soldi kema aro,
Bo'ldi bu navKj alarg'a nukta saro:
"Ki kerak bo'lsa sizga jon, ketingiz!
Qaydakim ko'nglunguz tilar etingiz!
Bu navohida anglasam sizni,
Qo'ymag'umdur tirik biringizni!
Kettilar boshlarin olib bu guruh,
Ko'z aro ashku jon aro anduh.
Shoh Navdar sipohi ham bori,
Bildilarkim ne ish erur tori
Roy ko'p urdilar tuzub mahfil,
Shahsiz o'lsa sipoh, yo'q hosil.
Tapmoyan g'ayri qaytmaq chora,

Buzulub yandilar bayakbora.
Jobiri rohzan bo'lub firuz,
Tunu kun bog'i ichra bazm afro'z,
Mehr yodi bila ichib sog'ar,
Sola olmay vale yuziga nazar.
Boqa olmay anga murodi bila,
Qon yutub, yo'qki bola, yodi bila.
Mehr gul yanglig' aylabon yaqo chok,
Nilufarzor aro kezib g'amnok.
Yosh to'kub bahri mavjvar yanglig',
Ko'k libos ichra nilufar yanglig'.
Yuziga bas taponcha urg'anidii,
Nilufarlar ochib gulistonidin.
Hajrdin forig' o'lmag'in istab,
Ul balodin qutulmag'in istab.
Fikrdin kecha ko'zni yopmas edi,
Chora ko'p istar erdi, topmas edi
Bandini anglab erdi choh ichra,
G'amu anduhi umrkoh ichra,
Dedi: "Ul chahdin oni qutqarsam,
Yig'labon zor-zor yalbarsam,
Ozim etsam Suhayl uchun oni,
Kim desam hojatimni pinhoni,
Ul magar holatimni anglab jazm,
Maxlasimg'a bu sori qilg'ay azm".
Yoshurun tiyra uyga ul dilxoh
Kirdi iki kaniz anga hamroh.
Keldi chah boshi uzra g'amparvard,
Chekti up: "K-ey asiri mehnatu dard.
Mep dog'i bir faqirmen sendek,
Notavonu asirmen sendek,
Maxlasing nchra saKjy etib jondin,
Seni cheksam bu tiyra zindondin,
Har ne desam qabul etarsenmu?
Qayon etsam ravon ketarsenmu?"
Choh ichinda Suhayl edi betob,
Holpni zaKjif qilmish erdi xarob.
Bor edi oicha mehnati bir yon,
Mehri gulchehr furqati bir yon,
Bo'lg'ach ul navKj so'z xitobi aning,
Oshti ul undin iztirobi aning,
Ko'nglini saKjy birla to'xtatti,
Nozaning'a bu navKj so'z qotti:
"K-ey bashar xilqatu farishta sifot.
Bergap o'lgan tanimg'a toza hayot!
Sendin etsa bu navKj lutf zuhur,
Har nechuk ishga aylasang maKjmur,
SaKjy etay to tanimdadur jonim,
Qilayin toki bo'lg'ay imkonim".
Mehr eshitgach bu so'zni soldi tanob,
Ne tanob, iki gisuyi partob.
Notavon tutti rishtani mahkam,
Mehr chekti, ul iki mahvash ham
Tiyra uyga chiqardilar oni.
Mehr ko'p qildi lutf pinhoni.
Qildi zanjiru banddin ani fard,
Yer o'pub dedi zori g'amparvard:
"Ki ne hukm etgung, ey malak siymo,
Shammai andin aylagil iymo".
Mehr qildi fasonasin bunyod,
Boshig'a nekim o'tti-ayladi yod.
Atavu mulku johu hashmatini,
Pardasig'a Suhayl nisbatini.
Qo'rganin bahr mavjiddin tashvir,
Tushganin anda notavonu asir.
Bo'lg'an anda zarurdin sokin,
Qalg'anin Jobir ilgidin emin.
ZaKjif etib notavon aning so'zidii,

Lahza-lahza borur edi o'zidin,
Anga etkurdi so'zni Mehri munir,
"Ki bu yanglig'ki, men bo'lubmen asir,
Aylay olmas kishi xalosima mayl,
Ko'shishu kino birla g'ayri Suhayl.
Sanga ey dardmandi ovora,
So'z budurkim, gar aylabon chora,
Andoq etsangki, bahrdin qutulub,
Yaman ahli sori ravona bo'lub,
Jahdu surKjat aro tay aylab arz,
Holatim aylasang Suhaylg'a arz.
Lek bir nukta bor durur yashurun,
Ki seni munda asrasaq necha kun.
Jazm qilsang bu ishni pinhoni,
Ont ichib emin aylasang oni,
Ki chu men bastayi balo bo'ldum,
Jobir ilgiga muftalo bo'ldum.
Manga tushmish ko'zi yiroqdinu bas,
Yiqilib erga yotti uylaki xas.
Chun ko'rar fikri qilmaq erdi ishi,
Chunki ko'rdi yiqilmaq erdi ishi.
Munda to zoye o'lmish avqotim,
Budur oning bila muloqotim".
Muni bilgach Suhayli zoru hazin,
Shammai topti xotiri taskin.
Sidq bildi yaqin aning so'zini,
SakJy ila asray olmadi o'zini.
Ohidin o't dimog'ig'a tushti,
Dilbarining ayag'ig'a tushti.
Qildi faryodu bordi andin hush,
Mehrni hayrat ayladi madhush.
Chunki holin bilurga ayladi mayl,
Yaxshi tahqiq qilg'ach, erdi Suhayl.
O'lgudek nola qildi ul dag'i,
Hushi borib, yiqildi ul dag'i.
Yiglabon boshlarida iki kaniz,
Ko'tarib boshlarini mehr omiz.
Kelgach o'ziga Mehri ravshan roy,
Dedikim: "Fitna bo'ldi bol kushoy",
Ayladi oni tiyra uyda nihon,
Anga tegruki, tiyra bo'ldi jahon,
ZakJfi ifrotidin Suhayl dag'i,
O'ziga keldi lek uyqu chag'i.
Bo'ldi bir-biriga jism ila jondek,
Yo magar sarvu ishqpechondek.
Necha kun qasr aro nihon erdi,
Sarvi gulruxqa mehmon erdi.
Toki berdi taom ila sharbat,
ZakJfliq zor jismig'a quvvat.
Ani ham jazm bildikim Jobir,
Mehrdin hajr ila emish sobir.
Bir kun o'lg'onda Jobiri g'ofil
Bog'ni sayr etarga forig' dil,
Chiqtn o'trusidin Suhayli daler,
Ul sifatkim, qaban masofig'a sher,
Dedikim: "Pahlavonliq ermas ul,
Kim kishi makr birla urg'ay yo'l.
Teshib el kemasini hiyla bila,
G'arq etib suvg'a bu vasila bila.
Qalmag'an chag'da kimsaning joni,
To'tubon band aylagay oni.
Sen agar zohir etging itlikni,
Men sanga ko'rguzay yigitlikni",
Dediyu xasm sori qildi shitob,
Xasmni hayrat ayladi betob.
Chun talashmaqqa ayladilar mayl,
Ko'tarib erga urdi oni Suhayl.
Bag'ladi qo'llarin shitob bila,

Muni ul bag'lag'an tanob bila.
Soldi filhol ani hamul chah aro,
Bu durur tabKju fahmi ogah aro:
"Har kishikim birovg'a qazg'ay choh,
Tushgay ul choh aro o'zi nogoh".
Chun Suhayl o'ldi ul sifat firuz,
Mehr akdig'a bo'ldi bazm afruz.
Tushti Jobir dafoyini qo'lig'a.
Balki olam xazoyini qo'lig'a.
Andag'i el bo'lub sarafganda,
Shah topib barcha bo'ldilar banda.
Emdikim, buzdi bazmi ayshu farah,
Qo'liga oldi shohvor qadah.
Fikr etib komgoru davlatmand,
Dedi: "Har kimki, Jobir etmish band,
Men bilib borin ayladim ozod,
Kelturungkim, qilay qadah bila shod".
Iki bandi-o'q erdi bog' nchra,
Kelgach ul majlisi farog' ichra.
Biri Navdar edi, biri NuKjmon,
Kimga bo'lg'ay bu navKj kissa gumon.
Bu mahalni ne navKj sharh etayin,
El bilur, bilmas o'lsalar petanin.
Bori iki ata, iki farzand,
Rishtayi vasl ila topib payvand.
Qo'pubon yiglashib ko'rushtilar,
Ulturub bir-birin so'rushtilar.
Bo'ldi maKjlum chun bori holat,
Shukrlar qildilar etib hayrat.
Iki shah kirdilar xudo yo'liga,
Mulklarini solib aning qo'lig'a.
Mulk eli shukr qildilar bori.
Aylabon shodmonlig' izhori.
Evrulub kom birla davri sipehr.
Vasl topti Suhayl birlan Mehr.
Mehrkim, charx xokrohi edi,
Nilufarzor jilvagohi edi,
To'ni ul rangu ko'nglaki ul rang,
Yorining dag'i kiymaki ul rang.
Nilufar rangi keldi tabKj pazir,
Kim libos etti oni Mehri munir.
Har pari chehraki, mahvash erur,
Movi o'lsa libosi dilkash erur.
Mehrkim gulruxi samoviydur,
Nilufarvash libosi moviydur.
Chun tugatti fasonani roviy,
Pardador ochti pardayi moviy.
Shoh Bahrom abri ehsoni,
Lutf birla ko'kartti oni.
Qadrig'a bergach, oning afzoyish,
Ko'ziga uyqu soldi osoyish.

XXX

Panjshanba kuni Bahromning sandal oso xilKjat bila gulshani sandalbo'yda orom tutub, sarvi sandal nasim bila bodayi sandal shamim ichmak va ul sandallar laxlaxasidin dimogi muattar bo'lub, ko'zi uyqu mayli qilmaq

Panjshanbaki subh charxi mahal,
Suvadi ko'k jabinig'a sandal,
Sandal oso nasimi laxlaxa soy
Ko'k dimog'ig'a bo'ldi atrfizoy.
Bu sifat atri sandal osodim,
Tun mizoji qutuldi savdodin.
Sandaliy qildi shoh borcha libos,
Sandal oso uy ichra tuzdi asos.
Sandali qo'ydi osmon soya,
Anga sandal yig'ochidan poya.
Jilvagar bo'ldi sarvi sandal bo',

Sandaligun libosi to'-barto'.
Hulla sandal nasimi turfa sijof,
Sar-basar davrasida sandal bof.
Bazm atrig'a zohir etti buxur,
O't uza qursi sandalu kofur.
Chun qadah doir o'ldi, qildi vidoKj,
Kechagi maydin ulcha erdi sudoKj.
Mayda soqiy magar qilib edi hal,
Dardisar dafKjig'a qizil sandal.
Chunki xurshidi sandali bog'i,
Qo'nub ochti qanot tun zog'i.
Shom ochib mushkfom chadirishab,
Qursi sandal anga yoyib kavkab.
Sandali yonidin qo'pub gulchehr,
Yuz yoshurdi nechukki, sandal mehr.
Yana kom etti shohi farzona,
Uyqu mayli qilurg'a afsona.
Qildilar hozir uyla sayyohe,
Balki so'z bahri ichra mallohe.
Ki kecha o'lturub fasona degay,
G'oibidin magar nishona degay.
Nuktagu boshladi duo avval,
Berib anfosi nafhayi sandal.
Dedi: "To charx bo'lg'usi doyr,
Qilg'usi davra anjumi soyir,
Charxdin masnading rafiKj o'lsun,
Najmdin ashhabing sariKj o'lsun".

XXXI

Oltinchi iqlim yo'liyan kelturgan musofir nukta tirozlig'i

Forig' o'lg'ach bu dur nisoridin,
Dedikim: Boxtar diyoridin
Qildilar azmi Xovar iki kishi,
Tunu kun sayr o'lub alarning ishn.
Birisi Muqbili biyobon gard,
Yana bir Mudbiri bihor navard.
Rahrav ul ikidek bu ko'hna saro
Qilmay ehsos barru bahr aro.
Muqbil ozodayi humoyun fol,
Elga maqbul etib ani iqbol.
Mudbir andoqki, borsa har sori,
O'lturub yuzda gardi idbori.
Yo'lda bir vodi erdi asru maxuf,
Qilmay andin murur ahli vuquf.
Tikanu sho'ra - sabzavu bog'i,
Naftu go'gird - suvu tufrog'i.
Chun buxoru ufun hujum aylab,
Isi anfosini samum aylab.
Yeli o'tkim, kishi tanig'a urub,
Chun kul aylab ham o'zi-o'q sovurub.
Anda yo'q jonvarning imkoni,
Qiribon chun o'zi chiqib joni.
Debon el "Vodiyi Hamim" otin,
Hirqati aylab oni isbotin.
Ul ikov yo'ldin o'lmayin ogoh,
Buyla vodida bo'ldilar hamroh.
Ko'rdilar chunki yo'l subatini,
Ul balo dashtining uqubatini.
Ki nechakim, aning kanorasi yo'k,
QatKj qilmaqtin o'zga chorasi yo'q.
Har balo qo'ysa yuz tahammul etib,
Kirdilar dasht aro tavakkul etib.
Chun harorat sharora ko'rguzdi,
Mudbiri xas sharoratin tuzdi.
Ki der erdi: "Bu ne havo bo'lg'ay?
Xalq qilmoq bu ne ravo bo'lg'ay?"

Goh der erdi mastu behushvor:
"Suv yaratmoq magar erur dushvor?"
Yo'q edi mayl qilsa har so'zga,
Tengriga eKjtirozdin o'zga.
Chunki ul poyadin tanazzul etib,
TaKjnu tashniKji hamrahig'a etib:
"Kim meni notavoni xastag'a kosh,
Sen kibi bo'lmag'ay edi yo'ldosh!
Seni ko'rmak ne shum kun erdi,
Ki yomon muncha xosiyat berdi".
Muqbil erdi xudoy ila mashg'ul,
Zikru tasbihi tengriga maqbul.
So'zi Mudbirg'a g'ayri pand o'lmay,
Lek anga pand sudmand o'lmay,
Chekti Muqbil base azobi alim,
To anga qatKj bo'ldi dashti hamim.
Chunki ul dasht nopadid o'ldi,
Bahri dardu ano padid o'ldi.
Hamrahidin batang edi Muqbil,
Xayrbodig'a tabKj etib moyil.
Chun ko'p erdi azob shayni anga,
"Qola hazo firoqu bayni" anga.
Yana Mudbir tilab qilurg'a safo,
Aylabon qilg'anidin isteKjfo.
Aylagan tavridin qiroq tutub,
Yer uza bosh qo'yub quloq tutub.
Bo'lubon tavba birla uzr ovar,
Ki ani Muqbil aylabon bovar.
Javridin xotirini aylab sof,
Unutub har nekim, deb erdi gazof.
Suv qirog'ig'a bo'ldilar ayan,
Kema erdi tengizda bepoyon.
Har taraf sohil ichra gom urubon,
Xovar ahliii toptilar so'rubon.
Har bir o'z muzdini qilib taslim,
Kirdilar bahr ichiga qilmay biym.
Berdi malloh alarg'a bir sandal,
Ki bor erdi hamul ikovga mahal.
Taqtilar olib ixtiyorin aning,
Bir uluq kemaga mahorin aning.
Qildilar chunki bahr azmini jazm,
Bir necha kema bir yon ayladi azm.
Xovar ahli ham o'ldilar soyir,
Kema surKjatda uylakim toyir.
Yana Mudbir o'zin tutub badhol,
Mayl qildi demakka harza maqol,
Yori chun mazhari saodat edi,
Ishi tasbih ila ibodat edi,
Anga ham yovadin bo'lub moniKj,
Bo'lmayin ul bu manKj ila koniKj.
Oncha kufr ayta boshladi far-far
Ki damidin ayon bo'lub sarsar.
Tengiz uzra zuhur etib ko'lok,
Kema ahlini ayladi g'amnok.
Bo'yla so'zlar xitobi haqqa mudom,
Buki: "Yo'q ishlaringda hech andom.
Qumu dashtingda oncha so'zu gudoz,
Bahru mavjungda bu qadar taku toz.
Anda tafritu munda bu ifrot,
El hiss uqlini qilur isqot".
Shum anfosining shaomatidin,
Bahr chayqaldi mavj ofatidin.
Tushti daryoda ul sifat oshub,
Ki su amvoji bo'ldi gardun kub.
Soldi oning riyohi idbori,
Har kishi kemasini bir sori.
Uzdi zavraqchaning mahorini qam,
Tashladi jung raxtu borini ham.

Kemalarning ichinda oncha fariq,
Qoldi baKjziyu, baKjzi o'ldi g'ariq.
Qalgani dag'i har taraf tushti,
Borchadin amn bir taraf tushti.
Ul ikov zavraqida sayru shitob,
Mudbir ahvoli zavraq ichra xarob.
Muqbil aylab duo tazarruKj etib,
Tengridin yorlig' tavaquKj etib.
Muncha ofat tengizda bir sori,
Bir sori hamdamnnng idborn.
Ham duosi aning qilib taKjsir,
Topti taskin tengizda ul tashvir.
Yel tinib bahr topti chun orom,
Zavraq aylar edi su uzra xirom,
Qilibon etsa bahr uza yuz biym,
O'zni tengri qazosig'a taslim,
Bo'yla holatda boqti ozoda,
Bir savodi ko'rundi daryoda.
Rangi oning sipehri xazrodek,
HayKjatu davri charxi minodek,
Esti andoq nasim ul yondin,
Kim xabar berdi nafhasi jondin.
Sandal oso shamimu rih anda,
Yelga borib dami Masih anda.
Bahr isidin dimog'i farsuda,
Bo'ldi Muqbilg'a bir dam osuda.
Sajdayi shukr aylagach filhol,
Ul taraf surdi zavraqin iqbol.
Chunki iqbol zavraqin surdi,
Tong yo'q ar bir nafasda etkurdi.
Go'yi ul bir daraxt edi oliy,
Rangu rifKjatda charx timsoli.
Ul daraxt erdi go'yiyo sandal,
Bargi ko'zgulari topib sayqal.
Kimki har ko'zguni qilib manzur,
Shohidi baxt aylab anda zuhur.
RifKjati ko'kka tegurub poya,
Bargidin bahrni yopib soya.
Soyasidip su garchi anbar fom,
Sandal oso tonib psinn mashom.
Oncha tuproq suv yuzini tutub,
Ki fazosida ul daraxt butub.
Tanasi ichra bir azim shigof,
Chashmae javfi ichra behad sof.
Siyimi mahluldek suyi tobi,
Jo'shida iztirobi siymobiy.
G'ulg'uli bahr eli ishiga kulub,
G'ulgul aylab tengiz aro to'kulub.
Yetgach anda iki sitamdida,
Bir dam orom edi pisandida.
Zohir erdi yig'ochqa bir resha,
Chiqibon Muqbili xirad pesha,
Bog'labon zavriqi mahorin rust,
Mayl qildi daraxt javfig'a chust.
Ko'rdi ul chashma boshida bir tosh,
Xatlar etgan aning yuzida xarosh.
Kirdi Mudbir dag'i shitob qilib,
Suvdin ichmaqqa iztirob qilib,
Tosh edi zeb birla qazilg'an,
Turfa xatlar yuzida yazilg'an.
O'qudi Muqbil, oni Mudbir ham,
Bu hadis erdi ul xujasta raqam:
"Kim bu manzilg'a ul kishiki etar,
Bu g'aroyibnikim, tafarruj etar,
Muni bildikki, simiyodur bu!
His qoshida g'alatnamodur bu!
"Sandali simiyo" munung laqabi,
El xayolotidin fuzun ajabi.

Mundakim etsa sodiqu kozib,
TabKji bo'lg'ay suv ichgali jozib.
Suvdin o'lg'an zamonda sog'arkash,
Aylagay manKji juKju dafKjp atash.
Sodiq o'lg'ay bir oygacha xursand
Bo'lmayin er-icharga hojatmand.
Lek kozibqa uch kun o'lg'ach kom
Tilagay uch kui o'tsa, suvu taom.
Bahra bu chashma suyidii alg'ap,
Tiliga nogah o'tsa bir yalg'an
Qorni ul navKj chok bo'lg'usidur,
Ki hamul dam halok bo'lg'usidur.
Ichmagining bu navKj edi jihati,
Kirmaginingdur o'zga xosiyati:
Kirsa yolg'onchi kuygay andomm,
Pishgay ul suvda paykari xomya.
Rostgo' kirsa bo'lmag'ay anga jo'ri,
Suyi bergay havosi chashmayi no'ri
Chunki gusl aylamakka ko'z yumg'ay,
Qulog'u burnini tutub chumgay.
Bosh chikarg'ach ne ko'rsa ko'rgay o'zi,
Ki demak bo'lmas ul fasona so'zi.
Lek bir cho'mg'an ulcha ko'rgay hol,
Yana cho'mmaq erur bu suvga mahol,
Kim kirib g'o'ta istasa payvast,
Suv bo'lur past, ul o'lsa g'o'tag'a bast",
Uqug'ach xatni sodiqu kozib,
Bo'ldi kozibqa ul havas jozib,
Ki bir-iki dam ul sudni yutkay,
Kizb ila yova tarkini tutqay.
Garchi mumkin yo'q erdi ul uslub,
Bo'lmaq oking mizojidin maslub.
Lek juKju atash haroratidin,
Zohir o'ldi aning iboratidin.
"Buki yolg'on demakni tark ettim,
Yo'q esa irtikobi marg ettim",-
Dedi bu so'zniyu sudin ichti,
Chashmasor hayotidin kechti.
Sodiq aylab vuzusig'a tajdid,
Qildi tajdid shukri rabbi majid.
So'ngra no'sh etti ul zuloli hayot,
Anga juKju atashdin o'ldi najot.
Istadi Mudbir ul sug'a kirmak,
Tiyra jismig'a shustu shu bermak.
Avr o'lub suvg'a chun ilik urdi,
Qaynabon ilgini suv kuydurdi.
Lek sodiq beliga bog'lab lung,
Suv'ga kirdi nechukki, bahrg'a jung.
Suv yaqasida to'lmurub yo'ldash,
Aksi yanglig' cho'murdi ul sug'a bash,
Bosh chiqarg'ach sug'a chu boqti quyi,
Ko'rdi suv ermas erdi chashma suyi,
Xavzi erdi suyi nechukki, zulol,
Lab-balab havz ichinda molo-mol.
Yo'nulub toshi sofiyu mavzun,
Yaraqon rang, balki sandal gun.
Davrida gulshane nechuyusi Eram,
Olida manzare nechukki haram,
Chiqqali havzdin chu qo'ydi ayoq,
Ko'rdikim necha sarvi siymin soq.
Yettilar xizmati amrig'a cholok,
Ochibon qo'lda fo'talar bori pok,
Tan qurutmoqqa hulla birla harir,
Borchasi dilkavozu tabKj pazir.
Xojag'a bandavor tuttilar,
Surtubon jismiii quruttillar.
Kiydurub xilKjat anga to'-barto',
Borcha sandal nasimu sandal bo'.

Boshig'a qo'ydilar amoma dogi,
Anda sandal bila shamoma dog'i.
Bo'lg'ach orosta tutub qo'lini
Qasri sandalg'a boshlabon yo'lini,
Berib oning nasimi ruhig'a qut,
Xojani hayrat aylabon mabhut.
Ko'rubon solsa holig'a ko'zini,
O'zga olamda har zamon o'zini.
Kirdi chun qasr ichiga behushvor,
Hayrat ichra ne mastu ne hushyor.
Ko'rdi qasre ravoqi gardunsoy,
Umr qasri kibi nishot afzoy.
Saqfi sandal, ravoqi ham sandal,
Eshigu farshu toqi ham sandal.
Atrikim solibon xiradg'a xurush,
Gah berib hushu goh etib behush.
Qasr aro taxti sandali oyin,
Ko'p javohir bila topib tazyin.
Taxt ustida bir ajab timsol,
Jinu ins yachra yo'q yuziga misol,
Paykari hayKjat ichra ruho.chiy,
Boshidin to ayog'i nuroniy.
Husnidin olam ahli ruhig'a qut,
Yuzi xurshidi olami malakut.
Nurdin qaddi ravzaning naxli,
Yo'q vujudida mou tin daxli.
Jismi boshtin-ayoq latofati mahz,
Bo'lub elga bu holat ofati mahz.
Davrida yuz kavokibi sahariy
Jilva aylab nechukki, huru pari.
Xoja salg'ach ko'z ul dilorog'a,
Hushi ul navKj bordi yag'mog'a,
Knm qurub qoni rangi sarg'ardi,
Yiqilib erga o'zidin bapdi.
Sarvi gulrux kelib boshig'a aning,
Lutf ila o'lturub qoshig'a aining,
Keldi gulrux nasimidin hushi.
Bo'ldi ko'rgach yana faromushi.
Ko'nglidin mahv o'lub nishoni xirad,
Goh o'zida ediyu gah bexud.
Ko'rguzub lutf sarvi hur najod,
Lutfiga ayladi ani muKjtod.
Toki topti ramida ko'ngli qaror,
Ko'nglining o'tidin gum o'ldi sharor.
Yuz tamalluq bila xujasta arus,
O'zini qildi xojag'a maKjnus,
Bemuhobo yanig'a yandashti,
Shavq o'ti xoja boshidin ashti.
Ayrilib sabr ila qaroridin,
O'yla fard o'ldi ixtiyoridin,
Ki yaqin erdi siyna chok o'lg'ay,
Shavqi tug'yonidin halok o'lg'ay.
Mahvash ilgin tutub qo'pardani.
Olibon taxti uzra bardi ani.
Xoja er o'ptikim: "Manga ne had.
Bo'lg'ali takyagohim ul masnad".
Mahvash ul navKj tutti onn aziz,
Ki degaysen o'zidur anga kapiz.
Andoq o'ldi ayon maoshi anga,
Kim yana qolmadi tahoshi anga.
Taxt uza tutti er buti gulrux,
Anga yondashti xojayi farrux.
Chektilar sharbatu taom avval,
Ikisidin etushti kom avval.
AtKjima ul sifat latif sirisht,
Kim degaysen erur naimi bihisht.
Chun g'izodin etushti tabKjig'a kom,
Bazm aro jilva qildi bodavu jom.

Qo'ydilar turfa shira sandaldin,
Borcha naqshu nigori zarhaldin.
Ustida shisha, yonlarida sabo',
Borcha anbar sirishtu sandal bo'.
Qo'пти gulchehrayi diloroyi
Atri bazm ichra sandal osoyi,
Ichibon taxt sori qildi xirom,
Tutti mahvashki jomi sandal fom.
Mahvash olib chu bir-iki yutti,
Og'zidin oldi xojag'a tutti.
Xoja xud andoq o'zidin bardi;
Ki olib bexudona sipqardi.
Uyla evruldi jomi nusho-nush,
Ki tarabdin etushti qo'kka xurush.
Qildi may xojaning Dimog'in garm,
RafKj bo'ldp hnjobu pardayi sharm.
Oncha mardumlig' aylar erdi pari,
Kim bo'lur erdi xoja parda dari.
Xoja zabt aylay almayin o'zini,
Sarvi gulruxdin almayin ko'zini,
Boshladi nukta behijobona,
Kim pari qilmish erdi devona.
So'z debon har zamon talab angiz,
Harakat aylabon tamaKj omiz.
Sho'xi ablah firib manKj etmay,
Ilgı xoja ilgidan ketmay.
Xojaning qolmadi tahammuli hech,
Soldi shahvat hujumi jismiga pech.
G'alayoni quvoyi jismoniy,
Uyla betoqat ayladi oni.
Kim chekib hurvashni behushvor,
Dedi: "Holimni aylading dushvor,
Rahm etib dardima davo ayla!
Vasl ila hojatim ravo ayla!"
Lobalar birla sarvi shakkarxand,
Dedi: "Bo'l munchag'a bukun xursand,
Ki bukun oncha mayparast o'lduq,
Kim ketib hushu aql mast o'lduq,
Tongla bo'lg'an zamon bir ishga shuur,
Xisravona qilay tahiyayi sur.
Aqd etib surati saloh bila,
Haramingg'a kiray nikoh bila.
Chun muyassar bo'lur halol navo,
Bu haramda harom ko'rma ravo.
Surubon shahvat etma behuda,
Pardayi ismatimni oluda".
Xojag'a shahvat erdi mustavli,
Qilmadi sud lobagar qavli.
Yaqin erdiki, yuz fig'on etgay,
Jahd qildiki, komig'a etgay.
Aylabon shahvat oni nafsoniy,
Qo'lni bir erga sundi pinhoniyy,
Ki ishi uqdasidin ochib band
Oj sandalg'a aylagay payvand.
Dedi mahvashki: "SaKjy bo'lsa necha,
Ul ish imkoni yo'qturur bu kecha,
Bera olmas esang o'zungga sukun,
Deyki bir savr qomati mavzun.
Tongg'a tegru bo'lub parastoring,
Aylasun o'zni hamdamu yoring.
Bu o'tungkim, ayon qilur bas kin,
Topsun oning zulolidin taskin".
Xoja fahm ayladiki, hol nedur,
Arada posuxu savol nedur.
Mutahayyir bo'lub bu suratdin.
Yana dam urmadi zaruratdin.
Buti mahvashkim, oni topti xamush,
Anga bir oyni qildi ham og'ush.

Iki chovushi erdi mah siymo,
Noz ila andoq ayladi iymo,
Ki ikov xoja sori bardilar,
Loba ko'p ko'rguzub qo'pardilar.
Xilvat ichra tuzub saru korin,
Hamdami qildilar parastorin.
To sahar xoja mastu uy xilvat,
Ne buyurganni bilmadim shahvat.
Charx chun tun livosin etti nigun.
Bo'ldi tun obnusi sandal gun.
Uyqudin anda ochti qo'zki, sipehr
Yerga yoymish edi chu ashiKjayi mehr.
Kirdi yodig'a ul qaziya tamom,
Ki bo'lub erdi voqiKj andin shom.
Topti o'zni ajab xijolat aro,
Ko'nglin ul holdin malolat aro.
Borcha taqdir ila qo'pub nokom,
Ayladi havz jonibig'a xirom.
Kim kirib suvg'a pok g'usl etgay.
To janobat kudrati ketgay.
Bog'labon belga sandali fo'ta,
Urdu chun havz aro kirib g'o'ta.
Bash chiqarg'ay hamul bulag' erdi,
Kim yig'ach javfida sug'a kirdi.
Havldin bo'ldi har sari nozir,
Bo'y boshi o'rnida edi hozir.
Yana bir necha g'o'ta ayladi fosh,
Ushbu er erdi chun chiqardi bosh.
Charxi tannoz taKjn etib asru,
Der edi ul guzarni eltti suv.
Kavkabin tiyra aylab iqboli,
Chiqti nokomdin o'lum holi.
Muztaru lol qolib o'z ishiga,
Holi andoqki, bo'lmasun kishiga.
Bir taraf oncha dardi jon kofi,
Bir taraf noxujasta hamrohi.
Ul uqubat aro urar edi pech,
Holin izhor aylay olmay hech.
Yana ul tosh sori tushti ko'zi,
Ki bitilmish edi bu chashma so'zi.
Go'shasida bitilmish erdi bu so'z,
Ki burun solmamish edi anga ko'z:
"Ki biravkim, bu simiyo ko'rdi,
Kiribon suvg'a yuz balo ko'rdi.
Chiqqach-o'q tutmamaq kerak orom,
Aylamaklik kerak suv uzra xirom.
Bo'lsa laxte azimatida darang,
Dev ani o'lturur, yo'q ersa nahang".
Dedi: "Turg'um kechib najotimdin,
O'lganim yaxshi bu hayotimdin".
Chunki fikr etti jon aziz erdi,
Ul maqom asru fitna xez erdi.
Bizzarurat azimat ayladi jazm,
Yeshiboi zavraqini qilg'ali azm.
Ko'rubon Mudbir anda ko'p tag'yir,
Holin anglarg'a qildi ko'p tadbir.
Qilmadi oshkor mutlaq anga,
Bo'ldi oromgoh zavraq anga.
Bo'ldi Mudbir dog'i yana yo'ldosh,
Buyla yo'ldosh yo'lda bo'lmasa kosh.
Surdilar suv yuziga zavraqni,
O'zlariga panoh etib haqni.
Muqbili notavon xarob erdi,
Hajr o'tidin ichinda tob erdi.
Shaynu oshubi erdi hamvora,
Mudbir aylab ishiga nazzora.
So'rsa erdi javob bermas edi,
Kim g'ami sharh etardek ermas edi,

Der edi: "Ey rafiqi zeboboxo'y,
Bo'lma mendin bu so'zga posux jo'y!
Buki holimni sharh qilmasmen,
Ayb emas, chun o'zumni bilmasma.
Sanga holimdin gar malolat erur,
Sen muhiq sen, manga xijolat erur.
Qilsa bexudlug'um seni ranjur,
Ne deyin, chunki borsen maKjzur.
Nafasingni manga dil oso qil,
Lutf ila necha kun muvoso qil.
Baxtdin kom agar bo'lub hosil,
Bo'lsa bir kun maqomimiz sohil,
Hajrima xotiringni shod aylay,
O'pub ilgingni xayrbod aylay",-
Deb bu so'z olig'a qo'yub boshia,
Ko'zidin yummayin to'kub yoshin,
Zavraq ichra xurush salur edi,
O'ti daryog'a jush alur edi.
Mudbir ahvolidin bu navKj ogah,
Kim anga qo'ydi yuz junun nogah.
Chashma uzra bo'lur chu devu pari,
Urunub bo'ldi bu sifat asari.
Ko'runub bu anga g'arib nima,
Ki ayon bo'ldi bir azim kema,
Chun el o'z eKjtidolidin ashti,
Zavraq ul kema birla yondashti.
Kemaga qo'ydilar ikovla qadam,
Bulg'ali mavj xavfidin beg'am.
Kema ahli tamom o'lub edilar,
Jon g'amidin xalos bo'lub edilar.
Kema ichra yo'q erdi g'ayri o'luk,
Anda sandal yig'ochidin to'la yuk.
Mundoq ermishki, Xusravi xovar,
Ki emish ul taraf jahon dovar,
Bir qizi bor emish pari yanglig',
Ne pari, mehri xovariy yanglig'.
Shoh umrig'a zeb ila zayn ul,
Shohg'a balki qurratul-ayn ul.
VoqeKj ermish sudoKj doim anga,
Ko'runub umr nomuloyim anga.
Hukamo aylabon ilojin ko'p,
Kelmay oning mizojig'a biri xo'b,
G'ayri sandal isiki, nofiKj o'lub.
Boshining og'rig'ig'a dofiKj o'lub.
Bu jihatdin shaxi sipehr mahal.
Kasri oliy bino qilib sandal,
Borcha azjosi sandali payvand,
RifKjat ichra nechukki, charxi baland.
To tutub mahvash ul uy ichra maqom
Yetgay andin sudoig'a orom.
Olam ichra tushub bu ovoza
Ruhi tujjorning bo'lub toza,
Anda sandal satarg'a jozim o'lub,
Hind mulkiga barcha ozim o'lub,
Toshibon oncha sandali xushbo',
Ki butub ul imorati diljo'.
Go'yiyo ul guruhdin nechasi,
Bo'lg'an ish saKjyi kuiduzi kechasi.
Bu kema ichra topibon orom,
Yuklabon sandal aylamakda xirom,
Kema girdob aro bo'lub doir,
Yillar ul davrada emish soyir,
Tuganib chun alar zaxirasi pok,
Bo'lubon kema ahli borcha halok.
Bu mahal el esib tengiz uza tez,
Zohir aylab tengizda rustoxez,
Bahrni chunki el qilib raqqos,
Charx urardin bo'lub safina xalos.

Kirgach ul kemaga iki hamroh,
Bor edi Muqbil ishi nolayu oh.
Tutubon kunje o'z fig'oni bila,
Qolibon bahr ichinda joni bila.
Mudbir ul o'lgan elni sug'a solib,
Kemavu moli ixtiyorin olib,
Kema amvolini qilib o'zining,
Kemani balki ham bilib o'zining.
Ul bu amvol zabtiga mashKjuf,
Yorig'a yo'q aning ishida vuquf,
Kim qo'rundi yiraqtip sohil,
Kema sohilg'a etti mustaKjjil.
Bu tarafkim, kema shinovar edi,
Go'yyokim diyori Xovar edi.
Shah bukun mayl etib tamoshog'a,
Aylar erdi nazora daryog'a.
Ko'rgach ul kemani dedi: "Yurunguz,
Elidin bir kishini kelturunguz!
Kema kayfiyatini fahm etayin,
Fahm etib, yanib uy sori ketayin",
Ko'rdilar iki kimsa erdi qarın
Bu biri shodu ul biri gamgin.
Shah so'zi ul ikovga chun etti,
Mudbir ul yon ravon xirom etti,
Yer o'pub aylagach duo filhol,
Shoh aning holatini qildi savol,
Dedi: "Tojirmenu tijorat ishim,
Qolmadi bu safarda hech kishim,
Bo'lubon suv ufunati maqrun,
O'ldilar borchasi bo'lib toun.
Emdikim bo'ldi manzirim sohil,
Men menu bir qulum oti Muqbil"
Ul bu yanglig' surub fusun bila dam,
Kim bo'la boshladi taniga varam.
Varamidin libosi chok o'ldi,
Ko'ksi ham chok o'lub halok o'ldi.
Shahni hayrat ayladi ojiz,
Bo'yla lish ko'rmagan uchun hargiz.
Muqbili notavonni qildi talab,
Qo'rgach-o'q ko'ngliga yuz urdi tarab.
Olidin hamrahini yoshurdi,
So'rdi ul so'zki, yoridin so'rdi.
Muqbil andoqki, bor edi bir-bir,
Qildi andaqki, bor edi taqrir.
Shah dedi, kemavu nekim ihmol,
Borchasi so'ldi ja.mKj baytulmol.
Har ne Muqbilg'akim bayon bo'ldi,
Chinligi shohga ayon bo'ldi.
Dedi: "Ahsanta, muxbiri sodik,
Sidq aro kimgakim, desak foyiq.
Tuzlugung ko'nglumizni sayd etti,
Jonimizni asiri qayd etti.
Ista, bizdin nekim sanga dilxoh",
Muqbil aylab duo dedi: "K-ey shoh.
Shohning umru johin istarmen,
Charx avjida komin istarmen.
Yana matlub haq ibodatidur,
Kim ulus mujibi saodatidur.
Shoh agar qilsa bandasin ozod,
Tunu kun aylagum duo bila yod".
Chunki Muqbil so'zi edi dilkash,
Husn xulqiyu husni xilqi xush.
Shah ko'rub ul sifat hamida hisol,
Ki bashar xaylidin erur bu mahol.
Muqbili xush bayonu zebo chehr,
Uyla garm etti shoh ko'nglida mehr,
Ki anga xizmatin rujuKj ettn,
Shah deganga bu ham shuruKj etti.

Qildi qullug'ni uyla tabKj pazir,
Ki shah etti ani qoshida vazir.
So'ngra xizmatdin o'tti poya anga
Soldi davlat humoyi soya anga.
Shah bo'lub vuslat amrig'a mashg'ul,
Oni farzandliqqa qildi qabul.
Garchi ul qildi uzrlar angiz,
Ki o'ti o'zga barqdip edi tez,
Kim anga qilmish erdi g'orati hush,
Buti sandal nasimi sandal po'sh.
Boqmayin shoh eKjtizorig'a ham,
Qo'ymay oni o'z ixtiyorig'a ham,
Xarj etib maxzan oshkoru nuxuft,
Qurratul-aynin ayladi anga juft.
Kiydurub hulla borcha sandal bo'y,
Kim parivash bu ishga qilmish xo'y.
Qasri sandalg'a chektilar oni,
Topshurg'a guli sumansoni.
Chunki boqti hamul g'aroyib edi,
Ki anga mujibi masoyib edi.
Qasr ul, saqfu ostono ham ul,
Taxt ul, ofati zamona ham ul.
Hayrat o'ti solib dimog'iga dud,
Aylab ul o't vujudini nobud.
Ohu afg'on chekib yiqildi yana,
Joni chiqmaqqa mayl qildi yana.
O'ziga gar kelur edi gohi,
Yana borur edi chekib ohi.
Atri sandal topib dimog'i aning,
Yorubon gar ko'zi charog'i aning.
Ko'zin achqach yana ko'rub ahvol,
Nola aylab bo'lur edi behol.
Ko'rubon buyla ishqi dilkash anga,
Mehribon bo'lmish erdi maqvash anga,
Toki tadrij ila topib orom,
Topti mahvash visoli birlan kom.
Lek hayratdin erdi doim lol,
So'rdi bir kun buti humoyun fol:
"Kim sanga hayrati erur g'olib,
Bormen oning vuqufig'a tolib".
Chun anga nukta yo'q edi juz rost,
Ko'rganin sharh qildi bekamu kost.
Shajaru chashma mojarosipi ham,
Sandalu qasri simiyosini ham,
Mutabassim bo'lub buti mahvash,
Anga afsona boshladi dilkash:
"Kim meni xo'bliq aro taqdir,
Chun jamol ichra qildi olamgir,
Tushti husnum so'zi jahon ichra,
Ne jahon, balki insu jon ichra.
Manzarimdin o'tarda nogohe,
Husnuma vola o'ldi jin shohi.
Qasr uza tushti jin alolosi,
Meni devona qildi savdosi.
Shahg'a chun qildim oni jilvanamo,
Boshim ustiga kelturub hukamo.
Yana romiyu sohiri hunariy,
DafKj etardek ziyoni devu pari.
Qildilar ittifoq ila chora,
Kim alar dafKj bo'ldi yakbora.
Lek gohe qanot sadosi kelur,
Qulog'img'a pari nidosi kelur:
Bo'yla derlarki, jin shahi yana,
Chunki bo'lmush g'amimda devona.
Bahr uza simiyoyi etmishlar,
Manzari dilkushoyi etmishlar.
Sandaliy qasru davrida bog'e,
Sandaliy toxt uza meni dog'i,

Sen nechukkim ko'rub ayon etting,
Manga ko'rgan kibi bayon etting,
Naqsh qilg'an emishlar anda tamom,
Ko'rubon xasta tapqali orom.
Sen hamonoki anda etmishsen,
Uzni naqshimg'a vola etmishsen.
Anda vola eding misolimg'a,
Munda etkurdi haq visolimg'a".
RafKj o'lub Muqbil olidin mushkil,
Bo'ldi gulrux xayolidin xushdil.
Qasri sandalda komron bo'ldi,
To'ni ham sandaliy nishon bo'ldi.
Sandal osoyishi ravon angla,
Atri oning hayoti jon angla.
Sandal isinda tek turub bo'lmas,
Mushkni kimsa yoshurub bo'lmas.
Chun bu afsona surdi nukta saro,
Uyudi shah nasimi sandal aro.

XXXII

Odina kuni Bahromning kofuriy asvob bila qasri kofurgun ichinda mushkin zulfi kofuriy libos bila taxti oj uzra jomi billuridin bodayi kofur mizoj oshom kilg'ani va ul kofurkorliqdan hijroni harorati taskin topib, o'z g'azoli mushkbo'sidin xabar tapqani

Chunki odina bu rafiKj ravoq,
Qildi toqin sahar gachidin oq,
Solib erdi mushaKjbidi gardun
Najm donalaridan og'zig'a un,
Subhdin lek o'yla jo'shkurdi,
Kim damidin ul o'tni sovurdi;
Subh savbini gozuri aflok
Mehr sobuni surtubon yudi pok,
Shoh aylab libosin oqu harir,
Jilva qildi nechukki, mehri munir,
Qildi, olamni yorutub nuri,
Azmi gunbaz saroyi kofuriy.
Hulla birla haririni buti chin,
Berib erdi bu rang ila oyin.
Taxtp oj uzra shah chu tutti maqom,
Sho'x ham topti yonida orom.
Yana ishrat uchun tuzuldi asos,
Majlis ahlig'a oq borcha libos.
Yana bir gulruxi parizoda
Tutti chini qadah bila boda,
Chpni erdi valek fag'furiy,
Chin bukim rangi erdi kofuriy.
Shoh oqshomg'a tegru boda ichib,
Lek har kungidnn ziyoda ichib.
Mehr chun dahrin yoshurdi nur,
Sochtp oy charx tomidin kofur,
Yana uyqu nishoti istadi shoh,
Soldilar oq uy ichra masnadgoh.
Hozir erdi musofiri purdon,
Nuktadin ko'ngli huqqayi durdon.
Qildi bog'ishda o'lturub bunyod,
Shah duosinki: "Charxi ko'hna nihod.
Bu oq uyunga borgoh o'lsun,
Borgohing jahon panoh o'lsun!"

XXXIII

Yettiichi itslim yo'lidin kelturgan musofirning fasona sigolligi

Chun duo qildi dedi farzona,
Ki dey o'z ko'rganpmdin afsona:
Menki tushmish buyon guzor manga,
Mulki Xorazm erur diyor manga.
SanKjatim anda soz chalmaq ishi,

Bilmayin men kibi ishimni kishi.
Ilmi advoru fanni musiqiy,
Mendin ul ilm ahli tahqiqiy.
Elga taKjlim etmoq virdim,
Kimki ustodi qavm shogirdim.
Nogahon tushti mundoq ovoza,
El aro bo'ldi bu xabar toza,
Kim kelur tojiri xitoyi zod,
Bilasi bir kanizi hur najod.
Xojaning moli bahru kondin ko'p,
Har nekim el gumoni andin ko'p.
Lek tojirg'a onchakim amvol,
Mohvashg'a yuz oncha husnu jamol,
Vovujudi jamoli fitna figan,
Bor emish xush navovu "barbat" zan.
Bu xabar elni beqaror etti,
Necha kun o'tti xoja ham etti,
Qildi Xorazm ahli istiqbol,
Fahm qilmaqqakim, nedur ahvol.
Xoja xud bor edi degancha g'ani,
Zuhdu taqvi aning shioru fani.
Yuzi sajjoda uzra matlaKji nur,
Mushkning charx aylabon kofur.
Parda ichra mahi falak payvand,
Asli nisbatda xojag'a farzand.
Xojai bahr kaf bila guhari,
Ul sifatkim, farishta birla pari.
Lek mahvash yuzi niqob ichra,
Mehrdekkim bo'lur sahob ichra.
Ul niqobp - niqobi kofuriy,
Mehr uzra sahobi kofuriy.
Yo'q niqobiki, har ne kiygani oq,
Ne kiyar bo'lsa istaboi ani oq,
Har kuni iki qatla - subh ila shom:
Tuzubon nagma sarvi siym andom
Parda ichra qilib navozish chang
Unun ul chang ila qilib ohang.
Tuzub ul navKj rud birla surud,
Ki olib jonlar ul surud ila rud.
Pardadin tashqari ulusqa hujum,
Pardagi holi lex nomaKjlum.
Pardada hol oshkoro yo'q,
Kishi ko'rmak tilarga yoro yo'q.
Subh ila shomkim, tarona tuzub,
Xalq faryodi bexudona tuzub,,
Elni alhoni notavoi aylab,
Notavonlarg'a qasdi jon aylab.
O'yla kun o'tmayinki, bir g'amnok,
O'lmag'ay ohu nola birla halok,
O'lubon xalq ul navoga ko'chun,
Jon berib balki, andoq o'lmak uchun.
Mulk shohika tegurub noma,
"Ki falak bo'yla tuzdi hangoma".
Aylay olmay ani tilarga xitob,
Kim erur xoja ham rafikj janob.
Beribon o'z libosig'a tag'yir,
Shohni ishq etib faqiru haqir,
Soyiri xalq ichinda pinhoni,
Shahni ham vola aylab alhoni.
Solibon parda ichra mahramlar,
Zuafodin sanamg'a hamdamlar.
Husnin anglab navosidin afzun,
Bo'ldi bu qissa benihoyat uzun.
Qilib ul parda ichra kom tamaKj.
Vaslin pstab shah o'ldi xom tamaKj.
Aylab ul navKj bulKjajab havase
Soldi dallolalar arag'a base.
Istabon mohvash bila payvand,

Aylamak xojag'a o'zin farzand.
Hosil o'lmay bu maqsadi noyob,
Xojadin shahg'a bo'yla keldi javob:
"Kim bu so'zlarki, shohi banda navoz,
Qildi bu qulg'a mujibi eKjzoz.
Tiyra tufrog'ni ko'kka tegurdi,
Zarra qadrin quyoshdin oshurdi.
Manga ne hadki, shohi davlatmand,
Poyim etgay bu erga tegru baland.
Lek mundin ham ortuq aylasa jud,
Manga toliKj agar yo'q ersa, ne sud?
Hosilan bu sanamki, mahvashdur,
Juft amridin asru sarkashdur.
Haqki qildi yagonayi ofoq,
Juftidin dog'i oni ayladi toq".
Dedi ulkim: "Aning shiori bor,
Shoh hokimdur ixtiyori bor".
Shah muni tutmayin musallam hech,
So'zda ko'p tushdi tob birlan pech.
So'z ko'p ummidu biym birla dedi,
Posuxi xojaning hamul so'z edi..
Ko'rdikim aylar oni ishq halok,
O'zi mag'lubu ishq edi bebok.
Shahvat oni chu beqaror etti,
G'azabu zulm oshkor etti,
Hukm qildiki, bordilar xayli,
Shahg'a andoqki, bor edi mayli,
Yuklabon hurning amorisin,
Xojaning luKjbatl hisorisin,
Eltibon shohi tiyra rop sari,
Moyil aylab haramsarop sari.
Qasr ichinda tushurdilar filhol,
Shahnp mag'lub etib xgsln mahol.
Azm qildi sanam sori hushdil,
Chun bu holatni bildi mohi chigil:
Changini qo'lg'a olib ayladp soz,
Chang ila nag'ma ayladi og'oz,
Nag'ma ul navKj oshkor etti,
Kim eshitgach shah o'zidin ksttp.
Yetsa har kimsaning qulog'ig'a bu,
Yiqilib eltpbon ani uyqu.
Chun ulus borcha masti xob bo'lub,
Sho'xqa uy sori shitob bo'lub.
Shoh chun uyg'onib sipoh bila,
Hayrat aylab sipahni shoh bila.
Ko'zlaridin yubon chu uyquni,
Kelturub yona sho'xi joduni,
Yana ul navKj nagma soz aylab,
Uyqu ko'zlarga turktoz aylab,
Yapa aylab sanam uyiga xirom,
Tutubon pardasi aro orom.
Necha qatla shah etti o'yla jadal,
Anga mahvash keturdi bo'yla badal.
Oqibat iffati muassir o'lub,
Shah pshidin ramida xotir o'lub,
Xoja olig'a ksldi lutf omiz,
Boshlabon yuz hadisi uzr angiz.
Bazm tartib etib ayoq tutti,
Ota aytib ani quloq tutti.
Oyg'a ham infiol etib izhor,
Qilg'onidin malol etib izhor.
Parda toshida uzrxoh bo'lub,
Uzr ayturda xokroh bo'lub.
Tutubon chun bu mehr aylab fosh,
Iki dunyoda oni qiz qardosh,
Ota muni, singil debon oni,
Aylab ulcha rioyat imkoni,
Sho'x chun shohdin bo'lub emin,

Bo'lubon ul diyor aro sokin.
Xoja bog'i yasab bihisht oso,
Anda bir qasri toqi gardunso.
Yana ul kavkabi saodat uchun,
Yasamish xujrae ibodat uchun.
Moh kofurgun qabo payvast,
Bo'lub ul xujrada xudoy parast.
Bori kiygan hariri subh nishon,
Ko'zi tong otqucha sitorafishon,
Tengriga tunu kun munojoti,
Birov ummidi birla avqoti.
Lek oni kimsaga ayon qilmay.
Chun ayon qilmay ul kishi bilmay.
Subh bo'lg'ach yana surud chekib,
Nag'ma birla navoyi rud chekib,
Ham aning rudi ishtiyoq angiz,
Ham surudi kelib firoq omiz.
Bir nafas chunki elni zor qilib,
Savti tosh ko'ngli ichra kor qilib.
Yana toatqa yuz qo'yub to shom,
Shom aylab ham ul ishnga qiyom.
Parda toshida zlga nolavu oh,
Shah dag'i anda er tutub gah-goh.
Ul garoyibni istimoKj aylab,
Hush aning ko'nglidin vidoKj aylab.
Yasabon hoja xoni mehmoni,
Ulcha bo'lg'ay takalluf imkoni.
Ko'rguzub yuz tuman latofat ila,
Uzatib shohni ziyofat ila,
Xojaning sudu moyasig'a gazand
Yetkurub iki bulKjajab farzand.
Menki ul shahr nag'ma sozi edim,
Bazmlar doston navozi odim.
Ham kunum lahni rud birla o'tub,
Ham maoshim surud birla o'tub,
Chunki ul zohir etti rudu surud,
Ofiyat mendin ayladi padrud.
Topmadim eldin iltifot o'zga,
Talx bo'ldi manga hayot o'zga.
Chun ishim muxtal o'ldi yakbora,
Apladim o'z ishimga bir chora:
Ayladim rag'bat ul qadar kofur,
Kim haroratdin aylagay mahjur,
Rajuliyat chu salb bo'ldi tamom,
Xoja dargohi sori urdum gom.
Xoja mahvash harimida edn shod,
Kim yiraqraqtin ayladim faryod.
Istadi xojayi farishta xisol,
Parda ichra nigori hur misol.
So'rdilarkim: "Nedur bu faryoding?
Kim senu kimdin o'ldi bu doding?"
Aytim: "Zulm sizdin o'ldi manga,
Sen atavu bu qizdin o'ldi manga".
Dedilar: "Tuhmat etma, ey mazlum,
Ki emas bizga zulm daKjbu rusum!
Tanimaqta magar yangilmishsen,
O'zga el bizni fahm qilmishsen".
Dedim: "Andaq emas, so'rung bir-bir,
To qilay har ne qildingiz, taqdir.
Qilingiz chora bersangiz insof,
Yo'qsa torting so'zumga hukmi gazof".
Dedilar "Ayt".- Ayladim og'oz,
So'zni avval duodin ettim soz,
So'ngra holim dedim shitob etmay,
So'z adosida iztirob etmay.
Kulubon tuttilar musallam ani,
Xoja qam, sarvi lola rux ham ani.
Toki bu erga etti so'z oxir,

Ki murodimni ayladim zohir:
"Ki tilarhenki, ulcha bo'lsa hayot
Ushbu dargahda surgamen avqot,
Ki ishim g'ayri lahnu rud ermas,
O'zga ish shug'li dast ham bermas.
Qut bersa farishta ehsoni,
Quti ruh o'lsa hur ilhoni,
Bo'yla taKjlimkim, erur havasim,
Mingidin birga bo'lsa dastrasim,
Umrur ar Nuxdin kam ermasdur,
Hosili umr ul manga basdur.
Menki bu navKj ko'rdungiz ojiz,
Yo'q bu fan ichra men kibi hargiz.
Bu mamolikda kimga bu ish vird,
Borcha bordur manga kamin shogird.
Bor ekandur mening qoshimda zabun:
Arzi musiqiy etsa Aflotun.
Lek bu ishki emdi bo'ldi ayon,
Sabtidin ojiz angla kilki bayon,
Kim ko'rubtur chu nag'mai tuzmak,
Gah qilib qatl, goh tirguzmak.
Lahn kim topti moyayi eKjjoz,
Andin o'ldi mening ishim nosoz".
Ko'rdilar chun bu ajzu xorlig'im,
Asar etti alarg'a zorlig'im.
Lutf ila dilnavozlig' aylab,
Holima chora sozlig' aylab,
Dedi xojaki: "Yorimiz bo'lsang,
Soz ila g'amgusorimiz bo'lsang,
Xud maishat sanga erur hosil,
Lek bir muddao erur mushkil:
Sarvi gulruxg'a xizmat etmak ham,
Ki yaqin kelmas anda nomahram".
Dedim: "O'zumni mahram aylab men,
Sizni ul ishda beg'am aylab men.
Hunar ummididin bo'lub maKjyub,
Rajuliyatni qilmisham maslub,
Oncha kofur ittifoq ettim,
Ki havo maylini yiroq ettim.
Chun erur ushbu parda kofuriy,
Ham bu rang ichra parda masturi.
Manga ham o'zni qilg'ali hamrang,
Bo'ldi kofur jonibi ohang.
Bo'lmasam ushbu pardadin mahjur,
Bir kamin bandamen otim Kofur".
So'z dedim chun bu navKj ado birlan,
Xojavu sarvi mahliqo birlan.
Hayrat aylab, chu qildilar taftish,
Angladilarki voqiKj erdi ul ish,
Iltifot ettilar nihoyatsiz,
Ko'rguzub xulqu lutf g'oyatsiz.
Bo'lubon lahzai ishimda malul,
Xizmatim ikisiga tushti qabul.
Xizmat amrida ul sifat bo'ldum,
Ki ikisiga multafat bo'ldum.
Pardada goh xojag'a damsoz,
Parda keynida oyg'a ham hamroz.
Chun bor erdi munosabat mavjud,
Asru ko'p iltifot tutti vujud.
Mohrux chun tuzar edi nag'amot,
Meni bir hayrat aylar erdi mot:
Neki abyoti jonfizosi edi,
Borchasi dardu hajr adosi edp.
Nag'maga kirsar har tarona anga,
Nolalar erdi oshiqona anga.
Angladim. xilvat ichra ham oni,
Ki base yig'lar erdi pinhoni.
Lsru ko'p muztar aylasa edi gam,

Parda keynida men edim mahram.
Har nschuk so'zki, qilsa erdp xayol,
Mendin ul so'zni aylar erdi savol.
Bilganpmcha javobin aytur edpm.
Bori so'zning savobin aytur zdim.
Tunlar uyqudin o'lsa begopa,
Manga der erdi: "Ayt afsona".
Qapdakim bo'lsa erdi sharhp firoq.
Yig'lar erdi yagonayi ofoq.
Bo'ila phvolidnn taaqul ila,
Jazm bo'ldi manga taammul ila,
Kp parivashki, zoru mahzundur,
Go'yyokim birovga majnundur.
Hajr xori ichin chu kovish etar,
Savt ila tashqari tarovish etar.
Chekmasa nagma tupu kun oni
Kuydurur ul sharora pinhoni,
Holi chui mundoq erkanin bildim,
Andin anglarni orzu qildim.
Aptur erdim hadis har soridin,
So'z o'tar erdn xayru shar soridin.
Toki toptim o'zumga behad rom,
Tavsani tabKjida base orom.
Bo'yla holatda dedim: "Ey mahvash,
Tengri tutsun hamesha ko'nglung xush!
Xotiring qayg'udin yiroq bo'lsun,
Aysh har lahza yaxshiroq bo'lsun!
Mushkiledur manga qilaymu savol".
- "Qil!" - degach, so'zni boshladim filhol:
"Kim necha vaqt erurki bandang men,
Mehrdek xoki rahfigandang men.
Ko'zoturmen hamesha holing ne?
Aysh yoxud g'amu maloling ne?
Har tarafkim, etib durur ko'nglum,
O'yla maKjlum etib durur ko'nglum,
Kim sening bir g'ami nihonipg bor,
Xalasin xaroshi joning bor.
Anga bois birov muhabbatidur,
Balki anduhu dog'i furqatidur.
Ki chu andin etar alam chekmak,
DaKjb etarsen surudi g'am chekmak.
O'zni mashg'ul etib tarona bila,
Nola aylarsen ul bahona bila.
Chui ko'ngul sharhi holi aylarsen.
Xasta ko'nglungni xoli aylarsen.
Manga bu g'amni oshkor etsang,
Meni bu sirda rozdor etsang.
Toki bo'lg'ay hayotim imkoni.
Kimsa mendin eshitmagay oni.
Lek mumkin durur davo qilurum,
SaKjy etib hojating ravo qilurum".
Chun eshitti so'zum buti gulrux,
Fikr etib bo'yla aytti posux:
"Ki bu so'z kim, deding yiroq ermas,
Rostdin iukta yaxshiroq ermas.
Yaxshi bo'lmish ishim sanga maKjlum,
Lek sharhin sen aylamak mafhum.
Xirad olinda nomuvofiq erur.
So'rmamaq sendin oni loyiq erur.
Sanga yo'q sud anglamaq oni,
Manga yuz ming baliyat imkoni.
Ishki tahqiqi bejihat bo'lg'ay,
So'rmaq oni ne maslahat bo'lg'ay?
Mundi gar istasang o'zungga nuzul,
Iki ishdin birini ayla qabul:
Yo bu taftish tarkini etgil,
Yoki bilgach boshing olib ketgil,
O'ylakim bo'lmag'il bu vodida,

Balki bu mamlakat savodida".
Garchi ul nuktadin etishti haros,
Lek jon qasdi ayladi vasvos.
Bir necha kun kezar edim g'amgin,
Topa olmadi xotirim taskin.
Ham zamirimni g'amkash etti bu fikr,
Ham dimog'im mushavvash etti bu fikr.
Chunki sabru qarorsiz bo'ldum,
Oqibat ixtiyorsiz bo'ldum.
Yana xilvat topib duo qildim,
Sudi yo'q mojaro ado qildim:
"Ki xayolimda fikr o'lub pasha,
Meni savdoyi etti andesha,
Chunkp hadisingni istimoKj etayin,
Boshim olib qayon desang ketayin!"
Dsdp mahvash: "G'arib erur bu so'zung,
Ki tilarsen balo o'zungga o'zung.
Shahrda turmasingg'a paymon qil,
Boshing olib ketarga aymon qil".
Xotirig'a ne tavrkim etti,
Ahd qildim nechukki amr etti.
Ko'nglida vahm qolmagach yona,
Mahvash og'oz qildi afsona:
"Ki meni chun g'amin xayol etting,
Ul g'amimg'a jihat savol etting.
So'zni avvaldin etmasam marqum,
Yaxshi bo'lmas gamim sanga maKjlum.
Bilki Chin mulkidur diyor manga,
O'tubon anda ro'zgor manga,
Iki xon kinu razmidin takdir,
Tifl ekapda biravga qildi asir.
BayKjima xoja mushtari bo'ldi,
Bandasi mehri xovariy bo'ldi.
Garchi mundoq azizdurmen anga,
Satqun alg'an kanizdurmen anga.
Chunki yo'q erdi xojag'a farzand,
Misli farzand qadrim etti baland.
Chun unum dilkash erdi, lahjam xush,
Chekar erdim taronayi dilkash.
Hukamokim bu fanda mohir edi,
Kim mahorat alarda zohir edi,
Kelturub uyga ko'p rioyat etib,
Judu ikrom benihoyat etib.
Ul qadar saKjy ayladi mahu sol,
Kim manga kasb bo'ldi muncha kamol,
Hosilim bo'ldi tartmaqqa nag'am,
Muzhiku mubkiyu munavvim ham.
Unum ovozası jahon tutti,
Changim ovozi osmon tutti.
Husn xud beqiyosu andoza,
Bo'ldn ovoza uzra ovoza.
Eshitib borcha ahli johu tamiz,
Kim bor zrmish birovda bo'yla kaniz.
Bo'ldilar nakd sanj bayKjim uchun,
To'ktilar molu ganj bayKjim uchun,
Har tarafdin chu mol rez etti,
Xoja o'z farzandini kaniz etti.
Necha ko'prak ko'rub xaridorim,
Tezrak aylar erdi bozorim.
Chinda bu navKj sho'r ila g'avg'o,
Har kishining boshida bir savdo.
Chinda bor erdi bir ajab naqqosh,
SunKj naqqoshidek jahon ara fosh.
Ishya monandsiz, oti Moniy,
Ul yozib suratimni pinhoni.
Safar etmak uchun o'zin tuzmish,
Bir shahanshahg'a oni ko'rguzmish,
Kim jahon mulki ichra har kim shoh,

Bor emysh anga bandayi dargoh.
Shoh suratg'a mayl etib paydo,
Balki bo'lg'an emish ko'rub shaydo.
O'ylakim topibon amin kishilar,
Pok payvandu xurdabin kishilar,
Yibarib Ching'a sho'r salmaq uchun,
Bir kanizakni satqun almaq uchun.
Bir xaridor edi Xito xoni.
Hukm birla iyroq etib oni,
BayKj etib xojaning mizoji bila,
Necha birla Xito xiroji bila.
Shod o'lub baxtdin kushod topib,
Yandilar istagan murod topib.
Farz yo'l qatKjini bilurlar edi,
Iki manzilni bir qilurlar edi.
To meni shohg'a keturdilar,
Durnn daryo sori eturdilar.
Yettn chun zarra mehri anvarg'a,
Banda sultoni banda parvarg'a.
Shoh ul elni beniyoz etti,
Olam ahlida sarfarozi etti.
Vatan etti manga shabistonin,
Ne shabistonki, ravzayi jonin.
Andoq o'ldiki, mensizin bir dam,
Tiyra erdi anga yorug' olam.
Umridin hosili jamolim anga,
Balki umri abad visolim anga.
Ish anga ishratu shikor erdi,
Gashti sahrovu lolazor erdi.
Chopibon ko'hu dasht sori samand,
Go'r bo'ynig'a solur erdi kamand.
Har qayon chopsa go'r po'ya sutur,
O'lar erdi suturi olida go'r.
Lolagun go'rni shikor aylab,
Qonidin erni lolazor aylab,
Lolazor ichra chun ichib mayi nob,
Go'r eti erdi bazmi ichra kabob.
Xoh shahr ichra, xoh dasht ichra,
Xoh oromu xoh gasht ichra
Mensizin yo'q edi dame komi,
Kom yo'q xotirining oromi.
Bo'lmasam hamrah urmay ul bir gom,
Men navo chekmay, ichmay ul bir jom.
Men qayu nag'makim ado aylab,
Ul chekib ohu jon fido aylab,
Dasht aro sayr qilsa, yonida men.
Shahr aro xplvatu nihonida men.
Olmayin ko'z dami jamolimdin.
To'ymayin bir nafas visolimdin.
Oqibat bo'ldi ul sifat mag'lub,
Kim men erdim hayotidin matlub.
Yetti ul srga ishki, xaylu sipoh,
Qo'ydi nazmndliqqa yuz nsgoh.
Ki alardin yo'q erdi shahga vuquf,
Kecha-kunduz manga edi mashKjuf.
Onchakim shah manga edi moyil,
Xasta ko'nglum anga edi moyil.
Vaslin istarga ixtiyorim yo'q,
Hajrida lahza qarorim yo'q,
Shavq o'ti iki yondin andog' tez,
Ki bo'lub shuKjyaasi sipehr sitez.
Shohdin iltifoti nomaqdur,
Qilg'an erkan durur meni mag'rur.
Men kanizi siyohbaxti laim,
Ham spyahbaxtu ham siyoh kalim.
Shahdin ul bandalikki, ko'rgaymen,
Havsala qaydakim, singurgapmen.
Har nekim nutqum aylar o'lsa bayon,

Bor emish boshidan-ayoq hazyon.
Bir kun ul navKj voqiKj o'ldiki shoh
Ovda erdiyu men anga hamroh.
Mast edi ul, erdi bzdaparast,
Lek men xudparastlyutsdii mast.
Shah etib bir kiyik sari ohang,
Chapig'a yo o'ngig'a oldi xadang,
Dedi: "Chun raxshim ul taraf surayin.
Ani har navKj kim desang urayin".
Men dedimki: "Qo'lin shikil etgil,
Ham yiraqtin-o'q aylagil bismil".
Bilgach ul so'zni xotiri poki,,
Tikti iki qo'lin otib xoki.,
Chunki soldi iki qo'lig'a shikol,
Kaybur otib bo'guzladi filhol.
Qildi bir ishkiqilg'oli oni,
Odamizodnpng yo'q imkoni.
Kerak erdikijon fido qilsam,
Shastining muzdini ado qilsam,
Emdikim mendin istadi insof,
Boshlabon men siyohbaxt gazof,
Aqldin jahl sori qaytibmen,
Ul qadar hashvu harza aytibmen,
Ki agar adl ila qilib chora,
Meni qildursa erdi yuz pora,
Deganimga jazo emas erdi.
Qilg'animga sazo emas erdi.
Anda ham qahr tig'ini surmay,
Mendek o'lturgulukni o'lturmay,
Boglatib soldi bir biyobonda,
Ki qazo etsa o'lgamen onda.
Qahr ila mast qo'ydi shahrg'a yuz,
Toki o'tti iki kecha-kunduz.
Hojakim deb edi meni farzand,
Lek sotib edi uzub payvand.
Xotiri qolib ishtiyoqimg'a,
Tuza olmay g'amu firoqimg'a,
Meni ko'rmak uchun bo'lub jozim,
Bo'lg'an ermish Xitoydin ozim,
Manga salg'anda jahl bo'yla xato,
Iki manzilg'a etgan ermish ato.
Ul iki kunki men edim mag'zub,
Xojag'a ko'rmagim bo'lub matlub,
Surar ermish faras qilib shabgir,
Tiyra ermish kecha nechukkim qir.
Urkudab yo'ldin oti chiqqan emish,
Bir iki qul bila aziqqan emish.
Surubon vodiya biyobong'a,
Yuz mashaqqat aro etib jong'a,
Ul qaro tunda baxti bedori,
Salg'an ermish ani mening sori.
Tiyra tun chun manga yaqin etmish,
Xojag'a uyqu asru zo'r etmish,
Tushubon bormish uyqug'a bir dam,
Chun ko'z ochmish yorub emish olam,
Yonida yuz qadamg'a yaqin yo'l,
Ittifoqo nazora aylamish ul.
Dasht aro bir qaro ko'runmish anga,
Bir qaro dasht aro ko'rinmish anga.
Kishidekkim g'ulula band o'lg'ay,
Bor bo'yida xami kamand o'lg'ay.
Aylayin deb haqiqatin maKjIum,
Qilmish ul sori xoja ranja qudum.
Yetsa ko'rmish zaifayi zori,
Har sari mo' tanida ozori.
Bog'lanib sochining kamandi bila,
Yetibon dasht uza bu bandi bila,
Rahm etib eshgali uzotmish ilik,

Ki o'lukmu ekin, bu yo'q ersa tirik?
Chunki taKjjil ila eshib oni.
Yuzida garchi yo'q emish qoni,
Bo'yu boshi manga shabih er mish,
Ko'zu qoshi manga shabih er mish,
Ayag' ostida zulfi pomoli,
Zaqani xoli laKjlining xoli.
Xoja bilmayki, mast erur, yo sog',
Topmay uyqudadurmu, yo uyg'oq,
Har dam ul hayrat oni lol aylab.
Har zamon o'zga bir xayol aylab.
Xojaning bo'yla ibtilosi chog'i,
Ko'runub korvon qarosi dog'i.
Yiborib bir qulinki, elni surub,
Kelturub ul maqom aro tushurub,
Necha qiz borcha hamdamu yorim,
Zuafodin necha parastorim.
Yetgali xnzmatimg'a jon birla,
Kelgan er mish bu korvon birla,
Xoja ul borchani qilib hozir,
Manga qilgan emish borin nozir.
Alar anglab nishonalar birla,
Navha tortib taronalar birla,
Yuzni yirtib yaqani chok aylab,
Darddin navhayi halok aylab,
Xojai kordonu farzona,
Bo'lub ul hayrat ichra devona,
Dard ila navhayi g'amim tutubon,
Yig'labon zoru motamim tutuboi,
Lek fahm aylamayki hol nedur?
Mehri umrumg'a bu zavol nedur?
Asru ojiz bo'lub bu suratdin.
Ashk ila yub meni zaruratdin,
Kafan aylab harir ila sayfur,
Sepibon ul kafan aro kofur,
Chun meni chirmab ul harir bila,
Onp xushbo' etib abir bila.
Chun sepilgach abiri nob anda,
Sepilib dam-badam gulob anda.
Tanki o'lkan kibi emish betob,
Chun topib nafhayi abiru gulob,
Yuzlanib zaKjfliq dimogima hush,
Nafas o'lmish tanimg'a ham og'o'sh.
Chun alar fahm etib hayot manga,
Nakdi jon aylabon zakot manga.
Yuzlarin surtubon ayag'img'a,
Yaxshi islar tutub dimog'img'a,
Der emish har bir o'zga yanglig' so'z,
Ki o'zumga kelib, ochibmen ko'z.
Chun ko'zum tushti notavonlarg'a,
Mehr parvard mehribonlarg'a,
Aytim: "Munda turmayin yurunguz,
Ko'chubon jahd aylabon surunguz.
Kim bu manzil mahalli ofat erur,
Jon siton vodiya maxofat erur".
Ko'ch o'lub chunki nola chekti diro,
Manga erbo'ldi bir amori aro
Tomizib gohi og'zima sharbat,
Gah ravoyih bila berib quvvat.
Yurubon yo'l iki kecha-kunduz
Qo'ydi sihat mening mizojima yuz.
Kololar chun horarg'a yavushti,
Xoja bir chashma boshig'a tushti,
Sabza uzra yasaldi koshona,
Zebblig' borgohu shamiyona.
Yasabon taxt uza rafikj maqom,
Manga berdilar ustida orom.
Kelib olimg'a xoja o'lturdi,

Sharhi holimni mo'-bamo' so'rdi.
Men dog'i ul sifatki, voqif edim,
Borin andog'ki, voqeKj erdi dedim.
Xoja bir dam boshii tutub qoldi,
Yana bir dam boshin quyi soldi.
Anga men chunki sharhi hol ettim,
Holin oning dag'i savol ettim.
Holin ul ham dedi nechukki edi,
Qissasi bor edi nechukki dedi,
Nazar etmay zamona g'amlarig'a,
Shukr deb tengrining karamlarig'a,
Anda chun bir kun o'ldi osoyish,
So'z yuziga berildi oroyish.
"Ki chu aytildi har jihat emdi,
Ne durur ishga maslahat emdi?"
Men dedimkim: "Agar kaniziga shoh
G'azab etti xudoy erur ogoh,
Bor edim ulcha bo'ldi izhori,
Yuz tuman onchaning sazovori.
Chunki shah kinu qahrini surdi,
Tengri asradi gar ul o'lturdi.
Kishi o'lganga tig'a kin surmas,
Bir o'lukni ikita o'lturmas,
Bu kafapkim, dibosim aylabsiz,
XilKjati mavtu yosim ailabsiz.
Kiyibop dargahiga qo'ysam yuz,
Aytsam bu fasona ravshanu tuz:
"Ki gunohiki, men qilib erdim,
O'ltururdek edim bilib erdim,
Adl ila shoh hukmi qatl etti,
Neki qilmnsh edim - jazo ettn.
Yangi jon manga berdi ersa xudo,
Ani ham kelmisham qilurg'a fido.
Qatl agar qilsa ham figandasi men.
Afv ham aylar ersa bandasp men.
Jurmum o'lsa o'zi panohim erur,
Karamu lutfi uzr xohim erur.
Mundoq etsak bu qissag'a tadbir,
Hech shak yo'qki, shohi olamgir,
Afv rasmin rioyat etgusidur,
Karami benihoyat etgusidur".
Men bu so'zni chu ayladim irod,
Xojavu xalq qildilar faryod:
"Kim xatodur bu raKjykim qilding,
Xiradingdin magarki ayrilding?
Yova de sen! O'zungdamu yo'q sen?
Yoki xoni hayotdin to'q sen?
Shahki bir so'z uchun to'kar qoning,
Yana qilmaq nedur fido joning?
Shoh bir shuKjlayi furuzondur,
Har kpshpga etishsa so'zondur.
O't aro ixtiyor nla surmak:
Bahra bermas, bagayri kupdurmak.
Shohknm bo'yla tangdil bo'lmish,
G'azabi o'ti mushtail bo'lmish.
Qachmaq andin savob erur bu dam,
Necha andin yiroq - ofat kam.
G'azabig'a tugangach andoza,
Har taraf stgusidur ovoza:
Kim bu ishkim, sanga ravo ko'rdi,
Jonig'a yuz balo davo ko'rdi.
Andin anduh ila nadomati bor,
Yoki aysh ichra istidomati bor.
Nodim o'lsa iloji osondur,
Boribon qaytmoq ne nuqsondur.
Bor esa qilg'anida isrori,
Jonni qutqarg'an o'lg'abiz born".
Xoja so'zni tugatmak erdi hamon,

Ki hadisini degandi yaxshi, yamon.
So'zga bu navKj chun qaror o'ldi,
Maslahat bir sari firor o'ldi.
Chun yiroq erdi kishvari Xorazm,
Qildilar ul taraf azimat jazm,
Men chu shahdin bu navKj ayrildim,
Hajrida qalmag'um tirik bildim.
O'lgan-o'q ayladim o'zumni gumon,
Hajr voqeKj hamonu marg hamon.
Ul kafankim, libosim o'lmish edi,
Mujibi ehtibosim o'lmish edi.
Ani kiymak tanimg'a fan bo'ldi,
Ki o'luk kisvati kafan bo'ldi.
Menki bo'ldum visoli mahjuri,
Kafanimdur libosi kofuriy.
Bot to'kulmas uchun tani ranjur,
Sepilibdur kafanda ham kofur.
To bu kishvar hududiga ettuk,
Toki bu shahr aro nuzul ettuk,
Gar yiraqsen yo'q ersa hamrahsen,
Bori bo'lg'an pshimdin og'ahsen.
Bu shah olinda muncha yalg'ananim,
Anga yuz iztirob salg'ananim,
Demagilkim ko'ngul havosi edi,
Ki vali neKjmatim vafosi edi.
Chun sanga sirrim oshkor ettim,
Sen dog'i qil, nekim qaror ettim,
Shartkim aylading - vafo etgil,
Bu diyor ichra turmayin ketgil".
Men simoKj aylagach bu navKj surud,
Sarvi gulruxqa ayladim padrud.
Mulk bar mulk tutmayin orom,
Aylabon yo'lin qatKj gom-bagom.
Kishiga zohir etmadim bu roz,
Munga tegruki, shohi banda navoz.
Hukm qildiki: "Ayt afsona!"
Mundoq afsona topmadim yona.
Ham ko'rub bo'yla qasri kofuriy,
Yodpma kirdi ul buti huriy.
Kn fproq ichra bo'lg'ali ranjur,
Bu sifat hulla aylamish kofur.
Yo'qki, kofurgun kafan qilmish,
Anga kofur urarni fan qilmish.
Ulki olam aro ajoyibdur,
Bo'lsa bu qasr aro munosibdur.
So'zga berguncha qissagu anjom
G'oyibidin nishon topib Bahrom -
Xush yuz qatla tark qilmish edi,
Yuzdin ortuq o'lub tirilmish edi.
Ushbu afsonadin o'lub, yona,
Tirguzub oni ushbu afsona,
Noladin asrab o'znikim nogoh
Bo'lsa roviy fig'onidin ogoh,
Aylasa bir nafas fasonani bas,
Anga bog'lang'an o'zga rohi nafas.
Deguchi chun dedi fasonani pok,
Ko'kka tortib fig'oni otashnok,
Chorlabon nuktaguni chun quchti,
Bulbuli ruhi go'yiyo uchti.
Aning obi hayotdek so'zidin
Bordi o'lgan kishi kibi o'zidin,
Kimni behush etar bu afsona,
O'ziga xud kelib netar yona?

XXXIV

Bahrom g'oyibidin nishon topib, o'zidin g'oyib va benishon bo'lub, Xorazm mulkiga nishon yiborib, xojayi farzona Sinla gavhari yagonani tilatib, alar kelguncha o'zi dagi o'tru chiqqani va subh anfosi masihlaridek o'luk tang'a ruh kinorg'ani

135 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Chunkiul kecha shohi shoh nishon.
G'oyibidin bu navKj topti nishon,
To sahar beqaroru bedil edi,
Uylakim saydi nim bismil edi.
Shavq o'tig'a kuyub nechukki xase,
Betahammulluq aylar erdi base.
Shevasi iztirob qilmag'liq,
Goh qo'pmaq, gahe yiqilmag'liq.
Topsa erdi buzuq mizoji qaror,
Buyurur erdi qissag'a takror.
Ishi chun qilg'anini bilmak anga,
Goh o'lmak, gahi tirilmak anga,
Hajr anduhi chun qilib behol,
Holiga kelturub umidi visol.
Ne deyin hajrdin nelar ko'rdi,
Kim ul aqshamni tangg'a tegurdi,
Oncha qildi tirilmaku o'lmak,
Ki padid o'ldi subhg'a kulmak.
Subhg'a chunki bo'ldi kulgu padid,
Damidin yondn shuKjlayi xurshed.
Shohning itti hosil oromi,
Qildi mayl aidakim Diloromi.
Ul taraf jazm qildi azm etmak,
Toki Xorazm haddig'a etmak.
Bo'lub arkoni davlati moniKj,
Necha kun sabr ila qilib qoniKj.
Dedilar: "Azm qilmamaq avli,
Ki erur shahg'a zaKjf mustavli.
Garchi muhlik durur firoq asru,
Lek bu yo'l erur yiroq asru.
Bo'lmag'ay ranj chun shadid o'lg'ay,
Sihhat asbobi nopadid o'lgay".
Hukamo ham kelib alar bila rost,
Qildilar shahg'a er o'pub darxost:
"Ki necha shahg'a ishq oyindur,
Lek kuh viqoru tamkindur,
Tor oyini istiqomat o'lur,
Chun taharruk topar qiyomat o'lur.
Necha kun ko'nglunga tutub g'amni,
Tutqil oromu buzma olamn!"
Kishilar topti oqibat taKjyin,
Charx surKjat valek mehr oyin.
Xojaga noma istimolat ila
Oyg'a ham, lek bas xijolat ila,
"Kim bu yanglig' xabar eshittuk jazm,
Ki bor ermish makoningiz Xorazm.
Bu xabardin agarchi bo'lduq shod.
Yeti yuz navKj bandimizg'a kushod.
Lek holatni anglag'an hangom,
Tutmangiz anda bir nafas orom.
Kecha-kunduz demay xirom qiling,
Uyquni biz kabi harom qiling".
Sho'xning nuqKjasida pinhoni
Tamizib ashkdin bag'ir qoni:
"Ki firoqing ichimni qon qilmish,
Ani ko'z yo'lidin ravon qilmish,
Kelki aylay sanga fido jonim,
Yo'qsa bo'ynungga bo'lg'usi qonim,
Furqat ichra chiqarma jonimni,
Dashna urmay oqizma qonimni.
Kelki chiqsun qoshingda jonim ham,
Yana oqsui yo'lungda qonim ham.
Hajr tig'ini jonima surma,
Jop berurdin burunroq o'lturma.
Sayr aro mehri xovariy yanglig',
Manga kelgil uchub pari yanglig'.
Garchi o'lturmak aylading manga fan,

Kelu ko'r, bo'ynum uzra tig'u kafan.
Gar qoshingg'a eturmadim o'zni,
Orazingg'a yorutmadim ko'zni,
Aylama haml komronliqg'a,
Hukm qil oni notavonliqg'a,
Ki firoqing'a to asir o'ldum,
ZaKjfdin ul sifat haqir o'ldum,
Ki suv ichmak manga ne imkondur,
Tomizurlar valek ul qondur.
Bo'yla majruhu notavondurmen,
Notavon jismu xasta jondurmen.
Kelu o'lg'an tanimga jon bo'lg'il,
Jismim moyayi ravon bo'lg'il,
Ki tavaqquf qilurda fahm etgum,
Vahki kelgung valek men ketgum!
Dahr chun aylagay meni nobud,
Sen taassuf emak ne qilg'ay sud?"
Chun raqam ayladi bu ruqKjayi dard.
RuqKjaning safhasig'a berdi navard.
Soldi qosidlar olig'a hayhot,
Dedi: "Turmay eting nigorima bot!"
Yana Xorazm shahig'a yozdi misol,
"Bu ki Xorazmdin bir illiq mol,
Xojag'a zodi roh etkursun,
Xoja mahmilni bu taraf sursun".
Shahdin ul ishda mundog' anglab mayl,
Yer o'pub yo'lg'a kirdilar ul xayl.
Yel kibi yo'lda qildilar taKjjil,
Go'yi bir gom o'lur edi bir mil.
Chunki mustaKjjil erdilar behad,
Yettilar bot andakim maqsad.
Xoja bog'in topib nechukki nasim,
Shah misolini qildilar taslim.
Xoja chun olg'ach oni, qildi sujud,
Oyg'a ham etti ruqKjayi maqsud.
Xoja boshi sipehrdin oshti,
Mohvash farqi mehrdin oshti.
Chunki Xorazm shahig'a etti misol,
Vajh berdi Xizonadin filhol.
O'zi dog'i xizona etkurdi,
Xizmati bekarona etkurdi.
Asru ko'p shodmona bo'ldilar,
Taxt sori ravona bo'ldilar.
Ko'rguzub yo'l yururda istiKjjol,
Shoh xud qilg'an ermish istiqbol.
Chukki qoldi aroda bir manzil,
Shoh etib borcha xalqni g'ofil,
Uyug'an chog'da el qilib tadbir,
Ayladi mohrux sari shabgir,
Yel kibi kecha tinmayin ketti,
Sarvi gulruxg'a subhi dam etti.
Korvon yolqibon urardin gom
Topmish erdi hamul zamon orom.
Go'yiyo erdi tong qarang'usi,
Eltibon el ko'zini uyqusi.
Borgah chashma boshida tikilib,
Nargisi gulning uyqu mayli qilib.
Chashma boshida bir rafiKj chinor,
Ichi kovoki ul sifatkim gor,
Ichini o'rtaqan sharori halok,
Ko'ksi oshiq ichidek o'lg'an chok.
Shah otin bnr hajarg'a bog'lab rust,
Ul shajar sori azm aylddi chust.
Kirdi pinhoniyl ul chinor ichra
Yori g'or ul sifatki g'or ichra.
Anda chun erdi sarvi hur sirisht,
Topar erdi mashomi atri bihisht.
Shohning chun maqomi o'ldi daraxt,

Oyni uyg'atdi uyqusidin baxt,
Qo'pubon subh o'ylakim maKjhud,
Zohir etti burun tariqi sujud.
Tengriga chun niyoz ko'rguzdi
Olib ilgiga changgini tuzdi.
Takya aylab yig'ochqa boshlab rud,
Qildi og'oz oshiqona surud.
Nola shahning firoqidin aylab,
Oh aning ishtyyoqidin aylab,
Chashma sori urub paridek gom,
Tutti sarchashma boshida orom.
Anga loyiq navoyi rud yasab,
Nomasn so'zlarin surud yasab,
Har so'zidin chekib fig'on yig'lab,
Oqizib sayli ashku qon yig'lab. '
Shoh har nag'mada borib o'zidin,
Ashki anduh yog'durub ko'zidin.
Toki oy un chekib tarona bila,
Boshladi savt bu fasona bila:
"Ki bu yo'l ne balo uzog' o'ldi,
Tobidin dog'im uzra doe o'ldi.
Yetti og'zimg'a ranjdin jonim,
Qolmadi g'am emakka imkonim.
Umrdin noumid bo'ldum lo!
Mehnati hajr ichinda o'ldum lo!
Ul kun o'lg'aymu, ey sipehri daniy,
Ki solib shoh xizmatig'a meni:
Qulog'ig'a so'zumii etkursang,
Ayog'ig'a ko'zumni etkursang.
Vasldin hosil o'lsa darmonim,
Bo'lmag'ay o'lsam o'zga armoni!"
Bu surudini chun eshitti shoh,
Yoqasin chok qildi tortib oh.
Yugurub jismi notavon birla
Chiqti yuz nolavu fig'on birla,
Nafasiniig o'ti sharor angez,
ShuKjla chaqqan kibi yig'achdin tee,
Yor ayog'ig'a bo'ldi andoq past,
Ki quyosh ko'rgay oftobparast.
Qolmadi anda hushning asari,
O'yla devonadekki ko'rsa pari.
Chun pari dog'i ko'rdi andoq hol,
Aylabon hayrat oni bexudu lol.
Shoh oyog'ig'a dur sochib ko'zidin,
Bordi o'pgach ayog'ini o'zidin.
Yer uza chunki ,past bo'ldi sipehr,
Yerga tushti sipehr ayog'ig'a mehr.
Qora tufroqqa tushti zilli iloh,
Soyag'a tushti mehr ham nogoh.
Shoh bexud er uzra, moh dog'i,
Moh kelmay o'ziga, shoh dog'i.
Hajr poyon topib visol ko'rung
Olloh, olloh! g'arib hol ko'rung!
Hajr shomi xud erdilar behol,
Hol ko'rgil, chu bo'ldi subhi visol.
Nafas urg'uncha subhi abiz po'sh,
Birida yo'q edi nafas, bal hush.
Chun sahar ochti maKjdani kofur,
Mehr olamg'a yoydi hullayi nur.
Korvon ahli aylabon maKjllum,
Qildilar ul ikov boshig'a hujum.
Xojakim ko'rdi ul g'arib ahvol,
Bildikim ko'ndi toyiri iqbol.
Elni ul tegradin yiroq surdi,
Bir saroparda chust kelturdi.
Ko'rub ul tegraga saro parda,
Tutti kofurgun saroparda.
Kirdi oyu quyosh niqob ichra,

Balki kofurgun sahob ichra.
O'ziga kelgach ul iki dilxoh,
Ne deyishgandin o'lmadim ogoh.
Bir shabistonki, el emas mahram,
Qaysi elkim, sahar nasimi ham,
So'zki vasfida har namat bo'lg'ay,
Rost bo'lsa, dag'i g'alat bo'lg'ay.
Yetti alqissa chun murodig'a shoh,
So'ngg'idin etti borcha xaylu sipox
Shahg'a chun zavq inbisot topib,
Barcha ul zavqdan nishot topib.
Xojani shah vaziri xos etti,
Sudu savdosidin xalos etti,
Kasb chun el g'animat ayladilar,
Shahr sori azimat ayladilar.

XXXV

Bahrom go'rning ov azmiga charga salg'ani va ajal xayli ovining chargasig'a qalg'ani va sayd azmig'a go'r summining tezraftorlig'i va o'zining go'r domig'a giriftorlig'i va saltanatining anjomi va tarix va fasonasining itmomi va ixtitomi

Shoh chun shahrni maqom etti,
Yana ohang i rudu jom etti.
ZaKjf ketti mizojidin bilkul,
Baski gul atri birla ichti mul.
O'zi birla muqarrar etti muni,
Ki o'tar haftaning chu etti kuni.
Ul eti qasr aro xirom etgay,
Har kuni birda mayli jom etgay,
Mohvashlar bila qilib may.nush,
Tutqay o'z mahvashi bila og'ush.
Bo'lsa gulchyoqralar anga mahbub,
Lek mahoubin anglag'ay marg'ub.
Bo'lg'ay ul qasr rangi malbusot,
Balki ko'rmakta borcha mahsusot.
Necha yil buyla komlar surdi,
Hoy-huyin falakka etkurdi.
Oqibat he deguncha charxi daniy,
Tiya go'r ayladi aning vatani.
Qilma Bahromdin muni hayrat,
Anga xud charx berdi oz fursat.
Kishi yuz qarn podshoh o'lsa,
Taxtgiro jahon panoh o'lsa,
Yetti ko'q gunbazida oromi.
Chovushi bo'lsa charx Bahromi,
Ham kerak oqibat vidoKj etmak,
Borchaning tarknni qilib ketmak.
Shoh Bahromning butub komi,
Mundoq o'ldi ishining apjomi:
Knm ichar erdi etti qasrda may,
Har biriga mururi pay darpay.
Qaysi manzil aroki bo'lsa muqim,
Sarvi gulchehr erdi yoru nadim,
Chang birla tarab fizo dag'i ul,
Nag'ma birla gazal saro dagn ul.
Bo'lsa devori bast aro dilgir,
Azm etar erdp qplg'ali naxchir.
Anda ham yonida edi mahvash
Chekib ot uzra pag'mayi dilkash,
Nag'ma pardozi ul erdi, soqi ham,
Boqiyi umru umri boqiy ham,
Yuzidin majlisiga oroyish,
Unidan xotirig'a osoyish,
Onsizin ermas erdi bir soat,
Xoh aysh aylasup vagar toat.
Bir kun ov solmish erdi behad keng,
Davراسi charx davri birlan teng,
Sayd ul ovda o'ylakim anjum,

Borchasig'a firor raxnasi gum.
Anda otliqqa had yo'q erdi padnd,
Saydg'a ham adad yo'q erdi padid,
Bir falakvor marg'zor erdi,
To'la otlig' bila shikor erdi.
Otlig'i chargalar tuzub necha saf,
Qo'shulub bir-biriga iki taraf.
Chun qo'margalg'a etti ul charga,
Xalq berkittilar ayaq erga.
Saydga haddin oshti el javri,
Uch yig'ach erdi charganing davri,
Lek o'n besh saf erdi to'-barto',
Sayddin charga o'rtasida g'uluv.
Zaxm ila sayd baski zor o'ldi,
Marg'zor o'yla lolazor o'ldi.
Balki qon bo'ldi sellar har yon,
Ayladi sel mayllar haryon.
Saydkim erga oqti qoni aning,
Chiqti qon seli birla joni aning.
Shoh Bahrom Go'ri beozarm,
O'zni go'r o'ltururg'a aylab garm,
Chargada mingcha qodir andoze,
Borchaning sayd urarg'a parvozi.
Sayddinkim kelur chiqarib til
Har birisiga yuz ramida qatil.
Charga aqli otib yag'indek o'q,
Har taraf qo'ysa yuz qutulmaq yo'q,
O'lubon necha yuz tuman jonliq,
Har kishi necha sayd ila qonliq
Qon to'kardaki, yo'q xaros elga,
Bo'lubon lolagun libos elga,
Qondin ul erda guliston butti,
Go'yyokim ul elni qon tutti.
Marg'zorn ki ov edi anda,
Qon yo'li nov-nov edn apda,
Go'yiyo o'yla sr ekandur bu,
Kim bor ermish tubida balchig'u suv.
Yuzinp gard tah-batah tutmish,
Anda yamg'ur yag'ib giyah butmish,
Chun giyah butmish o'ylakim besha,
Tubini mahkam aylamish resha.
Bir qarig'a yaqin zaxomat anga,
Resha bandidin istiqomat anga.
Emdikim qondin aqti har yon sayl,
Sel o'z markazig'a ayladi mayl,
Singib ul navKj nam quyi ketti,
Ki bu nam - suv namig'a ham etti.
Balchig' ul navKj bo'ldi ov eliga,
Ki etar erdi kimsaning beliga,
Bodpolarga batmaq o'ldi ish,
Balchig' ustida yatmaq o'ldi ish.
Bo'yla holatda mehr chekti niqob,
Parda yopti quyosh yuziga sahob.
Bulut el uzra qatra bor o'ldi.
Nuh to'foni oshkor o'ldi.
Quyidin suvu yuqoridin nam,
Yuqoridin namu quyidin ham.
Arada bo'lg'an o'lsa tufraq rust,
Asrag'an bo'lsa ajrig' oni durust.
Chun yuzin yuz tuman cherik yopqay,
Sayd kenicha har biri chapqay,
Ajab ermas bo'lub taxalxul anga,
Yetsa har soridin tazalzul anga.
Xossakim qondin oqibon yuz arig',
Har arig' qilsa er yuzin balchig',
Ot ayog'i ani xalob etsa,
Yuqoridin yag'in dag'i etsa,
Ne yag'inkim, etib falakka hayo,

To'ksa olam eli uza daryo,
Umridip el ne ayb ko'z yummaq?
Qayda tebranmak, anda-o'q cho'mmaq?
Ushbular borcha bor edp mavjud,
Bo'ldi bir damda ov eli nobud.
Charga davriqp, xalqdin to'ldi.
Yer yuki og'ir erdi xam bo'ldi.
Uyla yumruldi erga yuz ming xayl,
Qildilar bir no'lp su qaKjrg'a mayl.
Davra bprlaki, cho'mdilar mutlaq,
Bo'ldp ul ov hieoriga xandaq.
Suvkp xandaq qiragpdin tashti,
Ne qirag'kim hpsoridip ashti.
Ko'rgan ul davra ichra mundag' hol,
Yerni andagkn, suv uza g'arbol.
Jopdin ul suv bila ilik yudilar,
Shoh, balkim bori chirnk yudplar.
Topmas erdi cho'mub itardpn amon,
Sapd afgan hamonu sayd hamon.
Sand uchun borchag'a xirom o'ldi,
Saidgah xud alarga dom o'ldi.
Sher ila jayran ul maqom ichra,
Tushtilar chun bu navKj dom ichra,
Yuz tuman sheru jayran o'ldi chu g'arq,
Sheru jayran aro o'larda ne farq?
Bildilar oshkoru pinhoni,
Yo'q ekanni qutulmaq imkoni,
SaKjy ila bir-birin tutushtilar,
Mug'tanam anglabon quchushtilar.
Bor edi ul quchushmaq andak rust,
Kim bir o'ldilar iki hamdam chust.
Bo'yla vahdat chu oshkor o'ldi,
Bir-biriga ikav shikor o'ldi.
Ko'rди shahkim, sipohi dasht navard
Bottp aidakki, yo'q alardin gard.
Ul sarikim, azimat etti sipoh,
Ham o'shul yon azimat ayladn shoh.
Mo'rduk tushti ul sipoh aro sho'r,
Kirdilar erga borcha o'ylaki.mo'r.
Kirdi gar mo'rdek sipohi dajam,
Kirmayin qolmadi Sulaymon ham.
Go'rdur borcha olam ahlig'a qism,
Anga Bahromi Go'r edi xud ism.
Ajdahoe durur bu dahri daniy,
Elni yutmaq chekib shioru fani.
Toki yutmaq shiorini tutti,
Yuta alg'ancha xalqni yutti.
Lek qonuni erdi yutmag'ining,
Biru yo o'n, yo'q ersa yuz yo ming.
Andip elga base taab tushti,
Lek Bahrom ishi ajab tushti,
Ki api oncha izzu joh bila,
Dahr aro sig'mag'ai sipoh bila,
Bermayin bir dam ichra hech amon,
O'yla chekkay bu ajdahayi damon,
Ki birav tapmayin xabar andin,
Dahr aro qalmag'ay asar andin.
Olloh-olloh! ne ajdahodur bu,
Ajdaho demakim, balodur bu.
Kim kishi topsa ajdahodin ranj,
Ham topibdurlar ajdaho bila ganj.
Munda yo'q ganj, g'ayri vayronliq,
Kimsa andin qutulmayin jonliq.
Toki jondin erur nishon kishiga,
Andin ermas dame amon kishiga,
Jonni alg'an bila dag'i qo'ymas,
Tanni yutqan bila dag'i to'ymas,
Jismi xokini xoksor aylar,

Ko'kka ajzosini g'ubor aylar.
Onchakim bo'lg'ay ul g'ubor asari,
Yetar ajzosig'a aning zarari.
Anga bir damdadur tutulmag'liq,
Lek yillarda yo'q qutulmag'liq.
Bordur andin biravga istig'no,
Kim shiori erur tariqi fano.
Garchi bo'ldi zabuni Afridun,
Bu Farndundek aylar oni zabun.
Ey Navoiy, vujud harfin unut,
Adam o'lmaq bila fano yo'lin tut.
Sen chu ursang fano yo'lida alam.
Yo'qqa mumkin emas etishmak adam.
Alamin ko'rmayin desang yo'q bo'l.
Seni yo'q topsa o'zga netgay ul?

XXXVI

Dahri muholif norostlig'i xaronasin tuzmak va benavo ushqoqqa andin ijtinob pardasi ko'rguzmak va sipehr zulmidin bexabarlarga taKjP toshi atmaq va g'aflat uyqusidii joh magrurlarin nasihat go'shmoli bila uyg'atmak

Charx mundip dog'i baqosiz erur,
Yo'q kesak go'rdek vafosiz erur.
Ey ko'ngul, boqmag'il jahon ishiga,
Kim jahon qilmadi vafo kishiga.
Bir ulug'raq kesak erur bu jahon,
Ki erur ko'oragi suv ichra nihon.
Kurayi xok keldi bebunyod.
Suv ichinda kesakka ne buiyod.
Anga oqil ne eKjtibor etgay,
Anda bir dam qachon qaror etgay.
Kim kesakns suvda nazora qilur,
Bir-iki lahza chun o'tar ezilur.
Bu xesak manzili iqomat emas,
Knmsaga anda istiqomat emas.
Burun andinki, suvda hal bo'lg'ay,
Suv tubiga cho'mar mahal bo'lg'ay.
Sen fano birla kishtie soz et,
Anga raxting solurni ogoz et.
Kimki ul kishti ichra topsa futuh,
Yo'q ajab bo'lsa kemachi anga Nuh.
Kimgakim Nuh bo'ldi kishtibon,
G'am yo'q ar ko'qka mavj. urar to'fon.
Voqif o'lg'ilki, aylabon talbis,
Topmag'ay yo'l bu kemaga iblis.
Dema garchi topar esang yoro,
"Lo tazar kofirina dayyoro".
Ko'rma ul demakda osonliq,
Ki erur so'ngqisi pushaymonliq.
Kurayi xokkim deduk beshak,
Ki erur o'ylakim suv ichra kesak.
Anga bo'lsa suvda kssakcha hisob,
Muni daryo yuzida angla hubob.
Gar hubob o'lsa o'ylakim gupbad,
Anda qilmas iqomat ahli xirad.
Gunbadekim yiqar nafas oni,
Kishi qilmaq nedur havas oni.
Uyki bir damda bo'lg'ay ul barbod,
Ani ne navKj el eslagay obod.
Charx toqiki, besutun o'lg'ay,
Har nafas sayr ila nigun o'lg'ay.
Goh farsh o'rnig'a kelib arshi,
Goh arsh ustiga chiqib farshi.
Kimsa ne navKj etar bu uyda maqom,
Yo tutar bu maqom aro orom.
Muxtalif keldi charxi zangori,
Andin ortuq nujumi sayyori,
Qaysi sayyor, bal savobit ham,

Mutaharrik demayki, sobit ham.
Har biri luKjbate yasab o'zini,
Xira aylab o'ziga el ko'zini.
Bir shabistonda jilva aylab soz,
Falak ul laKjblarg'a luKjbatboz.
LuKjbati mahmavashi sumanbar ham,
Shomdin zulfi mushku anbar ham,
Yuz tuman laKjb oshkor aylab,
Olam ahlini beqaror aylab.
Angakim eKjtiboru joh berib,
Falaq avjida jilvagoh berib,
Taxti johi qilib baland sipehr,
Gprd bolishti johi aylab mehr.
Ko'rguzub anda zebu oroyish,
Lsk bir lahza bermay osoyish.
Zulm ila feKjli bozgun bashlab,
Charxdin oni sarnigun tashlab.
Kimki taxtin aning samog'a chekib,
Yerga urmaq uchun havoga chekib.
Elki bu navKj alarni qildi band,
Yana tufrog' uzra qildi najand.
Sarbalandeki.bo'yla qildi nigun,
Anga haddu qiyosdin afzun.
Elgakim berdi charz uza avrang,
Ne Kayumars qoldi, ne Hushang,
Qani Tahmurasu qani Jamshid,
Bordilar borcha dahrdin navmid.
Qani Zahhoku, qani Afridun,
Ki borin qildi sarnigun gardun.
Qani ajdarni o'lturur Gushtosp,
Qani ganj elga bazl etar Kurshosp.
Qaydadur Kayqubodu Kaykovus,
Qani Kayxusravu Tahamtanu Tus,
Qani Doro dag'i qani Bahmap,
Qani Asfandiyori ro'yintan.
Qani Iskandari jahon oro,
Qani Dorobu Ashk bin Doro,
Somkim adl qildi, Vard qani,
Mazxari zulm Yazdjard qani.
Qani Bahromshohi charx sarir,
Ki sarir ayladi sipehri asir.
Yeti iqlim mulkini oldi.
Yeti charx uzra masnadin soldi.
Yeti gunbad nechukki etti sipehr,
Har biri ichra hure o'ylaki mehr,
Birisi birla bir kun oromi,
Lekin oromi dil-Diloromi.
Ayshlar soz ayladi payvast,
Ki salotindin elga bermadi dast.
Muicha kominki, berdi charxi kabud,
Uyla bir damda ayladi nobud,
Ki bo'lub dahr noumid andin,
Asare qolmadi padid andin.
Dedi ul lahza aql o'lub ojiz,
Go'yi Bahrom yo'q edi hargiz.
Shohlarkim jahonpanoh edilar,
Bori olamg'a podshoh edilar,
Charxning ishvasozi tannozi
Borig'a berdi bu sifat bozi,
Necha kup chupki reshxand etti,
Marg domig'a poyband etti,
Qochmadi kimsa bandidin oning,
Chekmadi bosh kamandidin oning.
Senu men xudkim o'lg'abiz oxir,
Ki qo'lidin qutulg'abiz oxir.
Borchaga chun adam sori yo'ldur,
Korvoi ichra korvon uldur,
Ki burunkim cholinsa ko'si rahil,

Yo'l yaragidin aylagay taKjjil.
O'zni olamdin aylab ozrda,
Andaq o'lg'ay safarg'a omoda,
Ki murodi aning xirom bo'lub,
Ko'yi maqsud sori gom bo'lub,
Bo'lubon do'st yodidin xandon.
Ko'rub o'ziga dahrni zindon,
Ki qachon marg vaKjdasi etgay,
Ul etardin burun bu azm etgay.
Chun azimat qilurga topti nuquf,
Qilmagay o'zni bu zamon mavquf.
Ey Navoiy, safarg'a tayyor o'l,
Toki mumkin durur sabukbor o'l.
O'zlugungdek og'ir yuking yo'q bil,
Ul og'ir yukdin o'zni ayla engil.
Chunki ul gokni o'zdin etting kam,
Do'st ko'yida bil burung'i qadam.
Balki ul yukni chunki salb etting,
Qadaming ranja aylamay etting.
Vatan ichra safar biravki demish,
Anga taKjvil go'iyoyo bu emish.

XXXVII

Nozimning bu javohiri samin va bu laoliyi anjum oyin nazm silkiga tartilg'ang'a kop qazar mashaqqatidin farog'at tankdni va osoyish uyqusig'a ko'zin yapqani va Shoh Bahrom xiyoli tushda mutamassil bo'lg'ani va bu tarix nazmi uchun uzrlar qo'lg'ani

Lillahilhamd kim yana iqbol
Kavkabi baxtim etti farruxfol,
ToliKji saKjd yorliq qildi,
Qalamim dur nisorliq qildi.
Yolg'uzun yo'qki, durri Ummoniy,
Balki turluk javohiri koni,
Ul javohir nujumidin homun
Bo'ldi andoqqi, qullayi gardun.
Men necha fikr ayladim o'zuma,
Ul javohir ko'runmadi ko'zuma:
Gavhari obdori jolacha ham,
LaKjlu yoquti bargi lolacha ham.
Baski har yon xirom etib edi chust,
Qalamim po'yadin bo'lub edi sust,
Payk yanglig'ki, bo'lsa dasht navard,
Tiyra aylar yuzini ter bila gard,
DaKjviyi rost, gar gazof aplar,
Po'yada daKjvipi masof aylar.
QatKj bo'ldi chu dasht paykori,
Aritur orazin havodori.
Men dagi chun bu payki farrux pay
Qildi mundoq vaseKj dashtni tay,
Xasta xotirni zavqnok ettim,
Yuzidin gardu xayni pok ettim.
Topti chun qilg'an ishta baxshoyish,
"Necha kun,- dedim, eting osoyish".
Manga ham tifli tabKj hormnsh edi,
Baski ul payk birla bormish edi,
Ayladim hujra azmi tinmaq uchun,
Ko'zlarim uyqudin isinmaq uchun,
Bir kuhai bo'ryo firosch erdn,
Mattako go'sha uzra tosh erdi.
Bo'lg'ach oromgohim ushbu firosch,
Uyqu istab qo'yuldi tosh uza bosh.
Uyqu etmay hanuz ko'zga nuzul,
Ko'pgul o'lmay xayoldin maKjzul,
Jilva qildi nazar fazosinda,
Navmu uyg'aglig' arosinda,
Sho'ru g'avg'oda bir guruhi hasir
Boshlari uzra bir baland sarir,
Vasfi ul taxtning musamman o'lub,

O'rtasida biravga maskan o'lub,
Boshida toji saltanat zohir,
Yuzida nuri maKjdat bohir,
Yana ul taxti osmon soya,
Ki anga bor edi sekiz poya,
Poyalar uzra erdi sekkiz burj,
Har biri bir jamol durrig'a durj,
Durjlarda sekiz samin gavhar,
Burjlarda sekiz munir axtar,
Har birin bir quyosh nishiman etib,
Burjni aksi birla ravshan etib,
Manga ul taxt keldi o'truda,
Men ne uyg'aq edim, ne uyquda,
Mutahayyirki, ne misol erkin?
Manga bu tushmu yo xayol erkin?
Ki birav keldi ul tarafdin tez,
Dedi: "K-ey nuktago'yi sehr angiz!
Qo'pu bir lahza ranja ayla qadam,
Ki tilar suhbatingni shah bir dam!"
Yana bir qiz ham ehtimom aylab,
Yetti ham bu zamon xirom aylab,
Surdi bu nukta sho'xi shiringo':
"Ki saloming dedi sekiz bonu,
Yettisi shohi komrong'a haram,
Biri mahbubu munisu hamdam.
Nutqini ayladi kalom ovar,
O'ylakim burnog'i payom ovar.
Dedim: "Ey iki nukta go'yi fasihi!
Nutqunguzda havosi nutqi Masih!
Manga avval bu shoh otini deng!
Yana sekiz pari sifatini deng!
To bilib ul sari qadam urayin,
Nukta sursam vuquf ila surayin".
Dedilar: "Xusravi baland maqom,
Yetti iqlim shohidur Bahrom.
Haram ahli eti gulandomi,
Borisi dilbaru Diloromi",
Bilgach ul so'zni shodmon o'ldum,
Qo'pubon ul taraf ravon o'ldum.
Chun er o'ptum, shah istadi o'ziga,
Qadam urdum mutiKj o'lub so'ziga.
Surtgum taxt payasig'a jabin,
Oncha ko'rdumki, qo'pti taxtnishin,
Chekti og'ushig'a naxust meni,
Quchti takror birla rust meni,
Shoh birla, quchushquchn birla,
Xo'blar ham ilik uchi birla,
Qo'pubon chun ko'rushtilar mahjub,
Turubon erga tikti ko'z har xub.
Shoh tutkach qo'lumni o'lturdi,
Zarra qadrip quyoshqa tegurdi.
Necha dedim erim emas bu makon,
Tushgali qo'ymaq o'lmadi imkon.
Bo'lmadi tushmak pztirob bila,
Sokin o'ldum tuman hijob bila,
Quyosh olida zarradek betob,
Titrabon jismim o'ylakim siymob.
Bo'ldi doroyi kordon xomush,
Kirgucha tang'a tobu mag'zpm hush.
Chun muni bildi shohn farzona,
Nukta og'oz qildi shohona:
"K-oy bilik mulkin aylagan tasxir,
Nayzapi kilik birla olamgir!
Chun chekib til saloyi pazm solib,
Dahr mulkin bu tng' birla olib,
Nazm knshvar sitoni ham sen-sen!
Balkp sohibqironi ham sen-sen!
Ksldn jonbaxsh nazminga avsof,

Kishn haGshon suyin dsmaklPk sof
Buki tariximiz bayon kplding,
Elga ahvolimiz ayon qildpng,
Til aning vasfidin erur ojiz,
Sshr xud bor, agar emas muKjjiz.
O'zgalar ham yo'nub bu ishga qalam
Ayladilar bu dostonni raqam,
Safhani chun munaqqash ayladilar,
Yozdilar har nekim xush anladilar,
Ne eshittanni aylabon tasdiq,
Qildilar nazm, aylamay tahqiq,
Ki qalamzan qilur zamon tahrir,
Topmish erdi fasona ko'p tag'yir,
Chipu yalg'anni qildilar maKjIum,
Noma zimnida qildilar manzum.
Sanga navbat chu etti saKjy etting,
Qissaning harf-harfiga etting.
Sidku kizbida onchakim maqdur,
SaKjy etib noma aylading mastur.
Yana bu kim alar yozarda varaq,
Berdilar chun rakam ishiga nasaq,
Qissa ko'prak ekanni bilmadilar,
Yana istarga saKjy qilmadilar.
Biri nazm ichra har nekim qildi,
Anga etganda o'zga ham qildi.
Bu jihatdin base garib umur,
Qoldi olam eli aro mastur.
Sen bu ishning payiga chun bording,
Eski daftar base ko'p axtarding.
Lojaram ko'p g'aroGshb o'ldi ayon,
Ki bu afsona ichra topti bayon.
Yana bu kim alar qilurda raqam,
Forsini magarki erdi qalam,
Ki nekim kilk savti soldi sado
Forsi lafz birla topti ado,
Forsi bilgan ayladi idrok,
Lek mahrum qoldilar atrok,
Sen chu nazmingni turktoz etting,
Forsi tildin ehtiroz etting,
Holiyo chun zamonda sultonlar,
Ko'pargi keldi taxmisa xonlar,
Dahr aro shah chu turk voqiKjdur
El aro turk lafzi shoyiKjdur.
Chun bu maKjnini aylading malhuz,
Turk ulus dog'i bo'ldilar mahzuz,
Men chu qildim vidoyi dori g'urur,
Iki ming yil qilib sipehr murur,
Aytting muncha doston mendin,
Solding el ichra ko'p nishon mendin.
Otima o'chmish erdi ovoza,
Ani yang boshtin aylading toza.
Bo'lsa erdi mening chog'imda bu ish
Ganjlar aylagay edim baxshish.
Toki ,tushti mening qo'lumg'a jahon
Qilmadim er tubida ganj nihon.
Har ne ilgimga tushti earf ettim,
Shohi darvesh dahrin kettim.
Ganj qo'ysam edi Faridundek,
Naqllar ko'msam erdi Qorundek
Manga rohat etib bu chog' andip,
Sanga bergay edim so'rog' andin.
Shohlarkim ko'rub zamonada ranj,
Yer tubida qo'yarlar ermish ganj.
Anda ham bu sifat jihatlar emish,
Bo'yla po'shida masdahatlar emish.
Odami bo'lmadi chu olimi g'ayb,
Manga bu ish ko'runur erdi ayb.
Garchi sendin base xijildurmen,

Shukrung ayturda muifaildurmen.
Ko'nglum er asru bas mushavvashdur,
Iki ishdin vale base xushdur:
Biri bukim, bu navKj derlar xayl,
Ki sanga yo'q emish jahon sari mayl,
Daxr ishidii malolating bor emish,
Johidin saKjb holating bor emish.
Yo'q emish johi sori parvoying,
Molidin mujtanib emish roying.
Har nekim daxr moli topsa vujud,
Ko'zung olida bor emish mardud.
Nimakim xotiringg'a dilkash emas,
Sanga qilmaq rujuKj ani xush emas,
Yana bir buki davrayi aflok,
Gar vujudumni qildi to'dayi xok,
Anga ham etti sarsari bedod,
O'yla kim berdi borchasin barbod,
Qolmadi olam ichra osorim,
Tutti yo'q hukmini - yo'ku-borim,
Lek shohiki shah nishon bo'lg'ay,
Kafi ehsoni dur fishon bo'lg'ay,
Ki jahon ahli sarfaroqidur,
Emdi olamda shohi g'ozidur.
Shoh Sulton Husayni charx sarir,
Ki anga yo'q jahon elinda vazir,
RaKjyi olinda nayyiri aKjzam,
Quyosh olinda zarradin ham kam.
Qadri qoshida gunbazi mino,
Charxi mino qoshida misli Suho,
Sifati vasfidin chu keldi fuzun,
Ko'p deyilsa fasona bo'lg'ay uzun,
Sen angakim bu dam mulozimsen,
Jon bila qullugig'a jozimsen.
Garchi shohi durur jahon dovar,
Ki anga borcha ishda haq yovar.
Shohlarkim jahon aro edilar,
Dahr mulkiga kadxudo ediyaar.
Misli Jamjid yo Fardun ham,
Yo Skandar, yo'q ersa Horun ham,
Borchadin bordurur nishon anda,
Ko'rguzub baxt komron anda.
Borig'a garchi bor mushobahati,
Manga ko'praq durur munosabati;
Biri ul jumladin shijoatdur,
Shaxg'a bu ish ulug' bizoatdur.
Manga shahlikdz berdi bu ish dast,
Ki qo'lumni chu qildi hodisa past,
Qildi xoqoni Chin diyorima azm,
Istadim ro'baro'y qilmaq razm,
Sipahim bevafolig' ayladilar,
Borcha mendin judolig' ayladilar,
Mutahayyir bo'lub bu suratdin,
O'zni chektim yiroq zaruratdin.
Anga bordi elu sipohim ham,
Qo'lig'a tushti taxtu johim ham.
Ul bori olam uzra shoh o'ldi,
Manga har er gurizgoh o'ldi.
Oqibag baxtning hidoyatidin,
Baxt yo'q, tengrining inoyatidin,
Oz kishi birla ustiga surdum,
Anga barvaqt o'zumni etkurdum.
Ki ul etguncha razm uchun big'im,
Uchurib erdi boshini tig'im.
Yana olam sarosar o'ldi manga,
RubKji maskun musaxxar o'ldi manga.
Shohi g'ozig'a ham bu hol o'lmish,
Kim chu mulkiga inti-qol o'lmish.
Charxdin uyqug'a qolib baxti,

Tushmish aKjdosi ilgiga taxti,
Cheriki ham qo'yub adusig'a yuz,
O'zi qalg'anda bekasu yalg'uz.
Oz kishi birla bir taraf ketmish,
Xasmi boshig'a ilg'abon etmish.
Eyalab toju mulku maskanini,
Tapmish o'z komi birla dushmanini.
Qonidin tig'in aylabon gulrang,
Lolagun mayg'a aylamish ohang.
Chun bu ish dushmanig'a ko'rguzmish,
Mening o'lgan otimni tirguzmish,
Lek insof egar aroda durur,
Mendin oning ishi ziyoda durur,
Ki men ettim ul ish biyobonda,
Lekin ul shahr birla qo'rg'onda,
Yana ulkim Xavarnaqi yasadim,
Dahr bog'ig'a ravnaqi yasadim.
Ne Xavarnaq eram gulistoni.
Ne eram, balki ravza bo'stoni.
Anga dog'i bu kom bo'ldi nasib,
Dahr aro bog'e ayladi tartib,
Tufrog'i mushku anbari soro,
Oti olam aro "Jahon oro".
Jannat oso harimu bo'stoni,
Yuz Xavarnaqcha bir gulistoni.
Yana bir buki, ayladim eti qasr.
Har biri o'z chog'ida ziynati asr.
Chaman osoki, bor anga bir bog'.
Ravza bog'ig'a hasratidin dog'.
Anda o'n qasr, balki ortuq ham,
Yasamish o'ylakim riyozni eram.
Yana ul kim, manga bu berdi dast,
Ki ko'ngul saltanat aro payvast.
Mayl etib aysh ila tarona sori,
Boqmadim gaj ila xizona sori.
Ul dagi aysh sori moyildur,
Nag'mavu savt birla xushdndur.
Manga bo'lsa xizona gar nobud,
Anga yo'qtur xizona xud mavjud.
Bo'yla shohiki, muncha holoti,
Turfa vazKju ajab xayoloti,
Shahlar ichra mapga erur monand.
De olurman: erur manga farzand,
Ki jahon shahlarig'a shoh o'lsun,
To qiyomat jahon panoh o'lsun.
Seiki olinda bir kamin qulsen,
Bogida xushtarona bulbulsen,
Qilmaging ulcha muddaosi erur,
Kecha-kunduz ishiig duosi erur.
G'arazing buki, umri o'lg'ay uzun.
Davlati dog'i lahza-lahza fuzun.
Garchi har ishta tengridur yori,
Yo'qki men ham eman xabardori.
Ul chu farzand erur manga, hosil,
Ruhum andin emas durur g'ofil.
Qaysi saKjb ish sariki, yuz keturur,
Anga ruhum base madad eturur.
Sanga chun bor aning murodi - murod,
Men murodig'a aylasam imdod.
Go'yiyo bo'yla hukm etar xiradim.
Ki sanga ham etar emish madadim.
Olloh, olloh! bu ne degap bo'lg'ay,
Tengri uzrungni ham magar qo'lg'ay.
Menki bazlu saxoda otlig'men.
Bo'lsa yuz muncha ham uyotlig'men,
Emdi shohing'ga de salomimni,
So'ngra mundoq etur payomimni:
Ki jahon kimsaga vafo qilmas,

Shohlig' tarkiga kiro qilmas,
Shahki ming yil aning hayotidur,
G'araz o'lganda yaxshi otidur.
Ming yil o'lsa hayot maddig'a pech,
Ul zamonkim, o'lar erur bari hech.
Yaxshilik birla gar qolur oti,
Bu erur mujibi mubohoti.
Senki mustahsan o'tti avqoting,
Yaxshiliqqa chiqib durur oting.
Ming yil ummid erurki qalg'aysen,
Yaxshi ot-o'q jahonga salg'aysen".
Shoh chun so'zni mundog' etti tamom,
Ul sekiz sarv qaddu siym andom,
Ham qo'pub hamd ila sano dedilar,
Maxdi ulyog'a ko'p duo dedilar.
Men qabul aylabon dedim: de so'z,
Kim og'izdin burun achildi ko'z.
Ko'z achib angladim tush ermish bu,
Ko'z yumub istadim yana uyqu.
Jaxd ila garchi topmadim oni,
Lek ko'p etti fayzi ruhoniy.
Dovaro, xisravo, falak joho!
Sarfarozo, shaho, shahanshoho!
Neki erdi nidoyi Bahromiy.
Rahi etti adoyi payg'omiy,
Sanga ul har ne pand kim berdi,
Demaki,. ihtiyoj emas erdi,
Har nechuk bo'lsa garchi qatKj ettim
Balki maqsad harimig'a ettim.
Ki apga har nekim iroda durur,
Senda yuz onchadin ziyoda durur.
To qilur charx gunbadi davvor,
Aks ,etar sayr sabKjyay sayyor,
Yetti ko'qni haq aylasun pasting,
Yetti kavkabni ham furu dasting.
Falak ustida taxtu johing ham,
Falak etgan bino panohing ham!
Garchi yuzlandi bo'yla multamase,
Xotirimda taraddud erdi base,
Ki necha pazm sust yo soda,
Chun erur kimsa tabKjig'a zoda.
Zodayn tabKj elga xush ko'runur,
O'gli zangiga hurvash ko'runur.
SheKjr ham chun kishigadur farzand,
Ko'ngliga qutu bag'riga payvand,

XXXVII

So'z g'oyati va nazm nihoyati va g'oyatsiz xijolat izhori va nihoyatsiz jurKjat eKjtizori va o'qur elga nasotsixm sanoyix, o'qumaq va bitir xaylg'a mavoiz ajzosi bitmak va tarixining tabyini va abyoti adadining taKjyini
Chun manga fayzi fazam rabboniy
Ro'zi etti bu turfa nishoni,
Fayzi kudsidin ihtimom o'ldi,
Ki bu daftarg'a ixtitom o'ldi.
O'z ishimda tafakkur erdi manga,
Ne tafakkur, tahayyur erdi manga,
Ki necha safhani qaro qildim,
Bir necha sharhi mojarro qildim,
Surubon rokibi bayon asru,
Kilkim o'ldi sabuk inon asru.
Yo'l yururga o'zumni chun tuttum,
Yetti bu navKj aqbadin o'ttum.
Ne eti aqba, etti manzili biym,
Biymdin esmay ul damang'a nasim.
Yetti ko'qning balo makoi ul,
Rustami Zol haft xoni ul.
Zisht esa qoyili ko'rar ani xub,
Elga mardud erur anga marg'ub.
Bas bu bir necha biki subhgahi,

Ki manga aybdin ko'rundi tihi.
Chun o'g'ul aybini ata ko'rmas,
Ko'rsa ham qilg'anin xato ko'rmas.
Voqian yaxshi yo yamanmu ekin,
Dilrabo, yo'qsa jon sitonmu ekin
Yaxshilik birla bo'lsa gar shoyiKj,
Bo'lmag'ay ranju mehnatim zoyiKj,
Ganj ummididin ulki ko'rgay ranj,
Ranji zoyiKj emas chu topqay ganj.
Gar yaman bo'lsa muncha pecho-pech,
Ranju mehnatki, chektim o'lg'ay hech.
Kishidekkim haramg'a azm etgay,
Umr etib sarf dayr aro etgay.
Gar ko'zumga mening gubori yo'q,
Bu nazarning ko'p eKjtibori yo'q.
El o'kardin ko'ngulni shod etman,
Ki xushomadg'a eKjtimod etman,
Ko'ngluma asru xorxor erdi,
Xorxorim hamisha bor erdi,
Meni giryon etib bu surati hol,
Kim kulub kirdi hujrama iqbol,
Dedi: "K-ey dur fishonu gavhar posh!
Durru gavhar kibi nedur sanga yosh?
Bu javohir so'zung aro basdur,
Ko'z aro ehtiyoj ermasdur.
Sanga bu holkim, erur hodis,
Manga dekim, nedur anga bois?"
Chun ko'rub ul sifat yaman holim,
So'rdi holim xujasta iqbolim.
Ul so'rushtin manga nishot o'ldi,
Xasta ko'nglumga inbisot o'ldi.
Har ne ko'nglumda erdi naqsh pazir,
Ki menga erdi mujibi tag'yir,
Zohir etmakni ixtiyor ettim,
Borin oldinda oshkor ettim.
Dedikim: "Ey ulusda nodiru fard,
Bo'lmasun xotiring alamparvard.
O'zni mehnatqa salg'an ermishsen,
BulKjajab g'amg'a kalg'an ermishsen.
Bu ne andishayi xato bo'lg'ay?
Senu mundaq xato ravo bo'lg'ay?
Kim quyosh nurini nihon qildi?
Badrni mis tabaq gumon qildi?
Garchi dahr ahli hiylasoz o'lg'ay,
Yamani ko'pu yaxshi oz o'lg'ay.
Lek qunduzni deguchi kechadur,
Bilsa bo'lg'aykiB'hh-dahr aro nechadur?
Shabparak birla bum qilsa buzur,
Yuz tuman turfa qush emas xud ko'r.
Gar zumurraddin o'lsa ko'r afKji,
Har zumurrad qilur aning dafKji.
Gul isi gar jual balosidur,
Ham ul is-o'q aning vabosidur.
Andin o'tmish kalominga poya,
Ki degay nukta har furumoya.
EKjtiroz ulki, ham tavahhum etar,
Ayturida ayag' ilik gum etar.
Chun havos olida kiromiydur,
Ne desa g'am yo'q, ulki omiydur.
Tog' ilakim, kesak qilur novard,
Chiqarur urg'ach-o'q o'zidin gard.
Xas agar o't bila sitez aylar,
Ham o'zidin ul o'tni tez aylar.
Asru mashhurdir bu so'zda bali:
"It urar korvon kechar" masali.
Kelu mundin nari taabni unut,
O'zni bu fikrdin muarro tut.
Sen o'zungni tanimas ermishsen,

O'z so'zungni tanimas ermishsen.
Rud yanlig' necha fig'onu xurush?
Bahr o'lub aylagil o'zungni xamush!"
Chun eshittim bu nukta shod o'ldum,
Bahrdek muhtasham nihod o'ldum.
Tushti bu bahr uzra andoq mavj,
Ki aning mavji tutti charx uza avj.
TabKjdin munchakim, duri serob,
Borchag'a mehrdek safo bila tob,
Bahrdnn tashqari berib erdim,
Bu safina ara terib erdim,
Chekib erdim nazm silkiga ham,
Lek xotirda erdi muncha alam,
Ki bu durlarki, ayladim manzum,
Filhaqiqat emas sanga maKjJlum,
Ki nechukkim, men ayladim idrok,
Bormudur elga dag'n sofıyu pok?
Emdikim xotir o'ldi andin jamKj,
Har biri yaqti tiyra kulbama shamKj.
Yaniban ko'shishi tamom bila,
Barig'a baqtim ehtimom bila:
Garchi nazmi topib edi tarkib,
Barcha vazKjida yo'q edi tartib.
Chun nazar taxtida zuhur etti,
Ne kerak erdi barchag'a etti,
Ki birar bayt bishu kam bo'ldi,
Gar kam o'ldi fuzuda ham bo'ldi,
Ki birar lafzg'a berib tag'yir,
Biri kam bo'lsa, ortti yana bir,
Bo'lub islohniig raqamzadasi,
Yetti itmomg'a musavvadasi.
Men demas men ne ayladim marqum,
Kim raqamg'a baqar qilur maKjJlum.
Har kishikim, o'qurda bu noma,
TabKjig'a garm bo'lsa hangoma,
Ne ki men qilmisham nazar etsa,
Yuzidin gar birisiga etsa,
TabKji gar sofı zihni pok o'lg'ay,
Shak emasturki, zavqnok o'lg'ay.
Anda shoyadki, aylaban tahsin,
Anga qilg'ay duoni dag'i qarin.
Yo rab, andaq kishiga rahmat qil!
Oxir oromgohi jannat qil!
Tapmag'an tabKji poku xotiri sof,
Ki aning daKjbi bo'lmag'ay insof;
Qatracha durdin olmasa bahra,
Desa, firuza ko'rsa, xarmuhra.
Anga oyini daKjbu insof et!
Ko'nglini poku xotirin sof et!
Ulki tahsin etar vale bilmay,
O'qug'an nukta darkini qilmay,
So'zi gar yaxshi, gar gazof durur,
Har nekim, ul desa maof durur,
Yana kotibki, tez etib xoma,
Istag'ay naqsh qilsa bu noma,
Neki men yozdim uyla sursa qalam,
Ne raqam qildim oni qilsa raqam,
Baytlarda taxalluf aylamasa,
Lafzlarda tasarruf aylamasa.
Aq o'lub anga nomayi aKjJmol,
Tushsun ilgiga xomayi iqbol.
Kimki yazmaqta muzd qildi havas,
Borcha maqsudi muzd bo'lsayu bas,
Qora pul uzra mojarı qilsa,
Yuzidek safhani qaro qilsa,
Ko'z uza nuqta qo'ymay aylab zo'r,
Mardumi bo'lmagandek aylasa ko'r.
G'aybdin nuqtai yo'nub amado,

Xat aro ayb aylasa paydo,
Xomasig'a ko'zi midod o'lsun,
Ul qarodin anga savod o'lsun.
Tili shaq bo'lsun uylakim xoma,
Orazi tiyra uylakim noma.
Bu eti zarnigor oliy qasr,
Kim yana yo'q alar misoli qasr,
Ki bu kishvarda ayladim maKjmur,
Ki eti qasr ichindadur eti hur.
Sayr birla nishot etib Bahrom,
Bo'lunob har birisida bir shom,
Shom chun obnusi aylab oj,
Ul bo'lur erdi uyqug'a muhtoj,
Bir musofir der erdi afsona,
Tapqali uyqu shohi farzona.
Lutf bu nazm aro bag'oyatdur,
G'araz ammo eti hikoyatdur.
Chunki qoyil eti musofir edi,
Ki alar sayr ishiga mohir edi,
Bo'ldi chun bu raqam ishi tayyor,
Qo'ydum otini "SabKjai sayyor".
Tartqanda bu turfa savtu maddin,
Bayti besh mingga tortti addin.
Manga ayyomi garchi yod ermas,
Lek to'rt oydin ziyod ermas.
Bo'lsam o'zga umurdin emin,
Bor edi to'rt hafta ham mumkin,
Ki yazilg'ay edi bu nazm ravon,
Balki bu noma boshig'a unvon.
Chun nihoyatsiz erdi ashg'olim,
Kasrati shug'ldin yaman holim,
O'tub avqotim el gazofi bila,
Chinu yalg'an so'z ixtilofi bila,
Yo'q kunu kecha xo'rdu xob manga,
Kecha g'am, kunduz iztirob manga.
El g'ulusi qilib meni mabhut,
G'am ko'ngulga gizovu jonima qut.
Bo'yla ahvol ila meni mazlum,
Muncha fursatda qilg'ananim manzum
Yaxshi gar bo'lmasa, yaman ham emas,
Yamanin kimki yaxshi bo'lsa demas.
Lek jamKjiki surdilar bu raqam,
Kim haq ursun xatolarig'a qalam,
Ishlari g'ayri so'z demak yo'q edi,
Balki demaklari bu so'z-o'q edi.
Manga fursat qilurda bu tahrir,
Yo'q alar birla tengki, ushri ashir.
Toliim gar muyassar etgay edi,
Ulcha kilkim musavvar etgay edi,
Desa bo'lg'ayki., charx atboqi
Bo'lsalar erdi nazmim avroqi,
Raqami nazmi dilkash etgay edim.
Nukta birla munaqqash etgay edim.
Muncha mehnat aro bu fursat ila,
Muncha fursat aro bu mehnat ila,
Bu raqamniki, ayladim mastur,
Joyi ul borki, tutsalar maKjzur.
Kel, Navoiy, fasonani qil bas,
Kim emishsen ajab daroz nafas!
Yo rab, ushbu hadisi pecho-pech,
Ki raqam tarttim tariqmay hech,
So'zni gar tuz dedim va gar ozdim,
Neki taqdir aylading yazdim.
Kilk o'lurda varaq nigor manga,
Qayda bor erdi ixtiyor manga?
Har ne kilkim varaqqa yozdi bu kun,
Kilki taqdir yozmish erdn burun.
Yazg'ananim xo'b, yo'qsa zisht o'ldi

This is not registered version of TotalDocConverter

Manga, napauni, qutana voh o'rip
Neki yozding ani raqam qildim,
Shak emasdurki, sahv ham qildim.
Rostqa lutfdin raqam chekkil,
Sahvuma afv ila qalam chekkil.
Deganimni ulusqa marg'ub et!
Yazg'animni ko'ngulga mahbub et!
Tilga lafzini noguzir ayla,
Jong'a nazmini dilpazir ayla!
Garchi tarixi erdi sekiz yuz
Sskson o'tmish edi yana to'quz,
Oyi oning jumodiyussoni,
Panjshanba yazildi unvoni,
Varaqo satrin aylabon taKjyin:
Baytini besh ming ayladim taxmin.
Xalqqa zebi torak ayla ani!
O'qug'ang'a muborak ayla ani!
Yetti aflokipi anga yor et!
Yetti iqlim elin xaridor et!